

"PROLETAREC"
je delavski list
za
misleče čitatelje.

PROLETAREC

OFFICIAL ORGAN JUGOSLAV FEDERATION, S. P.

GLASILO JUGOSLOVANSKE SOCIALISTIČNE ZVEZE

25-jubilejna-25
številka
Proletarca

NO.—ST. 1181.

ISSUED AS NEWSPAPER MARCH December 6, 1907, at the post office
at Chicago, Ill., under the Act of Congress of March 3d, 1879.

CHICAGO, ILL., 1. MAJA (MAY 1st,) 1930.

This Issue Consists of Four Sections.—Part One.

LETO—VOL. XXV.

OB PETINDVAJSETLETNICI "PROLETARCA"

JUGOSLOVANSKO SOCIALISTIČNO DELAVSTVO VESELO USPEHOV

Četrt stoletja dela in bojev ter rezultati

Pred petindvajsetimi leti, ko se je pojavil "Proletarec", je bilo delavsko gibanje še slabko; sovražne sile so se zaganjale vso vsegi mogični sredstvi. Reakcija in kapitalizem sta ščuvale proti njemu ljudstvo, katerega sta s pomočjo cerkve še imela pod vplivom. Ječe v evropskih deželah so polnili z "velizdajalcii", kakor so navadno imenovali socialiste; nad delavskim tiskom je vihtela bić cenzura; svoboda govora in zborovanja je veljala samo za vladajoče; za volilno pravico se je bilo treba delavstvu želo boriti.

Tudi danes jih je mnogo, ki so prežeti sovražna do socialističnega delavstva, da ne spadajo v kapitalistični razred. Namesto, da se bi otreli suženjskih nazorov in nazadnjajstva, so verni sluge gospodarjev. Socialiste bi pognali v ječe ali kamorkoli, samo če bi mogli.

Absolutistične vlade, državniki in diktatorji so se trudili od početka delavskega gibanja zatreti puntarska stremljenja proletarskih množic. Tisoče ljudi so pobili, mnogim je vzela življenje oblast s sodnimi obsozbami, mnogo je bilo izgnanih — ali delavsko gibanje je rastlo in je danes že silc, s katero računajo — ker morajo — vse kapitalistične vlade. Socialističnega gibanja niso mogli zatreti niti diktatorji z izjemnimi naredbami. Sila lahko razpusti socialistične organizacije, ustavi socialistične liste, prepove seje in shode, zapleni liste, tiskarne in domove toda znanja o socializmu in vere vanj ne more intrgati iz ljudskih množic.

Pred 25 leti v Ameriki.

Prva socialistična skupina slovenskih delavcev v Ameriki je bila neznačna in brez vpliva, toda zastopala je ideje, katerim je določeno, da ugnetajo svet za novo uredbo, temelječa na načelih človečanstva in pravčnosti.

Med načimi priseljenj je tedaj že prevladoval velik strah pred peklom; druženje s socialisti je bilo po nazorih vernikov grešno. V takem pojmovanju so jih vzgajali duhovniki, ker so si mislili na ta način najlagljje očeti lojalnost faranov in seogniti neprijeti, stvarnega argumentiranja s socialisti.

S kitajskim zidom se le niso mogli obdati. Svobodomiselnino socialistično gibanje je prodiralo med sinove in hčere slovenskih kmotov mnogo hitreje kot so si nali pionirji upali pričakovati. Z delavsko ideologijo preživela SNPJ. je nagloma rasla. Aktivnosti JSZ. so se večale. Klubi so posegli z vso močjo tudi na kulturno polje in si v ta namen ustanovili dramanske in poveške odseke, čitalnice, predavateljske ter diskusijске točaje.

Težkoč ni bilo malo.

Socialistično gibanje vseh dežel in narodov si je moralno izklasti pot s trdim delom. Uveljavilo se je le s pomočjo najtežjih bojev.

Nasi sodrugi so dostikrat naleteli na ovire, ki so se zdele nemagajljive. Marinko je izstrelil iz boja. Tisti, ki so imeli neomajeno prepričanje in vtrajnost, so ostali aktivni in zmagovali.

Razvoj "Proletarca".

V svoji prvi številki je Proletarec naglasil, da je izsel z določenim programom. Zahtevali so ga interesi naših delavcev v bojih zoper kapitalistični sistem. Potrebovali so list, ki bi jih branil pred domaćimi zavajalcii in izkorisčevalci. Potrebovali so list, ki ne bi izhajal v korist privatnikov, nego v njihovo.

Najtežji boj za obstanek imajo socialistični listi, ker se drže svojih načel, ker niso naprodaj, in ker se bore proti tistim, ki posedujejo bogastvo. Samo oni, ki so bili aktivni v prizadovanih ohraniti "Proletarca", vedo, v kako težkih krizah je bil od časa pod pritiskom razmer. Ohranili so ga, dasi z velikimi žrtvami. V zadočenje jih je, da slavi letos jubilej, kakršnega ni imel dozdaj še noben slovenski socialistični list.

Jože Zavertnik.

Izmed pionirjev, ki so delali za Proletarca, ima posebno velike zasluge Jože Zavertnik. Bil je prvi urednik Proletarca in njegov krihar, dokler so ne dosegli posvetli delu v SNPJ. O Jožetu Zavertniku je napisan daljši nekrolog v Ameriškem družinskem koledarju letnik 1930 in v Proletarcu z dne 5. sept. 1929.

To je prva pravomajska številka "Proletarca", v katero Jože Zavertnik ni prispeval. Umrl je 28. avgusta 1929.

Dvajsetletnica J. S. Z.

Jugoslavanska socialistična zveza praznuje letos svojo dvajsetletnico. Proletarec je od začetka glasilo organiziranega socialističnega delavstva. Oba sta eno in zastopata eno. Njuna prga je bil, je in ostane socializem! Z bojem za njem ne bomo oddihali v ničemur.

Pod praporom dela in borbe za resnico in pravico gremo naprej.

VSTAJENJE DELAVSTVA JE V ORGANIZACIJI IN ZNANJU

NAPREDOVANJE "PROLETARCA"

Ta številka je največja v njegovi zgodovini

Stevilo naročnikov narašča. — Spreminjanje oblike. — Najboljše ilustriran jugoslovanski list v Ameriki.

Medtem ko se mnogi listi, pisani v jezikih tujerodcev, krčijo, je Proletarec prvi teden v aprili lanskoto letu znatno povečal svoj obseg.

Od ustanovitve do konca novembra 1907 je izhajal na osmih straneh, ki so zavezale toliko prostora, kakor štiri strani sedanja oblike. Proletarec izhaja vsak teden na osmih straneh, kar znači na letu 676 strani več. Povečanje je omogočilo, da se lahko priobčuje mnogo več agitacijskega in drugega gradiva, a še vedno je za potrebe našega gibanja Proletarec premajhen. Ako bomo napredovali v številu naročnikov in na dohodnih oglasov, je možno nadaljnje povečanje, in če se to zgodidi, postane Proletarec po obsegu največji jugoslovenski list v Ameriki.

Blizu deset let je izhajal na osmih straneh po 6 kolon, torej osem kolon manjši kakor sedaj. Decembra 1918 je spremenil obliko iz časopisa v revijo s 16 stranami. Uprava je bila prisiljena storiti ta korak radi nagle dražitve tiska, ki so ga povzročale vojne razmere. Leta 1919 se je reviji dodalo še platinice, da je imela vsak teden 20 strani, pozneje pa je bila mnogokrat povečana osem strani in več. Ob gotovih prilikah, npr. kadar je izsel zapisnik zobra JSZ., je imela 52 strani.

Ce bi gradivo in oglasi, ki jih ima ta številka, priobčili v obliki revije, kakor smo jo imeli do aprila 1929, bi štela okrog 140 strani.

Noben jugoslovanski list v Ameriki ni imel v eni številki

UREDITEV JUBILEJNEGA PROLETARCA

Ta številka vsebuje v glavnem opise iz zgodovine Proletarca in J. S. Z., zato je običajno uredništvo odpadla. Mnogo prispevkov, ki bi jo obogatili še bolj, je moralno izostati radi prednosti, ki so jo imeli spisi, kakršnim je ta izdaja namenjena. Povečati jo še bolj pa nam ni bilo mogoče.

Na osmi strani je pojasnjeno, kaj je moralno iz nje izostati in čemu. Uredništvo se zahvaljuje vsem za poslane prispevki in se priporoča v naklonjenost tudi v bodoča.

Zeleli smo k 25-letnici Proletarca izdati 1. maja list, ki bo častno proslavljal ta za naše gibanje tako važen in velik dogodek — in v prizadovanjih smo z vašim sodelovanjem uspeli.

Toliko čita, kakor ga je v tej številki Proletarca. Noben še ni imel angleške priloge osmih strani, kakor jo ima ta izdaja. In noben jugoslovanski list v Ameriki in noben delavski v starem kraju, ni priobčil v eni izdaji toliko izvirnega gradiva, kakor ima jubilejna številka Proletarca. Tudi v ilustriranju med jugoslovenskimi listi v Ameriki nima primere.

Posevčena je pionirjem, ki so ga ustanovili in varovali v njegovi kriharji.

UREDNIKI IN UPRAVNIKI "PROLETARCA"

od ustanovitve do danes

Jože Zavertnik je vodil uredništvo prvo leto in drugo do decembra (l. 1907). Glavni sotrudnik je bil Frank Petrich. Zavertnik je bil nekaj časa uredniški enkrat pozneje. Bil je reden sotrudnik Proletarca do julija 1911, ko je nastopil službo pri "Glasilu SNPJ.", in v uredniškem odboru "Proletarca" do jeseni 1914. Pisal je v "Proletarca" tudi večkrat pozneje, posebno v njegove pravomajske izdaje.

Frank Zaitz je prevzel uredništvo julija 1920, od februarja 1919 do odhoda Kristana pa je bil pomožni urednik in Frank Petrich sotrudnik. Zaitz je tudi sedanji urednik.

UPRAVNIKI.

Anton Prešeren je vodil upravnike posle prvo leto. Ekspedirala sta list Ferdinand Peče in Thom Petrich. Pomagali so v upravnih poslih John Petrich, Jože Zavertnik, Fr. Petrich in več drugih.

John Meden je bil prvi stalno uposleni upravnik, ki je nastopil službo decembra 1907. Naslednje leto je list zagazil v dolg in treba je bilo odpraviti plačilo. Pomagal je v upravnih poslih naprej do odhoda v Cleveland, kjer je podlegel tuberkulozi.

John Grilc je prevzel upravništvo v poletju 1908 in ga vrnil do poletja 1909.

Jože Zavertnik je nekaj časa pred Grilcem vodil tudi upravništvo, pa je resigniral z opravništvo, da mu sotrudništvo v uredništvu vzame vsa čas, ki ga ima na razpolago.

Jože Zavertnik bil je opravljal upravniško mesto večkrat. Bil je upravnik nekaj časa po Grilcu in potem še dvakrat pozneje, ko je bilo treba izpolniti mesto z začasno močjo.

Frank Petrich je vodil upravništvo največkrat začasno poleg svojega tajniškega dela v JSZ.

Frank Podbrey je bil upravnik l. 1912-13. Nastopil je to mesto po govorniški turi E. Kristana l. 1912.

Frank Sava je bil upravnik od 1. sept. 1914 do 10. jan. 1919.

Frank Zaitz je nastopil upravniško službo 2. feb. 1919. Bil je upravnik do marca 1921.

Charles Pogorelec je postal upravnik marca 1921 in bil v tej službi do jeseni 1923, ko je postal tajnik JSZ. Potem je upravništvo zopet prevzel 1. sept. 1924 in ga imel do 1. maja 1925.

Anton Slabe je bil upravnik od 1. nov. 1923 do konca poletja 1924.

Anton Žagar je prevzel upravništvo 1. maja 1925 in ga vodil do 1. oktobra 1927.

Charles Pogorelec je upravništvo zopet prevzel 1. oktobra 1927 in je tudi sedanji upravnik.

John Rak je pričel delati za "Proletarca" 1. maja 1929. Pomaga v vseh treh uradilih.

Razen teh urednikov in upravnikov so pomagali v enem ali drugem uradu številni sotrudniki, kot pri pisarniškem delu, v urejevanju, ekspediciji, razposiljanju koledarja, pismi itd. Nekateri so omenjeni v drugih spisih v tej številki.

PART FOUR
Contains the
ENGLISH
SECTION
OF THIS ISSUE

Socialistični pevski zbor "Naprej"

Slovenska naselbina v mestu Milwaukee, Wis., je znana, in tudi ena največjih v tej deželi. V zgodovini našega javnega življenja ima veliko in važno pоглавje. V tem opisu se ne bomo pečali z njo, kot celoto, nego le s socialističnim pevskim zborom "Naprej", ki je že bližu dva desetletja ena najbolj delavnih kulturnih organizacij med ameriškimi Slovenci.

Pevski zbor "Naprej" je bil ustanovljen 18. novembra 1910. To je bržkone edini napreden delavski pevski zbor, če ne edini slovenski v tej deželi, ki obstoji toliko let.

Ustanovitelji "Napreja" so bili sedruži: V. Razbornik, Geo. Schuller, Frank Novak, Anton Novak, Fr. Puncer, Anton Bevk, John Novak, Anton Novak, Frank Pešec in Jos. Čop. Na ustanovni seji so bili izvoljeni v odbor: V. Razbornik, predsednik; F. Puncer, tajnik; Geo. Schuller, blagajnik. Prvi predsednik je bil V. Razbornik, ki je vodil zbor od početka pa do 1. januarja 1916. Za njim je prevzel vodstvo Frank Mikšek, ki je imel to mesto do 1. jan. 1917, za njim pa E. E. Heim, ki je od tedaj ves čas zborovodja "Napreja".

Za novoustanovljeni pevski zbor je zavladala takoj od početka veliko zanimanje, posebno še raditega, ker so ustanovitelji bili že prej aktivni v raznih kulturnih organizacijah, kot v Slovenski čitalnici, v tamuraškem zboru "Adria" in

medtem se je ustanovilo par novih socialističnih klubov po naselbinah in na pritisk teh terčiških sodrugi smo začeli razmotrovati o spremembitvi "Proletarca" v teden.

Po blizu dveletnem trudu se je gibanje toliko razširilo, da mu mesecni res ni več zatočal. List je hotel rasti — a ni bilo sredstev za obliko — z drugimi besedami, za tisk. "Slo bo," so rekli sodrugi, in "Proletarci" je začel izhajati tedensko decembra 1907. Predno se je to zgodilo, so sodrugi hoteli dati listu jačjo ekonomsko podlogo in v ta meni ustanovili korporacijo pod imenom Jugoslovanski delavska tiskovna družba, ki je izdala delnice po \$10 in jih razpečevala med sodruge in somišljencike. Almirali smo vse sodruge po deželi. Se danes mi srce igra, kadar pomislim, kako so se odzvali našemu apelu in zasigurali obstanek "Proletarca".

Pomagali so nam v agitaciji in gromotni sodrugi na Glencoe, O. od kluba št. 2, in več drugih somišljencov. Leta 1908 je bila v deželi velika gospodarska kriza, ki se začela že v prejšnjem letu. Postala je občutna tudi za naš list. Spominjam se še, kako je predsednik direktorija JDTD (upravnega odbora) nagajan blagajnik, da mora dobiti denar, naj bo kjerkoli, da se plača dolg, ki je znašal okrog \$600, v takratnih razmerah za "Proletarca" visoka vsota. Parkrat je tiskarna list zadrala teden ali dva, dokler nismo nekaj odplačali. Polagoma smo tudi to krizo prebedili in postalo je bolje. V krogu "Proletarcev" delavcev v Chicagu sem bil do svojega odhoda 1. 1911 v Youngstown, O., kjer se "Proletarca".

"Naprej" ni bil prvi pevski zbor v naselbini, toda bil je pr-

vi, ki je začel gojiti poleg umetne tudi ljudske pesem. Ta njegov korak je bil za naselbino veliko večjega pomena, kot se je s početka domnevalo. Malu smo zaslali na veseljeh, v družbi in na drugih zavabnih sestankih rojakov namesto kričanja navadnih poselnih popevk lepe narodne pesmi, ki so jih posneli po "Napreju".

Pevski zbor "Naprej" ni vzbujal pozornosti samo v naši naselbini temveč tudi v sosednjih, v katerih je nastopal z velikim uspehom in žel vsestransko priznanje. Tudi med Amerikanci je poznan. Ze večkrat je bil povabljen od tukajšnjega šolskega superintendenta (ki ni socialist), da zapoje na šolskih prireditvah par slovenskih pesmi. Takim vabilom se vedno rad odzval.

Nem bom opisoval bojev, ki jih je imel "Naprej" v prošlosti z nasprotniki — vzel bi preveč prostora. Deliti bi jih moral v dve vrsti. Ena bi vzemali pošteni nasprotniki in drugo takozvani "streberji". Prvi so "Napreju" nasprotovali le iz političnega stališča, veliko vrednost kulturnega dela "Napreja" pa so odkrito priznavali in upoštevali. Drugi — ki so se od časa do časa prikljukali v naselbino, da jo "poboljšajo". Prišli so kakor veče in bili v boju poraženi kakor veče.

"Naprej" jim je bil in jim je danes trin peti. Ej, kolikokrat je bil že "uničen"! Ali pa so se njegovi grobokopi najbolj veselili, je vstal in zapepel nagrobnico — grobokopom, ne sebi!

Nekaj, kar temelji na združenju podlagi, se pač ne more kar tako uničiti. Kritike se "Naprej" ni bal nikoli — obratno, vesel je bil in jo upošteval; kritikastrom, ki so ga kritizirali iz skodoželjnosti in zlobe, pa se je pomilovalno smehjal.

Tudi danes ni brez neprijateljev. Celo na grob so misili — na grob za "Naprej"! Ali čudo — na svoji prošli predstavi je vzel vsem intrigam, nasprotovanju in sovraštvu, ki ga goje do njega, napolnil dvorano, kakor jo je na svojem prvem in na mnogih svojih poznih koncertih.

Geslo "Naprej" je bilo in je: NAPREJ!

Fr. Puncer.

Frank Alesh:

Zgodovina ameriških Slovencev bi bila drugačna

Listam po zapisnikih upravnega odbora Proletarca, od kar izhaja, in vidim, da je bilo v tem odboru lepo stevilo sodrugi. Žal, da so se nekateri kmalu utrdili in stopili na stran. Vedno pa so se dobili drugi, ki so zavzeli izpraznjena mesta ter nadaljevali z delom. Tako smo prišli do 25-letnice tega lista. S ponosom lahko gledamo v prošlost na storjenem delo, ker je bilo koristno in potrebno.

Zgodovina ameriških Slovencev bi bila prav gotovo v narsičem drugačna, če ne bi bilo našega socialističnega gibanja, ki je jo usmerjalo na napredna pota. Nobenkrat nas ni bilo mnogo po času, ali včas dovolj za izvajanje močnega socialističnega vpliva in udejstvovanja.

Mnogokrat se ogreli ta ali oni iz nasprotnega tabora s sarkastičnim vpraševanjem, kje in kdo so slovenski socialisti. Saj jih ni, pravijo. Saj nimajo česa pokazati! Njihova organizacija je le na papirju.

Tisti, ki tako govorijo, na dobr poznajo. Ce nas ne bi bilo, pa se ne bi s takim strahom, ali s tako jero zanimali za nas.

Res je, da je bilo pred 25 leti med ameriškimi Slovenci prav malo socialistov, in se ti so bili razšrenjeni širom dežele. List pa jih je zbiral, bil jih je tribuna, na kateri so se drug z drugim spoznali in se sestrili za organizirano delo. Letnici 1904 in 1906 prav lahko imenujemo za najvažnejši v zgodovini našega ljudstva v tej deželi. Ob prvi je bila ustanovljena SNPJ., ob drugi "Proletarci", za njim pa JSZ. To so mejniki, ki so našemu delavstvu pokazali, kam in čemu.

Naše gibanje v prošlih 25 letih je bilo edino sbrališče Slovencev, in katoliška družba edina družabne, podporne in socialne organizacije. Kar je bilo ta-

krat že naprednega, še niso prišla v znali smo vzroke, radi katerih so močno prispevali. Duhovnični se je obetaši sinajna bodočnost. Pa ti pridejo ljudje, ki so prečeli s popolnoma drugačno ideologijo, in začne učiti sinajne v hčere naših kmetov, da imajo vso pravico do boljšega življenja, da so nauki, ki jih navajajo v pokornost v udanost njim škodljivi ter v korist izkoričevalcev. Naravno, da takega razlaganja niso v cerkvi nikdar čuli. Tam so jim pripravili le o važnosti pripravljanja za posmrtno življenje — tukaj bodi udan, trpi, da boš imel tokrat večje veselje rajskemu življenju "na druem svetu".

Dogodilo se so stavki, in v njih so preizkusili duhovniki kot prijatelji ali neprijatelji delavstva. Ljudje so videli socialiste, kako so agitirali, organizirali, pomagali v boju kjer in kolikor so mogli — na cerkveni strani pa je bila mačnost in nemaločratno odprtje na strani izkoričevalcev.

Kjerkoli je bil duhovnik v stanju ohraniti absolutno kontrolo nad naselbino in zadružiti vsako napredno gibanje, je tak kraj v mrtvili. Načrtovanje pa je v naselbinah z aktivnimi socialističnimi klubki mnogo živnosti v naprednem smislu.

Drugi nasprotniki našega gibanja so bili in so tako zavzeti narodnjaki. Oni igrajo na strune "milega naroda" in geslo jim je narodov blag. Na socialiste so hudi, ker so mednarodni. Njihov narodnjaki čut zahteva, da udarjajo ob vsaki priliki po "izdaljskih" socialistih.

Tekom let smo mnogokrat vprašali, kaj so narodnjaki storili za narodov blag. Tudi s svetlikom ob belem dnevnu ne najdemo ničesar, o čemur bi lahko rekli: To je njihovo delo, v korist in ponos narodu! Koliko truda in energije so v zadnjih 25 letih vložili v Sokole! V sokolskih krojih so videli ves narodni simbol. Danes vidimo povsod le pogorišče. Le še v par naselbinah so ostanki tistih mnogih Sokolov, s katerimi so milili dvigniti narod in mu pridobiti ugled med Amerikanec in tujerodeci.

Socialisti se za tako narodnjaštvo nismo ogrevali. Vedeli smo, čemu so morali naši ljudje za kruhom, po- vodno se ne povlašava s frazami. Narod, ki hoče rasti, se mora učiti. Ljudstvo, ki hoče biti kulturno, mora imeti močno delavsko gibanje, ker brez tega v ljudskih množicah ni kulture. Slovensko delavstvo v Ameriki je v prosvetnem oziru napravilo v problem četrstoletja ogromen kolikor naprej, toda ne po zaslugu naših neprijateljev klerikalcev in narodnjakov, pač pa po zaslugu socialističnega gibanja. Zato smo ponosni na naš jubilej.

K 25-letnici uspešnega dela "PROLETARCU"
iskreno čestita

FRANK MARTINJAK
National Shoe Repair Shop
LA SALLE, ILLINOIS

KLUB ŠT. 69 J. S. Z. HERMINIE, PA.
iskreno čestita "PROLETARCU" k srebrnemu jubileju ter mu želi obilaga uspeha pri razširjanju razredne zvesti med slovenskim delavstvom v Ameriki, ter mu želi, da v kratkem času najmanj podvoji število svojih naročnikov.

ANTON ZORNICK, tajnik, ANDY BERTL, organizator.

Delavci, v delavsko politično organizacijo!

KLUB ŠT. 37 J. S. Z.

Cestita "Proletarci" k srebrnemu jubileju in J. S. Z. k njeni 20-letnici!

Zboruje vsak drugi četrtek v mesecu v South Side Turn dvoran. FRANK PERKO, tajnik.

505 National Avenue, MILWAUKEE, WIS.

Svojem bojevnemu glasilu "PROLETARCU" ob njegovi 25-letnici izreka iskrene čestitke

JOHN KOSIN
Girard Ohio

iskreno čestita svojemu glasilu

"PROLETARCU" ob njegovem srebrnem jubileju, ter mu kliče:

NAPREJ DO ZMAGE!
Anna Mahnich, tajnica.

Park View Wet Wash Laundry Co.

Frank Grill, predst.

Naše geslo: Dobra in točna postrežba!

Naši vozniki pobirajo perilo po vsem mestu, Cicero in Berwyn ter dovajačo čistega na dom.

VSE DELO JAMČENO.

1727 West 21st Street, CHICAGO, ILL.

TEL.: CANAL 7172-7173

Delovanje klubov JSZ. na dramskem polju

Pravila JSZ. nalagajo pridruženim klubom gojiti tudi prosvetno delo, ki vključuje v glavnem čitalnice, knjižnice, predavanja, diskusije in dramatiko.

Do pred letom sta bila na dramskem polju poleg kluba št. 1 v Chicagu najbolj aktivna klub št. 45 v Waukeganu, Ill., in klub št. 235 v Sheboyganu, Wis. Klub v Sheboyganu je storil v pogledu slovenske dramatike za naselbino izredno veliko, dasi se ima boriti v splošnem celo z večimi težkočami, kakor pa naši dramski zbori drugod. Klub v Waukeganu, ki je vprizoril že lepo število iger, večinoma klasična dela, je pred dvemi leti združil svoje aktivnosti na tem polju zaenzo z Narodno čitalnico in Samostojnim Izobraževalnim klubom v okvirju Slovenskega narodnega doma, ki ima sedaj za prirejanje predstav poseben odsek, zvan "Izobraževalni odsek S. N. D." Glasom dogovorov vprizori za klub vsako leto dve predstavi.

Izmed naselbin, ki so bile mnogo aktivne na dramskem polju in so več ali manjše, je v prvi vrsti naselbina Milwaukee, Wis. Prvenstvo tukaj ima soc. pevski zbor "Naprej", s katerim sodeluje tudi klub št. 37. Do vojne dobe je bil "Naprej" na dramskem polju izmed vseh slovenskih organizacij najaktivnejši. Imel je bogato knjižnico, v kateri je bila velika zbirka raznih iger. Med vojno in prva leta po vojni je prišel nekako v zastoj, a to je minulo in sedaj ima zopet koncerte in predstave, dasi ne v tolikem številu kakor nekoč.

Klub št. 12 JSZ., ki je deloval med slovenskimi farmarji v Willardu, Wis., je posredoval, da se je začela naselbina zanimati

z dramatiko. S svojimi skromnimi sredstvi in s sodelovanjem članov društva SNPJ. je vprizoril od 1. 1928 do poletja 1929 par eno-dejank v Slovenskem domu. Klub se je radi velikih težkoč v boju za obstanek l. 1929 razpustil.

Klub št. 47 JSZ. je v Springfieldu, Ill., edina slovenska organizacija, ki je aktivna na dramskem polju. Imel je več predstav, med njimi Molekovo "Poročno noč", ali vsled nеприлика z igralci je z njimi prenehal.

V Bridgeportu, O., je imel v prošli sezoni 1928-29 dve predstavi klub št. 11, ki sta bili prvi poizkus s slovensko dramatiko v tej naselbini. Dne 10. maja vprizoril "Poročno noč". Klub št. 118 v Canonsburgu, Pa., je vprizoril v sezoni 1927-28 Cankarjevega "Kralja na Betajnovi", v ostalem pa prireja predstave v tej naselbini dramatično društvo "Soča".

V Clevelandu je bil pred vojno in se nekaj let med vojno za takratne razmere v naselbini na dramskem polju prilično aktiven klub št. 27. Pred par leti je vprizoril Gorkijev "Na dnu"; kar je v klubu članov, ki so vneti za delo te vrste, so aktivni v dram. društvu "Ivan Cankar". Tudi klub št. 49 v Collinwoodu je prirejal predstave. V Slovenskem domu je vprizoril eno socialno drama, ki je bila slabo posečena, in vsled gotovih neoglasij v naselbini je l. 1928 sklenil, da od naslednjih že naznanjenih dramskih priredob stopi.

Izmed ostalih klubov, ki so imeli v enem ali drugem času dramske predstave, omenjamamo klube v naselbinah Clinton, Ind., Pullman, Ill., Detroit, Mich., Barberton in Girard, O., Conemaugh, Pa., Pueblo, Colo. itd.

Razumljivo je tudi, da v takih okoliščinah ne pazijo, ali zadejeno s kritiko prave ali neprave. Med premogarji je agitator, ki zastopa napredne liste in prodaja dobre knjige, skoro povsod dobrodošel.

Kakor pri vsakem delu, je treba tudi v agitaciji prakse. Prva leta je bilo težko. Človek še ne pozna ljudi, ne krajev. Ko pa se enkrat seznam, ko vidijo, da imajo opraviti s poslednjim človekom, ima veliko lažje delo in ga tudi več opravi. Treba je tudi mnogo prakse, da se agitator za liste priredi debatam in kako hraniti čas. Če bi preveč debatal, bo dnevno obiskal toliko manj ljudi in uspeh ne bo poseben. Zastopnik listov gre okrog zato, da dobi naročnike, ne da jih prepričuje o tem in onem. Agitatorja je važno, da v razgovorih, oziroma v "debatah" z ljudmi nasprotnih nazorov niester, da odgovarja vladljivo in da prepričevalno pojasnjuje. Tudi, če ne bo nič opravil, vsaj sovražnika ne bo pustil za sabor.

Tudi na pijance in zgrizencu naletiš. Eni so zelo surovci. V Coloradu so se mi zelo do padli kraji od Canon Cityja skozi do Leadville in dalje, potem od Salide proti Crested Butte, kamor vozi ozkotirna železnica. Povsod gorovje, lepa reka, potoki, gorska jezera. V Minnesoti in Wisconsinu krase kraje lepa jezera, katerih imata izredno veliko. Izmed mest mi je najbolj ugajal Salt Lake City v državi Utah, in Colorado Springs v Coloradu.

Prepirati se z njimi je nesmetno, ker ne bi opravil ničesar. Je škoda časa. So to iudje, ki se jim je najboljšeogniti.

Večkrat naletiš na osebo, ki em nasprotuje. Vprašaš ga, če se bo naročil na ta in ta lista. Ne, ker je slab, in nato našteta hiba. Pri tem pa pohvali drug list. Boš pa tega naročil! In začne izbegavati, da še ne — da tudi ta ni dober, da ne beri itd.

Počivalni zastopnik vidi krajje, ljudi, stanovanja. Dasi ne potuje za zabavo, je umevno, da si, kar se krajev tiče, vtisne vse v spomin, ene vsled njihove lepote, druge pa radi kakih drugih posebnosti.

V Coloradu so se mi zelo do padli kraji od Canon Cityja skozi do Leadville in dalje, potem od Salide proti Crested Butte, kamor vozi ozkotirna železnica. Povsod gorovje, lepa reka, potoki, gorska jezera. V Minnesoti in Wisconsinu krase kraje lepa jezera, katerih imata izredno veliko. Izmed mest mi je najbolj ugajal Salt Lake City v državi Utah, in Colorado Springs v Colorado.

Jos. Čebular in sinovi
SLOVENSKA GODBA

Se priporoča rojakom v Forest City in okolici kadar prirejajo zabave in veselice.

Box 156

Vandling, Pa.

Moderno urejena unijaška pekarna

se priporoča

slovenskim gospodinjam za nakup pristnega domačega peciva. Kruh. rolls in ženitovanjski kolači za vse prilike.

JOHN BRADAČ

6413 St. Clair Ave.

Cleveland, OHIO

V Slov. nar. domu.

Poglejte na to

na ta način

ČE SE ODLOCITE za izdelovanje najboljše cigarete, kar so jih kdaj kadili ... ali ne boste začeli izbirati najboljšega tobaka vsega sveta? ... Ali ne boste brez odpora trošili čas in denar, da razkrijete, in razvijete najbolj dovršeno mešanico? ... Seveda boste. In baš to je napravila Camel. Zato je postala Camel tako hitro najbolj priljubljena cigareta v Ameriki. Zato, neoziraje se, kar plačate, je ne morete vzrediti za mil, prijeten duh in gladko bogastvo, ki napravlja dovršeno kajo ... Izkušeni kadilci vam bodo povedali ... To je velika cigareta!

Ne odrecite se razkošju

CAMELS

Dobro znani slovanski pogrebni za LA SALLE—PERU— OGLESBY LOUIS M. PTAK

612 East 5th Street PERU, ILL.

Tel. 172

priporoča Slovencem svoj POGREBNI ZAVOD.

Cene zmerne, postrežba točna.

Ob enem čestita

"PROLETARCU"

k 25-letnici ter mu želi nadaljnih uspehov.

Ti vsakemu ugovarjaš, tolmačiš, pojasnjuješ in študiraš človeka. Ce vidis, da je resen, tedaj se lahko spustiš z njim v debato. Ako vidis, da ne bi opravil ničesar, se naglo poslovši, ker si uvidel, da ne velja izgub'ja časa.

Zastopnik mora imeti mnogo potrebljivosti. Niso redki slu-

List za interes delavškega ljudstva.

Izhaja vsak četrtek.
Izdaja Jugoslovanska Delavska Tiskovna Družba,
Chicago, Ill.

Glasilo Jugoslovenske Socialistične Zveze

NAROČNINA za Zedinjene države in Kanado za celo leto \$3.00; za pol leta \$1.75; za četrt leta \$1.00.
Inozemstvo: za celo leto \$3.50; za pol leta \$2.00.

Vsi rokopisi in oglasi morajo biti v našem uradu najpozneje do pondeljka popoldne za pribičevje v številki tekočega tedna.

PROLETAREC

Published every Thursday by the Jugoslav Workmen's Publishing Co., Inc.
Established 1906.

Editor Frank Zaitz
Business Manager Charles Pogorelec

SUBSCRIPTION RATES:

United States and Canada, One Year \$3.00; Six Months \$1.75; Three Months \$1.00.—Foreign Countries, One Year \$3.50; Six Months \$2.00.

Address.

PROLETAREC
3639 W. 26th St., Chicago, Ill.
Telephone: Rockwell 2864.

546

ALI JE OHIO V NEVAR- NOSTI?

V Clevelandu je neki sodnik nedavno obsojal dve komunistiki na dolgo zaporno kazen in visoko denarno globo, ker sta razdajali letake, ki so imeli hujskajočo vsebino protivladi, redi in miru.

Eno je obsojal od pet do deset let zapora in \$2000 denarne globe, drugo pa od enega do pet let zapora. Obsodil ju je na podlagi ohijiske postave proti "kriminalnemu sindikalizmu".

Sodnik in drugi, ki so odločevali, so se znesli nad njima najbrž ker ne morejo pozasti izgredov brezposelnih. Država Ohio govorila ni toliko v nevarnosti, da se ji bi bilo treba batiti letakov, ki jih dele ženske in otroci! In če ni v nevarnosti, čemu treba pošiljati ljudi v zapor samo zato, ker vprijejo na kakem shodu ali dele "hujskajoče" letake?

Poslednje čase so reakcionarni sodniki in policijski uradniki dali komunistični International Labor Defense mnogo prilik zbirati obrambne fonde. Samo v New Yorku rabijo za obrambo obtoženih in obsojenih komunistov \$45,000, kakor poročajo iz njenega urada. Med obsojenimi je največ takih, ki se podelajo v pustolovščine za prazen nič — samo da ima komunistična stranka reklamo v listih, ali posledice plačujejo delavstvo. Sodniki in kapitalistična reakcija na eni in komunisti na drugi strani imajo mnogo skupnega v taktiki. Oboji odrekajo svobodo opoziciji, oboji verjamajo v teroriziranje in brezpogojno poslušnost višnjem.

To seveda kapitalističnih sodnikov ne opravičuje v obsodbah, kakor je bila omenjena v Clevelandu. S svojo drastičnostjo v izrekuju kazni ne bodo za vse večne čase ohranili državo, kakor si jo oni predstavljajo, pa če se še tako trudijo.

Bratske podporne organi- zacije in politika

Blaž Novak

Bratske podporne organizacije so bile ustavnovljene iz potrebe. Potrebne bodo dokler ne bo država uvelia splošnega zavarovanja za slučaje nezgod, bolezni, ostarelosti in smrti.

Pred dobrimi šestdeset leti, ko je bila ustavnovljena prva bratska podpora organizacija v Ameriki, so bili zakoni v socialnem oziru veliko bolj pomankljivi kakor danes. Delavci so bili navezani na samopomoč in v tamen so si ustavljili podporne organizacije. Oblast jim ni v slučajih potrebe nudila ničesar. Vzelo je dolgo, predno so posamezne države začele sprejemati takovane odškodninske zakone, kateri so delavcem pridomogli vsaj deloma do podpore in odškodnin, ako se ponesrečijo pri delu. To je bil rezultat politike — take politike, proti kateri se nekateri "delavski prijatelji" na vso moč bore.

Pionirji bratskih podpornih organizacij so zavedali dejstva, da je ljudstvo izkorisčano ne samo pri delu, nego da ga izrabljajo tudi zavarovalinske kompanije. Branci so se izplačevali obljudljene zavarovalnine in izbegavale z raznim dvoumnimi določbami v svojih policah.

Cemu imamo v tej deželi sedaj stotine bratskih podpornih organizacij raznih narodov? V principu medsebojnega podpiranja so si vse enake, dasi so zavarovalinske sistemi v pogledu podpor in načinov izplačevanja skorov v vsaki drugačni. Vsaka si je začrtaла gotevne smernice, kakšne je smatrala vlogo vodstvo, ali pa njeni ustavitelji, za najboljše. In čimbolje je v svojih mejah zadela pravilnost teh smernic, timveč so bili njeni uspehi. Načela, ki jih zastopa, so gonila sila njenega napredka, in pa seveda vzorno gospodarstvo ter dober zavarovalinski sistem.

Organizacija brez načelnosti in smernic je obsojena živottarjanju — hoče nočes. Mnoge se branijo brezbarvnosti. Zato so ene ka-

toliške, ene so svobodomiselne, ali protikatoliške, ene so nekaka religija zase, in polaga vso važnost na ceremonijalnost. Nekaj je delavskih po programu in duhu.

Oglejmo si slovenske. Najstarejša slovenska podpora jednota, ki je načelno katoliška, je v teku 36 let narasla na okrog triindvajset tisoč odraslih članov; druga, katera je s svojimi simpatijami nagnjena na katoliško stran, dasi zatrjuje versko in politično nepristranost, je v 32 letih narasla na štirinajst tisoč odraslih članov. Tretja, ki si je osvojila svobodomiselne principe, je v šestindvajsetih letih narasla na okrog štirinajst deset tisoč članov, in četrt, ki je sicer osvojila svobodomiselne principe, a se ponaša z dejstvom, da se ne umešava v politiko, je v 22 letih narasla na okroglo osem tisoč članov. Druge so manjše.

Razvoj vseh večjih podpornih organizacij je nam znani. SNPJ. je napredovala najbolj ter postala največja. Tu se ne gre za reklamo tej jednoti, nego za vzroke njenemu napredovanju. Nedavno sem čital v nekem listu uredniški članek, kako pogubno je zanj, ker se drži svojega svobodomiselnega stališča, in ker njen glasilo izpoljuje dolčo pravil, da mora biti urejevano v duhu načela naprednega, politično in strokovno organiziranega delavstva. Po zatrdilih apostolov, ki nasprotujejo taki taktiki, trpi SNPJ. vsled "socialistične politike" veliko škodo. "Prosjeta" ne bi smela biti urejevana v prej označenem smislu, kajti to "žali ljudi", ki so po prepričanju "demokratje", "republikanci" in kaj vem kaj vse. Zelo se trudijo, da bi SNPJ. pretvorili v politično "nepristransko" in versko čisto neutralno podporno organizacijo, da ne bo žalila nobenega člana. Tudi napredovala bo potem — kajti sedaj ji politika, ki jo vodi v smislu sedanjih pravil, zelo — "škoduje".

Poglejmo še enkrat vse naše organizacije. Imamo katoliške, svobodomiselne-delavške in nepristranske. Kako to, da beleži izmed njih SNPJ. v svoji zgodovini največji napredok, in največ živahnosti? Morda zato, ker ni bila "nepristranska", nego je v delavskih bojih bila odprta z delavstvom, pa bilo v stavkah ali političnih bitkah? In če ni napredovala raditega, čemu apostoli nauka "ven s politiko" (v mislih imajo vedno le delavsko politiko), ne pojasnijo, kaj je povzročilo njen napredok?

Ako bi bilo res, kar trdi tisti članek, da so naše organizacije tu v glavnem za materialno podpiranje članov, in da jih druge reči ne bi smeles brigati, čemu nismo bili zadovoljni samo z eno slovensko podporno organizacijo in ji dali striktno dolarsko dušo, kakor jo ima npr. inšuranski kompanija?

Ce je bila ena organizacija v stanju prerasti v teku 20 let dve druge, ki sta bili ustavnovljeni mnogo pred njo, moramo — hoče nočes — priti do zaključka, da je imela v svojem programu nekaj, kar je našemu ljudstvu ne samo imponiralo, nego mu tudi koristilo: nadela si je program, ki je ali bi moral biti program vseh, ki pripadajo delavškemu razredu in imajo enake sovražnike ter so plen istih izkorisčevalcev.

Bratske podporne organizacije niso navadne zavarovalinske kompanije. Ako bi imelo biti to, ne bi bile niti ustavnovljene. Tisti, ki jih hočejo sedaj pretvoriti v nekaj kar niso bili, jim delajo s svojimi prizadevanji le škodo.

Križ je s "politiko". Podporne organizacije se ne bi smeles pečati z njo, da ne bi "žalični" članov drugačnega mnenja. Čemu se zavarovalnice bavijo s politiko, čemu prispevajo stotisočake v kampanjske fonde, čemu imajo dragi plačane agente v zakonodajah raznih držav? Gotovo zato, ker pričakujejo od tega koristi za svoje interese? Čemu se zvezza podpornih organizacij (N. F. C.) bavi s politiko? Zato, da izvojuje v zakonodajah postave, ki bi koristile podpornim organizacijam, in da se bore proti prizadevanjem zavarovalnic, ki skušajo z omejitvenimi zakoni zmanjšati ali pa onemogočiti konkurenco od strani bratskih podpornih organizacij.

Cemu se delavstvo bavi politiko? Zato, da odstrani s sodoč sovražne vplive, da si izvojuje socialno zakonodajo in da se bori proti korupciji. Ta slednja politika pa ni dovoljena! "Ven z njo!" vprijejo apostoli, da ne boste žalili članov, ki so drugačnega "prepričanja".

Kakšnega "drugačnega" prepričanja? Dokler ostane sedanji ekonomski red — sistem izkorisčanja in vlada v rokah posedujocih slojev, bodo podporne organizacije potrebne. Podpora organizacija, ki jo tvori delavstvo, pa je resnično podpora le, ako je delavsko tudi po duhu, ako je aktivna v borbi za izboljšanje razmer, v katerih žive njeni člani. Ako je to, je seveda tudi "politika", toda njena politika je poštena in v končnem članstvu ter delavstvu vobče.

Svetozar R. Banovec:
Čolnič . . .

Čolnič tvoj urno drž
rahlo čez morsko zeleno ravan . . .
V daljo neznamo hiti,
pride li srečno v izbrani pristan?

Ce ga zaloti vihar
in ga zaneso do velikih skal . . .
Ah — boš li mogel krmar
ustaviti ga, da ne treči v obal?!

Louis Beniger:

Prvomajske misli

Z UNAJ je spomlad. Drevje stopa čez njivo v je je vzbrestelo in livade enakomerem tempu. Odločno se ognile v zeleno in umerjeno seje semena. Baržunaste obleke, ki leskeče-

Velikan je v prelestnem odseku v mladega majskega solnca, ki razvija svoje žarke prirode v naročje. Z božansko kretajo iztega desnicu, odpira dlan in iz nje padajo semena na vlažne grude. Brez nehanja padajo in zemlja, sveže razorana, jih sprejema vase in se spaja z njimi.

Prijazno se smeje majsko jutro. V gorah in na holmih v gajih in logih veselo šume prebujeni lesovi in zemlja vriska.

Cesta, ki pelje skozi predmetje, je prazna, obdana s cvetočim drevjem. Vonj razkošno pisanega cvetja boža rana, ker se drži svojega svobodomiselnega stališča, in ker njen glasilo izpoljuje dolčo pravil, da mora biti urejevano v duhu načela naprednega, politično in strokovno organiziranega delavstva. Po zatrdilih apostolov, ki nasprotujejo taki taktiki, trpi SNPJ. vsled "socialistične politike" veliko škodo. "Prosjeta" ne bi smela biti urejevana v prej označenem smislu, kajti to "žali ljudi", ki so po prepričanju "demokratje", "republikanci" in kaj vem kaj vse. Zelo se trudijo, da bi SNPJ. pretvorili v politično "nepristransko" in versko čisto neutralno podporno organizacijo, da ne bo žalila nobenega člana. Tudi napredovala bo potem — kajti sedaj ji politika, ki jo vodi v smislu sedanjih pravil, zelo — "škoduje".

Vse je v zeleni in cvetju, kajki daleč seže oko.

En sam pogled v božansko krasoto prirode vtdne zemlja-nu spomin večnega veselja.

Sejalec stopa čez njivo v jeje vzbrestelo in livade enakomerem tempu. Odločno se ognile v zeleno in umerjeno seje semena. Velikan je v prelestnem odseku v mladega majskega solnca, ki razvija svoje žarke prirode v naročje. Z božansko kretajo iztega desnicu, odpira dlan in iz nje padajo semena na vlažne grude. Brez nehanja padajo in zemlja, sveže razorana, jih sprejema vase in se spaja z njimi.

Prijazno se smeje majsko jutro. V gorah in na holmih v gajih in logih veselo šume prebujeni lesovi in zemlja vriska.

Cesta, ki pelje skozi predmetje, je prazna, obdana s cvetočim drevjem. Vonj razkošno pisanega cvetja boža rana, ker se drži svojega svobodomiselnega stališča, in ker njen glasilo izpoljuje dolčo pravil, da mora biti urejevano v duhu načela naprednega, politično in strokovno organiziranega delavstva. Po zatrdilih apostolov, ki nasprotujejo taki taktiki, trpi SNPJ. vsled "socialistične politike" veliko škodo. "Prosjeta" ne bi smela biti urejevana v prej označenem smislu, kajti to "žali ljudi", ki so po prepričanju "demokratje", "republikanci" in kaj vem kaj vse. Zelo se trudijo, da bi SNPJ. pretvorili v politično "nepristransko" in versko čisto neutralno podporno organizacijo, da ne bo žalila nobenega člana. Tudi napredovala bo potem — kajti sedaj ji politika, ki jo vodi v smislu sedanjih pravil, zelo — "škoduje".

Vse je v zeleni in cvetju, kajki daleč seže oko.

En sam pogled v božansko krasoto prirode vtdne zemlja-nu spomin večnega veselja.

Sejalec stopa čez njivo v jeje vzbrestelo in livade enakomerem tempu. Odločno se ognile v zeleno in umerjeno seje semena. Velikan je v prelestnem odseku v mladega majskega solnca, ki razvija svoje žarke prirode v naročje. Z božansko kretajo iztega desnicu, odpira dlan in iz nje padajo semena na vlažne grude. Brez nehanja padajo in zemlja, sveže razorana, jih sprejema vase in se spaja z njimi.

Prijazno se smeje majsko jutro. Vgorah in na holmih v gajih in logih veselo šume prebujeni lesovi in zemlja vriska.

Cesta, ki pelje skozi predmetje, je prazna, obdana s cvetočim drevjem. Vonj razkošno pisanega cvetja boža rana, ker se drži svojega svobodomiselnega stališča, in ker njen glasilo izpoljuje dolčo pravil, da mora biti urejevano v duhu načela naprednega, politično in strokovno organiziranega delavstva. Po zatrdilih apostolov, ki nasprotujejo taki taktiki, trpi SNPJ. vsled "socialistične politike" veliko škodo. "Prosjeta" ne bi smela biti urejevana v prej označenem smislu, kajti to "žali ljudi", ki so po prepričanju "demokratje", "republikanci" in kaj vem kaj vse. Zelo se trudijo, da bi SNPJ. pretvorili v politično "nepristransko" in versko čisto neutralno podporno organizacijo, da ne bo žalila nobenega člana. Tudi napredovala bo potem — kajti sedaj ji politika, ki jo vodi v smislu sedanjih pravil, zelo — "škoduje".

Vse je v zeleni in cvetju, kajki daleč seže oko.

En sam pogled v božansko krasoto prirode vtdne zemlja-nu spomin večnega veselja.

Sejalec stopa čez njivo v jeje vzbrestelo in livade enakomerem tempu. Odločno se ognile v zeleno in umerjeno seje semena. Velikan je v prelestnem odseku v mladega majskega solnca, ki razvija svoje žarke prirode v naročje. Z božansko kretajo iztega desnicu, odpira dlan in iz nje padajo semena na vlažne grude. Brez nehanja padajo in zemlja, sveže razorana, jih sprejema vase in se spaja z njimi.

Prijazno se smeje majsko jutro. Vgorah in na holmih v gajih in logih veselo šume prebujeni lesovi in zemlja vriska.

Cesta, ki pelje skozi predmetje, je prazna, obdana s cvetočim drevjem. Vonj razkošno pisanega cvetja boža rana, ker se drži svojega svobodomiselnega stališča, in ker njen glasilo izpoljuje dolčo pravil, da mora biti urejevano v duhu načela naprednega, politično in strokovno organiziranega delavstva. Po zatrdilih apostolov, ki nasprotujejo taki taktiki, trpi SNPJ. vsled "socialistične politike" veliko škodo. "Prosjeta" ne bi smela biti urejevana v prej označenem smislu, kajti to "žali ljudi", ki so po prepričanju "demokratje", "republikanci" in kaj vem kaj vse. Zelo se trudijo, da bi SNPJ. pretvorili v politično "nepristransko" in versko čisto neutralno podporno organizacijo, da ne bo žalila nobenega člana. Tudi napredovala bo potem — kajti sedaj ji politika, ki jo vodi v smislu sedanjih pravil, zelo — "škoduje".

STVARSTVO ČLOVEKOVEGA DELA

Delavec, ki s svojim razumom in fizično silo vse ustvarja, čemu tega, kar je kolektivno zgradil, tudi kolektivno ne lastuje, nego prepriča sadove svojega dela onim, ki ne delajo? Čemu je tako majhen v svojem stvarstvu? Socializem ga uči, da pripada vse, kar zgradi, tistim, ki delajo. Ko delavec ta nauk zapade in se načuti misliti in delati tako dobro zase kakor sedaj za svoje gospodarje, bo usposobljen za novo ekonomsko uredbo.

Ivan Molek -- petindvajset let njegovega dela

Nekoč sem čital o nekem Rusu — njegovo ime sem pozabil, imenujmo ga Targo. Prišel je od nekod in se naseli v mestecu. Obutev je povrjal v pisal je poleg. Nihče ga ni dobra poznal, le toliko so vedeli o njem, da je zelo razumen. Pa so ga sodili po svoje. Njegove redobesednosti, rezerviranosti in mimočni sti niso znali razložiti in so ga smatrali za domišljivca, za sebičnega, za slabiča. Vendar gotovosti ni bila

pamet, ne tvoje mišice: sem ti storil kdaj kaj žalega?"

"Ne!"

"Boš imel kake koristi, če me ubiješ?"

"Ne!"

"In ubil me boš vkljub temu?"

"Na vsak način!"

"Hojo, mogoče si ljudožerec, suh sem."

"Ne nisem!"

"No, potem si pa človeška svinja brez pameti! Rabi mišice!"

Osramočen je velikan odšel in malo je manjkal, da ni podaval onih, ki so ga poslali tja.

Tedaj so se zbrali in so ga pričeli prosit odpuščanja.

"Vsajivci!" jim je odvral Targo in se ni več menil ranje. Bili so užaljeni in so iskali prepira. Njegov mojk jih je dražil in jih podžigal. Slednjič ga sune eden pod reba:

"Daj, zgani se, povej eno! Cesačkaš!"

"Cakam, da se bo kateri izmed vas razpočil . . ."

Ivan Molek je podoben Tangu.

Pravično je, da se ob prilikah petindvajset letne Proletarca spomnimo še ene druge, ki je za naše ljudstvo, za naše gibanje prav tako važna.

Bilo je 1. maja 1905, ko je postal urednik "Glašnika" na Calumetu, Mich., Ivan Molek. In on ni bil urenik zato, da je imel delo, on je bil res UREDNIK, mož značaja, kar ga je tam skoro stalo življenje!

Decembra 1907 je prevzel uredništvo Proletarca, leta 1916 ga dobitno v uredništvu Prosvete, dnevnik, ki ga je ustanovila SNPJ. Lani je bil izvoljen za njenega glavnega urednika.

"Ni domišljavec!" so dejali. "Domišljavci se neradi uče in če bi se že učili, bi tega ne priznali. A če bi bil napuščen, bi mu sploh ne bil odgovoril. Toda sebičnež je." Poslali so drugega in njemu in ga poučili, kaj mu je storiti.

"Kje imaš svoj zadnji rokopis?" je dejal Tangu.

"Čemu ti bo?"

"Uniči ga bom!"

"Škoda ga je, za ljudstvo je namenjen."

"Priobčiti ga bom dal pod tujim imenom!"

"Dobro, samo pregledal ga bom, da bo v redu." Naglo ga je prečital in ga podal neznancu: "Tukaj, pa glej, da bi kmalu v tisku!"

"Ni sebičnež. Slabič je, bojasiljivec!" Najeli so velikana in ga poslali tja, da ga ustrasi.

"Priobčiti ga bom, da te okradem in ubim!"

"Res? Ukrasti nimaš česa, edino ubil bi me lahko, pa se bom branil."

"S čim?"

"S pamet!"

"Zadavil te bom s temile rokami," in napele je mišice, da so izstopile.

"Hm, pa si res modan, a v glavi, kaj imaš v nej?"

"Možgane!"

"Možgane ima tudi vol! Vprašam te, če imaš v glavi kaj pameti?"

"Kaj pa drugega?"

"No toraj! Sedaj pa vprašam tvojo jaki."

Ivan Molek je najmarijivejši in najuspešnejši literarni delavec na le med ameriškimi Slovenci, nego med ameriškimi Jugoslovani vobče. Nihče Jugoslovovan na tej strani ni producir toliko lepih pesmi, toliko črtic, satir in iger, kakor on. In njegova zvezda je še daleč od zatona. Gre še vedno navzgor.

Med kulturnimi delavci ima izmed ameriških Slovencev in drugih Jugoslovjan Ivan Molek preverstvo. Resnic je to, pa če je komu ljuba ali ne.

Zgodba o njegovi mladosti.

Ivan Molek je bil rojen 8. junija 1882 na Zverkovru nad Metliko (kraj se imenuje tudi Štršalka) v Belokrajini. Ta kraj sedaj ne spada več pod Slovensko (Dravsko) nego pod Savsko banovino s sedežem v Zagrebu. Ivanov oče Marko Molek, bajtar in dinar, je bil iz Slame vasi, pol ure od Metlike proti Radovici. V mlačih letih je krošnjari na Bavarskem. Ko mu je bilo 40 let, je kupil vinograd na Zverkovru in tam postavil hišico, dokupil nekaj njivic in se ozivil z Ano Vukšičn iz Curil. Imel je troje otrok. Mlajši sin je umrl v zibelki. Sestra živi in je omogočila v Curilah. Umrl je, ko je bilo Ivanu devet let. Mati je umrla leta pozneje, ko je bil v Ameriki.

Naslednje podstavek mi je dal deloma on in nekaj pa drugi njegovi rojaki.

Kaj je začel pisati povesti in pesmi, sem ga vprašal.

"Možgane ima tudi vol! Vprašam te, če imaš v glavi kaj pameti?"

"Kaj pa drugega?"

"No toraj! Sedaj pa vprašam tvojo jaki."

WM. B. PUTZ

Cicero's { LEADING LARGEST OLDEST } Florist

Cvetlice in venci za vse slučaje.

5134 W. 25TH ST., CICERO, ILL.

Tel.: Cicero 69. Na domu Cicero 2143.

Royal Bakery

SLOVENSKA UNIJSKA PEKARNA.

ANTON F. ZAGAR,

lastnik.

1724 S Sheridan Rd.,

No. Chicago, Ill.

Tel. 5524.

Gospodinje, zahtevajte v trgovnah kruh in naše pekarne.

PROLETAREC

"Svojo prvo pesem sem objavil 1. 1904 v Slovenskem delavskem kolektivu za leto 1905, ki je izbeljil v založbi "Glaška Svoboda", uredil pa ga je Jože Zavertnik. (Ta pesem je bila ponastanjena v Ameriškem družinskem kolektivu, letnik 1930, v članku 'Se en srebrni jubilej' na 60. strani. — Opomba pisca.) V začetku 1905 je izšla moja prva povest v Gl. Sv. V tistem času sem bil v pismenih zvezci s prof. Ivanom Mulačkom, ki je bil v Chicagu, kjer je izdal tri številke revije "Nade". On me je inštruiral v tehniki pisanja. Pesmi sem koval že v staro domovino in prinesi sem s seboj v Ameriko cel zvezek "Verzov", ki jih še danes hrani. Ko sem urejeval "Glašnik", sem objavil celo vrsto kratkih povestti."

Kdaj in čemu si pustil uredništvo "Glašnika"?

"Izstopil sem iz uredništva v septembru 1906. Zapletel sem se v listu v konflikt z župnikom Klopčičem in lastniki "Glašnika" so mi pripravljali brco. Izvedel sem se na njihovo nakano in pustil sam, nato sem nadaljeval boj z župnikom "Gl. Sv."

Shod v cerkvi in napad na Moleka.

Ivan Molek je s svojimi dopisi v Gl. Sv. pripravil župnika Luko Klopčiča, da se je moral braniti. Dne 16. septembra 1906 je Rev. Klopčič sklical v slovenski cerkvi na Calumetu shod, na katerem je dokazoval, da so vse trditve v Molekovih dopisih v Gl. Sv. izmišljene. Precitati je nekdo dopis iz omenjene liste in nato pozval svoje nasprotnike, naj stopijo pred doksali.

Ivan Molek se je odzval — pravil se je, da pove svoje stališče, navede svoje dokaze ter argumente. Gl. Sv. dne 21. sept. 1906 poroča na prvi strani o tem shodu med družimi:

"... G. Ivan Molek, kateri je s posebico svojih pristaev tudi prišel na shod, se na Klopčičev poziv pogumno takoj nastopil, toda komaj je storil korak, je padlo po njemu 30 do 50 rok. Vrgli so ga na tla, ga posobili ter suvali in pehali semtja po cerkvji ... Čuli so se vse naokrog klici: 'Linčajte, obesite ga!' ... Nekeči, ki je bil v cerkvi, so se naokrog zadržali, da ne tekla kri in da se ni zgordilo še kaj hujhega ... Ivan Molek so pred fanatično množico, ki je štela okrog 200 oseb, odvedli ti možje na varno . . ."

Do besede na tem shodu Ivan Molek ni prišel. Klopčičevi pristaši so ga osuvali in mu grozili z najhujšim, češ, ubiti takega krivoverca in odpadnika — ni greh!

Kaj potem? Na vprašanje mi je Ivan Molek pojasnil:

"Po tem dogodku (shodu v calumetski cerkvi) sem sel v Chicago na novobavo Martina V. Konde. Prišel sem v Chicago v decembru 1906 in pomagal pokojnemu Ivanu Kakerju v uredništvu Gl. Sv. Februarja 1907. Kaker je Konda prodal list Kakerju in meni, toda na 'puff', ker nisva imela denarja. Vodil sem upravnost, Kaker pa uredništvo do jeseni 1907, ko je Konda vzel list nazaj."

Kaj si začel pisati v "Proletarca"?

"Ko je bil še mesecnik l. 1907. Objavil sem v njem nekaj člankov in eno pesem."

Molekova pot v socialistično gibanje.

Kaj te je privdelo, da si postal socialist?

"Za socialistem sem se začel zanimati med urejevanjem "Glašnika". Prej sem bil se svobodomislec. Na mojo uredniško mizo je redno prihajal "Appeal to Reason" iz Girarda, Kans. Pokojni Wayland, lastnik "Appeala", je imel dobro navado, da je pošaljel list urednikom vseh podjetnih listov zastonji. Marsikateri z menoj vred mu je že danes hvaležen. "Appeal" je bil izvrsten list za propagando in fakte. V kratkih odstavkih je povedal več kot drugi v celih člankih. "Appeal" me je vzpostavil, da sem začel študirati socialistično filozofijo in ekonomijo iz najboljših virov."

Koliko so pripomogli Slovenci, da si postal socialist?

"Priznati moram, da so me slovenski viri zelo malo naučili. Največ je me naučila angleška literatura in jo predavanja, ki sem jih poslušal skozi dve zimi na Chicago Worker's University, katero je vodil pokojni Arthur Lewis, mož globokega znanja. Vse drugo me je naučilo vsakdanje življenje, ki me še vedno uči kakor tudi vse druge, ki imajo oči in uševedno odpira . . ."

Ivan Molek je napisal nad sto pesmi, ki so bile objavljene v Proletarcu, Prosveti, v Ameriškem družinskem kolektivu in v več drugih publikacijah v Ameriki in nekaj tudi v starem kraju. Njegovih novel in črtic je bilo mnogo.

Ivan Molek je začel pisati povesti in pesmi, sem ga vprašal.

"S čim?"

"Zadavil te bom s temile rokami," in napele je mišice, da so izstopile.

"Hm, pa si res modan, a v glavi, kaj imaš v nej?"

"Možgane!"

"Možgane ima tudi vol! Vprašam te, če imaš v glavi kaj pameti?"

"Kaj pa drugega?"

"No toraj! Sedaj pa vprašam tvojo jaki."

Kdaj je začel pisati povesti in pesmi, sem ga vprašal.

"S čim?"

"Zadavil te bom s temile rokami," in napele je mišice, da so izstopile.

"Hm, pa si res modan, a v glavi, kaj imaš v nej?"

"Možgane!"

"Možgane ima tudi vol! Vprašam te, če imaš v glavi kaj pameti?"

"Kaj pa drugega?"

"No toraj! Sedaj pa vprašam tvojo jaki."

Kdaj je začel pisati povesti in pesmi, sem ga vprašal.

"S čim?"

"Zadavil te bom s temile rokami," in napele je mišice, da so izstopile.

"Hm, pa si res modan, a v glavi, kaj imaš v nej?"

"Možgane!"

"Možgane ima tudi vol! Vprašam te, če imaš v glavi kaj pameti?"

"Kaj pa drugega?"

"No toraj! Sedaj pa vprašam tvojo jaki."

Kdaj je začel pisati povesti in pesmi, sem ga vprašal.

"S čim?"

"Zadavil te bom s temile rokami," in napele je mišice, da so izstopile.

"Hm, pa si res modan, a v glavi, kaj imaš v nej

IVAN MOLEK:

BOBNICA*Tragedija device, ki ni mogla brezmadežno spočeti*

Bobnica, devica,
Bobenček, njen Jožef,
Dr. Krajcar, rodoljub,
Krulica, misijonarka,
Kid, študent.

(Scena se odigrava v kleti drja. Krajcarja, velikega slovenskega in jugoslovanskega rodoljuba. Klet je dobro zaprt in v nos udarja smola, terpentin, žveplena kislina, lisol itd.; ves za prokleti duh se meša z duhovimi muškatelca, tropinovca, rozinovca, flgovca itd. — Čemer marčev večer.)

Dr. Krajcar (sam): Minilo je pet mesecov in še nič. To je preklemanska reč! To precej boli in koža se mi grbanči. Dokler se mi ne vnamame mrena, sem dober. Paziti moram. Na solnce ne smem! In jeziti se ne smem preko mere. Saj se ne, dokler sem sam, ali ko vidim in čujem, hm ... (Posluša.) Kdo je tam? Ti si, Bobenček?

Bobenček (pride upognjen): Dobr večer, doktor. Ali je prav, da sem prisel?

Dr. Krajcar: Prav. Si zapri vrata za seboj? Nisi? Vidis, taksi ste! Pa še hočete, da vam jaz delam čudežje, dočim vi prezirate vse postave. Rodili se ste anaristi in še niste skeli srajčice! Kako naj bo slovec zdrav in čeprav je zdravnik?

Bobenček (zapre vrata): Le ostej, saj zaslužim! Ako ne bi zaslužil vseh tvojih medicin, ne bi bil nocoj takuj.

Dr. Krajcar: Sreča tvoja, da priznaš. Torej — prav je, da si prišel. Jaz se slabe počutin in morda boš ti moj zdravnik ...

Bobenček: Če bom jaz tvoj zdravnik, boš umrl, doktor, in pokopali — ne, sezgali te bomo. Kaj bo potem počel naš narod? Ti si vendar prišel in najeli smo te, da ozdravljš naš narod v Ameriki, ki je bolan ... Prišel si kot odrešenik in tvoja pleša je posijala kot novo, malo, slovensko solnce na nas ... Zdrovali smo se vse srečni v sladki veri, da je končno le prišlo odrešenje, ko pa smo tolka leta "čakal" — čakali pred peklom fabrik, pred peklom naših prepančnih hišic, pred peklom naših dvan. In zakadili smo se za teboj, in zdat!

Dr. Krajcar: Zdaj, dragi moj Bobenček, pride pondeljek in maček. Nikar ne misli, da bo celo leto božič. Zato me jezi in za to se slabo počutim; zato me boli. Ali bi ne bilo lepo, če bi bil celo leto praznik in potem se eno leto in še eno? Pomišli, duši krščanka! — To je, kar sem hotel: praznik. To bi bilo tisto odrešenje. Naš narod bi moral imeti praznik, semenj, piknik, veliko svat. In v veliko božično ...

Bobenček: Kako bo imel narod praznik, ki pa je bolan? Zdaj ga ne ozdravíš? Kaj čakal? Zato smo najeli in dalj smo ti pooblastilo, črno na belem, notarsko potrjeno in pošteno placati —

Dr. Krajcar: Plačali, plačali ste! Se to mi očitaš. Plačali! ... Seveda ste plačali. Za kaj drugega pa ste — med nama rečeno — kot za pladevanje? Zato vas imam — med nama rečeno — "in zato vas ima Amerika. Zdaj pa ste prišli sem? Mar zato, da boste za same?

Bobenček: Govoril si o prazniku in mi smo verjeli ...

Dr. Krajcar: Da — in dobro je, da imate vero. — (Posluša.) Kdo je tam? Ali si ti, Kid?

Kid (pride v dveh gubah): Servus, gospoda!

Dr. Krajcar: Zakaj nisi zapri vrat? Vidiš, kako slab se učiš?

Kid (zapre vrata): Oprostite, gospod doktor. Vaša vrata me vedno zmotijo. Na univerzi imamo velika vrata, ki se sama zapirajo. Tam je vse avtomatično ...

Dr. Krajcar: Le pusti univerzo. Zdaj si v moji kleti.

Dr. Krajcar: Kontroliraj jezik, Bobenček, vsaj takrat, ko si v moji kleti!

Bobenček: V kleti zakleti ...

Kid: Prosim, gospod doktor, ne hujdju se! Saj ne mislim niti slabeaga. Kaj je važnega nocoj?

Dr. Krajcar: Ah, lep študent! — Ali si tako učiš? Dal si to v visoko šolo, da boš velik učitelj, da boš učil narod, in še zdaj ne veš kaj je važnega! Tušna nam majka!

Bobenček: Saj pravim: narod je

bolan — naš zdravnik mu pa noče pomagati ...

Dr. Krajcar: Ni dovolj, Kid, da si storil velik narodni greh, ker si si imame poamerikanil! Tega greha ti se nismo odpustili, da boš vedel. Pomisli, lepo slovensko ime zatajil kačor Peter svojega gospoda in nadeš si to neumne ime! Otročajsko ime Kid!

Kid (globoko vdihne): Oh, ne bičete me po nedolžnem! Saj vam je znano moje prvo ime; ako ni, ste posabili, ker ni — važno. V brdi, kjer sem se rodil, je bilo z mojim imenom vse v redu. Narod je tam majhen, čist in nepohujan. Nihče se ni smejal. Samo gospod fajmošter so se enkrat — samo enkrat — snežali in potem so rekli, da za hribovec je vse dobro.

Dr. Krajcar: Kaj se nisi pisal podkurnik?

Kid: Oh, ta priimek bi mi bil svet! Nikdar ga ne bi zavrgel.

Bobenček: No, pa povej, kako si se pisal. Saj smo sami in klet je za prta.

Kid: Žužkojedec.

Dr. Krajcar: Strašno!

Kid: Kako naj grem s tem imenom med pošcene Amerikance in poštene slovenske rodoljube v Clevelandu, New Yorku in Pueblo?

Bobenček: O, narod v naši stari hribih je zdrav! Zakaj nismo tam ostali? Tudi jaz sem se rodil v hribih, kjer smo nosili gnaj v brentah na njivice med pečinami. Tam je bilo življenje in zdravje!

Bobenček: O Marija in sveti Jane!

Kid: Vi ste nesrečni?

Kid: Ne vem ...

Bobenček: Pokaži pa hodil na univerzo? Kaj misliš, da bo?

Kid: Misliš sem, da bom profesor — da bom učil ameriške Slovenske predkrščanske kulturo v zgodovino Hitičanov. Misliš sem, da je tu potrebno, da se seznamijo s kartuziansko filozofijo. Pa vidim da ne bo nič. Ameriški Slovenci slabje plajujo svoje profesorje. Najrajsi bi bilo!

Bobenček: Če bom jaz tvoj zdravnik, boš umrl, doktor, in pokopali — ne, sezgali te bomo. Kaj bo potem počel naš narod? Ti si vendar prišel in najeli smo te, da ozdravljš naš narod v Ameriki, ki je bolan ... Prišel si kot odrešenik in tvoja pleša je posijala kot novo, malo, slovensko solnce na nas ... Zdrovali smo se vse srečni v sladki veri, da je končno le prišlo odrešenje, ko pa smo tolka leta "čakal" — čakali pred peklom fabrik, pred peklom naših prepančnih hišic, pred peklom naših dvan. In zakadili smo se za teboj, in zdat!

Dr. Krajcar: Sreča tvoja, da priznaš. Torej — prav je, da si prišel. Jaz se slabe počutin in morda boš ti moj zdravnik ...

Bobenček: Če bom jaz tvoj zdravnik, ne boš umrl, doktor, in pokopali — ne, sezgali te bomo. Kaj bo potem počel naš narod? Ti si vendar prišel in najeli smo te, da ozdravljš naš narod v Ameriki, ki je bolan ... Prišel si kot odrešenik in tvoja pleša je posijala kot novo, malo, slovensko solnce na nas ... Zdrovali smo se vse srečni v sladki veri, da je končno le prišlo odrešenje, ko pa smo tolka leta "čakal" — čakali pred peklom fabrik, pred peklom naših prepančnih hišic, pred peklom naših dvan. In zakadili smo se za teboj, in zdat!

Dr. Krajcar: Zdaj, dragi moj Bobenček, pride pondeljek in maček. Nikar ne misli, da bo celo leto božič. Zato me jezi in za to se slabo počutim; zato me boli. Ali bi ne bilo lepo, če bi bil celo leto praznik in potem se eno leto in še eno? Pomišli, duši krščanca! — To je, kar sem hotel: praznik. To bi bilo tisto odrešenje. Naš narod bi moral imeti praznik, semenj, piknik, veliko svat. In v veliko božično ...

Bobenček: Če bom jaz tvoj zdravnik, ne boš umrl, doktor, in pokopali — ne, sezgali te bomo. Kaj bo potem počel naš narod? Ti si vendar prišel in najeli smo te, da ozdravljš naš narod v Ameriki, ki je bolan ... Prišel si kot odrešenik in tvoja pleša je posijala kot novo, malo, slovensko solnce na nas ... Zdrovali smo se vse srečni v sladki veri, da je končno le prišlo odrešenje, ko pa smo tolka leta "čakal" — čakali pred peklom fabrik, pred peklom naših prepančnih hišic, pred peklom naših dvan. In zakadili smo se za teboj, in zdat!

Dr. Krajcar: Sreča tvoja, da priznaš. Torej — prav je, da si prišel. Jaz se slabe počutin in morda boš ti moj zdravnik ...

Bobenček: Če bom jaz tvoj zdravnik, ne boš umrl, doktor, in pokopali — ne, sezgali te bomo. Kaj bo potem počel naš narod? Ti si vendar prišel in najeli smo te, da ozdravljš naš narod v Ameriki, ki je bolan ... Prišel si kot odrešenik in tvoja pleša je posijala kot novo, malo, slovensko solnce na nas ... Zdrovali smo se vse srečni v sladki veri, da je končno le prišlo odrešenje, ko pa smo tolka leta "čakal" — čakali pred peklom fabrik, pred peklom naših prepančnih hišic, pred peklom naših dvan. In zakadili smo se za teboj, in zdat!

Dr. Krajcar: Sreča tvoja, da priznaš. Torej — prav je, da si prišel. Jaz se slabe počutin in morda boš ti moj zdravnik ...

Bobenček: Če bom jaz tvoj zdravnik, ne boš umrl, doktor, in pokopali — ne, sezgali te bomo. Kaj bo potem počel naš narod? Ti si vendar prišel in najeli smo te, da ozdravljš naš narod v Ameriki, ki je bolan ... Prišel si kot odrešenik in tvoja pleša je posijala kot novo, malo, slovensko solnce na nas ... Zdrovali smo se vse srečni v sladki veri, da je končno le prišlo odrešenje, ko pa smo tolka leta "čakal" — čakali pred peklom fabrik, pred peklom naših prepančnih hišic, pred peklom naših dvan. In zakadili smo se za teboj, in zdat!

Dr. Krajcar: Sreča tvoja, da priznaš. Torej — prav je, da si prišel. Jaz se slabe počutin in morda boš ti moj zdravnik ...

Bobenček: Če bom jaz tvoj zdravnik, ne boš umrl, doktor, in pokopali — ne, sezgali te bomo. Kaj bo potem počel naš narod? Ti si vendar prišel in najeli smo te, da ozdravljš naš narod v Ameriki, ki je bolan ... Prišel si kot odrešenik in tvoja pleša je posijala kot novo, malo, slovensko solnce na nas ... Zdrovali smo se vse srečni v sladki veri, da je končno le prišlo odrešenje, ko pa smo tolka leta "čakal" — čakali pred peklom fabrik, pred peklom naših prepančnih hišic, pred peklom naših dvan. In zakadili smo se za teboj, in zdat!

Dr. Krajcar: Sreča tvoja, da priznaš. Torej — prav je, da si prišel. Jaz se slabe počutin in morda boš ti moj zdravnik ...

Bobenček: Če bom jaz tvoj zdravnik, ne boš umrl, doktor, in pokopali — ne, sezgali te bomo. Kaj bo potem počel naš narod? Ti si vendar prišel in najeli smo te, da ozdravljš naš narod v Ameriki, ki je bolan ... Prišel si kot odrešenik in tvoja pleša je posijala kot novo, malo, slovensko solnce na nas ... Zdrovali smo se vse srečni v sladki veri, da je končno le prišlo odrešenje, ko pa smo tolka leta "čakal" — čakali pred peklom fabrik, pred peklom naših prepančnih hišic, pred peklom naših dvan. In zakadili smo se za teboj, in zdat!

Dr. Krajcar: Sreča tvoja, da priznaš. Torej — prav je, da si prišel. Jaz se slabe počutin in morda boš ti moj zdravnik ...

Bobenček: Če bom jaz tvoj zdravnik, ne boš umrl, doktor, in pokopali — ne, sezgali te bomo. Kaj bo potem počel naš narod? Ti si vendar prišel in najeli smo te, da ozdravljš naš narod v Ameriki, ki je bolan ... Prišel si kot odrešenik in tvoja pleša je posijala kot novo, malo, slovensko solnce na nas ... Zdrovali smo se vse srečni v sladki veri, da je končno le prišlo odrešenje, ko pa smo tolka leta "čakal" — čakali pred peklom fabrik, pred peklom naših prepančnih hišic, pred peklom naših dvan. In zakadili smo se za teboj, in zdat!

Dr. Krajcar: Sreča tvoja, da priznaš. Torej — prav je, da si prišel. Jaz se slabe počutin in morda boš ti moj zdravnik ...

Bobenček: Če bom jaz tvoj zdravnik, ne boš umrl, doktor, in pokopali — ne, sezgali te bomo. Kaj bo potem počel naš narod? Ti si vendar prišel in najeli smo te, da ozdravljš naš narod v Ameriki, ki je bolan ... Prišel si kot odrešenik in tvoja pleša je posijala kot novo, malo, slovensko solnce na nas ... Zdrovali smo se vse srečni v sladki veri, da je končno le prišlo odrešenje, ko pa smo tolka leta "čakal" — čakali pred peklom fabrik, pred peklom naših prepančnih hišic, pred peklom naših dvan. In zakadili smo se za teboj, in zdat!

Dr. Krajcar: Sreča tvoja, da priznaš. Torej — prav je, da si prišel. Jaz se slabe počutin in morda boš ti moj zdravnik ...

Bobenček: Če bom jaz tvoj zdravnik, ne boš umrl, doktor, in pokopali — ne, sezgali te bomo. Kaj bo potem počel naš narod? Ti si vendar prišel in najeli smo te, da ozdravljš naš narod v Ameriki, ki je bolan ... Prišel si kot odrešenik in tvoja pleša je posijala kot novo, malo, slovensko solnce na nas ... Zdrovali smo se vse srečni v sladki veri, da je končno le prišlo odrešenje, ko pa smo tolka leta "čakal" — čakali pred peklom fabrik, pred peklom naših prepančnih hišic, pred peklom naših dvan. In zakadili smo se za teboj, in zdat!

Dr. Krajcar: Sreča tvoja, da priznaš. Torej — prav je, da si prišel. Jaz se slabe počutin in morda boš ti moj zdravnik ...

Bobenček: Če bom jaz tvoj zdravnik, ne boš umrl, doktor, in pokopali — ne, sezgali te bomo. Kaj bo potem počel naš narod? Ti si vendar prišel in najeli smo te, da ozdravljš naš narod v Ameriki, ki je bolan ... Prišel si kot odrešenik in tvoja pleša je posijala kot novo, malo, slovensko solnce na nas ... Zdrovali smo se vse srečni v sladki veri, da je končno le prišlo odrešenje, ko pa smo tolka leta "čakal" — čakali pred peklom fabrik, pred peklom naših prepančnih hišic, pred peklom naših dvan. In zakadili smo se za teboj, in zdat!

Dr. Krajcar: Sreča tvoja, da priznaš. Torej — prav je, da si prišel. Jaz se slabe počutin in morda boš ti moj zdravnik ...

Bobenček: Če bom jaz tvoj zdravnik, ne boš umrl, doktor, in pokopali — ne, sezgali te bomo. Kaj bo potem počel naš narod? Ti si vendar prišel in najeli smo te, da ozdravljš naš narod v Ameriki, ki je bolan ... Prišel si kot odrešenik in tvoja pleša je posijala kot novo, malo, slovensko solnce na nas ... Zdrovali smo se vse srečni v sladki veri, da je končno le prišlo odrešenje, ko pa smo tolka leta "čakal" — čakali pred peklom fabrik, pred peklom naših prepančnih hišic, pred peklom naših dvan. In zakadili smo se za teboj, in zdat!

</div

Frank Podboy:

Naše gibanje v John-stownske okrožju

Ko so sodrugi l. 1905 v Chicagu uvideli, da Glas Svobode ne bo ustrezal nalogi, ki jo ima vršiti socialističen list, so o tem obvestili vse omislijenike in večino naročnikov Gl. Sv. v posebnem letakom. Iz njega smo razvideli, da lastnik Gl. Sv. pusti pridobiti le to kaj njemu ugaja, vse druge gre v koš. Naravno, da je tako postopanje povzročilo med zavednimi delavci veliko nezadovoljstva. Prvi letak je bil do povod drugemu, in v tretjem smo bili obveščeni, da so čakački sodrugi sklenili izdajati mesecnik Proletar. Naročnina je bila 50c na leto. Ker sem se zanimal za ta list, sem mu takoj dobil par naročnin, priložil svojo in tako poslal prve naročnine Proletarju iz Cone-maugh. Pa. Tistikrat smo bili še mladi in smo povečini radi čitali. V pravem pomenu besede, oti so se nam začele odpirati in spoznali smo življenje tako kakršno je. Z ustanovitvijo Proletarja smo se začeli zavestiti svojega položaja in svojih dolžnosti. Nismo imeli izkušenj, a začeli smo z delom kakor smo najboljše vedeli in znali. Še isto leto (1906) smo ustanovili drug. št. 44 SNPJ. Skoro vsi njegovi člani so bili naročniki Proletarja. Take smo delali v naseljini Franklin-Cone-maugh. V Johnstownu je bil pa aktiven sedaj že preminuli sodrug Math Gabrena. V novembру 1907 smo na Franklinu ustanovili socialistični klub št. 3 — tretji slovenski socialistični klub v Ameriki. Ko se je l. 1910 ustanovila JSZ, so bili enim klubom slovenske sekcije premenjane številke, ker so se šteli slovenski in hrvatski klubu po redu ustanovitev. Naš je bil št. 5, katero ima še danes.

Ko se je začela akcija za ustanovitev delniške družbe za izdajanje Proletarja tedensko, so tukajšnji sodrugi in klub vzel 15 delnic v vstop \$150.

Proletarje povzročil duševni preobrat v marsikatem delavcu. Stari nazori so se zavrgli, nastajalo je navdušenje za delo v socialističnem in unijskem gibanju. V letih 1910-11 je bila socialistična stranka v tem okrožju najjašča. V Johnstownu je začela izdajati angleški list. Šla je v lokalne politične boje; v njenih aktivnostih so si Slovenci vedno pomagali. V ravnateljskih uradilih kompanij so postajali nervozni. Po dolobrem načrtu so začeli preigranjati socialiste. Vzeli so delo vsekmelu, o katerem so vedeli, da je član ali aktivni v stranki. To je imelo za nas slabe posledice. Odslovjeni so morali za delom v druge kraje. Stevilo aktivnih sodrov med nam se je valed tega krile. Od 15 klubov, ki so bili aktivni v onih letih, je edino naš ostal na površju.

Tod se je agitiralo za Proletarja in JSZ, do leta 1918. Proletar je zavezil takito, ki je bila v prilog za-

Slovenska zadružna prodajalna v Waukeganu-North Chicagu.

FRANCES ZAKOVŠEK.

Deset let je že tega, ko se je po- gniral in dne 1. aprila prevzel nje- govo mesto Richard Spaček in Kan- sas City, Kans. V jeseni istega leta je zavladala delavska kriza, ki je na zadružno spada v področje delavskega gibanja.

Dne 22. februar 1920 se je na seji ženskega društva št. 119 SNPJ. prvič razpravljalo glede ustanovitev zadržne prodajalne. Idejo je sprožila takrat že živeča članica tega društva, Josephine Tonin. (Umrla je la- skega leta in zadružna prodajalna je kupila venec kot znak priznanja.) Na isti seji je bil izvoljen pripravljalni odbor štirih članic, ki je po- vabili na sodelovanje vse obstoječe društva v vseh naseljibah (15 dru- štev). Odzvalo se jih je deset in si izvollio svoje zastopnike. Kdaj so imeli zastopniki svojo prvo sejo, mi ni znano. Na drugi seji, 23. aprila istega leta, so izvollili začasni odbor: pred. Frank Welkovrh, taj. John Zakovšek, zap. Frank Smrtnik. In- formacijo so prejeli največ od sosedov Fincev. Dne 9. maja se je v Slovenskem narodnem domu vršili v to svr- ho ljudski shod, na katerem je bilo podpisanih 72 delnic. S tem je bil led prebit.

Na seji dne 25. julij je bil izvoljen stalni odbor: pred. Anton Meseč, podpreds. Paul Bartelj, taj. John Za- kovšek, blag. Frank Barie, zap. John Jamnik; nadzorniki: Math Jereb, Fabjan Zlodi, Anton Škrbec, Frank Gostil. Škrbec je pozneje odstopil, na njegovo mesto je priselil Jakob Je- reb. Odbor si je priselil, da je bilo še delnic več delnic podpisanih in da je bila inkorporacija izvršena. Nato je vzel v najem prostore od Johana Možina (Prescot St. N. Chicago) ter kupil vso opremo v trgovini. John Možina je bil izbran za poslovodjo.

Dne 13. sept. 1920 je bil za zadržno prodajalno otvoriten dan. Nikakih ceremonij ni bilo, vendar je vladalo med odjemalcem mnogoobeta- joče navdušenje in veliko razpoložje. Pozneje se je navdušenje ne- koliko poleglo valed nastalih intrig, ki so nekatero oplašile, a je bil le prezen strah. Zavedne se niso dale kar tako ugnati in so vroč pod- pirale zadružno prodajalno. V mar- zu 1921 je poslovodja Možina resi-

UPRAVNIKOVA BESEDA

V naznanilih o delu za našo pro- majsko in jubilejno številko smo na- glasili, da bo največja, kar smo jih biloged izdal.

Zdaj imate list pred seboj. Ka- kor vidite, smo izpolnili svoje oblige. Ni velik same po obsegu, pač pa tudi po ilustracijah in čitavu. V njemu je podal pregled dela in uspe- hv celotnega naprednega življa med našim ljudstvom. Opisani so vsi triki boji, ki jih je vodilo zavedeno slovensko delavstvo proših 25 let. Na svoje gledalo je upravljeno pos- nosno, posebno še pionirji, ki so sta- li ob rojstvu Proletarja. Semem, ki so ga vsejali pred 25 leti, se je raz- vilo v orjaku, s katerim morajo ra- čunati nasprotniki vseh vrst. Mars- komu je prekrižal njegove nelepe- račune.

Ta izdaja je dosegla tudi največjo naklado. Mnogo tisoč Slovencev in drugih Jugoslovjanov v Zed. državah, v Jugoslaviji, v Kanadi in drugej jo- bo čitalo. Marsikdo teh se ni naročnik Proletarja. Apeliram mo- nadi, da si ga naroči. Vemo, da so delav- ske razmere slabе — ali Proletar je nastal prav zato, ker hoče, da se živiljenki položaj delavcev izboljša. Borimo se proti krivicam, ki se go- de delovnemu ljudstvu da pa bo bo- čim uspešnejši, potrebujemo tudi va- prilji na črno listo.

Osvoboditev iz mezinega suženj- stva je naš cilj. Ko bo delavstvo dovolio močno, si ga bo izvrgalo. Močno je že danes, toda je že neor- ganizirano in o borbi za svoje inte- rese premalo poučeno.

Casopis je sila, ki vpliva odlo- žuje na javno mnenje. Tisti, ki kontrolirajo časopis, so tudi go- spodarji javnega mnenja. Proti kapitalističnemu si mora delavstvo sgraditi svoje časopise. Proti zav- alnim listom mora razširiti liste, ki nosijo luč resnice in razganjajo temo. Cimajči bo naš tisk, toliko ve- bomo v stanju izvajevati prid ve- sljavnega razreda.

"Proletar" se mi je res prijavil, kakor mi je prerokoval Big Tony.

Navidezno smo bili vedno poraženi, v resnici smo pa v vsakem boju več ali manj pridobil — če drugega ne, vaj respekt. Te razmere so bile vzrok, da je bil naš klub nekaj let neaktivni. Pred tremi leti smo ga obudili in začasna spanja. Sedaj je spet aktivni in popularen. Pod svojim okriljem ima okrog 40 članov in članic, ki hove po vsem johnstown- skem okrožju. Od ustanoviteljev so v klubu aktivni še trije člani: Anton Stražiar, Anton Gabrena in pisec tega članka.

Od časa obnovitve kluba je mnogo delovnih aktivnosti dobila tudi Proletar. A tudi tis maša se včasi zbuditi in navdušiti za boj, ki naj ji odpravi kri- vic. V takih časih ima človek pri- opazovati živo hrepenjenje delav- stva po izboljšanju svojega stanja.

Navidezno smo bili vedno poraženi,

v resnici smo pa v vsakem boju več ali manj pridobil — če drugega ne,

vaj respekt. Te razmere so bile vzrok, da je bil naš klub nekaj let neaktivni. Pred tremi leti smo ga obudili in začasna spanja. Sedaj je spet aktivni in popularen. Pod svojim okriljem ima okrog 40 članov in članic, ki hove po vsem johnstown- skem okrožju. Od ustanoviteljev so v klubu aktivni še trije člani: Anton Stražiar, Anton Gabrena in pisec tega članka.

Od časa obnovitve kluba je mnogo delovnih aktivnosti dobila tudi Proletar.

Tisti, ki se zavedajo, da so mezin-

ski, ki se zavedajo krivic in ve- rujejo v preosnovno človeške družbe,

so vabiljeni, da se pridružijo naši or- ganizaciji. Naprej z delom v drugo

četrstoletje!

Charles Pogorelec, upravnik.

Mile Klopčič k 25-letnici

Proletarca

Mile Klopčič, sotrudnik Pro- letarca, ki je bil dolgo v pre- iskovalem zaporu v Veliki Kokindi radi nekih njegovih pesmi, ki so po sedanjih izjem- nih naredbah v Jugoslaviji smatrane za protizakonite, nam je sporocil par dni predno je šla ta številka v tisk sled- ce:

"Ob povratku iz veliko-kidskih zaporov hitim, da če- statim vsem sodrom in so- družicom v Ameriki k 25-let- nici njihovega "Proletarca"!

Mile Klopčič.

Zvoki, ki so zaigrali U. M. W. of A.

Operator J. L. Lewis.

Kako je Joseph Snoy postal socialist in agitator "Proletarca"

Bilo je leta 1911, ko sem prišel iz

Pennsylvania v Dunkirk, Kansas.

Nastanil sem se pri tedaj zelo delov- nem sodružju Antonu Tomšiču, ki je

bil moja prihodinja postaja Indiano-

nija. Ustavlji sem se pri znamenu

Big Tony. V premogovniku nisem

prej še nobenkrat delal in težko sem

se ga privadol.

Big Tony me je večkrat opozarjal:

"Jože, ker imaš čas, vzemi malo

"Proletarca" v roke".

Jaz pa kot 17-letni

mladenec in še ne dolgo v tej

deželi, sem mu odvračal.

"Tony, ta list

ni zame. Saj nima novic!" Ali To-

maj je vtrjal.

Le poskusil se da čitali

včas.

Najprej je vtrjal.

Na svoje gledalo je upravljeno

posnosno,

posebno še pionirji,

ki so sta-

li na delov-

stvu.

Na svoje gledalo je upravljeno

posnosno,

posebno še pionirji,

ki so sta-

li na delov-

stvu.

Na svoje gledalo je upravljeno

posnosno,

posebno še pionirji,

ki so sta-

li na delov-

stvu.

Na svoje gledalo je upravljeno

posnosno,

posebno še pionirji,

ki so sta-

li na delov-

stvu.

Na svoje gledalo je upravljeno

posnosno,

posebno še pionirji,

ki so sta-

li na delov-

stvu.

Na svoje gledalo je upravljeno

posnosno,

posebno še pionirji,

ki so sta-

li na delov-

stvu.

Na svoje gledalo je upravljeno

posnosno,

posebno še pionirji,

ki so sta-

li na delov-

stvu.

Na svoje gledalo je upravljeno

posnosno,

posebno še pionirji,

ki so sta-

li na delov-

stvu.

Na svoje gledalo je upravljeno

posnosno,

posebno še pionirji,

ki so sta-

li na delov-

stvu.

Fred A. Vider:

Chicago -- nauk ljudstvu

Chicago je zanimivo mesto v mnogih oziilih. Je drugo največje v Ameriki, najvažnejše železniško križišče, ima največje klavnice, žitno borzo, velik centrum lesne industrije, ogromne tovarne vseh vrst, igralnice kakor v Monte Carlo, Caponeje in njegove gangsteriske kartele z gangstarovo "republikansko-demokratsko" politiko.

Chicago postaja tudi važno denarno središče, dasi še ne tako veliko kakor je New York s svojim Wall Streetom. V Chicago se stekajo naročila veletgovinam, tovarnam, klavnicam in raznim podjetjem vseh vrst iz vsega osrednjega zapada in mnogo iz vseh krajev dežele. Denarni, trgovski in transportni promet mesta Chicago je velikanski. Tudi "bullegarski" je velik.

Vzdic silnemu bogastvu tega mesta je mestna blagajna posebno poslednja leta tako prazna, da še pajki nimajo kaj poteti v nji. Mestni delavci so morali v tem letu čakati plače po več tednov, in še tedaj niso vsi dobili plače, nego le nekake čeke, na katerih je bilo označeno, da jim mesto toliko in toliko dolguje.

Krvda finančnemu polomu je seveda največ v slabem gospodarstvu in korupciji, v drugi vrsti v krivčni razpolodelbi davkov. Davčni cenilci so prejeli vrednost poslopij tako krivično, da so po mnogih letih škandaloznih razpolodelb davkov bili prisiljeni izvršiti splošno ceneviti znova kar je vzelno mnogo časa in s tem so tudi davki zastali — mesto je svoj kredit izčrpalo, zadolževalo se je vse križem, končno so mu priskočili na pomoč bankirji pod svojimi pogoji, med tem pa so javna dela zanemarjena, ulice nepopravljene — v vsakem slučaju pa se izgovarjajo — ni denarja v blagajni.

V Chicagu je stotisoč delevcev. Strokovno so v primeri z drugimi velikimi mesti že precej dobro organizirani, politično pa menda najslabše. Podobni so čredi ovac. Kamor hoče pastir, tam jih nažene ob času volitev. Galibba čikaške politike daje od sebe toliko smradu, da se tisočem več ne ljubi na volišče — kajti zbirala so leto za letom med "dobrini" kandidati republikanske in demokratske stranke, pa je vzdic temu postajalo vedno slabše. O socialističnih kandidatih so rekli, da nimajo "prikljike biti izvoljeni".

V Chicagu vodijo množice na volišča za "izbrane" kandidante republike in demokratske stranke "profesionalni političarji", ki so veliko bolj agresivni v agitaciji kakor pa povprečen socialistični agitator. Ti ljudje se navadno vzgajajo za ta posel iz nižin — iz "slums". Ko pokažejo svojo sposobnost v boju za uveljavljanje, dobe zaslonbo pri enem ali drugem butlegarskem kralju, dobe "politično" službo v področju mesta, county, uprave parkov ali kjer že, in njihova naloga je, da agitirajo za mašino, ki jim je dala "službo". Tako sta obe stranki preskrbljeni s tisoči agitatorjev, katerih glavnina in takoreč edina naloga je skrbeti, da zavaruje vodilnim grafterjem politična mesta. To pa se more izvršiti, le, ako kontrolirajo glasove volilcev.

Cemu se delavci ne izpameju? Da, cemu ne! Vzrok je več. Prvič vera, da imamo "vsi enako priložnost" postati Rockefellerji, kar je potrdila posebno špekulativna manjka z delnicami lanskem letom, ki se je oprijela večne prebivalstva, drugič navduševanje za "profesionalni" sport (prize-fight, baseball, konjske dirke etc.), in tretjič mržnja do pravega delavškega političnega gibanja, katero jim je več podlili s svojimi ogromnimi pripomočki ameriški kapitalizem.

Ob volitvah se s spremetno politično strategijo in s pomočjo milijonov dolarjev, ki jih potrošijo republikanci in demokratice v "agitaciji", pritegne-

OSEM STRANI PREMALO

Kadar ima urednik mnogo več gradiva kakor pa prostora, je v neprilikah, ki mu povzročajo nemalo skrb. Vzdic temu, da je ta izdaja po kolčini gradiva in po obsegu mnogo večja kot katerakor prejana, je prispevok približno osem strani več kot pa je prostora. Veliko tega je postavljenega, nekaj poznejših prispevkov je še v kopiju. Hodnik nam niso dopustili izdati to številko na 40 stranah, kolikor je gradiva.

Izstali so predvsem daljši članki ter pripovedni spisi. Izšrno studio je o gospodarskem razvoju sovjetske kusije, ki jo je napisal Frank Novak, smo morali prihraniti za prihodnje izdaje.

Ivan Vuk, pisatelj in časnikar, je posel par lepih reči, ki bodo objavljene pozneje.

Članek "Amerika pred 25 leti in sedaj" je spis, na katerega opozarjam. Spisal ga je Anton Garden in je priobčen v eni naslednjih številik.

Ze naznanih smo opozarjali na spis o zgodovini A. S. B. P. D. v Kanadi, ki ga je predril Anton Solar. Ni bilo mogoče objaviti ga v tej številki.

Jako informativno poročilo o knjižnih maticah na Slovenskem in izdajih slovenskih knjig v prešem letu, ki ga je predril Anton Kristan, pride istotko pred čitatele poznaje.

Cianek "Vzgoji od Katke Zupančič" je tudi zelo lepa študija, ki jo boste imeli priliko čitati pozneje.

Iz Minnesota sta poslali na našo povabilo poročila John Kobi in John Teran. Njuna izvajanja boste čitali v eni naslednjih izdaj, ravno tako slednje spise: Biezposelnost in "chain stores" (John Grošelj); Kako sem postal socialist (Frank Udovich); Dodajki v mojem življenju v Ameriki (John Krebej); Prvič na shodu (Nace Ziembeiger); Kako je katoličan prevaril Juda (Jos. Radej); Mojti vtiši v Ameriki in slovenski naščinah (Svetozar Banovec); Švaba (Tony Zaitz); Ta je socialist (Frank Barbich); Dan, ki ga je delavstvo praznuje (Chas. Trinastic); Dom JSZ, in Proletarca (Frank Zaitz); Od kod (Louis Zorko); obširen članek o vročih, ki so dovedeni v svetovno vojno, katerega je predril Ignac Mihevc; v drugi številke pride tudi več pesmi Culkevskoga in poročila Max Martza, V. Peterneža, J. Ratajca, P. Kurnika, satira Kozme Telebana, poročilo M. Fradlove, poročilo o zgodovini klubu in soc. aktivnosti v Pueblo od Frank Bolterzja, dopis A. Miravje, itd.

Ivan Jontex je posel lepo črtico "Blazna sirotica". Zal, da je v tej številki nismo mogli objaviti.

Priobčiti nam bi bilo mogoče radi pomanjkanja prostora tudi prvomajskoga spisa, ki ga je posel Adam Milkovič, več člankov naših ameriških sotrudnikov, nadalje statistične članke o zadružništvu, ki sta jih poslala Cvetko in Boris Kristan, sporeda VIII. zborni JSZ, dopis Fr. Hribarja in več drugih.

Nekateri smo priobčili v skrajnosti obliki. Tudi angleškega gradiva, namenjenega za objavo v tej številki, je nam ostalo precej kolon.

Ob tej priliki smo se še bolj uverili, da potrebujemo list, ki bi bil vsak teden vsaj štiri strani, če že ne še enkrat večji, kakor je obseg rednih izdaj Proletarca sedaj. Če bo nova kampanja za razširjenje lista dobro razvijala in če bodo za list tudi druge okolišne ugodne, bo mogoče maliti na povečanje. Odločevalo bo se gospodarsko vprašanje.

Prvi del je šel zadnj v tisk, zato je to pojasnilo v njemu. Naša naštir je imel tudi v uvidu, da se jubilejno izdajo razpolije že v soboto 26. aprila. Ker pa je bilo za tiskarno to ne sam izredno nego tudi izredno veliko delo, ga ni moglo izvršiti do sobote, in tako je bila izdaja razposlana šele 28. aprila.

Vsem sotrudnikom za sodelovanje hvala, one, katerih prispevki niso v tej številki, pa prosim, da nam naj neprliko, ki je za nas skrajno neljuba, oproste.

KATKA ZUPANČIČ:

IZ ZAKOTJA

Vi, moderni prekučuh, kam drvite, kam, le kam?

Ker za nauke starih glihi ste, — gorje, gorje se vam!

Jaz se v knjige, liste nič ne vtikan, midi prekučuških ne gojim,

volje božje ne zanikan,

ker peka in kazni se bojim.

KATHARINE ZUPANČIČ:

Da bi glovo si napenjal?

Z bonom se in z bogom april?

Da bi mir za boj zamenjal?

In potem se v peku cvrl?

Po svobodi hrepente;

stopate na plan —

z dejja le pod kap drvite.

Toda kap — kap pomeni stan ...

Hih, hm, streha, blagostanje!

Hodē v stan — mora prej pod kap ...

Hu, pravratne, grešne sanje!

Bog, odpusti, ker sem trap!

George Mamek:

Fina krojačnica, moške modne potrebuščine in klobuki.

1724 S. Racine Avenue,

(blizu 18th St.)

CHICAGO, ILL.

Tel. Canal 3636

VINKO ARBANAS

1320 W. 18th St., Chicago, Ill.

Telefon Canal 4340.

SLOVENSKO-HRVATSKA

TRGOVINA CVETLIC.

Sveča cvetlice za plesa, svadbe,

pogrebe itd.

Pišite po drugo

Ako bi slučajno prejeli številko jubilejne izdaje, ki je bila v tiskarni pokvarjena, nam sporočite, da vam poslamo drugo.

ETBIN KRISTAN,

urednik "Proletarca" L. 1914-20.

ZGODOVINA KLUBA ŠT. 11 J. S. Z.

V BRIDGEPORTU, 0.

Dne 29. novembra to leto bo pet let, od kar je bil reorganiziran klub stavki, v kateri je bil naš klub zelo aktiven s pomočno akcijo.

Izmed aktivnih članov je od časa postanka kluba preminil John Drečnik, katerega se je klub po prilici pogrebal častno spominjal.

Na konferenčah je vselej zastopan, in to ne ravn slabim poročilom! Dne 15.—16. marca je imel delegata na socialistični konvenciji v Clevelandu in mislim, da bo reprezentiran na prihodnjem zboru JSZ.

V času obnovitve tega kluba je bilo nekaj reorganiziranih ali na novo ustanovljenih tudi po drugih načinah tega okrožja. Vselej težkoč med stavko so eni prenehali z aktivnostmi. Sodružni, obnovite jih zopet. Slabe razmere so sedaj povsed — in naravnopravno tudi pri nas. Toda naj ne bodo nikjer vzhod za neaktivnost.

Klub št. 5 pripada tudi Izobraževalni akciji in izvaja njen program.

Socialistična organizacija ima smisel edino če je socialistična in aktivna. Martin Koss mi je prinesel knjige in drugo. "Saj nisem jaz tajnik," sem mu dejal. "Vzemi vsaj do seje." Na seji so me izvozili za tajnika in ta posej se sedaj z veseljem opavljam, ker se zavzemam da delam za poštano, koristno stvar.

Joseph Snay.

Tiskarne, v katerih je bil tiskan "Proletarec"

"Proletarca" je do marca 1908 tiskala "Spravedlnost" na So. Loomis St., blizu 18. ceste in Blue Island Ave.

Dne 10. marca 1908 ga je dobila v tisk Narodna tiskarna na Blue Island Ave. Zadnja številka, katera je izšla v Narodni tiskarni, je bila 1124 z dne 28. marca 1929. "Proletarec" je bil prvi jugoslovanski list, ki ga je dobila v tisk Narodna tiskarna. Bila je tedašnja majhna, ki pa se je v teku let razvila v največji češko tiskarno v Chicagu in v eno največjih na zapadni strani mesta.

Aktiven je v volilnih in drugih kampanjah. Prispeva za vsako dobrino, ki služi delavstvu, kolikor mu dopušča sredstva.

V petih letih se je mnogo spreme-

Z dnem 4. aprila 1929 je začela tiskati "Proletarca" tiskarna Atlantic na So. Crawford in 27. cesti. To je tiskarna, katero je prvotno ustanovil Martin Konda za svoj "Glas Svobode". V nji je bil "Proletarec" tiskan de 5. septembra 1929, ker pa je imela nesoglasja z unijo, je dobila naslednjeno številko "Proletarca" v tisku po triindvajsetih letih zopet "Spravedlnost", ki ima sedaj tiskarno na So. Kedzie blizu 26. ceste. V nji je bil "Proletarec" tiskan do 9. januarja 1930, potem pa ga je začela tiskati zopet "Atlantic", ki je med tem nesoglasja z unijo izravnala.

James J. Lyons

KLOBUČAR.

Zaloge moških in dečkih potrebuščin.

1850 Blue Island Ave.

Chicago, Ill.

Obračajte se v vseh bančnih posilih za staro kraj na

Zadružno banko v Ljubljani.

Investiranje denarja

naj bo že v zemljišča, bonde, posojila na posestva, v trgovske ali izobraževalne svrhe je mogoče le, ako hranite.

To je edini način, s katerim lahko koristite sebi in svoji obitelji.

Iznenadeni boste, ko spoznate, kaj lahko redno in sistematicno hranjenje naredi za vas. Poslužite se

Kaspar American State Bank

1900 Blue Island Ave.,

Chicago, Ill.

V SLUČAJU

da se je pri vašem poročilu dogodila

kaka pomota, pišite uradu Proletarca.

Ako le mogoče, jo bomo popravili.

Ako niste prejeli zadostno število

</

IVAN MOLEK:

DOBA BOJEV IN TRPLJENJA

Nekoliko spominov na dni največje "Proletarčeve" krize

Začetek ni bil težak.

Zgodovina "Proletarca" je zgodovina socialističnega gibanja med slovenskimi delavci v Ameriki. Oboje je tako spojeno, da je nemogoče govoriti o prvem brez drugega in obratno. Natančna zgodovina obojega se ni pisana; le odlomki so bili navedeni o prilikah. Ko se bo pisala detajlirana zgodovina, bo zavzemalo največ prostora ono važno poglavje, ki zabeleži dejstva iz najkritičnejše dobe "Proletarca" v letih 1908–1909. To je bila doba, v kateri je list sleherni teden visel med življenskim in smrtjo in ko so sodrugi doprinesli nepopisna žrtvovanja, da so ohranili "Proletarca" in socialistično organizacijo, dokler niso prišli boljši časi. Mnogi sodrugi, ki so se takrat herojsko žrtvali, so danes že med mrtvimi; niso dočakali petindvajsetletnice svoje zmage. Nekateri so zapustili stranko ali so postali pasivni. Kljub temu, živi ali mrtvi, vsi imajo neizbrisne zasluge za ono dobo. Njim se imamo danes zahvaliti, da letos lahko slavimo srebrni jubilej.

"Proletarčec" je bil v začetku eno leto in enajst mesecov mesečnik. Ta doba ni bila težka. Industrije so dobro obravalo in peščica sodrugov, ki je finančirala list, je sproti plačevala tisk. Tiskarna in poština so bili vsi stroški. Tisk ni bil drag. List se je tiskal v stari tiskarni "Spravednosti", 19. Place blizu Loomis ulice. Ko je bil tiskan, so ga sodrugi odnesli k Jožetu Zavertniku ali Johnu Petriču in ga sami ekspedirali. Pisala sta ga Zavertnik in Frank Petrič zastonj ob večerih. Sotrudnikov ni bilo dosti, a nekaj jih je le bilo. Tako je šlo.

Frakcijski boji.

V jeseni leta 1906 sem jaz prišel v Chicago iz Calumeta, Mich., kjer sem par mesecov prej pustil uredništvo "Glasnika". Prišel sem na povabilo Martina V. Konde, lastnika "Glasa Svobode", s katerim sva si prej dopisovala.

"Glas Svobode" je bil takrat zelo razširjen. Bil je glasilo mlade S. N. P. J. Odnosili med tem listom in "Proletarem" so pa bili slabí. Med obema listoma je divjal ardit boj, ki je bil bolj oseben kot načelen in izvirjal je večjidel iz jednotin razmer. Obenem pa sta oba lista odbijala divje napade klérikalcev iz Jolietta in liberalcev iz New Yorka, ki so hoteli uničiti "Glas Svobode" kakor "Proletarčec". Čakaški boj je zelo zelo, kajti oba lista sta bila dobra in potrebna.

Zelja po združenju.

Prišlo je leto 1907. Čudovito leto, v katerem se je natrpalo iz naših razmer več burnih dogodkov kakor v vseh ostalih 24 letih mojega časnikarskega življenja. (Dne 1. maja 1905 sem začel mojo časnikarsko kariero pri "Glasniku" v Calumetu.)

Kmalu po novem letu sva z Ivanom Kakerjem, ki je bil urednik, prevzela "Gl. Sv." Konda mi je zatrjeval, da je bolan, da ima dovolj posla kot tajnik jednorodne in da bi se na vsak način rad iznebil lista, pa ga je nama prodal na "pu", ker denarja nisva imela. Računi so dobro kazali in prilika je bila lepa, da se likvidira frakcijski boj. Res je boj takoj prenehal čim sva Kaker in jaz vzela list v roke. Moja želja je bila, da združimo vse naše sile okrog obeh listov in v jednoti proti zunanjim načelnim nasprotnikom. "Proletarčec" naj postane znanstvena socialistična revija, "Glas Svobode" bo pa tedensko vodil politične boje.

Tako nato je prišlo nekaj, ki je združenje povsemlo. Konda je bil aretiran in obsojen na leto dni ječe na ovadbo slovenske duhovščine zaradi neke opozite brošure, katero je bil založil in prodajal. Kmalu potem je bil aretiran tudi moj drug Kaker. Začela se je strahovita gonja proti nam. Duhovščina je takrat napela vse sile, da nas uniči. V tistih časih sodnijske persekcije in ljutih napadov v "Amer. Slovencu" in "Glasu Naroda" sta "Glas Svobode" in "Proletarčec" solidarno stala skupaj in krepko odbijala napade. Zavertnik mi je prostovoljno pomagal pisati polemiko. Vsak teden je prišel v uredništvo "Gl. Sv." in položil še rokopisov na mojo mizo. Pomagal je tudi Fr. Petrič.

Novi konflikti.

Notranja-sloga pa ni trajala dolgo. Sredi leta 1907 je konflikt na sodiščih odnehal. Konda in Kaker sta bila obsojena na leto dni zapora, toda aktualno sta predsedela prvi dva meseca in drugi le šest tednov. Tožbe so požrle okrog \$700, ki so jih zbrala društva S. N. P. J. in posamezniki. Tedaj se je bližala konvencija jednote (tretja v La Sali) in notranji konflikt je znowa izbruhnil med Kondovo frakcijo in socialisti okoli "Proletarčeca".

Jože Zavertnik je bil pri društvu Slavij št. 1 izvoljen za delegata, nasprotna stranka je pa proti njemu izigrala zelo umazan trik: gl. odbor ga je kratkotako izključil iz jednote brez kakega tehtnega vzroka. Ta čin je razkačil sodruge in "Proletarčec" je spet moral udariti po svojih "priateljih". Zavertnik je šel vseeno na konvencijo, ki je takoj na prvi seji razveljavila sklep gl. odbora, priznala Jožetu delegatske pravice in izvršila temeljito revolucijo v jednoti. Po konvenciji se je nadaljeval boj med novim gl. odborom in poraženimi starimi odborniki, ki niso hoteli dati blagajne in knjig iz rok. Te ne spada sem, ali zvezzano je tako tesno z zgodovino "Proletarčeca", da se ni mogočeogniti vsa glavnim faktom. Priznati je treba, da so sodrugi tudi nadeli nekaj napak v tem konfliktu in ga s tem postrili in zavlekli.

Odločnost in vztrajnost — ključ uspehov in zmag

S Kakerjem nisva mogla plačati zapadlega obroka za list in Konda je nama vzel list s sodniškim postopanjem. S tem so bili pretrgani moji stiki z "Gl. Sv." in s Kondo.

List postane urednik.

Nekaj tednov kasneje — v jeseni leta 1907 — se je iz članov socialističnega kluba v Chicagu in zunanjih klubov organizirala delniška družba "Jugoslovanska delavska tiskovna družba", ki je vzela "Proletarčec" v svojo posest in ga začela izdajati tedensko. Sprevideli smo, da z mesečnikom ne pridevemo nikamor. Ako hočemo list razširiti in ustvariti za njim močno organizacijo ter uspešno voditi boj z vsemi mogočimi nasprotniki, moramo imeti najprvo močan urednik.

Na prvem občnem zboru družbe je bil izvoljen sledenči urednik: Ivan Grilec, predsednik; John Petrič, tajnik; Anton Prešeren, blagajnik; Ivan Molek, zapisnik in še par drugih odbornikov, katerih se več ne spominjam. Delnic je bilo za \$2500, po deset dollarjev delnic. Grilec je takoj kupil 7 delnic, Prešeren pet, drugi po tri, dve in eno. V enem mesecu smo imeli okrog \$500 gotovine in sklenili smo, da tednik izide prve dni v decembru. Glavni stan družbe in lista je bil pri Franku Mladiču na stari Centre Ave. (danes Racine ave.), kjer je bila Narodna dvorana. Frank je dal listu prostore zastonj: sobo v ospredju pod barom v dvorani. Tam je bilo uredništvo in upraviščvo brez malega eno leta. Pozimi je bilo mrzlo kot v ledenicah, poletu pa vrčo kot v peči — a bilo je zastonj in hvaljeno smo bili požrvalovalnemu Franku.

Nastavljen je bil stalni urednik s plačo \$12 na teden. Ta čast je zadela mene. Ko je bilo na dnevnom redu vprašanje, kdo bo urednik, je Jože Zavertnik rekel: "Najeti moramo mlado moč, samskega človeka, ki nima družine in ki se lahko vsega posveti svojemu delu." Slabo je računal Jože! Čez deset mesecov sem se pzenil na isto plačo... Nastavljen je bil tudi upravitelj s tedensko plačo — šest dollarjev. To sijajno službo je dobil Ivan Meden, ki je tudi že med pokojnimi. Meden, dobra duša, je delal kakor mravlja. Letal je okrog za oglasi, iskal naročnike, vodil korespondenco in računske knjige, hektografiral naslove in odpisoval list. Tiskali smo ga ob pondeljkih in celo nakladali smo prinesli v našo uredniško-upraviščo sobo in tam smo rezali in leplili naslove ter delali pakete po mestih, potem pa odnesli žakej na pošto. Tako je šlo.

Začetek krize.

Sprva je šlo dobro. Dela je bilo dosti in se več navdušenja. Zato smo delali z veseljem. Naročniki so prihajali od vseh strani. Dopolniški so se oglašali. Ustanovljen je bilo mnogo novih klubov. Organizacija je rastla.

Zelo nam je pomagal boj, ki je divjal v S. N. P. J. med starim in novim odborom po tretji redni konvenciji; boj je divjal vso zimo do izredne konvencije, ki je prišla v maju 1908 v Chicagu. V tem boju je "Proletarčec" stal na strani novega odbora, na strani gl. tajnika Franka Keržeta, katerega je star odbor — John Stonič, Martin V. Konda in Frank Klobučar — ne-

Petindvajset let je lahko malo ali dosti, nič ali vse

Organiziral sem klub v Calumetu, naročnikov pa nisem dosti dobil. Ljudje so se bali krize in tiščali denar.

"Kaj delaš? Pošli kak denar ali pa domov priidi! Vsak teden mislimo, da bo ta številka zadnja. Tiskarna zahteva denar, ker ona tudi ne dobi kredita za papir in mora plačevati delavce. Sodrugi so "brok" in jaz tudi ne morem zalagati."

Tako mi je pisal Grilec. Deset dni kasneje je bilo končno moje agitacije. Dobil sem zavoj najnovješe številke "Proletarčeca". Odkar je bil tednik, je list izhajal v formatu sedmih kolon kakor danes, samo da je bil na štirih straneh. Razvijem zavoj in v rokah sem imel listič petih kolon — kakor letak. Prišlo je spet Grilecovo pismo, ki je pojasnilo: "Direktorij je imel sejo in druge pomoči ni bilo, kakor da skrimo list za polovico. Prihodnjih korak — ako ne bo denarja od nikoder — bo, da list ustavimo."

Kaj bo še agitiral! Bilo mi je obupati. Novi naročniki v Calumetu so pa norče brili: "Ali dobimo polovico naročnine nazaj, ker se je tvoj list skrivil? Komaj za krajcar ga je!" Hitro sem jo odkuril nazaj v Chicago.

Doma sem našel kaos. Tiskarna je prezavila za denar in sodrugi so prezavili drug drugačega in se jezili. Prvi se je spustil Prešeren. Na seji se je skregal z Jožetom in Jože je ogorčen izjavil, da dokler je Prešeren zrazen, ne napiše on niti ene vrstice za list. Res je takoj prenehala prevajati Upton Sinclairjev "Džungel", ki je takrat izhajal v listu. Prevedel je približno polovico knjige. Drugo polovico je izvršil Ivan Kaker, ki smo ga naprosili, če smo hoteli nadaljevati s povejstvom. Prešeren je pa zabrusil vsem skupaj, da ga ne bo več zrazen, dokler ne bo kaj denarja. Ker denarja ni bilo takoj hitro, ni bilo Prešerna nikoli več nazaj. Grilec je tudi rebeliral, ali da se je pregovoriti, da je vodil dalje brezplačno upraviščvo. Da je delal brezplačno, je dal tudi razumeti vsem, s katerimi je prišel v dočinko. Vsakem pismu, ki ga je pisal zastopnikom lista, se je podpisal: Ivan Grilec, brezplačni upravnik Proletarčeca!

Zima trpljenja.

Po vrnitvi v Chicago sem nadaljeval uredniško delo, toda plača ni bilo več nobene. Direktorij je reklo: "Pomagaj si kakor si moreš. List je zdaj tako majhen, da ga lahko spiseš v dveh dneh. Plačo ti zapišemo v knjigo. Kadar ostane kak dolar od tiskarne, ga dobidiš." Ostalo ni nič, še premalo je bilo.

Cez nekaj tednov je bil urednik oficielno odstavljen. To se pravi, da je bila črtana urednikova plača. Vse delo za list mora biti posledje izvršeno brezplačno. Uredniško delo je bilo razdeljeno med tri sodruge. Uredniki so bili: Zavertnik, Fr. Petrič in Molek. Jože je pisal članke, jaz sem zbiral vesti in razne druge stvari, Petrič je pa urejeval dopise, delal korektur in nadzoroval vkladanje v tiskarni. Tako je šlo prihodnja tri leta.

Tiste dni, ko smo si razdelili delo, je bila industrijska kriza na višku in kriza pri listu tudi. Tiskarna nam je odpovedala tisk, dokler ne plačamo dolga. Ena številka je morala izostati, ker je ni hotel nihče tiskati. Pošti smo sporočili, da je urednik "bolan". Bila je spet seja — seje so bile vsaka dva ali tri dni — in sodrugi so odločno zaključili, da list mora izhajati, pa če damo zadnje cente iz svojih žepov. Prej umremo mi vsi glad in mraza, predno list propade! Tako smo povečali list! In v najhujši krizi! Petkolska pravljica nam je bila vsem zoperna in povečali smo list na šest kolon. Sli smo tudi v drugo tiskarno, v Narodno tiskarno, ki je bila takrat na 18. cesti. Ta tiskarna nam je dala kredit. To je veliko pomagalo.

(Nadaljevanje na 11. strani.)

Cukovski.

Dajte prostora novemu maju!

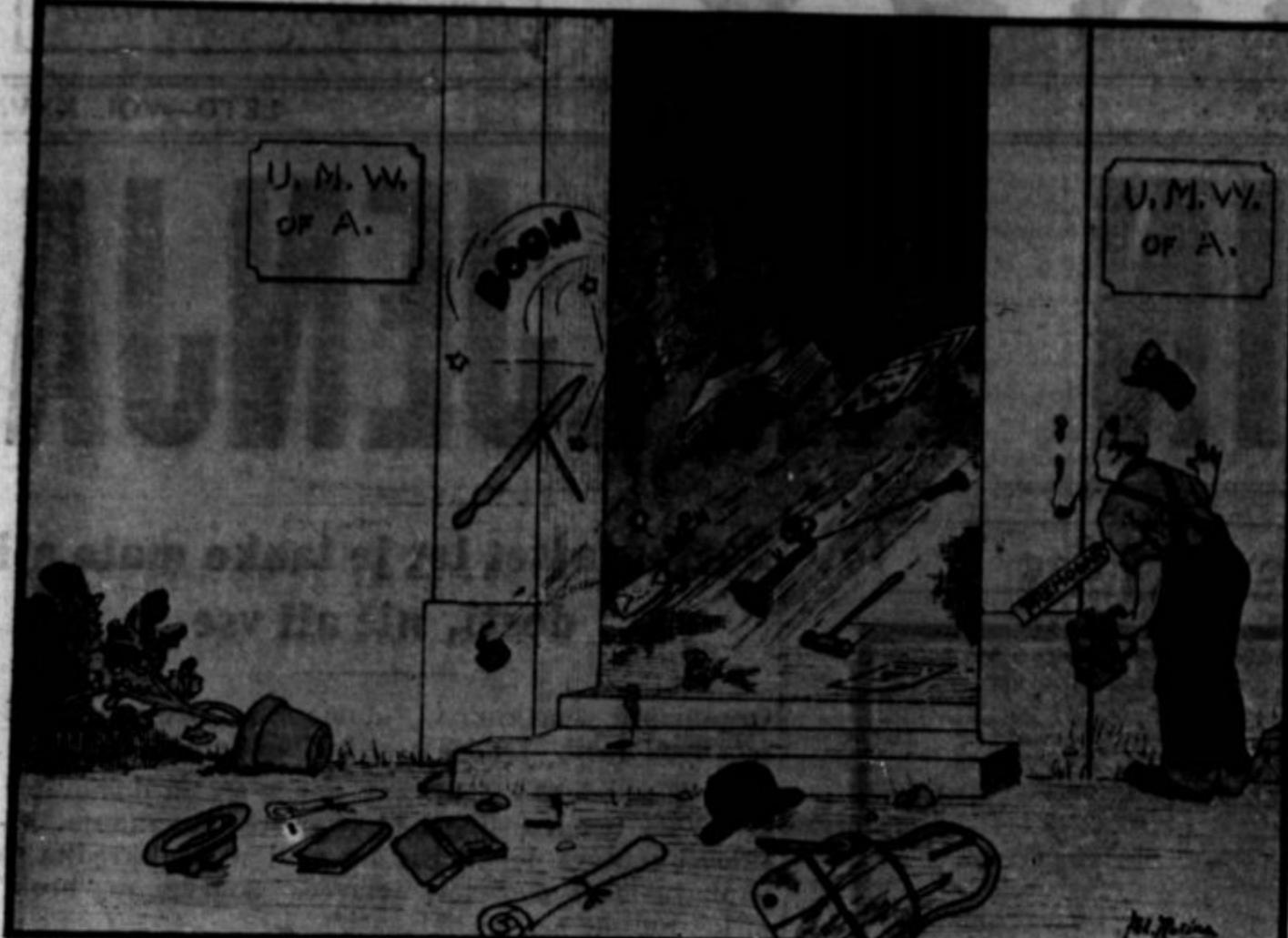
Kaj se nam je niste spravili s poti in izginili v ropotarnico? Minilih vekov zapozneli zeloti? Saj vas nikjer več ne marajo!

Dosti je več nesnage v muzejih, vaših naslovov, brokata in spon! Naj vas ko Jupitra v starih Pompejih, krije prahu in pepela zaton!

Vaš bučni panoptikum je opustel, grbi trohne na starih kočijah. Svoboden razum si je himno zapečil nov tempelj vstaja na podrtjah!

Nam se nove pomladi porajajo, vaš vek je pa že davno pri kraju! Spravite se s poti, v ropotarnico, dajte prostora novemu maju!

U. M. W. of A., kakor je bila pod J. L. Lewisom

Nekdaj močna unija premogarjev — U. M. W. of A. — je postala v prošlem letu popolna podrtja. Z več sto tisoč članov je v teku let, ko jo je vodil John Lewis, padla do konca prešloga leta na okrog 80,000 članov. Rudarji v Illinoisu so lani začeli proti Lewisu z odprt revolto in sodelovanjem premogarjev v drugih državah so končno sklicali reorganizacijsko konvencijo, ki se je vrnila pred nekaj tedni v Springfieldu. Sprejela je novo ustavo in izvolila odbor, kateremu načeljujejo Alex Howat, Adolph Germer in J. Walker. Reorganizirana U. M. W. je začela takoj z intenzivnim delom, neglede na ovire in opozicijo s strani Lewisovih pristašev ter birokratov A. F. of L.

Angelo Cerkvenik: NAKLJUČJE (Skica iz revolucionarske dobe)

Naključje? Ali ni, kar imenujemo: naključje, zgorj sečišči sil, ki se morajo po nekih neizprosne slednih, čeprav nam neznanih zakonih nujno srečati na mestu, kjer si presekajo pot?

Ali še določenoje: Kateri dogodek je več, nego golo naključje?

11. novembra 1918. na Dunaju.

Ogromne množice vojakov in podoficirjev, tu in tam tudi kakšen oficir, so oblegale Ostbahnhof in Südbahnhof. Razbita armada nekdaj premogocene monarhije je naskakovala tvorne, potniške in brze vlake, da bi čimprej dospela domov. Mnogoteri vojak, ki je v dolgih štirih letih neštetokrat zrl smrtni v obraz, je padel pod kolesa premikajočega se vlaka in končal na pragu svetlega, tako dolgo pričakovanega trenutka svoje mučno in žalostno, klabu vsemu pa tako zelo ljubljeno življenje.

Ves ogromen prostor med obema postajama se je spremeni v valovanje ljudskih množic.

General Ottachal je slonel ob tramvajski postajici, upirajoč se na dolgo sabljo. Zrl je v nemirno, razburkanu valovanje človeškega morja. V njem je vse kipelo.

Rozeto so mu nasilno strgnili s čepice.

Streljal bi mednje, sekal bi ...

Solza mu je privrela iz utrujenega očesa. Rdečica sramu ga je obilna.

Nepričakovano je zagledal pred seboj san obraz in se je ves stresel:

— Vanda!

— Jaz sem, Friderik!

— Ti tukaj?

— Naključje! Govoriti moram s teboj!

— Morai bi odpotovati še danes v Budimpešto.

Danes že tako ne boš mogel najti primernega mesta v vlaku. Tukaj vidiš stanušem, v hotelu. Z ekna sem te zagledala in sem prišla pote.

Po potu nista spregovorila nisi besedice. Srečavala sta grube vojakov, ki so imeli rdeči kokarde na čepicah. Soraženo so ju motrili.

— Psi! je skril general.

Gospo so se bežno zasvetile oči. Porogljivo se je nasmehnili.

Ko sta stopila v sobo, mu je velela:

— Sedi, tamle v fotelj!

Odložil je plašč, rokavice,

abijo in čepico ter sedel.

Poslednjič sva se videla

1914. v avgustu, če se ne morem. — Da! Tedaj si bil polkovnik. — Danes nisem — nič! — Bolje bi bilo zate, da si bil sploh vedno — nič! — Vanda, menda vendor nisi rdečkarica! — Si mar pozabil, da si imel da imaš sina?

Kakšno nezmisselno vprašanje! Ali nisem skrbel zanj, kakor se očetu spodbobi? — Skrbel pa, skrbel! Porogljivo se je zasmajala. — Hudič... ne razumem te! — Prav preprosto, Friderik, je to! Tako žalostno mi je, ko se spominjam najine ljubezni. Ali še kdaj misliš na tiste dneve v Grabštajnu, ko sem tam učiteljevala?

Vanda, ne bodi sentimentalna. Že davno je vse končano, in danes moramo misliti na važnejše stvari. Pretežka doba je ...

Sentimentalna? Potrebno je bilo obuditi nekoliko spominov.

Zopet se je porogljivo zasmajala.

— Kaj hočeš od mene?

— Mar se ti tako mudri?

Nervozen sem. Rozeto so mi strgali s čepice ... pljuvali so mi v obraz ... norčevali so se iz mene ... O, Vanda ... nepopisno, neznosno!

— Če pomislil Friderik, kaj si vse počenjal med vojno, ti mora biti bes množič razumljiv.

Dosdeva se mi, da so vse ti ljudje celo preprizanesljivi,

da bi morali vse vas, prav vse, pobiti, kakor se morajo pokončati stekli psi!

— Vanda!

— Moj in tvoj sin mi je povedoval čudne stvari o tebi. Spomni se le na noč 26. junija 1917. pred Asiagom!

Vanda je gledala čez mizo v osevelega generala, ki je zaprili utrujene oči in naslonil glavo na rob fotelja.

26. junija ... junija ... 1917....

Megleno se je spominjal. Ves dan bobnajoči ogenj! Težko italijansko topništvo. Zvezcer naskok ...

Zrak je bil nasičen z žveplom in neznošno vročino. Vojači so ves dan ždeli v nizkih, vlažnih, s smradom prenasicevih kavernah. Zvezcer je soražnik napadel naše položaje.

Množice mrtvih in težko ranjenih ... Slava našega orožja se ni omadeževala ...

Noč je poljubljala težko ranojeno in razmrevarjeno zemljo.

Počasi je stopal po strmini Monte Interrotta proti strelni

na sence utrujenega moža in sprožil. Zamokel strel ni vzbudil pozornosti tovaršev. General mu je pripel na hrbot bel listek ... Na listku je bilo napisano: "Mož je spal ... O., generalmajstor."

Nadaljeval je svojo pot.

Samokres je vršil svojo dolžnost.

Spomnil se je slike, ki jo je bil objavljen neki ilustriran časopis ... Družina moli ... večer občutje ... misli na moža, očeta, ki se bojuje daleč, daleč na fronti ... in moli, prosi Vsevišnjega, naj bi ji ohranil življenje hranitelja, naj bi ga obvaroval pred strašnim in nepričakovanim.

Vse urednike bi poslal na fronto!

Dolžnost nad vse! Domovina najvišji zakon!

Poveljnik voda ... mlad praporčak ...

Korporal je praporčaka sunil s puškinim kopitom v bedro.

Mlad golobradec je poskoplil ...

— Praporčak, spali ste!

— Utruen sem bil ... Strel iz samokresa je podrl na tla mladega, dvajsetletnega dečka.

Na prsih so prihodnji dan našli listek:

— Mož je spal ... O., generalmajstor.

O, tiste njegove oči ... mlad, tako mlad deček ... kje ga je že nekdaj videl?!

— Ah, kaj! Dolžnost, domovina, cesar — nad vse!

Vanda je še vedno nepremično zrila v sivilasega generala.

Odprl je oči.

— Koliko si jih ustrelil?

— Stir! — Čitaj!

Položila je predenj pismo. Crnilo se je razlilo čez vse pismo, zakaj nešteto solz je tisto pismo že popilo.

General so se tresle roke.

— Ne morem, čitaj ti!

Vanda je čitala. Njen glas je bil trd in oster:

— "Spoštovana gospa!"

Citali ste v novinah in tudi povestvilo polka. Vam je sporočilo, da je Vaš sin žrtvoval svoje mlađe življenje domovini.

Pričivaljeval se je prvi liniji.

Priljubljen se je prvi liniji. Srečal je procesijo pogrebcev.

Sklonjene glave, v zemljo upre oči, okamenjeni obraz ...

— Koliko mrtvih?

— Gospod generalmajstor, po korno javljam, pri 12. četi okrog sedemdeset mož!

Dolga, skoraj nepregledna vrsta nosil.

Težak vzduh, presunljiv krik, jok.

— Šleve, kakšni vojaki so to! Malo ga je opraskalo, pa vzduhuje, kakor da mu je glavo odtrgal!

Prva linija.

V dolgi vrsti ležijo vojaki. Drug ob drugem. Nemo, kakor marmornati kipi držijo puške v rokah. Nasajeni bajoneti se včasih zableščijo v nenadnem svitu rakete v svetlobe reflektorjev.

Od vojaka do vojaka je stopal in se ga prav rahlo dotaknil s škornjem.

— Spiš?

— Bedim.

— Dobro!

In zopet:

— Spiš?

Molk.

Poklepnil je in mu pogledal v obraz.

Star mož. Spi. Casopisi ... redeti ... bi pisali: Morebiti oženjen človek, hranitelj mnogokaterih otrok ... Nič ne de! Kazen bo tem hujša!

Mirno in preudarno je vzel samokres v roko, ga nastavil naskok ...

Izkrene čestitke "PROLETARCU" ob njegovih 25-letnicah, pošilja JOHN TERCEL STRABANE, PA.

In množica je zavpila:

— Tvoj je!

General se je zazdelo, da ima mož jeklene roke.

— Kako da so se pustili ti ljudje tako dolgo tepti? se je začudil.

— Odpaši mu sabljo in na pravi in pasu zanko!

Tovariš je odpasal generalu meč in ga vrgel med vojake.

Generalov vrat so vtaknili v zanko, pas pa privezali na kandelaber visoke obločnice...

Ročni žeznički na zvezali na hrbitu.

General je stisnil zobe in zaprl oči ...

Maščevanje množice se je krohotalo, podobno strahotni

PETINDVAJSET SLOVENSKIH LISTOV PRENEHALO

IZHAJATI

V teklu 25 let, odkar izhaja "Proletarec", je prenehala 25 slovenskih listov v Zedinjenih državah, dva pa sta menjala lastnike. Vseh listov, ki so izdani za Slovence, je sedaj v tej deželi 15. Sedem izmed njih je začelo izhajati v prošlih desetih letih.

In množica je zavpila:

— Tvoj je!

General se je zazdelo, da ima mož jeklene roke.

— Kako da so se pustili ti ljudje tako dolgo tepti? se je začudil.

— Odpaši mu sabljo in na pravi in pasu zanko!

Tovariš je odpasal generalu meč in ga vrgel med vojake.

Generalov vrat so vtaknili v zanko, pas pa privezali na kandelaber visoke obločnice...

Ročni žeznički na zvezali na hrbitu.

General je stisnil zobe in zaprl oči ...

Maščevanje množice se je krohotalo, podobno strahotni

burji; pelo mu je nagrobeno pesmo mesto vojaške gobde.

Električne obločnice so ne možle na nekdaj mogočnega sodnika in rabbja in mu razsvetljevale koščeni obraz ...

Veter, mrzel veter s severa, se je pojgraval s sivimi lasmi starega generala ...

Armeda se je razšla ...

Moč se je razdelila na tisoč drobcev ...

L. BRATANIC

GROCERIA IN PEKARIA
280—1st AVENUE
MILWAUKEE, WIS.
Tel.: Hanover 140

JOHN ZAJEC

DOBA BOJEV IN TRPLJENJA

(Nadaljevanje z devete strani, II. del.)

Medtem je kriza bičala delavcev. Kmalu potem, ko sem se vrnil z agitacijo v Michigan, sem se — oženil. Meseč dni kasneje sem izgubil plačo. Z ženo sva stanovala na 20. cesti in Laflin st. Gospodar hiše me je čakal dva meseca za stanarino in potem me je vrgel — sredi najhujše zime — na cesto. Sodrug Petrič mi je priskočil na pomoč. Pri svojih prijateljih mi je izposloval eno sobo pod streho, v kateri so mi dovolili stanovanje z ženo, ne da bi me bili vprašali za stanarino. V sobi ni bilo peči. Rekli so mi napol v šali, da naju lahko greje mlada kri! (Kasneje, ko sem dobil delo, sem deloma poplačal dobroto dotični slovenski družini.) Celih šest mesecev sem iskal dela, vsakega dela, še tako težkega in grdega. Ni bilo nič. Trume delavcev so tavale po mestu in oblegale tovarne. Nekjer nič. Žena je tudi iskala. Imela je več sreče. Tukat je zaslužila par dollarjev. Sodrug Petrič je včasih prišel k meni s ponudbo, naj ga zamenjam v tiskarni. Dal mi je desetico za "carfare". Desetico sem dal ženi za kruh in hodil sem peš v tiskarno, tri milje tja in tri milje nazaj. Sicer pa — kaj bi opisoval vsemizerijo, ki je takrat tepla ne samo mene. Kako rad bi človek pozabil, če bi mogel!

"Proletarca" smo pa le ohranili. Ž naravnost nadčloveško silo smo ga rinnili in izrinili skozi največjo krizo. Brez žrtev ni šlo. Edino ljudje, ki so bili prežeti z idealizmom in podkovani z jeklenim prepričanjem, so zmogli tiste žrtve. Nekaj jih je omahnilo. Zadnji v teku krize je omahnil Ivan Grilec. Spunal se je tudi on in brezplačno upravnosti je za njim prevzel Jože Zavertnik mlajši, ki je bil takrat študent.

Tone Sojar, tedanji slovenski župnik v Chicagu, ki je bil naš nasprotnik, je tiste dni zapisal v joletskem "Amerikanskem Slovencu" sledče:

"Požrtvovalni pa so naši socialisti. To jim je treba priznati. Lenuhi in sebičneži niso. Prostovoljno bi si naložili največje trpljenje, naložili bi si na rame največji kriz in voljno bi ga nesli na najvišjo goro Kalvarijo — za svoj socializem."

Tone je videl in razumel. Med vsemi slovenskimi duhovniki v Ameriki, s katerimi smo bili in smo še v boju, je bil Sojar naš najodkritejši in najpoštenejši nasprotnik.

Boljši dnevi.

Velika kriza je ponehala v jeseni 1909. Posledice so trajale dalj časa, ampak tovarne so se začele odpriati že sredi omenjenega leta. Tedaj sta bila "Proletar" in naša organizacija na koncu. Nevarnost je bila premagana. Naročniki so se spet množili in novi klubki so rastli kakor gobe po dežju. Vreme se je zjasnilo. Ko smo koncem leta 1910 izdali slavnostno številko na osmih straneh ob petletnici lista, smo razprodali 5000 izvodov.

Klub temu nismo hoteli zvišati stroškov. Nadaljevali smo s kolektivnim, brezplačnim uredniškim delom do leta 1912. Takrat je moralna priti izprememba. Zavertnik je malo prej prevzel uredništvo "Glasnika S. N. P. J.", jaz sem delal v downtownu, Fr. Petrič pa tudi ni mogel vsemu kaj. Odločili smo se torej najeti stalnega urednika. Najet je bil Leo Zakrajšek, ki je prišel iz Milwaukeeja. List smo pa povečali na osm strani.

IVAN MOLEK

bodo stare domovine, na drugi strani pa svobodo vsega sveta. Brigali so se za malenkosti vsega sveta, le za svoje velike naloge se niso brigali. Fraze so bile takrat poceni — pet za groš — pa so letele kot snežinke v januarskem blizzardu. Tako smo se napili fraz in tako smo bili pijani, da smo za hip pozabili, da je Amerika v Ameriki. Mislimo smo, da se je preselila na Balkan, v Rusijo, na Kitajsko, na Luso ... In takrat bi bili skorokopali "Proletarca" in našo Socialistično zvezo. K sreči je nekaj sodrugh ostalo treznih klub vsem orgljanim in ti so ohranili list in organizacijo.

A to je drugo poglavje. Ko bo spisano z vsemi podrobnostmi in bodo vanj vpleteni vsi dokumenti tiste dobe, bo zelo veliko in pestro ...

* * *

Leta 1910 sem napisal dolg članek k petletnici "Proletarca". Bil je natisnjen v jubilejni številki. Leta 1915 sem napisal reminiscenco k desetletnici "Proletarca", ki je bila objavljena v slavnostni številki. Leta 1925 sem napisal nekaj malega k dvajsetletnici. Bila je spet jubilejna številka. Danes pišem te vrstice k petindvajsetletnici. Pravijo, da je "Proletar" edini slovenski socialistični list, ki živi nepretrgoma 25 let — in med vsemi jugoslovanskimi je le eden — srbski — ki je starejši. Vsi drugi so živeli in umrli, živeli in umrli ...

In končno: — kaj je petindvajset let? Malo ali dosti, nič ali vse! Vprašanje je, kdo jih živi in kako. So listi in organizacije, ki so starejše. Kaj pa pomenijo za delavec? Nič. Lahko žive še sto let, pa bo še nič. Mi pa lahko rečemo: petindvajset let smo delali in ko se ozremo nazaj na naše delo, nas ni sram, nam ni žal, SMO PONOSNI. Ali smo se utrudili? Prav nič. Se smo mladi in čvrsti! ŠE BOMO DELALI!

Slovenski pevski zbori v Chicagu

V Chicagu ni bilo še nobenkrat slovenskega pevskega zboru, ki bi lahko z uspehom nastopil pred drugorodno publiko. Medtem, ko se Hrvatje ponašajo z "Zoro", katera je vpravorila opero "Zrinjski" v downtown gledališču Majestic in koncert ali dva v Twelfth Street teatru, se slovenski zbori drže le svojih dvoran, prirede popoldne koncert, vmes pa je navadno "open barroom", in po koncertu je plesna zabava. Vzlič temu so slovenski zbori v Chicagu imeli oziroma imajo nekaj zelo dobrih moči in imeli so že dokaj lepih koncertov. Do višine, kakršna bi jih lahko privredila tudi med široko publiko, pa imajo še vedno dolgo pot.

Pisec tega poročila ne ve, kdaj je bil ustanovljen v Chicagu prvi slovenski pevski zbor. Ve le, da je bilo že veliko resnih poskusov, da so se mnogi zelo trudili dvigniti slovensko pesem v zboru, da pa je marsikdo omagal, ali pa obupal in zaključil, da je še najlepše petje med nami tisto, ki se čuje takole od 10. zvečer do 3. zjutraj na veselicah.

"Orel" je eden začetnih slovenskih pevskih zborov v Chicagu, ki pa ni beležil bogzna kaj uspeha. Ustanovljen je bil leta 1902. Petletnico je praznoval 12. oktobra 1907 v Narodni dvorani.

Sledil mu je pevski zbor Slovenskega delavskega Sokola, kateri je prirejal tudi igre. Obje je vodil Fr. Kerže. Bilo je nekaj priredb, dvorana pa navadi polna, in slovenska avdijenca, tedaj razen malčkov še vsa starokrajska, je bila pač veliko mlajša kakor danes. Takrat še ni bilo govorov o "naši mladini" ...

"Lira" beleži izmed vseh zborov v Chicagu še najuspešnejšo daljšo kariero. Nastala je v sporu s cerkvijo, in njen jedro so tvorili cerkveni pevci.

in pevke. Po odcepitvi od cervenega zabora je priredila par lepih koncertov, katere je vodil Jacob Muha s sodelovanjem svoje soproge Mary; "Lira" je imela tudi razmeroma dober tamburaški zbor, čigar vodja je bil J. Weble. Na par svojih koncertih je imela udeležbo, kakor jo je danes že težko dobiti na slovensko kulturno pridelitev. Nekaj časa med vojno je imela celo svoj lokal za družabne sestanke ter za male zabave in vaje. Četudi se glasilo eduno — jugoslovansko vprašanje je zadalo temu zboru precejšnjo rano z notranjim bojem. Ena skupina je bila za Slovensko narodno zvezo, druga za J. R. Z. Kadar pa se pevci in podporniki njihovega zabora kregajo, ne pojeno, in tako so pevski in tamburaške aktivnosti "Lire" zelo trpele. Nekaj časa je zbor životaril, tamburaški docela prenehal, in po prestanem udarcu se je obnovil, toda pod drugim vodstvom in drugim pevovodjem. Zopet je imela "Lira" nekaj koncertov, zopet so žrtvovali pevci in pevke, da so zmagovali stroške, in spet je prišlo kaj vmes, da je bilo treba nekaj časa prestati z delom. Oba sta danes vključena v klubu št. 1 JSZ.

Ko je "Lira" pred nekaj leti spet obnovila aktivnosti, si je dobila za učitelja Gabriel Chranovskega, ki je bil zanj dobra in simpatična moč. Zopet je imela po dva koncerta na letu in do poletja 1929 je še funkcionalirala kot aktiven pevski zbor, nato pa si vzela počitek. Ali vodilni člani zebra drže ime naprej, prihajajo skupaj in računajo na obnovitev. Tako je bilo rečeno pisecu teh vrstic. Dejstvo je, da je "Lira" pela poslednji na koncertu, katerega je aranžirala med konvencijo SNPJ. maja 1929, in da je gostovala na koncertu "Prešern" 24. nov. 1929. A

V svrhu, da svoje aktivnosti pospeši, se je združila za nekaj časa s Slovenskim dramatičnim društvtom. Eksperiment se ni posrečil in oba zabora sta delovala potem zopet separatno. Oba sta danes vključena v klubu št. 1 JSZ.

En koncert "Save" pred dobroimi desetimi leti se bi imel vršiti v Hoerberjevi dvorani na Blue Island Ave., pol bloka vzhodno od Ashland Ave. Pet dni pred koncertom je dvorana uničil požar. Odbor je najej v naglici drugo dvorano na Roosevelt Rd. blizu Western Ave. Prireditelji so bili malodružni in ugibali, da ne pride niti dve sto ljudi. Bilo jih je okrog 600. Program in oglašenje je vodil Fred Zalaznik.

Ko se je "Save" pridružila klubu št. 1, je bil njen predsednik Fr. Alesh in tajnik Fr. Smith. Alesh je še vedno njen predsednik.

(Več o "Savi" je na drugem mestu v tej številki.—Uredništvo.)

"Sloven" na Pullmanu je že dolgoleten pevski zbor. Vodil ga je Jacob Tisoli, za njim je

postal zborovodja Mirko Kuhej. V družabnem oziru je bil "Sloven" na Pullmanu vodilna slovenska organizacija.

Nekaj koncertov je imel v dvorani na Pullmanu, druge v So. Chicagu in Hrvatskem domu. Bil je dolgo časa moški zbor, potem se je reorganiziral v mešan zbor, šel skozi neprilike in vztrajal, da se je obvaroval razpad.

"Adrija" je pevski zbor, ki deluje v fari Sv. Stefana. Ustanovljen je bil po vojni. Njegov zborovodja je Ivan Račič. V dvorani Bohemian American je poskušal s spremljevanjem orkestra predvajati en oratorij, ki pa nti uspel. Ko je Ameriški Slovenec februarja in marca t. l. v svojo reklamo aranžiral nekaj radio programov, mu je "Adrija" nudila glavno pomoč.

"Jezero" je pevski zbor prekmurskih Slovencev. Ima nekaj dobrih moči in služi predvsem družabnim namenom prekmurskih Slovencev. "Adrija" in "Jezero" in "France Prešeren". N. N.

LOUIS STRITAR
GROCERIA IN MESNICA.
V zalogi izvrstne domače mesene klobase. Na razpolago avto-truck. 2018 W. 21st PL., CHICAGO, ILL.

KAROLINA PAVSEK
Groceries and Confectionery (Browndale) RFD. 2 box 23 Forest City, Pa.

Browndale Meat Market Joseph Harvat, prop. Groceries, Meats, Gasoline (Browndale) RFD. 2—FOREST CITY, PA.

MARY ZEFAN
Groceries, Meats, Miners Supplies. (Browndale) RFD. 2—FOREST CITY, PA.

VICTOR PETEK
BRIVNICA
475 NATIONAL AVE.
MILWAUKEE, WIS.
Tel.: Hanover 250

Tel. Canal 0276.
Anton Kosmerl
BRIVNICA
1948 W. 22nd Street,
CHICAGO, ILL.

Okrog 400 družin se zaveda, da je
Waukegan-North Chicago
Co-operative Ass'n.

last delničarjev oz. odjemalcev. Ves dobiček je njih lastnina. Več ko kupite, do več ste upravičeni.

Ako še niste odjemalec, bo v vašo korist ako postanete. Ako pa ste, je vaša dolžnost da agitirate za zadružno po svoji moči.

Več odjemalcev, več skupička in več dobička!

Vogal 10th St. in Wadsworth Ave.

Tel. North Chicago 466.

Veliko spomladansko veselico priredi
ZENSKO DRUŠTVO "ZVEZDA"
ŠT. 170 J. S. K. J.
v soboto 10. maja 1930
v Poljski sokolski dvorani 1921 W. 22nd St.
Chicago, Ill.

Vstopina v predprodaji 35c, pri vratih 50c.
Pričetek ob 8. zvečer.

Vabimo bratska društva in prijatelje "Zvezde" na obilno udeležbo. Postrežba prvorstna v vseh ozirih.

Igral bo Daichman Bros. orkester. — ODBOR.

PALOS GROVE
ZA DRUŠTVENE IN PRIVATNE IZLETE

2 milje jugozapadno od Willow Springsa.

Za posete se priporoča:

JOHN STEZINAR, lastnik.

Jernej Šimenc
KROJAČ
613 Mineral St., Milwaukee, Wis.
(Nasproti Ljudske šole).

Cistim, likam, barvam in popravljam. — Cene najnižje.
Izdelujem obleke da vam pristojajo, po najnovejšem kroju.

Popolnoma domače ročno delo.

PRVOVRSTNI IZDELEK JE NAŠE GESLO.

Naročite obleko enkrat in postali boste moj stalni odjemalec.

Prije ko naročate obleko drugod, se zglasite pri meni.

Ako hočete dober premog in pošteno vago se vselej obrnite za naročila na

FRANK UDOWICH

2623 SO. RIDGEWAY AVE. CHICAGO, ILL.

Tel. Lawndale 8893.

DVAJSET LET JUGOSLOVANSKE SOCIALISTIČNE ZVEZE

Priredil Frank Zaitz

SOCLISTIČNO GIBANJE med slovenskim delavstvom v Ameriki je letos stalo trideset let. Mlajše je med Hrvati in Srbi.

Prva slovenska socialistična organizacija je bila ustanovljena 2. februarja leta 1900 v Chicagu. Skupina idealnih sodrugojev je skušala organizirati priseljence za socialistično delo, a polje je bilo še skrajno neugodno in skušnje prvih agitatorjev majhne. Čez dve leti je ta organizacija nehala živeti.

Veliko krvido za njen razpad gre tudi ne slogi, ki je vladala v delniškem podvetju, katero je izdal list "Zora". Ustanovili so ta list, da bi širil delavsko zavest, kakor so jo tedaj pojmovali naši pionirji. Frank Petrič je poročal prvemu zboru JSZ. v svojem pregledu socialističnega dela med Slovenci v Ameriki, da podvetje "Zore" ni uspevalo vsled brezbrinosti med priseljenci, kajti zanimali so se kvečjemu za domače vesti in povestice. Manjkoval pa je tudi večih ljudi, ki bi znali urejevati delavski list. Nič manj ni manjkoval takih, ki bi mu znali graditi gospodarsko podlagu. "Zora" je izhajala le malo časa.

Obnovitev organizacije v Chicagu.

Pionirji, ki so l. 1900 ustanovili prvo jugoslovansko socialistično organizacijo v Ameriki, so poskušali najbolje kar so v danih okoliščinah mogli in zmogli, toda ovire so bile prevelike, da se bi vzdržala na površju.

Leta 1903 je bila obnovljena, in iz nje je nastal današnji klub št. 1 JSZ., ki obstoji neprstano 27 let. Junija 1903 je bil preseljen v Chicagu "Glas Svobode", ki je prej izhajal v Pueblo, Colo. Socialisti so ga vzeli za svoje glasilo in njegov urednik je postal Jože Zavertnik, ki se je vežbal v delavskem časnikarstvu na Dunaju, Trstu in v Ljubljani. Socialisti so vanj ne samo pridno dopisovali, nego tudi agitirali, da mu dobe naročnikov. Oba lastnika "Glase Svobode" sta pristopila v klub. Ali sloga ni bila dolgotrajna. Med socialisti pod Zavertnikovim vodstvom in lastnikom "Glase Svobode" Martinom Kondom je nastajal spor, ki se je bolj in bolj večjal. Ta skupina je januarja 1906 začela izdajati "Proletarca", da služi socialistični agitaciji in boju proti koristolovcem ter zavajalcem. "Glas Svobode" se je še vedno oglašal za socialističen list, dasi je bil s "Proletarem" v silovitem boju, pred vsem radi SNPJ. Uprava, oziroma lastnik "Glase Svobode" se je obračal na glavni urad socialistične stranke z zatrjevanji, da je njegov list socialističen, od strani "Proletarca" pa so dokazovali nasprotno. Ker je bilo temu nesoglasju treba napraviti konec, je stranka uvedla preiskavo, in potem se je dne 2. aprila 1909 pred njeno posebno komisijo vršila obravnava, odnosno zasliševanje zastopnikov obeh listov. Rezultat je bil, da je stranka stališče "Proletarca" potrdila in ob enem izjavila, da se "Glas Svobode" črta iz seznama priznanih socialističnih listov. Po tem odloku se je skupina svobodomislecev in prejšnjih članov kluba št. 1 osredotočila v programu boja proti slovenski duhovščini in cerkvi, ob enem pa je bila skoro vedno v večjih ali manjših bojih s socialisti, ki so se zbirali okrog "Proletarca".

Ob času ustanovitve "Proletarca" l. 1906 sta obstajala poleg čikaškega še dva socialistična kluba, ki so se kmalu potem združili v sekcijski pod imenom "Jugoslovanska Socialistična zveza". Ko pa so začeli tudi Hrvati ustanavljati socialistične postojanke, so Slovenci spremenili svoji Zvezki ime v "Slovenska socialistična organizacija", in to iz razloga, da pripravijo pot poznejši zvezi, kateri bi pripadali socialisti vseh jugoslovanskih narodnosti.

Izpostavljanje zločincev javnosti na Japonskem

"Proletarec" je bil mlademu socialističnemu gibanju nujno potreben. Kmalu se je izkazalo, da ne bo mogel uspešno odgovarjati analogi, če ostane mesečnik. Sodruži so ga vzeli kritičnim izgledom, ki jih je pričela kazati nastajajoča kriza proti jeseni l. 1907, spremenili decembra imenovanega leta v teknik. To je zelo pospešilo socialistično agitacijo v naselbinah. Novi klubi so se ustanovljali, prijavljali so se agitatorji, zapreka razmahu pa se je pojavila v silni gospodarski krizi, ki se je vlekla leta 1908 in dalje.

Od postanka slovenske sekcijske do prvega ali ustanovnega zebra Jugoslovanske socialistične zveze so se slovenski klubi ustanovili v naselbinah Chicago, Glencoe, O., Conemaugh, Pa., La Salle, Ill., Claridge, Pa., Cumberland, Wyo., Murray, Utah, Roslyn, Wash., Aurora, Ill., Glencoe, Wyo., Ely, Minn., Calumet, Mich., Waukegan, Ill., Gifford, Kans., Collinwood, O., Vandling, Pa., Sygan, Pa., Johnstown, Pa., in Kansas City, Kansas. V imenovanem ekonomski depresiji so prenehali z aktivnim delom skoro vsi ti klubi, eni pa so razpadli. Ob času zasedanja ustanovnega zebra leta 1910 so funkcionirali slovenski klubi št. 1 v Chicagu, ženski klub "Proletarka" v Chicagu, nadalje klubi v naselbinah Glencoe, O., Conemaugh, Pa., La Salle, Ill., Cumberland, Wyo., Vandling, Pa., Sygan, Pa., Johnstown, Pa., Kansas City, Kans. in Frontenac, Kans., skupaj enajst klubov s približno 230 člani. Frank Petrič, ki je za delegacijo prvega zebra pripravil poročilo o delu in stanju slovenskih klubov, je med drugim izvajal, da jim je delo otežkočeno tudi vsled pomanjkanja slovenskih govornikov in dobrih agitatorjev.

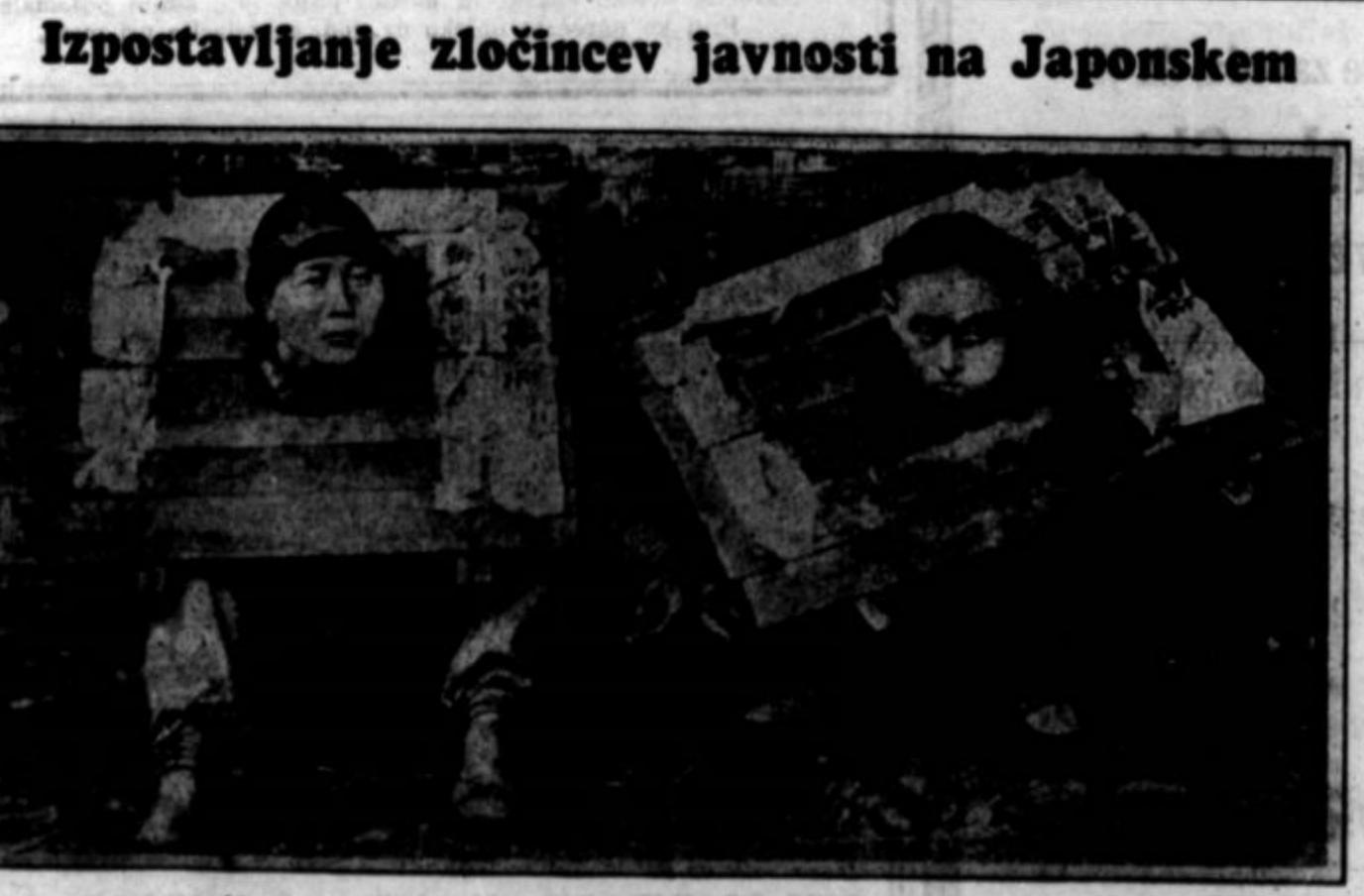
Akcija za ustanovitev J. S. Z.

V poletju 1909 se je začela v slovenskih in hrvatskih klubih, pa tudi med Srbi in nekatrimi Bolgari, resna akcija za sklicanje konference, na kateri se naj izvrši predpriprave za sklicanje ustanovnega kongresa zveze jugoslovanskih socialistov v Zedinjenih državah. Na sestankih v Chicagu in pismenu z zunanjimi sodrugi je bilo zaključeno, da se sklice pripravljajo konferenco, katera se je vršila 25.—26. decembra 1909 v Narodni dvorani na Centre (sedaj Racine) Ave. v Chicagu. V odboru, ki je to naložno prevzel, so bili Dimiter Ekonomoff, Milan Glumac, Ivan Molek, Milan Hedj, Dušan Popović, R. B. Savić, N. Stojanoff, Jože Zavertnik st. in Štefan Zlodi. Uredili so svoje predloge in jih predložili decembrski konferenci 1909 v razpravo. Potem so bili dani na splošno glasovanje članstvu klubov vseh na konferenci zastopanih narodnosti. Izreklo se je z veliko večino za ustanovitev Jugoslovanske socialistične zveze.

Prvi jugoslovenski zbor v Ameriki.

Dne 3. in 4. julija 1910 se je vršil v Narodni dvorani v Chicagu, prvi resnično jugoslovenski zbor v Ameriki, na katerem so bili zastopani slovenski, hrvatski, srbski, bolgarski in makedonski delavci po svojih delegatih. Večer preje se je vršila ožja konferenca za ureditev poslovnika, kateri je predsedoval Ivan Masten, zapisnik pa je vodil Štefan Zlodi.

Vsek klub je imel pravico do dveh delegatov. Eni niso bili zastopani, ker niso imeli sredstev za pokritje vožnjih stroškov delegatov. Zastopnike je priglasilo enajst klubov. Zbor je štel 28 članov. Predsedoval mu je Tomo Besenec, pozneje gl. predsednik H. N. Z. in prvi predsednik H. B. Z. Podpredsednik je bil John Petrič, zapisnik pa Ivan Masten in Fr. Petrič. Referate in poročila so podali temu zboru Frank Petrič, T. Besenec, B. Savić, Dušan Popović, Dimiter Ekonomoff, Milan Glumac, Jože Zavertnik st. in Štefan Zlodi. Slednji je bil tajnik sklicateljskega odbora z uradom na 1830 So. Centre (sedaj Racine) Ave. Tajnik slovenske sekcijske je bil John Petrič.

Na sliki sta dva kraliča postavljena v mikadosovem cesarstvu, ki ju je oblast obsodila v "izpostavljanje javnosti". Oklejenja skupaj, obtegne na nepristojnim "ovratnikom", sta bila diana ob poti, da ju ljudje gledejo, obsoajo in se zgražajo nad njima. Na civilizacijo ta prizor ne spominja.

SEDANJA EKSEKUTIVA J. S. Z.

Ekssekutiva Jugoslovanske socialistične zveze in njeni odseki. Sedeči od leve na desno, Frank Alesh, Angela Tich, Charles Pogorelec, Mary Udovich, Donald J. Lotrich in Andrew Miško. — Stoječi, Blaž Novak, Frank Zaitz, John Olip, Frank S. Tauchar, Fred A. Vider, George Maslach, Filip Godina, Frank Margole in John Rak. Na sliki so vse, razen Petra Kokotovića in John Lalića. Bili so izvoljeni l. 1928, in njihov termin poteka leta, po VIII. zboru JSZ.

Frank Petrič je poročal o stanju slovenskih klubov, Tomo Besenec o aktivnostih med hravtskim, in Blagoje Savić ter Dušan Popović o socialističnem delu med srbskim delavstvom. O položaju med Bolgari in Macedonci je poročal D. Ekonomoff. J. Mahlon Barnes, sedanji glavni tajnik socialistične stranke, je bil na zboru bratški delegat.

Člani zebra so bili: sklicateljski odbor Ekonomoff, Glumac, Molek, Ciro Parezanović, Dušan Popović, B. R. Savić, Jože Zavertnik st. John Petrič in Štefan Zlodi.

Delegacije: klub št. 1, Frank Petrič, Mike Kulovec; št. 2, Glencoe, O., Nace Žlemerberger; št. 3, Conemaugh, Frank Podboy; št. 4, La Salle, Joseph Bratkočić; ženski klub "Proletarka", Chicago, Helena Zavertnik; hrvatsko udruženje Allegheny, Pa., Tomo Besenec in Blaž Žikić; udruženje Chicago, Ivan Masten in Mato Marić; hrvatsko žensko udruženje v Chicagu, Katarina Strahota in Ana Horvat; udruženje Milwaukee, Peter Pichler in Tomo Robesh; udruženje Clairton, Pa., P. Blažeković; udruženje St. Louis, Mo., Adam Lukešić; udruženje East Pittsburgh, Štefan Blagić; udruženje Cleveland, Dušan Trbović; udruženje Pullman, Ill., Poja Doroški in Božo Cuculj; srbsko udruženje Chicago, Kosta Samardija in Mladen Bogosavljević.

V poročilu o socialistični agitaciji med Hrvati je Tomo Besenec izvajal, da je bil prvi hrvatski klub ustanovljen l. 1903 v Allegheny, Pa. Leta 1905 je razpadel, naslednje leto pa je bil zopet obnovljen. V Chicagu in drugje je nekaj Hrvatov bilo v slovenskih klubih. Kmalu po ustanovitvi "Proletarca" so začeli ustanavljati svoja udruženja. Od vsega začetka so se posvetili tudi kulturnemu delu in ustanavljali v udruženjih pevske in tamburaške odseke. Nekatera udruženja so si najela stalne lokale, v katerih so imela prostor za seje, vaje, razprave in za družabne pomenke ter čitanje. Decembra 1907 so hrvatski sodruži ustanovili glasilo "Radnička Straža", ki je bila tiskana v latinici in cirilici. Razvila se je v vplivni delavski teknik z razmeroma veliko cirkulacijo. Njen urednik je bil Milan Glumac, za njim pa Ivan Masten, V. Bornemisa, Teodor Cvetkov in Geo. Kutovčić. Njen dolgoletni upravnik je bil Blaž Žikić. L. 1918 je prenehal izhajati.

Ekonomoff je poročal, da so Bolgari ustanovili prvo socialistično organizacijo l. 1908 v Chicagu. Tej so sledili bolgarski socialistični klubovi v mestih St. Louis, Madison, Milwaukee, Gary in Cincinnati, šest vseh skupaj. Po članstvu so bili zelo močni. Razmeram v tej deželi niso posvečali mnogo pozornosti, toliko bolj pa so bili duhovno v starem kraju in zanašali sem boje, ki so se v Bolgariji vršili med "širokimi" in "ozkimi" socialisti. Bolgarski klubovi so se po vzgledu starokraskih razcepili v široke in ozke ter se borili med seboj v dokazovanju, kdo je v pravem. Nekateri treznejši člani so voditelje obeh skupin prepričevali, da boj v tej deželi nima smisla, kajti razmer v Bolgariji se ne more presaditi na ameriška tla — čemu potem presajati sem bolgarske prepire? Dosegli so, da se je nekaj tednov pred prvim zborom JSZ. vršila v Cincinatiju, O., konferenca bolgarskih socialistov obeh struj, toda do sporazuma ni prišlo in tako tudi niso poslali delega-

tov na ustanovni zbor JSZ. Prišel je le Ekonomoff, ki je bil v sklicateljskem odboru in nekaj drugih Bolgarov kot gostje. Eden srbski delegat je potem, ko je končal Ekonomoff, izvajal, da so mu razmere med bolgarskimi delavci dobro znanе. Priznal je, da so spori med "ozkimi" in "širokimi" res mnogo vzrok, da njihova agitacija za socialistizem ne napreduje kakor bi moral, veliko krvide za apatijo pa odpade na izdajatelje lista "Robotnička Zaštita" v Chicagu, katerega so vsled svoje nesposobnosti uničili gospodarsko in duhovno s slabim urejevanjem.

Vprašanje pridružitve stranki.

Vsi slovenski klubi in hrvatska udruženja so bila ob času I. zebra JSZ. pridružena socialistični stranki, a bili so na zborovanju tudi takci, ki so se nagibali k eselplistem (S. L. P. — Socialist Labor Party). Delegat Trbović, ki je zastopal samostojni srbski socialistični klub v Clevelandu, je zagovarjal predlog, da naj se J. S. Z. eno leto ne pridruži nobeni stranki, pač pa na opazuje obe (socialistično in socialistično delavsko), potem pa se pridruži h tisti, ki jo bo smatrala za najboljšo. Nedeljković, reporter eselplistične "Radničke Borbe", je odprt nastopal proti socialistični stranki in dokazoval, da je izdala interese delavstva in ne zaslusi, da se bi ji jugoslovanski socialisti pridružili. Stališče socialistične stranke, njeno formo in njen način poslovanja z narodnostnimi federacijami je v tej razpravi pojasnil delegacijski stranki tajnik Mahlon Barnes.

Zbor je po razpravi soglasno sklenil, da se J. S. Z. kot federacija pridruži socialistični stranki. Sprejem je ustavil in pravila ter jih predložil članstvu na splošno glasovanje, ki je bilo končano v jeseni istega leta (1910). Po izvršitvi vseh formalnosti je J. S. Z. bila sprejeta v socialistično stranko januarja 1911.

Frank Petrič je bil izvoljen za tajnika JSZ., v ekssekutivo pa Joseph Zavertnik st., Mato Marić, B. R. Savić, John Petrič, Katarina Strahota, Dušan Popović, Štefan Zlodi in Stojan Stojanović.

V ekssekutivi so bile radi odhajanja članov v druge kraje dostikrat spremembe. Namesto J. Petriča je bil pozneje imenovan v ekssekutivo od ostalih članov Fr. Udovič in poleg tega do II. zebra J. S. Z. v ekssekutivi še pet drugih nadomestitev.

Koncem leta 1911 je štela JSZ. že nad 60 klubov. Razmerje članov je bilo, blizu polovica Slovencev, od ostalih dela pa štiri petine Hrvatov in ena petina Srbov.

Hrvatje in Srbi za agitatorje in govornike niso bili v stiski, težje pa je šlo Slovencem. Hrvatski klubovi so imeli na sejah običajno dobro udeležbo. Debate so bile obširne. Člani so se vežbali v govorništvu in se poglavljali v teoretična in druga vprašanja. Na okrožnih konferencah so navadno prevladovali hrvatski sodruži, ker so bili boljši v debatah in tudi bolj voditeljski-kakor pa člani slovenskih klubov.

J. S. Z. je bila organizacija treh, oziroma dveh narodnostnih sekcij: slovenske in hrvatsko-srbske. Slovenci so bili za ohranitev sistema, hrvatsko članstvo pa je bilo v večini za reorganiziranje JSZ. na popolnom centralistični bazi.

(Nadaljevanje na 13. strani.)

John Godnjavec

GROCERIA
1011 E. 64th St., CLEVELAND, O.
Tel. Henderson 7437.

LOUIS KOŽUH

KROJAČ
Likam, čistim in popravljam obleke.

1121 E. 61st STREET
CLEVELAND, OHIO

Julia's Flower Shoppe
CVETLICE IN VENCI
MISS JULIA VOKACH

6120 ST. CLAIR AVE.
CLEVELAND, OHIO

Tel. Pennsylvania 1741
Na domu Florida 0801-J.

Rogelj in Laušin

TRGOVINA MOŠKIH IN DEŠKIH OBLEK.

V Slov. nar. domu.

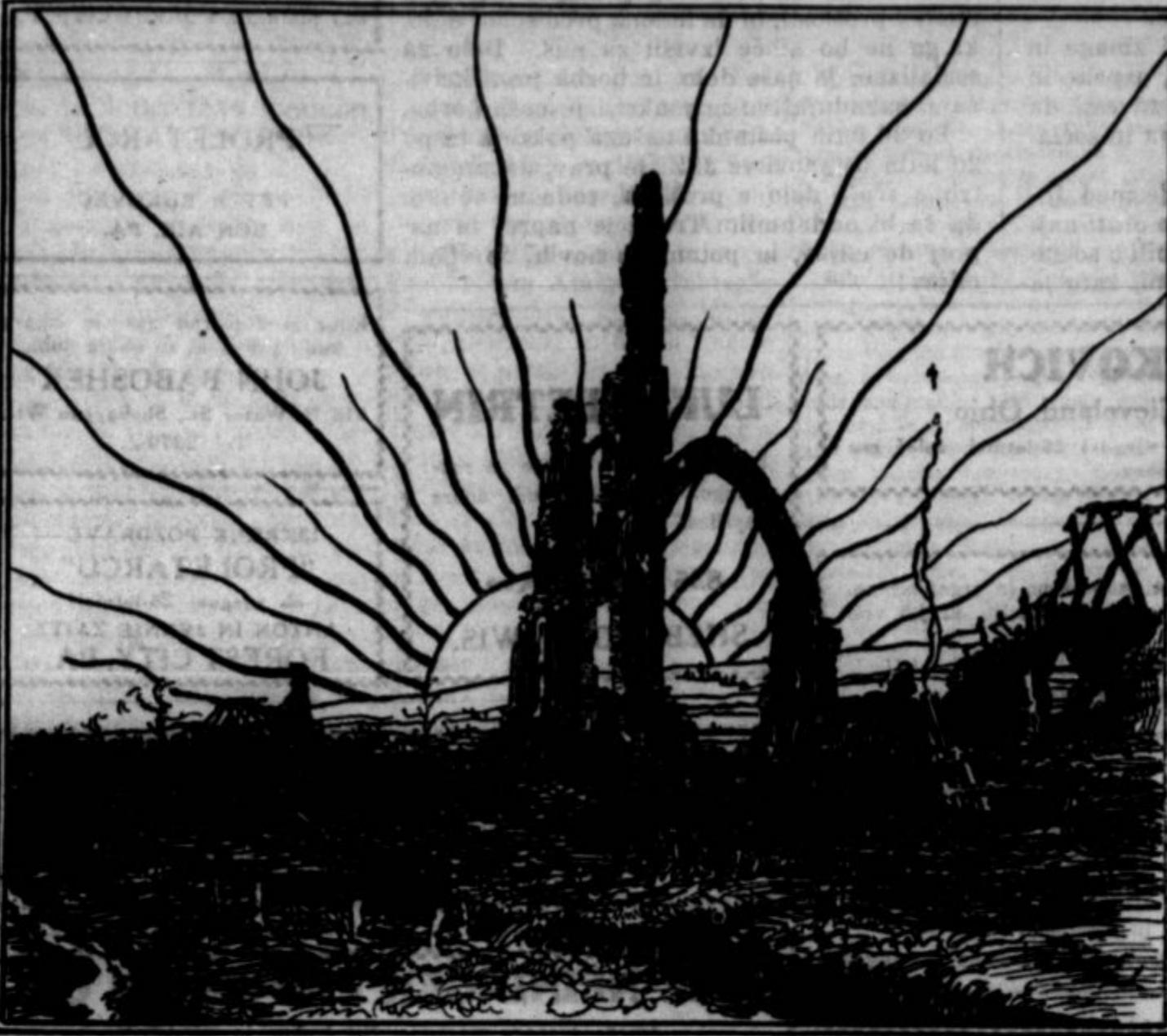
6407 ST. CLAIR AVE.
CLEVELAND, OHIO

John Metelko O. D.

Preisčemo oči on določimo očala

6417 ST. CLAIR AVE.
CLEVELAND, OHIO

**Pogorišče sedanje družbe obseva upanje--
Prvi maj-socializem**

Dvajset let Jugoslov. socialistične zveze

(Nadaljevanje z 12. strani.)

Drugi zbor J. S. Z. za centralizacijo.

Decembra 1912 je štela JSZ. 83 klubov z 1,748 članimi. V teku leta je napredovala za 428 članov. Po narodnosti je bilo 826 Slovencev, 666 Hrvatov in 156 Srbov, a na drugem zboru JSZ. dne 25.-28. decembra 1912 v mestu Milwaukee so dominirali delegati hrvatskih in srbskih klubov, ker mnogi slovenski niso poslali delegatov. Ta kongres je zasedal štiri dni. Bil je zelo buren radi nesoglasij glede taktike in forme JSZ. Otvoril ga je tajnik Fr. Petrič. Prisotnih je bilo 33 delegatov, 9 članov odbora, od urednikov Leo Zakrajšek za Proletarca in V. Bornemissa za "Radničko Stražo", nadalje bratski delegat bolgarskih socialistov in mnogo gostov. Za predsednika je bil izvoljen Blaž Žikić, za podpredsednika Jos. Menton in M. Popović, za zapisnikarje pa Frank Novak, V. Bornemissa in Milan Polovina — eden od vsake narodnosti.

Po burni razpravi o predlogu za centralizacijo JSZ., to je, za odpravo sekcijske oblike, je bilo oddanih 31 glasov za in 15 proti. Proti so glasovali skoraj vsemi Slovenci in nekaj drugih. Opozicijo proti centralizaciji je vodil Jože Zavertnik.

Kongres je ponovno potrdil svoje stališče za ustanovitev federativne republike na Balkanu s posebno resolucijo, na katero se je med svetovno vojno opiralo v svojem delu JRZ., kakor tudi na enake sklepe socialističnih konferenc v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu.

Po tem kongresu je bila vsled odprave sekcijske forme slovenska sekacija potisnjena v manjšino v eksekutivi, in večina je hotela tudi razpust korporacije, ki izdaja "Proletarca". Vodstvo nad uredništvom in upravljanjem, kakor tudi nad upravo, bi imela samo eksekutiva. Dasi je že tedaj imela slovenska sekacija večino delnic "Proletarca", je bilo med nekaterimi hrvatskimi sodrugi vseeno precej nejevoljne, češ, da je tak način upravne organizacije kapitalističen, česar se bi pri socialističnem listu ne smelo trpeti. Vzlic mnogim nesoglasjem pa so slovenski in hrvatski sodrugi delali naprej skupno, imeli skupne okrožne konference in mnogo skupnih shodov, zabav in drugih priredb.

Po prihodu Etibna Kristana v Ameriko in k "Proletarcu" v jeseni 1914 se je volja za čimtesnejše sodelovanje še bolj utrdila.

J. S. Z. in svetovna vojna.

Vojna, ki se je začela 1. 1914, je dobivala čezdalje večji obseg. Vrgla je vse ekonomsko in kulturno življenje iz ravnotežja, in zadal je silen udarec tudi mednarodnemu socialističnemu gibanju, ki ga preboleva še poslednja leta.

J. S. Z. je bila naravno zaeno s socialistično stranko proti vojni. Toda ko se je krvavi ples le širil, ko so se začele kristalizirati razne gibanja za strmoglavljenje te ali one vladne in za osvoboditev podjarmiljenih narodov, je začel Etib Kristan urgirati jugoslovenske socialiste, da naj začno s propagando za ustanovitev jugoslovenske federativne republike v smislu socialističnih resolucij, in s tem ciljem v uvidu uravnajo svojo taktiko. Eksekutiva JSZ. je v začetku 1. 1916 poslala kongresu obširno resolucijo, v kateri je izjavila, da soglaša z resolucijo, kakor jo je kongres predložil socialist Meyer London, da obsoja svetovno klanje in apelira na ameriško vlado, da naj deluje za sklicano konferen-

okviru JSZ. onemogočeno enim kot drugim. Vsled tega so slovenski klubi začeli agitirati za iniciativni predlog, ki je dočelo decentralizacijo JSZ. na sekcijske in razdelitev imovine njim proporcionalno po članstvu. Glasovanje se je vršilo v jeseni 1917. Mnoga hrvatskih klubov ga je bojkotiralo, češ, da je neveljavno. Za reorganizacijo JSZ. v sekcijske je glasovalo 819 članov, proti 423. Za pristop v slovensko sekcijsko se je prijavilo na tem glasovanju 566 članov. Glavni odbor JSZ. je na seji dne 29. dec. 1917 to glasovanje razveljavil z 9. proti 6. glasovom. Prisotni je bil tudi strankin tajnik Adolph Germer. Bilo je zaključeno, da se sprejme iniciativa kluba št. 165 v Whitingu, Ind., ki je določala, da se sklice izreden zbor, ki naj reši spornosti in vprašanja sekcijske. Dobila je 1,064 glasov, 761 pa jih je bilo proti. Ker ni imela dvjetretjinske večine, kakor so določala pravila z ozirom na proceduro pri sklicevanju izrednega zabora, eksekutiva ni mogla sklicati zabora.

Aprila in maja 1918 je članstvo ponovno glasovalo o iniciativnem predlogu za delitev na sekcijske, katerega so hrvatski klubi bojkotirali še bolj nego prvega. Za predlog je bilo oddanih 672 glasov in 415 proti. Za pristop v slovensko sekcijsko se je izjavilo 567 članov, za hrvatsko 4 in srbsko 94. Ker je tudi hrvatska skupina v eksekutivi izprevidela, da bi bilo vsako nadaljnjo zavlačevanje delitev po sekcijskih v škodo celotne, je zaključila, da se delitev takoj izvede, imovina pa je bila razdeljena 40% slovenski sekcijski, 45% hrvatski in 15% srbski.

V sekcijskih odborih, ki so tvorili skupno eksekutivo JSZ. po delitvi v sekcijske, so bili julija 1918, v slovenskem John Molek, Filip Godina, Frank Podlipce, Frank Zaitz in Frank Margolle; v hrvatskem Val. Suša, B. Žikić, M. Lovrenčić, Alex Dubravac, in Jos. Horvat; v srbskem Peter Kokotović, Milan Dimić, Božidar Stojanović, Milan Lučić in Lj. Golo. Prvo skupno sejo po reorganizaciji so imeli 8. julija 1918.

Vsled naraščajoče vojne hysterije so bili klubni ene kot druge sekcijske primorani nehati z aktivnostmi. Mnogokrat niso dobili več dvoarne za svoje prirede.

Seje eksekutive JSZ. so postajale nezanimive. Parkrat so udrli v urad tajništva, še ko se je nahajalo na glavnem stanu stranke, detektivi in odnesli rekorde. Voditelji neizprosne protivne propagande v JSZ. so utihnili, listu pa so spremenili ime iz "Radničke Straže" v "Znanje", ki je potem pisalo o stvareh, ki se niso nanašale na mimohtite dogodke.

"Proletarci" je moral o vsem, kar je objavil in se je tikalo vojne, vlade ali česarkoli

(Nadaljevanje na 14. strani.)

KLUB ŠT. 10 J. S. Z. FOREST CITY, PA.

izreka "PROLETARCU" k njegovi petindvajsetletnici iskrene čestitke.

JENNIE ZAITZ, tajnica.

Klub št. 27. J. S. Z.—Cleveland, O.

Ob svoji 20-letnici pošilja iskrene pozdrave

"PROLETARCU" k njegovem srebrnem jubileju in 20-letnici JUGOSLOVANSKE SOCIALIST. ZVEZE

Začet obema mnogo uspeha v bodočnosti. "Proletarci" naj zahaja v hišo sihernega slovenskega delavca! Pod prapor J. S. Z. naj se zbere vse kar je resnično naprednega med jugoslovenskim delavstvom!

Naj živi prvi maj!

Karl Trinastic, tajnik.

Iskrene čestitke k 25-letnici "PROLETARCA"

in 20-letnici
JUGOSLOVANSKE SOCIALISTIČNE ZVEZE

pošiljal

KLUB ŠT. 114 J. S. Z.

Peter Kisovec, tajnik.

Detroit

Michigan

JOSEPH FINST GROCERIA

Sheboygan, Wis.

Rudolf Ravnikar

Groceries, Candy, Cigars and
Pool Room.
(Brownsville)

RFD. 2 box 48—Forest City, Pa.

Ce hočete dobre, trpežne
harmonike, se obrnite
name

Izdajem jih lično z vsakovrstnimi okrasami iz celuloida.

PIŠITE PO CENIK

JOHN MIKUŠ

5607 EDNA AVENUE
CLEVELAND, OHIO

**KLUB ŠT. 95 J. S. Z.
PINEY FORK, OHIO.**
Zboruje vsako drugo nedeljo pri
s. Fr. Zavrniku.
Iskrene čestitke Proletarcu ob nje-
govih 25-letnici. Victor Omeyc, tajnik.

Evergreen City Hotel
Mehke pijače — spalne sobe.
MARTIN JELENČ, lastnik.
1027 S. 8th STREET,
SHEBOYGAN, WIS.

Iskrene čestitke 25-letnici
"Proletarci"
FRANK PUNCER
West Alis Wis.

Slovenska mlekarna

SVEŽE BLAGO IN
TOČNA POSTREŽBA
Se priporoča
NICK SPELICH
1007 E. 66th PLACE
CLEVELAND, OHIO
Tel.: Florida 2171-W.

Max Slanovec

KROJAC
Se priporoča
16803 Waterloo Rd.
COLLINWOOD, OHIO

Waterloo Dry Cleaning Co.
FRANK TREBEC, lastnik

Cistimo, likamo in popravljamo
moške in ženske oblike
15805 Waterloo Rd.
COLLINWOOD, OHIO
Tel. Kenm. 1275

Frank Butala

ZALOGA ČEVLJEV
najboljše kakovosti.

Joseph Žele in sinovi

POGREGBNI ZAVOD.
AMBULANCI VOZ.
6502 ST. CLAIR AVE.
Tel.: Penn. 0583

452 E. 152nd STREET

Tel.: Kenmore 3118
CLEVELAND, OHIO

Anton Gubanc

Modna trgovina z raznimi
potrebščinami.

16725 Waterloo Rd.

CLEVELAND, OHIO

KADAR
nameravate po-
tovati v star
kraj;

KADAR
poliljate denar
v staro domov
no;

KADAR
želite dobiti koga iz starega
kraja in

KADAR
rabite notarske listine: sve-
dočbe, kupne pogodb, izjave,
polnomoci itd., se obrnite na
zanesljivo tvrdko

John L. Mihelich Co.
6419 ST. CLAIR AVENUE
CLEVELAND, OHIO

Vsem cenjenim gospodinjam na vzhodnem delu Clevelandu priporočamo da na-
bavljajo svoje potrebuščine v edinem Slovenskem zadružnem podjetju z grocerijo
in mesom.

SLOVENSKA DELAVSKA ZADRUŽNA ZVEZA (SLOVENE WORKINGMEN'S CO-OPERATIVE SOCIETY)

Cleveland, Ohio

PRODAJALNE:

667 E. 152nd Street
Eddy 2661

16721 Waterloo Rd.
Kenmore 1248

6102 St. Clair Ave.
Penna. 1269

"Za gotovino ali na kredit"

Dovažamo tudi na dom.

Dvajset let Jugoslov. socialistične zveze

(Nadaljevanje s 13. strani.)

Povratak v stranko.

JSZ. je tudi tedaj, ko ni bila v stranki, v vsaki kampanji agitirala za njene kandidante. Leta 1920 je v agitaciji za predsedniškega kandidata Debsa in druge socialistične kandidate poslala na govorniško turo sodruga Joško Ovna, ki je živel tedaj v San Franciscu. Izdala je velik izkupljivi letak in ga razpečala v tisoče izvodih med jugoslovenske delavce širom dežele. Vodila je veliko kampanjo za osvoboditev Debsa iz ječe in za osvoboditev vseh drugih političnih jetnikov.

Na seji eksekutive 19. aprila 1919 je bilo prečitan pismo kluba št. 27, v katerem je priporočal, da naj se otvor razpravo o vprašanju zopetnega pridruženja stranki. Diskuzija na tej seji je bila obširna. Vsled kaosa, ki je vladal v stranki, je bilo sklenjeno, da se zadevo pridruženja odloži na ugodnejši čas.

Na seji eksekutive 17. januarja 1920 je bilo sklenjeno, da se vpraša članstvo na referendum, če je za pridruženje JSZ. k socialistični stranki. Na seji 10. aprila isto leto je bilo poročano, da se je za pridruženje izreklo 250 članov, 20 proti, mnogi pa niso glasovali. Rezultat je bil sporočen glavnemu uradu stranke zaenzo v memorandum o vzrokih izstupa. Ob tem času je imela JSZ. 700 dobrostoječih članov. Na konvenciji stranke 1. 1920 v New Yorku je imel nalog rešiti-vprašanje pridruženja JSZ. poseben odbor, ki pa se v njo ni pogobil, nego jo je izročil strankini eksekutivi. Tajnik Branstetter je predložil njenim članom pismeno, ti pa so glasovali, da naj se s stvarjo počaka do seje eksekutive 10. julija 1920 v Detroitu. Na to seje je šel tudi tajnik JSZ. Fr. Petrich. Poredi razpravi, ki se je tikala naše in drugih federacij, je soglasno zaključila, da se JSZ. sprejme v stranko.

Danes je v nji ena izmed najaktivnejših federacij in ima velik ugled. Stala je s stranko v eni liniji v najkritičnejših časih po vojni in ji pomagala v vseh njenih akcijah ter v bojih proti zunanjim in notranjim sovražnikom.

Ob IV. rednem zboru.

Od 1. 1916 do 1923 JSZ. ni imela nobenega zabora. Prvi po vojni je bil IV. zbor, ki se je vrnil 27., 28. in 29. maja 1923 v Kafkovi dvorani na 26. cesti v Chicagu. Zastopanih je bilo 28 klubov in pet društev Izobraževalne akcije. Predsedoval je prvi dan Fr. S. Tauchard, drugi dan Fr. Alesh in tretji dan A. Blasich. Podpredsedniki so bili po enakem redu Louis Urban, Frances A. Tauchard in Fr. Alesh. Zapisnik sta vodila A. Zornik in Mary Kovach. Prisotnih je bilo 39 članov zabora in devet bratskih delegatov.

Razpravljaj je obširno o medvojni taktili zvez, o poročilu tajnika, o raznih referatih in rezolucijah, o oblikah Proletarca ter agitaciji zanj, in o bodočem delu JSZ. Delegacije so argumentirali stvarno, vsi s ciljem, da se v JSZ. uvede čim več aktivnosti, vršil se je tudi lep banket, ki so ga priredili čikaški sodrugi, na katerem je vladalo navdušenje za delo kakor že dolgo ne. Člani eksekutive v tem času so bili Fr. Alesh, Mary Aycin, V. Cainkar, F. Godina, Fr. Zaitz, S. Bojanovich, Geo. Mašlach, M. Lučić in Mitar Sekulić. V nadzornem odboru F. S. Tauchard, Fr. Udovich, M. Dimich in S. Chakich. Tajnik je bil Frank Petrich, ki je izjavil, da po tem zboru ne bo več kandidiral. Iz njegovega poročila temu zboru je razvidno, da je štela JSZ. l. 1918 ob izstopu iz stranke 32 aktivnih klubov s 485 članami, ob času IV. zpora pa 38 klubov s 700 člani. Porocal je obširno o Izobraževalni akciji, ki je bila zasnovana oktobra 1921. Zbor je to ustanovil obdaril ter uvedel v pravila zasebno rubriko. Sprejel je tudi rezolucijo, s katero je naročil eksekutivi, da izdelajo načrt za kampanjo, katere smoter naj bo gradnja doma JSZ. in Proletarca ter ga predloži prihodnjemu zboru naslednje leto. Sprejel je določbo v pravilih, da se redni zbori v bodoči vrše vsaki dve leti, in za po-

kritje stroškov plačuje vsak član 10c mesečno v konvenčni sklad.

V. zbor in LaFolletova predsedniška kampanja.

Leta 1924 se je vrnila v Clevelandu konvencija Konference za delavsko politično akcijo, katera je sklenila poseči v predsedniške volitve s svojimi kandidati v opoziciji proti republikanskim in demokratskim. Za predsedniškega je bil nominiran Robert M. LaFollette in za podpredsedniškega pozneje od eksekutivne senator Wheeler. Socialistična stranka je v tej konferenci aktivno sodelovala in na svoji konvenciji, ki se je vrnila takoj po zaključenju te je odobrila nominacijo LaFolletta. Za strankino konvencijo pa se je pričel, istotako v Clevelandu v Slov. narodnu na St. Clair ave., V. zbor JSZ., ki je zasedal 11., 12. in 13. julija. Zastopanih je bilo 27 klubov, konferenčne organizacije JSZ. ter več društev Izobraževalne akcije JSZ. Predsedoval je prvi dan F. S. Tauchard, drugi dan John Terčelj in tretji dan Fr. Udovich, podpredsedniki pa so bili po enakem redu John Jereb, Anton Zornik in Louis Zgonik. Zapisnik sta vodila Christina Omahne in Anton Slabe.

Debata o strankinem sklepu, da se pridruži kampanji za LaFolletta, o načrtu akcije za dom JSZ. in Proletarca, o komunističnih napadih itd., je bila obširna. Tej konvenciji je predložil pismen poziv za skupno delo tajnik komunistične sekცe Chas. Novak. Radi njegove neiskrenosti je bil odklonjen. Iz poročila je bilo razvidno, da so se aktivnosti v JSZ. po njenem IV. zboru jako povečale.

Vprašanje "Proletarca" na VI. zboru.

Važno točko na vsakem zboru je tvoril "Proletarec". Brez lista je agitacija v naseljih nemogica. Zato so delegacije hoteli, da se Proletareci razširi in poveča. VI. redni zbor se je vrnil 3., 4. in 5. julija 1926 v dvorani SNPJ. v Chicagu. Imel je nad 40 delegatov in članov odborov ter 18 delegatov Izobraževalne akcije. Predsedovali so po redu F. S. Tauchard, F. Godina in Jos. Presterl. Podpredsedniki so bili A. Zornik, Fr. Bregar in John Goršek. Zapisnikarja sta bila John Olip in Anton Zagari. Slovenska mladina, rojena v Ameriki, je bila na tem zboru prvič številno zastopana. Obširna je bila razprava, ki se je ukrala okrog navidezno majhnega vprašanja — oblike "Proletarca". Mnogo delegatov je bilo za spremembo iz revije v časopis, toda pristaši revije so zmagali. Temu zboru je bilo poročano o prvih uspehih akcije za zgraditev doma JSZ. in Proletarca. JSZ. ter Izobraževalna akcija sta beležili napredok v aktivnostih in članstvu.

VII. zbor J. S. Z.

Ob času VII. rednega zobra JSZ., ki se je vrnil 19., 20. in 21. maja 1928 deloma v dvorani SNPJ., in ob večernih sejah v dvorani Havliček v Chicagu, je štela JSZ. 46 klubov z 924 člani. V Izobraževalni akciji je bilo nad sto organizacij. Na zboru je bilo zastopanih 26 klubov, pet konferenčnih organizacij in 22 društev Izobraževalne akcije. Tri organizacije so imele bratske deležne.

Bile so razprave o volilni kampanji, o akcijah za pomoč premogarjem v stavki, o stalnišcu JSZ. glede podpornih organizacij, bila je zopet dolga diskuzija o Proletarcu in čule se so glasne zahteve za spremembo oblike iz magazina v časnik, ki so bile zopet poražene.

Iz poročila je razvidno, da so mnogi klubi dvignili svoje aktivnosti posebno v kulturnem oziru. Ustanovili so si knjižnice in čitalnice, pevske in dramski odseki, priali so predavanja, diskuzije in shode, predstave in koncerte.

Vsled dolgotrajne stavke premogarjev je trpel JSZ. posebno v padcu članstva. Marsik klub v premogovniških revirjih je razpadel v tej krizi.

Sedaj ima JSZ. 38 klubov, med temi dva pasivna, in koncem marca 1930 je štela 764 dobro stopečih članov ter okrog sto do tedaj priglašenih organizacij v Izobraževalni akciji. Člani sedanje eksekutive so Frank Alesh, Filip Godina, Fred A. Vider, F. S. Tauchard, Frank Zaitz, Peter Kokotovich in Geo. Mašlach. V nadzornem odboru JSZ. so Donald J. Lotrich, Blaž Novak in John Lalich, tajnik JSZ. je Chas. Pogorelec, v prosvetnem odseku so Chas. Pogorelec, John Olip in Andrew Miško, v nadzornem odboru slovenske sekცe Frank Margolle, Angeline Tich in Mary Udovich. Tajnik slovenske sekცe je Frank Zaitz.

VIII. redni zbor JSZ. se vrši 30. in 31. maja ter 1. junija v Detroitu, Mich. Spored zanj je objavljen v tej številki. Iz njega razvidite, kaj bo njegovo delo, in s čem se pečajo konvencije socialističnih organizacij.

Zgodovina JSZ., podana v kratkih obrisih v tem pregledu, je bila burna. JSZ. je izvršila za probajo jugoslovenskega delavstva ogromno delo. Imela je od vsega začetka težke boje z zavajalcem in nazadnjaki vseh vrst. V prošlem v tem letu so njeni nasprotunci podvzeli ofenzivni boj z namenom, da JSZ. diskreditirajo ter potem nemoteno zvladajo v javnem življenju našega delavstva.

Računi jim bodo unesli, kajti JSZ. je ne le počna vitalnosti, nego postaja tudi kot organizirana enota jačja, četudi sedaj ne v številu.

članstva, pač pa po sistematičnem prosvetnem in političnem delu ter drugih aktivnostih.

S socialistično stranko dela JSZ. harmonično in med njeno in našo eksekutivo ter tajništvi vlada najboljše razmerje.

Dvajset let deluje JSZ. Beleži zmage in porake, napredki in nazadovanja, uspehe in napake. Toda delala je vsikdar v zavesti, da služi najboljšim interesom delavstva in socialističnim načelom.

Trideset let je staro naše gibanje med Jugoslovani v Ameriki. Treba je bilo orati največ med priselniki s kmetov, ki so bili o socialistizmu prav malo, ali pa nič poučeni, zato je

bilo delo toliko težavnejše. V teh treh desetletjih smo izvršili toliko koristnega dela, in želi toliko uspehov, da zremo lahko brez skribi v bodočnost, seveda z zavestjo, da so pred nami enako težke naloge, kakor smo jih imeli v prošlosti, in da imamo pred seboj delo, ki ga ne bo nihče izvršil za nas. Delo za socialistizem je naše delo, in borba proti krivicam. nazadnjščina v reakciji je naša borba.

Po 20 letih postanka našega pokreta in po 20 letih ustanovitve JSZ. je prav, da premotimo svoje delo v prošlosti, toda ne toliko, da se bi oddahnili. Treba je naprej in naprej do ciljev, in potem do novih, še višjih ciljev!

ANTON JANKOVICH

14015 Darwin Ave., Cleveland, Ohio

Iskrene čestitke "PROLETARCU" k njegovemu 25-letnici izdel mu nadaljnji uspehov.

Dejavnost bo zavladalo, kadar bo zadost izobraženo in organizirano. Ako ste za izobrazbo, podpirajte izobraževalne akcije, ki jih vrši socialistična stranka in njena sekცe J. S. Z.
Najiskreneje čestitke PROLETARCU ob njegovem 25-letnici!
Nace Ziemerger, PINEY FORK, OHIO.

DR. J. S. STEFANEZ
ZDRAVNIK IN KIRURG

268½—1st Ave. Milwaukee, Wis.

Tel.: V uradu Hanover 258.— Tel.: Na domu Orchard 259.

URADNE URE:

Od 1—3 pop. in od 7—8 zvečer.—Ob nedeljah od 10 do 12. dop.

Klub št. 235 J. S. Z.—Sheboygan, Wis.

Iskrene čestitke "PROLETARCU" ob njegovem srebrnem jubileju!

Slovenski delavci, pristopite v naš klub ter pomagajte v borbi sebi in nam za boljšo bodočnost.

FRANK NAGODE, tajnik.

PROLETARCU**k petindvajsetletnici**

Pred leti dvajset pet
Reven Tvoj začetek bil;
Ošabni bili so nasprotniki,
Luč resnice delavcem prikrita.
Enakost, bratstvo, svoboda
Tisočerim nepoznana.

A vztrajal si, učil, bodril.
Razkrinal zloto marsikako,
Emancipator Ti Slovencev v tujini,
Cel čas njim si bil

Klub št. 1 JSZ., Chicago, Ill.

Peter Bernik, tajnik.

HENRY C. CILLES

MESNICA IN ZALOGA ŽIVIL.

V zalogi najboljše meso po zmernih cenah.
Maslo, jajca in perutnina — Domače klobase so naša posebnost.
Vogal Main in Lincoln Ave. Bridgeport, Ohio.**HOWARD H. WILSON**

Pogrebni zavod — ambulančna postrežba.

Zaloga pohištva po zmernih cenah.

Telefon: V trgovini 40 — Na domu 194.

227-29 Lincoln Ave. BRIDGEPORT, OHIO

A. W. RAMM, Inc.Pohištvo, preproge, linoleum peči, zagrinjala in senčniki po naročilu.
Phone 1262-W. 1518-20 S. 12th ST.**POGREBNI ZAVOD**

1535 S. 12th St. Sheboygan, Wisconsin

FRANK PETROVIČ

SLOVENSKA MLEKARNA

Vedno sveže blago v zalogi — Svoj k svojim

682 E. 162nd St., Collinwood, O. Tel.: Eddy 1108-R.

SVOJEMU BOJEVNEMU GLASILU**"PROLETARCU"**

ob njegovem 25-letnici pošilja iskrene čestitke

Klub št. 232 J. S. Z.

Math Mochnik, tajnik

BARBERTON, OHIO

Frank Belaj**TRGOVINA**

moških in deških oblek ter drugih modnih potrebočin.

6205 St. Clair Ave.**CLEVELAND, O.**

Eicholzer & Co., Inc.

Zelenina, barve, pohištvo in kuhiško orodje.

JOSEPH KAMENEK, poslovodja

527 Main St., FOREST CITY, PA.

Kdor si želi rad gasi in cigare kadi, pri meni se oboje dobri.

JOHN BABOSHEK

518 N. Water St., Sheboygan Wis.

Tel. 2270-J.

ISKRENE POZDRAVE "PROLETARCU"

ob njegovem 25-letnici!

ANTON IN JENN

Frank Petrich:

Se en jubilej...

Lansko leto je proslavila petindvajsetletnico S. N. P. J., letos pa za danem to slavlje "Proletarca", odnosno J. S. Z.

Dva jubileja, obadva v zelo tesni zvezi z dogodki dni, ki se označujejo danes na kratko "probujenih duhov in vstajenje ameriških Slovencev". In to je popolnoma v soglasju slovenske zgodovine.

Leta 1904-1906 sta bila mejnika novih idej — novih vidiakov v življenju slovenskega naseljenca tokraj oceana. Staro se je začelo umikati novemu. Kar je bilo do tley le žena, gojena v sрcih in glavah od pesnice avantgardistov, to je v teh časih pognalo v vsemi znakri trdovratnosti in kljubovanja; vse primitivno sicer v začetku, se je z novimi prihajačimi močnimi polagoma razvijalo in izobililo v mogočnozadružno, ki je danes vir našega ožjega, narodnostno gospodarskega, duševno kulturnega in družabnega življenja. To je S. N. P. J., katere si brez de-

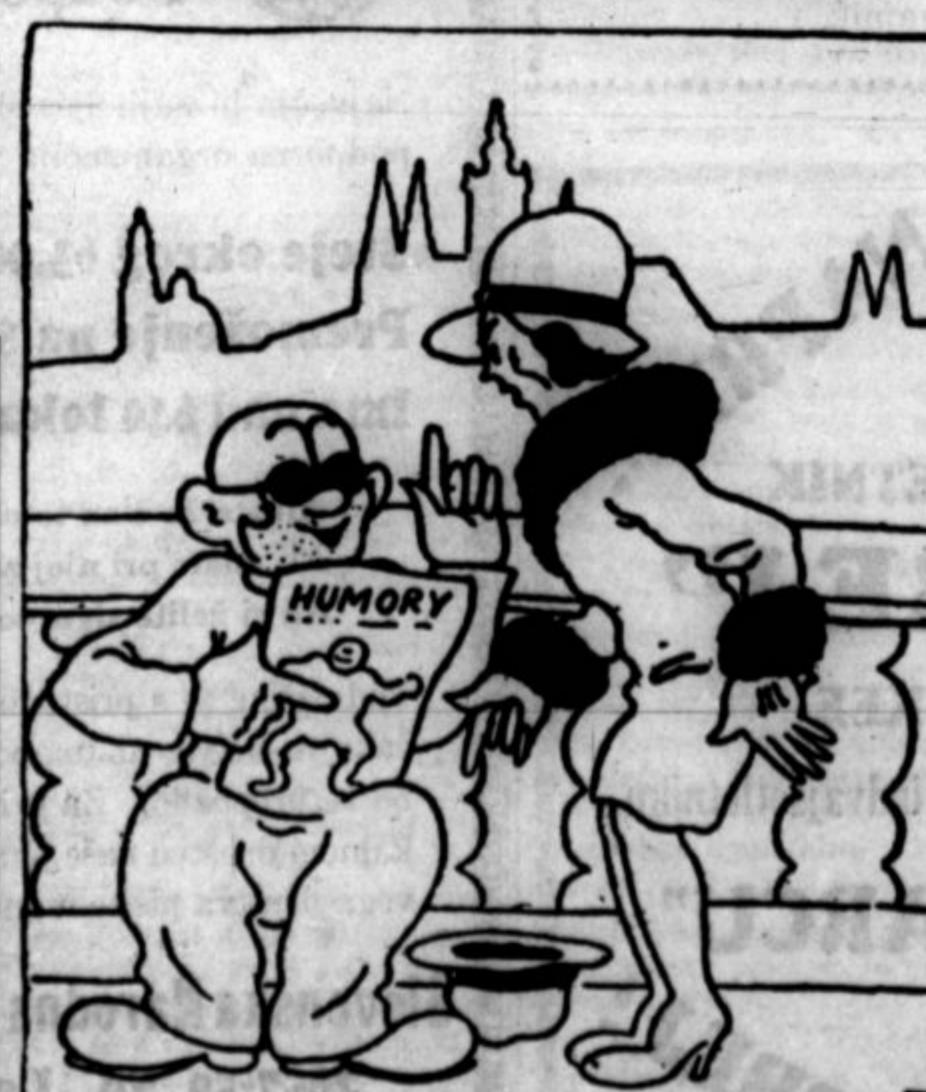
sko izobrazbo in kulturo. Prepojeni s temi nazori so postalii slovenski socialisti v Ameriki dinamična ali gonilna sila med tema dvema elementoma: slovenski priseljencev v Ameriki. Najprvo pridejo tu v poslovni križ Amerike raztrešeni posamezniki, ki so si dopisovali medseboj in delali načrte, kako bi prišli do resnične svobodomiselnosti podporne organizacije ali zadruge — to, kar se je leta 1904 s pomočjo nekaterih liberalcev doseglo. Z dotorom novih sil in z organiziranjem Jugoslavanske socialistične zveze ter ustanovitvijo njenega glasila "Proletarca" leta 1906, se je delo slovenskih socialistov na splošno in okrog S. N. P. J. posebej, od dne do dne pospešilo.

Prva naloga slovenskih socialistov sedaj je bila, da dobi S. N. P. J. poštano in zanesljivo upravo, kajti dotedanji funkcionarji bili radi svojih zasebnih interesov spravili jednotno skoraj do gospodarskega in moralnega propada. Treba je bilo mnogo energije, požrtvovalnosti na času in gmočnih sredstvih, da so izvleklji jednotno iz močvirja sebičnih interesov, intrig in ribarenja v kalnem, ter jo postavili na zdravo podlago, da sta ji bila eksistence in napredek omogočena.

Ustanovitev "Proletarca" 1906, dasi namenjena splošni socialistični propagandi in strankinemu gibanju, je bila prav tedaj izvedena na prvem mestu, da se očisti S. N. P. J. raznovrstnih zajedalcev — psevdoliberalcev, ki so se izneverili temeljnemu načelom svobodomiselnosti in človeški dobrostnosti. In če bi "Proletarec" ne storil nič drugega za slovensko javnost kot to, da je izvojaval ta boj temeljito, je bila njegova eksistencija in eksistence J. S. Z. v tem oziru neprcenljive vrednosti; bila je vredna vseh tistih gmočnih in moralnih žrtv, ki so jih njeni člani in podpiratelji tako lojalno doprinošali.

Kaj sta storila "Proletarci" in J. S. Z. za slovenskega naseljenca v Ameriki poleg tega važnega prečiščevalnega dela v S. N. P. J. — tem bi bilo treba napisati posebno poglavje. Vsa pota in steze družabne, kulturnega in deloma tudi političnega življenja slovenskega ameriškega naseljenca in njegove sodobne generacije, so razsvetljena od luči, ki je bila užgana z ustanovitvijo "Proletarca" pred petindvajsetimi leti... In odsev te svetlobe, te žarkometne luči, ki prijava danes na ta pota in steze tudi od strani S. N. P. J. v tako ogromni veličini, je del tiste luči, ki je bila užgana tedaj...

JE RAZLIKA, KAJ GLEDA

Humoristické Listy, Praha.

"Za božjo voljo, slepi ste, pa berete revijo!"

"Gospa, saj ne brem, samo slike gledam."

IZ PROŠLIH DNI

Piše John Olip

Petindvajsetletnica "Proletarca" in dvajsetletnica Jugoslovanske socialistične zveze! Kako velik pomen ima ta jubilej za slovenske delavce v Ameriki. Nehto se človek spomni na leta nazaj, ko še nismo poznali "Proletarca", spomni se pa tudi oni časov, ko smo se seznanili z njim.

Bilo je leta 1912, ko sem opazil nekogopoldine med gruso krojačev, ki se je zbirala vsak dan ob istem času na Regents Street v Londonu, mlađega novodošleca, ki je takoj zbulil moje zanimanje. Od strani sem ga opazoval in se spominjal na dom. Bil je namreč pravi tip pekovskega vojaka; kakrsne sem videl v domovini. Oprtani s polnim košem žemelj in kifelcov so romali iz ene vasi v drugo. Posebno, kadar je ta mladenec raskorčil noge, se mi je zazdelo, da ima na hrbtni poln koč.

V tej množici samih krojačev se je učilalo vse evropske jezike, le celo hajči Hrvatov je bilo vmes, le Slovence sem zastopal do tedaj jaz edini.

Piše John Olip

Pa ti začujem nekoga dne, da ta moj "prodajalec žemelj" govori tudi hrvasko. Že sem hotel pristopiti, ko pride zopet, kot pa navadi, poljčaj in nas razpoli, — ovirali smo promet.

Nekaj dni pozneje pa se snidem z njim v delavnici. "Vi ste Hrvati, ne?" — govorim. "Ne, jaz sem Kranjac!" — "Odkod?" — "Iz Litije," mi odgovori. "No — jaz sem pa iz Radovljice. Ima vaše ime?" — "Joško Ovn." Tako sva se seznanila in kmalu postala prijatelja. Kad je zopet poljčaj razganjal, sva skušaj odkorakala.

Nekaj dni kasneje je bil moj ženček z opazovalcem v Ameriku. In ko sem mu segel v roko in mu vočil srečno pot, se mi niti sanjalo ni, da bom že nekaj let i jaz mahnil preko luže za njim.

Sčasoma sem se naveličal Londona in sem sklenil, da premem enkrat pogledat v domovino. Bilo je to v letu 1914. Žena z otrokom je odpovedala v mečakala v Nuerbergu na Bavarskem, kamor sem dospel začasno, ko se je enkrat sredi meseca julija našel sezonsko delo končalo. Ker sem bil seveda brez dela, sem zahajal v kavarno Metropol, kjer sem čital francosko v angleški časopisu. Ko sem nekoga dne zastonj iskal teh časopisov, narodim natakarju, naj mi jih prinese. "Was denken Sie eigentlich?" — me nahruli. Sprijem kavino v grem na ulico, kjer je korakala monska eksistencija in eksistence J. S. Z. v tem oziru neprcenljive vrednosti; bila je vredna vseh tistih gmočnih in moralnih žrtv, ki so jih njeni člani in podpiratelji tako lojalno doprinošali.

Iščoč dela po Švici, dospem končno v Ženevo, kjer sem že pred leti delal, in imel prijatelje. Z njihovo pomočjo sem zopet prišel do dela in v hotel v hoteli v drugačnem delu Švici. Na vstopu v hotel v hoteli je zaznamovalo: "Avstrija in Francija ter bolj kričalo: "Srbien mus sterben! Hoch der Kaiser!" itd. Da bi se izognil te od navdušenja pijač, zase, zaidem v gostinstvo. Vse mize zasedene od ljudi, ki so bili, ne toliko od pijače, kakor od navdušenja za vojsko skoraj napol divji. Predmet vptja — gorenjenje to ni bilo več — je bil pri vseh mizah isti. Mize so jim služile mestno zemljevidov, vrčki piva za važne točke, kot: Pariz, Varšava itd. In vsepr so prerovali: čez koliko dne bi bilo Nemci korakali v Pariz. Srbija niti v postev ni prisla, kajti to bo Avstrija v par dneh zavzela. Laži, laži povsod!

Piše John Olip

Prvo, kar sem storil v Švici, sem kupil francosko časopis in čital sem o velikih francoskih zmaghah — Laži, laži povsod!

Laži dela po Švici, dospem končno v Ženevo, kjer sem že pred leti delal, in imel prijatelje. Z njihovo pomočjo sem zopet prišel do dela in v hotel v hoteli v drugačnem delu Švici. Na vstopu v hotel v hoteli je zaznamovalo: "Avstrija in Francija ter bolj kričalo: "Srbien mus sterben! Hoch der Kaiser!" itd. Da bi se izognil te od navdušenja pijač, zase, zaidem v gostinstvo. Vse mize zasedene od ljudi, ki so bili, ne toliko od pijače, kakor od navdušenja za vojsko skoraj napol divji. Predmet vptja — gorenjenje to ni bilo več — je bil pri vseh mizah isti. Mize so jim služile mestno zemljevidov, vrčki piva za važne točke, kot: Pariz, Varšava itd. In vsepr so prerovali: čez koliko dne bi bilo Nemci korakali v Pariz. Srbija niti v postev ni prisla, kajti to bo Avstrija v par dneh zavzela.

Vsi so vsebili samo vojščka, ki je prepevalo po cestah, na kolodvorih in na poti v železniških vozovilih. Po mestu so jih služile mestno zemljevidov, vrčki piva za važne točke, kot: Pariz, Varšava itd. In vsepr so prerovali: čez koliko dne bi bilo Nemci korakali v Pariz. Srbija niti v postev ni prisla, kajti to bo Avstrija v par dneh zavzela.

Vsak je bil napovedan. Vsa so vsebili samo vojščka, ki je prepevalo po cestah, na kolodvorih in na poti v železniških vozovilih. Po mestu so jih služile mestno zemljevidov, vrčki piva za važne točke, kot: Pariz, Varšava itd. In vsepr so prerovali: čez koliko dne bi bilo Nemci korakali v Pariz. Srbija niti v postev ni prisla, kajti to bo Avstrija v par dneh zavzela.

Vsak je bil napovedan. Vsa so vsebili samo vojščka, ki je prepevalo po cestah, na kolodvorih in na poti v železniških vozovilih. Po mestu so jih služile mestno zemljevidov, vrčki piva za važne točke, kot: Pariz, Varšava itd. In vsepr so prerovali: čez koliko dne bi bilo Nemci korakali v Pariz. Srbija niti v postev ni prisla, kajti to bo Avstrija v par dneh zavzela.

Piše John Olip

Prvi jezeru sem večkrat naletel na celo gruso igrači: se otrok, ki so govorili — hrvasko. Jugoslovjan je bilo v Ženevi vedno več. Sklicali smo shod v restavraciji "Pri krokodili". Dobili smo zveso z ljudmi v Avstriji, s katerimi smo se dopisovali načinom.

(Ko so pisala posušči, je nevidljiva, če se pa drži česlu, poštane pa zopet čitljiva.) Naša propaganda je bila posvečena Jugoslaviji — Veliki Jugoslaviji, kateri naj bi pripadal naša Slovenija. Včasih je prišel med nas i profesor Masařík, sedanjši predsednik Čehoslovaške. Pozneje je prišel izbratnik tudi list "La Serbie", pisani v francoskem jeziku.

Med tem časom smo bili vse tisti, ki nismo bili vojščki, poklicani še dvakrat na nabor k avstrijskemu konzulu. Šli smo, toda kako! S srbskimi, angleškimi, francoskimi trobojčicami na prisluh naši je pridlo okoli 20 Jugoslovjan v Čehov. Uradnik pri naboru je bil Čeh, ki nas je vse osebno poznal in je prigovarjal zdravniku: "Zu schwach, zu schwach!" In tako smo bili vse preslabi za vojaško službo, razen enega Čeha, ki je bil zavojljeno lepšega potrejen, pa je že nadaljeval z nami naša pesev: "Prej pa ne gremo dam..."

Piše John Olip

Prvi jezeru sem večkrat naletel na celo gruso igrači: se otrok, ki so govorili — hrvasko. Jugoslovjan je bilo v Ženevi vedno več. Sklicali smo shod v restavraciji "Pri krokodili". Dobili smo zveso z ljudmi v Avstriji, s katerimi smo se dopisovali načinom.

(Ko so pisala posušči, je nevidljiva, če se pa drži česlu, poštane pa zopet čitljiva.) Naša propaganda je bila posvečena Jugoslaviji — Veliki Jugoslaviji, kateri naj bi pripadal naša Slovenija. Včasih je prišel med nas i profesor Masařík, sedanjši predsednik Čehoslovaške. Pozneje je prišel izbratnik tudi list "La Serbie", pisani v francoskem jeziku.

Med tem časom smo bili vse tisti, ki nismo bili vojščki, poklicani še dvakrat na nabor k avstrijskemu konzulu. Šli smo, toda kako! S srbskimi, angleškimi, francoskimi trobojčicami na prisluh naši je pridlo okoli 20 Jugoslovjan v Čehov. Uradnik pri naboru je bil Čeh, ki nas je vse osebno poznal in je prigovarjal zdravniku: "Zu schwach, zu schwach!" In tako smo bili vse preslabi za vojaško službo, razen enega Čeha, ki je bil zavojljeno lepšega potrejen, pa je že nadaljeval z nami.

Sčasoma so se začele razmere, kar je povsod, tudi v Švici slabšati. Obvestil sem o tem tudi Joškota v Ameriki. Eden naših prijateljev — Leškovec — je tudi že odpotoval v Ameriko, in to na tako žuden način.

Tako je dobil triški trgovci potrdilo od srbskega konzula, da je pristopen v Trst, Srbija. S tem papirjem je odpotoval v Pariz, kamor je odrinil tudi en stavnik, ki je bil rojen v Idriji, Srbija. Ko pa nekateri odili kot protstoljci v srbsko armado, je začelo postajati dolgočasno. Kar je

dočim je bil v Ameriki kratko obvestilo: "Naši so vse vsebili samo vojščki, ki so se prepevali po cestah, na kolodvorih in na poti v železniških vozovilih. Po mestu so jih služile mestno zemljevidov, vrčki piva za važne točke, kot: Pariz, Varšava itd. In vsepr so prerovali: čez koliko dne bi bilo Nemci korakali v Pariz. Srbija niti v postev ni prisla, kajti to bo Avstrija v par dneh zavzela.

Sčasoma so se začele razmere, kar je povsod, tudi v Švici slabšati. Obvestil sem o tem tudi Joškota v Ameriki. Eden naših prijateljev — Leškovec — je tudi že odpotoval v Ameriko, in to na tako žuden način.

Tako je dobil triški trgovci potrdilo od srbskega konzula, da je pristopen v Trst, Srbija. S tem papirjem je odpotoval v Pariz, kamor je odrinil tudi en stavnik, ki je bil rojen v Idriji, Srbija. Ko pa nekateri odili kot protstoljci v srbsko armado, je začelo postajati dolgočasno. Kar je

dočim je bil v Ameriki kratko obvestilo: "Naši so vse vsebili samo vojščki, ki so se prepevali po cestah, na kolodvorih in na poti v železniških vozovilih. Po mestu so jih služile mestno zemljevidov, vrčki piva za važne točke, kot: Pariz, Varšava itd. In vsepr so prerovali: čez koliko dne bi bilo Nemci korakali v Pariz. Srbija niti v postev ni prisla, kajti to bo Avstrija v par dneh zavzela.

Sčasoma so se začele razmere, kar je povsod, tudi v Švici slabšati. Obvestil sem o tem tudi Joškota v Ameriki. Eden naših prijateljev — Leškovec — je tudi že odpotoval v Ameriko, in to na tako žuden način.

Tako je dobil triški trgovci potrdilo od srbskega konzula, da je pristopen v Trst, Srbija. S tem papirjem je odpotoval v Pariz, kamor je odrinil tudi en stavnik, ki je bil rojen v Idriji, Srbija. Ko pa nekateri odili kot protstoljci v srbsko armado, je začelo postajati dolgočasno. Kar je

dočim je bil v Ameriki kratko obvestilo: "Naši so vse vsebili samo vojščki, ki so se prepevali po cestah, na kolodvorih in na poti v železniških vozovilih. Po mestu so jih služile mestno zemljevidov, vrčki piva za važne točke, kot: Pariz, Varšava itd. In vsepr so prerovali: čez koliko dne bi bilo Nemci korakali v Pariz. Srbija niti v postev ni prisla, kajti to bo Avstrija v par dneh zavzela.

Sčasoma so se začele razmere, kar je povsod, tudi v Švici slabšati. Obvestil sem o tem tudi Joškota v Ameriki. Eden naših prijateljev — Leškovec — je tudi že odpotoval v Ameriko, in to na tako žuden način.

Tako je dobil triški trgovci potrdilo od srbskega konzula, da je pristopen v Trst, Srbija. S tem papirjem je odpotoval v Pariz, kamor je odrinil tudi en stavnik, ki je bil rojen v Idriji, Srbija. Ko pa nekateri odili kot protstoljci v srbsko armado, je začelo postajati dolgočasno. Kar je

"PROLETAREC" JE DRUGI NAJ- STAREJŠI SLOVENSKI LIST V AMERIKI

"Proletarec" je drugi najstarejši slovenski list v Ameriki, ki ni menjal gospodarja. Najstarejši je "Glas Naroda". "Am. Slovenec", ki se oglaša za najstarejši list, je v resnici le nadaljevanje "Edinstva", katero so izdajali frančiškani, nato pa kupili imen jolietskoga "Am. Slovenca", ki je prenehal 6. junija 1924. Družba "Edinstvo" v Chicagu je plačala jolietskemu lastniku za ime "Am. Slovenec" \$500 ter ga dala potem svojemu listu. "Ameriška Domovina", ki ima letnico XXXII., je imela že različne gospodarje in različna imena. Više letnice kot "Proletarec" imata torej razen "Glaša Naroda" še "Am. Slovenec" in "Ameriška Domovina" vseled pojasnjih vzrokov.

Jaz sem se vozil z družino v trešči narodni podporni jednoti", to sem slišal povsod. Tako sem tudi storil.

Takoj, ko sem prišel do srbskega konzula ter ga vprašal, če mi bo dal potni list. "Seveda, toda ne prej, ko en dan pred odhodom." Dobro, čakam pismo iz Amerike. In glej, res pride — zjutraj ob 9. uri; se istega dne ob 10. urah pašil

OBLAGA, KI NOSI STRAH IN OBUP

Za "Proletarca" Felix Rozina.

Vihar trojke pustoli v delavskih stanovanjih.

Anton Kristan:

O zadružni vzgoji

V gospodarstvu se načelo dela za zadoščevanje potreb čimdalje bolj uveljavlja nasproti načelu dela za zgolj pridobivanje. Gospodarstvo pa v naprej določenem načrtu bo med gospodarskimi sistemi moralno dobiti odločilno mesto. Zadružni pokret ima pa določen načrt. V zadružarskem udejstvovanju so glavno žive osebe, ki mu dajejo pečat in so njegovo bistvo, v kapitalističnem pa je to *mrtva snov: denar*. Zadruga je kooperacija čim več oseb, ki so temelj za njeno življenje. Teden: vzajemna samopomoč vede ali manjše skupine, ki si je določila izvesten skupni cilj in stremi za tem, da ga doseže. V glavnem poskuša zadruga dosegati za potrebe članov cenejša živila, oblačila in vse ono kar človek — član, oziroma njegova družina potrebuje, v precejšnji meri se gre tudi za denar v svrhu zboljšanja gospodarstva ali pa boljšega izrabljivanja proizvodnih sredstev ali pa za boljše vnovčenje lastnih pridelkov oziroma izdelkov itd. itd.

Za uspešno delo v zadrugah je treba i večih vodij i zadružno vzgojenih zadružarjev.

Zadružna vzgoja je zato nad vse važen problem, ki mu pravi zadružarji povsod posvečajo veliko pažnjo.

Pri razlaganju vrednosti zadružarstva je povdorjati, da ga ni le presojati z čisto materialnega, zgolj gospodarstvenega stališča, marveč prav posebno še z etičnega. Zadrugarstvo je tudi smatrati kot višji gospodarski sistem v družbi. Zadrugarji so prepričani, da niso zadruge le zato, da direktno in indirektno prinašajo zgolj gmotne koristi svojim članom in s tem ljudstvu sploh, ampak tudi zato, da oblažujejo gospodarske boje v družbi in jih oplojajo z etičnimi zapovedmi in zahtevami. Delovno načelo v zadrugah mora biti ekonomsko in ravno i zadružna zajednica je socijalni ideal.

Zadružna vzgoja naj spopoljuje v ljudski šoli pridobljeno znanje in vodi naj zadružarje v sporazumevanje sodobnih doganj znanosti, da bodo res dobri zadružarji, in ne samo vpisani člani organizacije, ki je poznajo le v slučaju gmotne potrebe in izrabe koristi, ki jih nudi zadruga. Če se hočemo seznaniti z zadružnim gibanjem v svetu, dobimo po navadi odgovore: Pogledite v Anglijo, Nemčijo, Švico in Dansko.

solo za elementaren poduk. (Anglija je vprašanje elementarnega šolstva uredila že leta 1870) in v kasnejših letih so ta podvig ročedelskih pionirjev angleške zadruge živo posnemale. Leta 1885 so zadruge ustanovile kot vrhovno oblast nad izobraževalnim in vzgojnim delom Educational Committee of the Union, ki ga danes poznamo pod imenom Cooperative Union Central Education Committee, ki vodi vrhovni nadzor nad krajevnimi izobraževalnimi in vzgojnimi prireditvami. Glava vsega zadržnega šolstva je visoka Zadržna šola v Manchestru.

Skoro vsaka zadruga ima svojo čitalnico in biblioteko. Posebno veliko vlogo igra tisk. Zadruge imajo en glavn zelo razširjen zadržni list, ki izdaja tudi krajevne priloge. Velik in zelo dober tisknik je Cooperatives News. Priljubljen je družinski list The Millgate Monthly, za otroke Our Cook, za gospodinje Women's Outlook. Za zadržne nastavljence je list The Cooperative Official. Za specjalno zadržno vzgojo je list The Cooperative Educator itd. Angleški zadružarji polagajo na tisk silno važnost. V Angliji je vzraslo zadržno gibanje iz delavskoga gibanja in pa iz teženj krčansko-socijalne reforme. Odtod njih oblikovanje in razmah. Oblikovanje vzgojnega dela se pač ravnata po idejnom krogu, iz katerega je vzrasla organizacija. To se zlasti opaža v Nemčiji, kjer vidimo več zadržnih smeri. Ustanovili so jo še leta 1919.

Schulze-Delitsch je ustanovitelj moderne nemškega zadržnega gibanja. Bil je pristaš liberalnih in humanitarnih stremljenj. Leta 1871 je ustanovil "Društvo za razširjenje ljudskega naobrazbe", ki so ga v glavnem njegove zadruge finančno podpirale. Zadrugam "Splošne zveze", v katerih so udružene zadruge takozvanega srednjega stanu, je priporočal Schulze-Delitsch na zadržnem zboru leta 1871, da uporabljajo en del čistega dobička v svrhe ljudskega izobraževanja. Splošna zveza začela izdajati svoj strokovni organ (Blätter für Genossen-

Res je, da je Anglija klasificirala na dežela zadrug in da so se njene zadruge že uveljavile v distribuciji in celo v produkciji dobiti. Tvorijo že povsem svoj zaokroženi "svet".

V Angliji so takozvani ročelski pionirji položili temelje moderne konzumno-zadržne organizacije. Započeli so pa tudi prvi delo na zadržni izobrazbi in vzgoji. Med njihovimi velepojemnimi odločbami je bila tudi ta: "da je od poslovne prebitka vsako leto 2½% vložiti v vzgojni sklad." Leta 1849 so ustanovili prvo zadržno biblioteko. Leta 1850 pa so otvorili za svoje člane oz. za njihovo deco

schaftswesen" pred 77 leti, ker je smatrala tisk kot najnega posrednika med zvezdom zadrugami ter zadrugariji.

Reifeisen ni videl v svojih kmečkih posojilnicah le kreditne pomoči članom, ampak velik pripomoček v splošni vzgoji k naravnosti, k poštenju in medsebojni ljubezni. Hotel je imeti v izobraževalne svrhe posebne zadruge z imenom "Kazine", v katerih bi se člani oblikovali v zadrugarije. To mu ni uspelo, vendar so refeisnovi postale na kmetih v Nemčiji žarišča izobraževalnega dela; iz njih so vznikle čitalnice, knjižnice, otroški vrtci, gospodinjske šole, nadaljevalne šole, kuhrske tečaji. Reifeisnov koledar je bil zelo razširjen, poučna knjiga. Glavna zveza refeisnov izdaja od leta 1879 Genossenschaftsblatt, njene podvezde izdajajo še svoje liste pod imenom "Reifeisenboten". Zelo pomembna faktorja v izobraževalnem delu sta Reifeisnova biblioteka in Po-deželska zadržna knjižnica.

Centralna zveza
nemških konzumnih društev deluje sistematično-vzgojno šele od leta 1910. Temelji na načelih ročelskih tkalcev v vzgojnem osiru. Deluje po angleških vzorih. Kljub temu, da je ta konzumno-zadržni pokret v Nemčiji najmlajši, je nadkrilil že vse ostale zadržne pokrete v državi z vzgojnim delom v vsakem oziru. Tudi drugače je mogočen. Njena zadržna šola v Hamburgu a. M. je vzor vzgojnih institucij. Ustanovili so jo še leta 1919.

V Nemčiji se vrši vzgojno delo v treh smerih: vzori: Schulze-Delitsch, Reifeisen in ročelski tkalci. V Nemčiji je še ena smer v zadržnem gibanju, ki naj jo omenim, namreč: Edeka-organizacija (Einkaufs Genossenschaft der deutschen Kolonialwarenhändler), ki ima tudi svoje založništvo in izdaja več časopisov v svrhu propagande in vzgoje svojih članov.

Za čim boljšo vzgojo članov pa hrepene vse. Da ima Centralna zveza konzumnih društev največ uspeha, temelji pa na dejstvu, da se ozira na široke vrste organiziranih delavstva,

za kogega izobrazbo skrbe še politične, strokovne in silno razvita kulturna organizacija.

V malih švicarskih republikah pa silen razvoj zadržne misli odvajajo od dejstva, da so bili Švicarji stvoritelji ljudske-vzgojne dela (H. Pestalozzi, E. v. Fellenberg in H. Zschokke),

kotih vzgojna načela so teme-

Theobald Tiger:

Vprašanje delavki

Se zvesto z njim boriš,
si dobra mu družica?

In vedno zvesto mu slediš
in slednjo borbo z njim deliš?
Si mu tovarišica?

Si žena mu in ga umeš?
In vama eno je spojanje?

Če ga razumeš, potlej veš,
da braniti mu pač ne smeš
na naše zborovanje.

Se takrat v duhu z njim boriš?
Sta res drug z drugim eno?

Kaj le za kuhinjo živiš?
Za boj ničesar ne storиш?

Ne za svobodo zaželjeno?

Si pomočnica mu vsekdar,
je sloga res med vama?

In ne poklekni pred oltar
in svečenika? Ne, nikar!

Izobražuj se sama!

Če prapor ga pokliče v boj,
nikar ga ne oviraj!

Njegova misel je s teboj,
rad videl tebe bi s seboj!

Zato ž njim vred marširaj!

O mati, naj tvoj sin bo lev
v pohodu proti vsej krivici.

Ti odgovarjaš zanj, ti glej!
da tvoj sodrug lahko ti bo zapel

napev — napev
o dobrni pomočnici!

(Prevel Mire Klopčič)

ljija na samopomoči. Zveza švicarskih konzumnih društev v Bazlu je največja v republiki. Ima svojo veliko tiskarno, založništvo in izdaja poleg propagande in vzgojne literature v nemškem, italijanskem in francoskem jeziku tudi velik tednik in konzumski mesečnik (Samenkörner). Znamenit je njih zadržni semenj v zadržni vasi Freidorf.

V Danski pa so zadruge čisto ekonomskih združenja. Oficijo danskega zadržnega H. Hertel razlagata to v svoji knjigi "Andelsbevca gelsen i Danmark" tako-le:

Dansko ljudstvo je doseglo valedobre ljudske šolske organizacije v državi, vsele knjižnici, čitalnice, vzdružne pokrete na kmetih v Nemčiji žarišča izobraževalnega dela; iz njih so vznikle čitalnice, knjižnice, otroški vrtci, gospodinjske šole, nadaljevalne šole, kuhrske tečaji. Reifeisnov izdaja od leta 1879 Genossenschaftsblatt, njene podvezde izdajajo še svoje liste pod imenom "Reifeisenboten". Zelo pomembna faktorja v izobraževalnem delu sta Reifeisnova biblioteka in Po-deželska zadržna knjižnica.

Iskrene čestitke

K 25-LETNICI "PROLETARCA" TER
20-LETNICI JUGOSLOVANSKE SOC. ZVEZE
pošilja

**KLUB ŠT. 222 J. S. Z.
GIRARD, OHIO**

ANDREW KRVINA tajnik.

**BOJEVNIKU ZA SVOBODO,
BRATSTVO IN ENAKOST****PROLETARCU**

k njegovi 25-letnici pošilja iskrene čestitke, žeče mu obilo uspeha za probudo jugoslovenskega delavstva.

PRIJATELJ

Chicago

Illinois.

Iskrene čestitke

**PROLETARCU
ob njegovi 25-letnici**

pošilja

**DRUŠTVO "NAPREJ"
št. 5 S.N.P.J.**

CLEVELAND, OHIO

MICHAEL CVELBAR, LUDVIK MEDVESHEK,
predsednik tajnik

JOSEPH SISKOVICH,
blagajnik.

**Slovenska Narodna
Podpora Jednota**

Največja in najboljša slovenska podpora organizacija v Ameriki.

Šteje okrog 63,000 članov.

Promoženje na \$4,000,000.

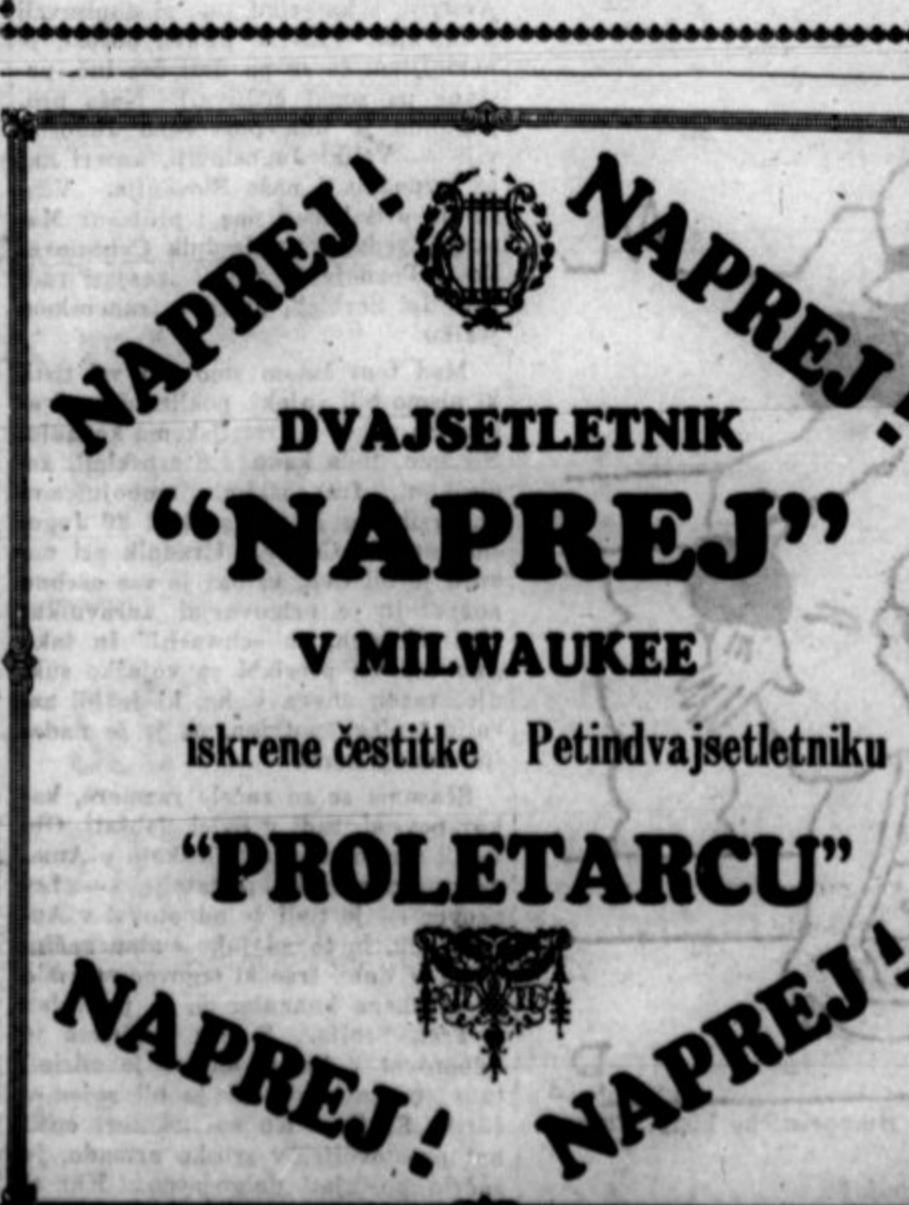
Ima nad 640 lokalnih društev.

Ali ste že član te organizacije?
Ali imate pri njej zavarovane svoje otroke?
Ali si želite sigurno zavarovalnino?

Podvajajte se s pristopom dokler je še čas. Ne čakajte, da vas na to opozori nesreča, kajti tedaj bo že prepozno. Za pristop se priglasite pri lokalnem društvu naše jedote; za ustanovitev novega društva pišite na naslov:

Slovenska Narodna Podpora Jednota

2657-59 So. Lawndale Ave.,
CHICAGO, ILL.

ČETRT STOLETJA SLOV. SOCIALISTIČNEGA LISTA

FRANK ZAITZ

"Proletarec" ni nastal, ker ga je hotel Jože Zavertnik, brat Petrič in drugi. Ustanovljen je bil vsled potrebe. Pojavil se je januarja 1906 kot mesečnik na osmih straneh. Po obsegu je zavzemal toliko prostora kot štiri strani v sedanjem tenuku. Po velikosti je torej "Proletarec" napredoval več sto odstotkov. Vsak teden dobre naročniki še enkrat večji list, kakor so ga dobivali pred četrt stoletjem enkrat na mesec.

Pričetek večjih težkoč.

Mesečnik v malem formatu na osmih straneh ni nikakor odgovarjal potrebam mladega delavskega gibanja med ameriškimi Slovenci. Hočemo tednik, so rekli sodrugi. Začel je izhajati tedensko prvi teden v decembru 1907.

Tedaj so se začele pojavljati prve opasne finančne težkoče. Za mesečnik je že šlo. Osem strani enkrat na mesec — to se že napolni in razpolije, in tudi račun tiskarne še ne dela usodnih preglavic.

Ko so sklenili izdajati tednik, so tudi izprevideli, da bo treba nekoga, ki bo stalen urednik, in sklenili so, da ga dobe. Več o tem poglavju je v drugih opisih v tej številki. Tudi upravnika so najeli, in šlo je, dokler niso finance popolnoma odpovedale. To se je zgodilo že v teknu nekaj mesecev po spremembah iz mesečnika v tednik — jako naglo.

Odpravili so plačo uredniku in upravniku in šlo je zopet z zastonjskim delom. Resnici na ljubo pa je treba priznati, da ni bila najboljša metoda, da si v danih okoliščinah edina, ki je mogla rešiti list propada.

"Proletarec" je imel največ naročnikov leta 1912, ko je bilna v teku E. Kristanova govornika tura in velika kampanja za razširjanje lista. Bil je potem prilično dobro razširjen skozi do leta 1917, a nato je začel iti navzdol. Leta 1923 se mu je število naročnikov zoper visoko dvignilo radi posebne kampanje in potovnih agitatorjev.

"Proletarec" je bil do jeseni leta 1914 zgodil propagandističen list. Etbin Kristan ga je spremenil v list člankov, v katerem so se citatelji lahko učili o teorijah znanstvenega socializma in o raznih dnevnih problemih. Že po par tednih je bil "Proletarec" čisto drugo obliko v razpodelbi in kakovo-

sti gradiva. Nekaj mesecev pozneje je bil skoro ves list posvečen člankom in razpravam.

Dopisi so do leta 1915 obsegali velik del vsake številke "Proletarca". Mislim, da listi nobena narodnost ne prinašajo toliko dopisov, kakor slovenski. Vzroke sem že večkrat opisoval. "Proletarec" je navadno imel to srečo, da je dobival najboljše, a vendar je bilo treba za objavo skoro vse ne le kognirati, nego tudi prepisati.

Etbin Kristan ni bil pristaš tega načina slovenskega-ameriškega žurnalizma. Stotine rojakov je pošljalo listom filozofske, politične in druge dopise, a prav redki so bili dopisi, v katerih so bile opisane razmere in aktivnosti v naseljibini. Največ so imeli obliko člankov, in taki so urednikom najmanj priljubljeni, priči ker jih morajo preureediti za objavo, in drugič, ker smatrajo, da so taki dopisi le slab posnetek člankov, ki so se vtišnili v spomin onim, ki jih hočajo na svoj način ponoviti v tisku.

Urednik Kristan je bil zaposen ne le z urejevanjem, nego tudi s shodi, predavanji, posebno pa že z JRZ. Vsled tegega ni utegnil posvečati dopisom od enega do dva dni na teden, včasih je potreben tudi več — in jih je začel opuščati. To je pomenilo mnogo zamer in tudi mnogo škode za list.

Vprašanje dnevnika.

"Proletarec" in "Glasilo S. N. P. J.", oba urejevana v delavskem duhu, nista zadostovala potrebam naprednjih organizacij, in pojavilo se je resno vprašanje, kateri list naj postane dnevnik.

Do podprtosti naročnic, zatredi se, so nujno potrebovali tudi večji dnevnik. "Proletarec" je imel začelo v "Radničko Stražo" v načrtu tiskarno, za katero je zbirala poseben fond JSZ. Postala bi dejstvo, da ni bilo vojne. Po mnogih razmotrovanih so se naši ljudje odločili, da ima SNPJ najboljše pogoje ustavoviti dnevnik ter ga razviti v uspešno podvzetje za svojo agitacijo in v korist splošnih interesov našega delavstva.

Konvencija SNPJ v Pittsburghu je sklenila, da naj začne Glasilo izhajati dnevno, in takso smo dobili leta 1916 "Prosvoeto". Vsi "Proletarčevi" agitatorji so začeli širiti novi dnevnik. Dopisi so odslej posiljali največ v "Prosvoeto". Cetudi je bil "Proletarec" urejevan najboljše izmed vseh jugoslovenskih listov, upoštevano z intelektualnega vidika, je vzhic temu izgubljeni naročnike.

Spremenba oblike.

Med vojno se je tisk podaril za nad sto odstotkov, dohodki pa so nazadovali. Novembra 1918 je bilo seji upravnega odbora poročano, da bo treba izdatke znižati, in en dan je, da se obseg lista zmanjša. Storjen je bil sklep, da se spremeni obliko iz navadnega časnika v revijo, in z dnem 4. decembra 1918 je začel izdati na 16. straneh v velikosti strani kakor jih imajo revije, toda papir, na katerem je bil tiskan, je bil cenene časniške kakovosti.

Klerikalci so dali novi obliki "Proletarca" ime "samosrajčnik", čitalatelji pa so ga spregledeli zelo nezadovoljno. Prinaljal je mnogo manj gradiva in bil je "reven" posebno "za oči."

Ko sem februarja naslednjega leta prevzel upravninstvo, je bila moja prva skrb, kako napraviti list mikavnejši. Seznamil sem se z nekim Hrvatom, ki se je pečal z nabiranjem oglasov, in ga pridobil, da je postal tudi naš zastopnik. Vprašal sem v tiskarni, koliko bi stalo, če bi tiskali naši reviji platnice na barvanem papirju.

Facsimile prve številke "Proletarca"

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA

Stev. 1.

Chicago, Januar 1906

Leto 1.

Vsem sodržom in načinom na znanje!

Z današnjega izpisa "Proletarca" so slovenski delavci delavci v Ameriki stigli v Januar, utemeljili so list, ki je v temelju lastnosti več ali manj slovenski delavci, ki so organizirani v ameriških socialističnih skupinah.

Do današnjih delavcev v Ameriki niso imeli lastne, v javnosti je bilo povredljivo objavljeno, da bodo delavci v Ameriki naredili vse, kar je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da bodo delavci v Ameriki naredili vse, kar je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi se načrtovali, ker je mogoče, da zmanjšajo lastnosti slovenskih delavcev.

V "Proletarcu" bodo lahko razdelili svoje misli, ne da bi

Eugene V. Debs ob avajset-letnici "Proletarca"

Eugene V. Debs, eden največjih ameriških socialistov, ki je umrl 20. oktobra 1926, je napisal v jubilejno številko "Proletarca" meseca maja 1925 sledeni članek:

V boju in delu v Detroitu

Piše Joško Oven

Ni to moja privatna zgoda-vina in ne zgodovina kluba št. 114 JSZ. O zgodovini tega kluba bodo lahko pisali sodru-gi, ki so ga ustanovili. A ker sem preživel v Detroitu precej lepih let in so bila ta v dokaj temesni stiku s klubovo zgodovino, sem sklenil, da napišem za jubilejno številko Proletarca par vrstic o tem klubu. Pisal pa bom tudi o ljudeh, ki so navadni delavci, kot jih najdeš po vseh naprednejših naselbi-nah, ali vendar junaki na svoj način, ki so skozi vso dolgo dobro depresij, vojne in političnih šikan vzdržali ta klub kot enega najaktivnejših klubov v zvezdi.

Meseca maja leta 1914 sem jo prvič primahal v Fordovo deželo. Nastanil sem se na zapadni strani Detroitu. Ta-krat je bila slovenska naselbi-na v tem mestu še čisto maj-hna. Po enotedenškem bivanju na zapadni strani mi pri-jatelj Vivoda pove, da je na vzhodni strani precej večja na-selbina in da imajo tam svoj soc. klub. Se isti večer je poklical sod. Martina Mentona, ki je takrat stanoval na Ferry ave. Vprašal ga je, če ve kje za kakšne sobe. Odgovor je bil, da lahko prideva k njemu in tako sem še tisto noč spoznal Martina in njegovo ženo Julko, ter ostal tam z malimi izjemami skoro pet let.

Nedeljo potem sva z Vivodom prestopila v klub 114, prej sva bila člana kluba v Indianapolisu. Sodrugi, ki sem jih sre-čal na tej seji, so napravili na-me dober vtis. Omeniti moram, da je bilo to šele moje prvo le-to v Ameriki ter da je bilo moje mišljenje še čisto evropsko. Srečal sem tam vse tri brate Mentone: Jožeta, Lojzeta in Martina. Tajnik kluba je bil Jože Preimer, mlad inteligen-tien dečko, ki je med vojno od-sel iz Detroita in ne vem, kje je danes on in pa cela vrsta dru-gih sodrugov.

Spominjam se, da sem še na isti seji prisel v navskrije z Jožetom Mentonom. Šlo se je radi nečesa malega glede kol-ektivizma. Sodrug Menton je zastopal strogo socijalistično načelo, jaz pa sindikalistično. Tiste čase smo se zbirali na Russell St. v neki mali leseni dvorani. Russell St. je bil ta-krat in je menda še danes čisto balkanska ulica. Tu si slišal vse jezikke balkanskega polo-točka izvzemši domače angleščine. Naši sodruzi so bili v pre-cej tesni zvezi z hrvatsko-srb-skim soc. klubom, to se pravi, da smo vedno sodelovali sku-paj, dokler ni prislo v letih 1915-16-17 do spornih vprašanj v vodstvu.

Dobro se spominjam tistih časov. Hrvatski sodruzi so bili zelo aktivni. Vsaki teden so se vršila predavanja in diskusije. Najaktivnejši so bili so-druzi: Miroslavljevič, pokojni Lučič, Kirn in časih je prisel vsem dobro znani Peter Koko-tovič iz Chicaga, izvrsten go-vornik ter nedosegljiv v dekla-miranju.

Še pred izbruhom vojne se je med detroitskimi jugoslo-vanskimi delavci, organizirani-mi v J. S. Z. porodila želja, da bi lastovali svoj dom. Ideja, pri kateri smo zelo mnogo so-delovali Slovenci, je kmalu do-bila razmah, tako da se je s stavbo začelo že zgodaj leta 1914.

Zidali smo ta dom na precej primitiven način, kot je rekel drug Miroslavljevič: "Brez vsakih buržavnih kontraktorjev". Temelj in stavbo so v večini iz-vršili sodruzi brez vsakih posebnih načrtov, tako da smo morali par let pozneje polovicu doma podreti in ga popolnoma prezidati, kar nas je stalo več, kot pa če bi bili celo stvar iz-ročili kontraktorje.

Klub temu nas je stalo mnogo truda in finančnih žrtev, predno je stal ta dom. Dostikrat sem misil pozneje, ko so nas hrvatski drugovi porinili ven, koliko je ta mala peščica slovenskih sodrugo žrtvovala

v delu in denarju, da se je omogočilo to poslopje.

Vojna je prinesla in zane-sla popolnoma nov duh v naše gibanje. Preje mirni Russell St. je postal čez noč nekako bojno polje. Ni ga bilo veče-ra brez pretepa med pristaši zaveznikov in privržencij Av-strije. Tudi med nami so se klub zmrstnosti pojavila takva vprašanja, ki so nas počasi za-čela deliti v dva tabora. V klubu št. 114 samem nismo imeli glede tega posebnih nesporazumov, toda vendar je posta-jal med nami in hrvatskimi so-drugi jez vedno večji.

Tako je bilo torej tisto psi-hološko ozadje, v katerem je klub št. 114 deloval med leti 1914-18. Vojna in vsa ta vprašanja niso imela destruktivne-pravca za nas, kot se je to

Joško Oven.

igrali pijanice, še posebno pi-skrovec." Ni čuda, sem si misil.

Med drugo dolgo vrsto pred-stav smo imeli: Kralja na Be-tajnovi, ki je zelo dobro uspel, Zadnji dan, Sestra itd. In vsa-ko jesen so bile pa vinske tr-gatve.

Bilo je pa tudi precej tragedije. Leta 1914 se je zadušil v kopeli mladi srbski sodrug Milodar Petrović, zelo dober agitator. Pogreb se je vršil iz nove domove dvorjan ob korpo-rativni udeležbi vseh klubov JSZ. v Detroitu. Par let za tem se je pa smrtno ponesrečil sodrug John Mikše. Nikdar ne pozabim, kako me je neko ju-tro poklical moj prijatelj Janez Vivoda v delavnico. S prva nisem mogel ničesar razumu-ti. Janez je bil precej meh-kega srca in s pokojnim Mik-šetom sta bila doma iz ene vasi ter velika prijatelja. Torej vse, kar sem slišal na telefon, je bilo ihtenje. Komaj sem izvle-kel iz njega, kaj se je zgodilo. Ta nesreča je nas vse silno potrila. Sodrug Mikše, čeprav še skoro novodošlec v Detroitu, je bil vsem priljubljen. Truplo smo prinesli v domovo dvo-rano, čez dva dni se je pa vr-stila dolga vrsta ljudi — sodru-gov za krsto z rudečo zastavo ogrnjeno. Položili smo ga v grob ob zvokih Marseljeze . . .

Konec vojne in mir v Evropi sta nas našla že v novih prostorih. Vsled večnih šikan in nagajanj od strani komunistov v delavskem domu smo bili pri-siljeni iskatki skupno s srbskimi sodruži novih prostorov. Tu-kaj se je šele razvila prava akti-vnost. S sejami dvakrat na mesec v veliko knjižnico in či-talnico ter aktivnim pevskim zborom "Svoboda", kateri je bil del kulturnega programa klubu, se je povzdignil klub št. 114 za najaktivnejšega v J. S. Z. To prvenstvo je klub dol-go nosil, dokler ni prišla leta 1920-21 velika depresija v av-to-mobilskem obratu, katera je poginala veliko sodrugov za kruhom — drugam.

In še danes, čeprav nimajo svojih lastnih prostorov in je dogodilo mnogim drugim klubom; nasprotno, še rastli smo, in klub št. 114 je dosegel vrhu-nec svoje aktivnosti med leti 1917-20.

Med tem časom smo imeli

precej shodov, predavanj in ramskih predstav. Na shodih je v večini govoril sod. Etbin Kristan, zatem smo imeli zani-devo debato o "Pacifizmu" med Miroslavljevičem in Martinom Mentonem, in proti zaključku vojne pa "Republikansko zdru-ženje".

Ena prvi predstav, ki se jih spominjam iz Detroita, so "Trije tički". Zakaj mi je ravno ta burka ostala tako v spomi-nu, so gotov vzrok. Zgodilo se je, da je eden glavnih igral-cov, tisti, ki igra krčmarja — zbolel in tako sem jaz, komaj teden pred igro, dobil to vlogo. To seveda še ni nič posebnega, ali kar se dobro spominjam, je realnost posameznih vlog. Vi-vsi, katerim je ta burka znana, veste, da tu nastopijo urar, pi-skrovcev in krojači in da morajo proti koncu igrati pijance. Tre-zen človek igrati pijanca je precej težka reč. Ali naši fan-te se pa to napravili čisto dru-gače. Franco Zola, ki je u-čil, da se mora vse igrati real-no, to se pravi, če igraš pijanca, moraš biti v resnici pijan, ni imel nič nad nami. Piskrovez, krojač in urar so bili pijani, kot se spodbodi. Da pa jaz nisem bil pijan, je bil vstop, ker sem premalo znal vlogo. In tako se je tisti dan vršila ena najbolj realistično igranih burk te vr-ste v Ameriki. Piskrovezu se je v zadnjem dejanju kolcalo, ne zato da je tako hotel, am-pak zato, ker si ni mogel pomagati. In kako mi je pove-znil pisker na glavo . . . Spodaj so pa zjali gledalci nad tako resničnostjo. Se danes se spo-minjam nekega hrvatskega so-druža — dejal mi je po koncu igre: "Bogme, kako fino so

"Proletarci"

Izkrene čestitke k njegovi 25-letnici pošilja

DRUŠ. "JAN HUS"
št. 321 SNPJ.

Frank Modic, tajnik
WARREN OHIO

JOHN HABJAN
GOSTILNA

Mehke pijace, izvrstne smodke in cigarete.

Cestita

"PROLETARCU"

ob 25-letnici v J. S. Z. ob njenem 20-letnem obstoju.

DRUŠTVO "SOSEDJE"
št. 449 S. N. P. J.
CICERO, ILL.

Frank Aubel
KLEPAR
Popravljam strehe in Hebove. Izdelujem barene kotličke ter vsa v kleparko stroko spadajoča dela.

Vedno na raspolago.
Tel Carnegie 6103-R
Box 135
MOON RUN, PA.

IZ
Waukegana in No. Chicago, Ill.

pošiljajo

iskrene čestitke "PROLETARCU" ob njegovi 25-letnici.

slovenska kolonija bolj raztre-sena kod je bila kedaj poprej, so še stari sodruzi vedno v ak-tivi, še več, ustanovili so nov soc. klub na zapadni strani me-sta. Slov. soc. pevski zbor "Svoboda" tudi še vedno poje in, sodeč po številu in navduše-nju, bo še dolgo pel.

To male vrstice niso slavo-pev posameznikom, ne Ovnom, ne Anžičkom, ne Mentonom itd., ampak tisti mali hrabi pot-žrtvovalni grupe ljudi, ki se že toliko let bori za eno idejo, ne zato, da bi imela osebne koristi, ali iz vottega narodnjaštva, am-pak radi vere v socializem in v osvobodenje človeštva.

Joseph Likar

SLIKAR

Napis, kulise, slike za gledališke odre so naša posebnost.

6718 St. Clair Avenue
CLEVELAND, OHIO

Addison Restaurant
Prična jedila čistost in vlijudna postrežba. Se priporoča.

Charles Wergus, lastnik

6421 St. Clair Ave.
CLEVELAND, OHIO
SLOV. NAR. DOM.

Tel. Canal 6319

Math Kremesec
MESNICA

Sveže in ruho meso ter perut-nina vedno v zalogi.

1912 W. 22nd St.,
Chicago, Ill.

Iskrene čestitke k 25-letnici

"PROLETARCA"

izreka

Društvo št. 162 S. S. P. Z.
Bon Air, Pa.

Iskrene čestitke

"Proletarci"

pošilja

Slovenski
Narodni
Dom

WAUKEGAN, ILLINOIS

Prvomajski pozdrav ter čestitke
k 25-letnici "PROLETARCA"

Leber Jeweler

3817 W. 26th ST.
CHICAGO, ILL.
Lawndale 7661

6504 W. 22nd ST.
BERWYN, ILL.
Berwyn 1976

ZAVEDNE ŽENÉ, DEKLETA IN
SODRUGINJE

IZ

Waukegana in No. Chicago, Ill.

pošiljajo

iskrene čestitke "PROLETARCU" ob njegovi 25-letnici.

Težki so bili tvoji boji, naš zagovornik, toda vztrajal si, ko so psovke letele na tebe od vseh strani. Na-sprotnikov nisi imel malo in jih nimaš sedaj, toda premagal si vse. Kličemo ti:

Neustrašeno naprej do končne zmage!

Trije, ki so bili skozi dolgo vrsto let najbolj znane osebnosti v slovenski javnosti v Ameriki

Od leve na desno, Martin Konda, Frank Petrich in Jože Zavertnik. Konda je bil lastnik in upravnik, Zavertnik urednik in Petrich potovalni zastopnik "Glasa Svobode". Bili so fotografirani v uradu "Gl. Sv." dne 14. julija 1904. Konda je umrl 8. marca 1922, Zavertnik pa 28. avgusta 1929. Petrich je čil in zdrav in dela v Chicagu.

Dramatično društvo "Ivan Cankar"

Ideja za ustanovitev dramatičnega društva v Clevelandu je bila rojena, ko je skupina nigralcov vprizorila pod pokroviteljstvom lokalne organizacije J. R. Z. igro "Divji lovec". Cleveland sicer tudi prej ni bil brez dramatike. Bilo je več društev in klubov, ki so tu in tam priejali igre. Ampak med vojno se je razmerje v marsičem spremeno. Kulturno delo je nekaj let tako rekoče stalo, ker je vojna obrnila vso pozornost nase. Mnogo obetajoče socialistično gibanje med Slovenci v Clevelandu je bilo vsled vojne histerije potisnjeno v životarenje. Predstave ali veselice pod socialistično znamko so bile onemogočene. V tem položaju so člani kluba št. 27 priedili, kar so priedili, pod imenom pevskega zborja "Zarja", ki je bil ustanovljen spomladi l. 1916 pod okriljem kluba.

Po vojni je bilo ime socialist diskreditirano in v takih okolišinah klub ni mogel naglobo obnoviti svojega dela na kulturnem polju — ali oni, ki so hoteli, da se obnovi čimprej in v čimvečjem obsegu, so se združevali v svoje skupine pod narodno in napredno varstveno znamko.

Pri Birku so se zbirali tedaj naši ljudje in tam se je v času omenjene igre sestavil nekaj pripravljalni odbor, ki pa ni bil toliko odbor kakor skupina, ki je agitirala za ustanovitev velikega dramatičnega društva. Bili so v nji Frank Cesen, Fr. Kovačič, Vatro Grill, E. Gorše, Jos. Terbičan, Zofi Birk, Paula Truger, John Breščak in Janko N. Rogelj. Sklicali so dne 6. februarja 1919 sejo za ustanovitev dramatičnega društva, ki se je vršila v mali Birkovi dvorani. Predsedoval jih je Fr. Cesen in zapisnik je vodil Erasmus Gorše. Seja je bila edina v predlogu za ustanovitev dramatičnega društva, in na predlog Zofke Birk mu je dala ime "Ivan Cankar".

V prvi odbor so bili izvoljeni Frank Cesen, predsednik, Mike Koss, podpredsednik, Vatro Grill, tajnik, in Zofi Birk, blagajnjarka. Za režiserja je bil izvoljen Janko N. Rogelj, in bilo je sklenjeno, da se že mesec pozneje (9. marca) vprizori "Deseteča brata". Ker je J. N. Rogelj medtem odpotoval, je bila poverjena režija L. F. Truger. V prvi sezoni so igrali še "Revčka Andrejčka" in "Cigane" — torej ničesar, kar bi spominjalo na duhovno delo Ivana Cankarja.

Pet let je dramatično društvo "Ivan Cankar" priejalo predstave v Birkovi dvorani, ki je za silo odgovarjal namenu — foda prav za silo. Bila je edino prikladno shajališče in imela je

obstoji. Ene so bile res ne le fino, nego tudi pompozno vprizorjene, s scenerijsko, kot so jo zahtevala. Samo dve Cankarjevi sta bili med njimi: "Pohujšanje v dolini Šentflorjanški", "Kralj na Betajnovi".

Ob svoji desetletnici, katero je to društvo praznovalo lani, je vprizorilo "Prisego o polnoci" od Manice Komanove — prav nič prikladna igra za jubilejno slavnost dramatičnega društva, ki nosi ime Ivana Cankarja. Dasi je imelo celo vrsto lepih, tudi težkih iger, se je dram socialne vsebine nekam ogibal. Res, da jih ni mnogo preveden na naš jezik, niti ne od naših pisateljev, toda za vsako leto ena ali dve se bi dobile. Prepričan sem, da bi bilo sebi koristilo, ako bi bilo vprizorilo ob kaki priliku Cankarjeve "Hlapce", npr. na slavnosti svoje desetletnice. Nidobro, če se tako kulturno društvo postavi v položaj, v katerem se mora bati zamer. Pisatelj Cankar ni gledal, kaj bo rekla o njem ta ali ona struja, kajti na svojih predavanjih je govoril odkrito in natančno to, v kar je bil prepričan, in v svojih delih je brezobzirno razgaljal laž, hinavstvo in krivice.

Ni mi, da bi grajal to društvo vsled te hibe, ker so bile okoliščine, ki so ga dovedle v duhovno brezizraznost, močne, in volja, boriti se proti njim, šibka. Zase sem prepričan, da si bi dramatično društvo koristilo, če bi prišlo večkrat na oder s predstavo, ki bi pokazala to, kar je Cankar slikal v svojih delih. To bi bilo tudi v skladu z imenom društva, ljudstvu pa bi bilo več upogleda vase, kakor ga mu dajejo tako zvane narodne igre in pa kopa komedij.

Predstave "Cankarja" so imeli dostikrat prav veliko udeležbo. Pa se je pred par leti v akciji za Dom pomagal gmotno in moralno. Ob otvoritvi Doma, ki je bila največji praznik slovenske naselbine, je "Cankar" vprizoril narodno igro "Brat Martin". "Cankar" je tako dobil prostoren oder in krasen avditorij za svoje predstave, treba pa je bilo odru mnogo kulis in druge opreme. Zavzel se je, da se z vsem založi, in svoj sklep je izvršil. Svoje aktivnosti je več kot podvojil. V članstu je narastek kakor v skupini, domači so podporno društvo.

"Cankar" je takoj dobil prostoren oder in krasen avditorij za svoje predstave, treba pa je bilo odru mnogo kulis in druge opreme. Zavzel se je, da se z vsem založi, in svoj sklep je izvršil. Svoje aktivnosti je več kot podvojil. V članstu je narastek kakor v skupini, domači so podporno društvo.

Šel je korak dalje in vstopil v dogovor z igralko go. Avgusto Danilovo, ki je bila tedaj v New Yorku. Uposilil jo je za učiteljico svojemu dramskemu zboru in mladinskomu dramskemu odseku. Pod njeno režijo je dajal dve igri na mesec. Predstave so bile populne in zvezčer. Igralci in igralke so Danilovo priznali za režiserko v smislu, da so se podvrgli njenim navodilom in pa disciplini popolnom. Domači režiser nima nikoli te ugodnosti. Kvaliteti igralcev je silno napredovala. In če nič drugoga, je že to vredno, da se je "Cankar" odločil uposiliti za nekaj časa profesionalno igralsko moč za izboljšanje svojih predstav. Danilova je sodelovala pri "Cankarju" poldrugo sezono. Pred njo sta bila režiserja najprvo L. F. Truger, od marca 1920 do njene prihoda Joseph Skuk, po njenem odhodu pa zopet Louis F. Truger, nadalje Vatro Grill, Jos. Steblay in Ralph Danilo, s katerimi je sodelovalo več drugih pri raznih režiserskih delih.

Z dramatiko so v dilektantskih zborih velike težkoče. Treba je potrošiti mnogo večrov, treba je opraviti mnogo potov, treba je delati in na potovanju. V vzhodnjem Ohiju in v enih krajih v Pensylvaniji je "Proletarca" zelo razširil.

Razen teh je agitiralo za "Proletarca" po naselbinah mnogo drugih agitatorjev, ki so izrabili priložnost. Poleg potovalnih so za list največjega pomena lokalni agitatorji. "Proletarci" ima sedaj v nekaterih naselbinah prvovalne zastopnike in zastopnice, ki skrbijo, da naročniki redno obnavljajo naročnino in da list dobiva tudi nove naročnike.

Nad sto iger je vprizorilo v teku dobrih deset let, od kar

MIRKO & JOE
Grasse Oil Station
So. 11th St. & Indiana Ave.
SHEBOYGAN, WIS.

PULS & PULS
Zobozdravnički
Phone 2623-J.
Kresge Bldg.
805 N. 8th St., Sheboygan, Wis.

Clan klubu št. 189 JSZ. Blaine, O.
čestitko "Proletarcu"
ob 25-letnici.
MIKE SMERDEL, tajnik.

Izkrene čestitke "PROLETARCU"
ob 25-letnici! Naprej do cilja
in zmage!
ANTON ŽELEZNÍK,
NEWBURGH, O.

Obilo uspeha ob 25-letnici
"PROLETARCA"
ter vztrajnost v boju mu želi
JOSEPH ROPOTEC
NEWBURGH, O.

PRVI
Slovenski dom
na Holmes Ave.,
Collinwood, O.
se priporoča rojakom in društvom za naklonjenost.
Zgrajen 1. 1919 in je prvak
Slovenskih domov v Clevelandu.

Pauline Vogrich
294 Grove St.,
Milwaukee, Wis.
Tel. Hanover 0740.

Tel. Mitchell 7093-R.
JOSEPH KUGI
Slovenski stavbenik
458—41st Ave.,
Milwaukee, Wis.
Popravila moja posebnost.
Nobeno delo preveliko, nobeno premajhno.

Tel. Hanover 1530
JOE HOMER
KROJAČ
izdelujem oblike po naročilu.
Cistim, likam, barvam in popravljam.
342 Grove St.,
Milwaukee, Wis.

Izkrene čestitke "Proletarcu" ob njegovem srebrnem jubileju, izreka
JOHN REZEL
KROJAČ
5122 National Ave.,
West Allis, Wis.
Tel. Greenfield 1196.

Klub št. 4 J.S.Z.
La Salle, Ill.
iskrene čestitke "Proletarcu" ob njegovem 25-letnici, želež mu oblega uspeha v bodočnosti.
PETER BANICH, taj.

ZENSKO DRUŠTVO
"MOŠKA ENAKOPRAVNOST"
ŠT. 119 S. N. P. J.
Waukegan, Illinois
čestita "PROLETARCU" ob njegovem 25-letnem delovanju za svobojo in pravico zatiranih.
Anna Mahnich, predsednica, Frances Zakovick, taj.
Mary Končan, blagajnica.

ČLANSTVO KLUBA ŠT. 224 JSZ. CHICAGO (Pullman), Ill.

pozdravlja "PROLETARCA" ob njegovi 25-letnici ter mu želi, da tudi vnaprej drami in izobražuje slovensko delavstvo v socialističnem duhu.
Somiljenike v Pullmanu in okolici vabimo, da se nam pridružijo na skupno delo za boljšo bodočnost.

PETER VERHOVNIK, tajnik.

Pozdav

Prve in največje slovenske banke

The North American Trust Co
Cor. 62nd and St. Clair Ave.

Cleveland, Ohio

Premoženje blizu \$6,000,000 .00

AŠA banka, ki je največja in najstarejša v Sheboygan okraju vas vladivo vabi, da predložite svoje finančne probleme v rešitev njenim večim uradnikom. Postregli vam bodo z veseljem.

Popolno bančno poslovanje

Security National Bank
Sheboygan, Wisconsin

"VARHOST VAŠIM PRIHRANKOM"

Najvarnejše shrambe za vaše prihranke

LAWNDALE BANKS
West 22nd Street
West 26th Street
CHICAGO, ILLINOIS
Clanice Chicago Clearing House Association

Največja in najstarejša narodna banka v Lawndale. Prodajamo parobrodne listke za vse prekomorske črte.

Čestitke k 25-letnici "Proletarca"

IZREKA

Slovenska Svobodomiselnna Podpora Zveza

Chicago, Illinois

Spomin ob 25-letnici "Proletarca"

Lepo domovino imamo, — to nam vedno povtarjajo — ampak moral sem v tujino za kruhom. Če dob leto sem se vrnil "nepokvarjen" k svojemu mojstru, ki me je vabil, da naj priđem nazaj. Dela ima mnogo, mi je pisal.

Moj mojster v domovini pa ni deloval v plačo. Če je moral kaj däti, je dal kolikor najmanj mogoče. Saj je bilo dosti vajencev, ki so mu delali samo za hrano.

Poskusil sem — držec se reka: doma je najlepše v najbolje — ali vsi kazalci so držali zopet v tujino. Sedel sem v gostilni in razglabljal o vprašanju, ki muči milijone delavcev — kam? Da se zmotim, vzamem list, ki je bil blizu mene na mizi: "Rdeči Prapor". Hm, "Rdeči Prapor". Začel sem ga čitati in kar strmel sem, ker so bili v njem tako ostri, brezobzirni napadi na vladu. Bilo je to v času boksarske vstave na Kitajskem, ko se so velesile odločile za intervencijo.

Cudil sem se: Le kako si upa! Bili sem katoliški človek, navajen misiliti samo lepo in udano o vladu slavne katoliške Avstrije.

Zopet sem bil v Monakovem. Po stal sem že član strokovne organizacije. Ob opoldanskih odmorih se smo sodelovali navadno pogovarjali, jaz pa sem vzel v lokalu list ter čital razne novice. Bil je klerikalen. Dasi so bili moji sodelovali socialisti, me niso kritizirali radi tega. Ko berem v njem nekega dne vabilo na naročbo, sem dejal poleg sedečemu tovaršu: "Poglej, ta list pa ni drag. Naročil se bo manj."

"Prijetelj, čemu se bi naročal na klerikalni list?" Imel sem v rokah "Münchner Neuste Nachrichten". "Delavski list je "Münchner Post", tega naročil se bo manj."

Pravil mi je na kratko o razlikah enega in drugega, kako eden služi gospodarjem in drugi delavcem. Kako solnčni žarek je šlo skozi moje možgane ter razblinjal temino v njih. Torej delavski list — in misli so se mi vrstile v glavi, da se poglobim, kaj pravzaprav je na stvari.

Bil sem delavec. Toda ali sem bil tudi razredno zaveden? Ne. Predno postane delavec zaveden član svojega razreda, mora iti skozi duševno revolucijo. Ta se je vrnila v meni sedaj, začetek je bil storjen. Začel sem se zavedati, da četudi sem strugarski pomočnik — rokodelec — vendor sem samo delavec, in tovarši ima čisto prav, ko govorijo skupnih delavskih interesov.

Moj tovarš je govoril in se začudeno oziral vame. Pač ni vedel, kakšno revoltlo je povzročil v meni.

Izselitev v Ameriko ni bila neknarat moja želja — toda valič temu se znajdem l. 1905 v novi deželi. Prišel sem v Chicago, kjer je živelava moja sestra. Vandranje za delom po evropskih deželah mi je začelo predsedati. Hudo mi je bilo, ko sem srečaval tudi stare delavce, trudne od izgaranosti in let, pa se bili še vedno "brez stalnega bivališča". Ta slika je povzročila, da sem šel preko luže.

V Chicago sem živel pri katoliških Slovencih. Nič prijetno ni bilo. Možili so mnogo in jake radi hranili. Dela ni bilo. Vtisi slabii, vtisi razblinjeni, družba nič dobrega obetača — povezial bi celo in odšel, toda med Ameriko in Evropo je morje. Ni denarja, da se bi vezil preko. Torej ostanemo, bo že kako. In šlo je. Delo je bilo naporno, imel sem krvave žulje na rokah — prej jih nisem vedel vajen.

Poizvedoval sem, kako in kaj se znameni rojaki v tem velikem mestu. Ko so mi povedali, da izhaja ta socialistični list, sem si ga naročil. Osebno sem šel v urad k Martinu Kondi ter mu plačal naročino za "Glas Svetovode".

Zelo sem bil razočaran. Socialistični list, pa ničesar v njem o slogi med delavci. Listam po prvi, iščem v drugi stvari — samo napadi, nekaj vesti in podobno. "Socialisti, — pa se tepejo med seboj," sem se čudil. Nikogar nisem poznal, razmere mi niso bile znane. Član stranke še nisem bil. V Nemčiji so socialisti ne sporazume reševali na sejah. Tu pa takci srušeni napadi, pa še tako nemiselnini!

Pred Božičem 1905 sem bral v "Glas Svobode" dopis z naslovom "Božično pismo", v katerem je bilo toliko zasmehovanja in norčevanja na račun socialistov, da sem streljal. Naročil sem socialistični list, pa napačna druga skupina socialistov!

Nikdar poprej še nisem pisal dopisa. Ali to "Božično pismo" je bilo zame prehudo, moral sem odgovoriti. V svojem dopisu sem grajal tak

le" v tistih letih po težkem dnevnom delu ob svetu petrolejke. Denarja za plače ni bilo. Treba je bilo zbirati, da se je pokrilo izdatke za tisk. Uredniško in upravninsko delo so izvršili sodruži ne za plačo, nego ker so hoteli ohraniti slovenskemu delavstvu njegovo glasilo.

Slava "Proletarcu"! Slava Jožetu Zavertniku! Slava razredno zavedenu delavstvu!

Frank Podlips, Cicero, Ill.

Iliria Grocery

FRANK AMBROSH, lastnik
Grocerija, sadje in sočivje

310—1st Ave.,
Milwaukee, Wis.

Tel: Hanover 2297

Perko Tailoring
KROJAČNICA

Obleke po najnovnejšem krovu.
Čistimo in likamo.

505 National Ave.
Milwaukee, Wis.
Phone: Hanover 2295

MICHAEL KROFINA

Grocerija in mesnica
se priporoča rojakom.
271 Grove Avenue,
JOHNSTOWN, PA.

M. KASPAR

MESNICA
se priporoča Slovencem.
2100 W. 23rd St., Chicago, Ill.
Tel. Canal 5065.

Chrysler avtomobili in International troki so priznani po celotni svetu
kot najboljši. Ne boste napravili pomote ako si jih nabavite.

W. A. Knaak Motor Company

1326-1330 So. 13th St., SHEBOYGAN, WIS.
Phone 580

CLANICE GOSPODINSKEGA ODSEKA S. N. D.

WAUKEGAN, ILL.

Cestitajo "PROLETARCU" k njegovi 25-letnici ter mu
kličejo: Vstrajaj v boju za pravice in svobodo delavstva!

Iskrene čestitke k 25-letnici "PROLETARCA"

FRANK ČERNE

Credit Jeweler, Radio & Music House.

6033 St. Clair Ave.,
CLEVELAND, O.

ANTON FILIPČ

GROCERIJA IN MESNICA.
Izvrstno doma prekajeno meso in
klobase:

CLEVELAND, OHIO.

JOHN TRUMMER

PLESKAR IN DEKATOR.
555 — 10th Avenue,
MILWAUKEE, WIS.
Tel. Mitchell 8064.

Vinko Arbanas

1320 W. 18th St.,

CHICAGO, ILL.

Telefon Canal 4340

EDINA SLOVENSKA-
HRVATSKA TRGOVINA
CVETLIC.

Izbera svečnih cvetlic za plesne,
svatbe, pogrebe, itd.
Zastop. za Whiting, Ind. in
okolico:

S. GRABOVAC IN JERECK,
401—131st Street.
Tel. Whiting 323-R.

NAŠA BANKA

pošilja denar v vse dele sveta
ter prodaja parobrodne listke
za vse črete.

Vposljenega imamo enega od
vaših rojakov, ki vam bo z
veseljem postregel.

IZOBRAŽEVALNI IN DRAMSKI

ODSEK S. N. D.

Waukegan, Ill.

Cestita "PROLETARCU" k njegovemu srebrnemu jubileju
ter mu želi obilo uspeha v bodočnosti.

Iskrene čestitke

"PROLETARCU"

ob petindvajsetletnici

FRANK IN MINKA ALESH
CHICAGO, ILL.

CITIZENS

STATE BANK

SHEBOYGAN, WIS.

Glavnica in prebitek

\$1,000,000.00

Iskrene čestitke "PROLETARCU" ob njegovi

25-letnici izreka

ANTON F. ŽAGAR

No. Chicago, Ill.

Sedanji upravni odbor "Proletarca" (direktor) Jugoslovanske delavške tiskovne družbe). Sededi, od leve na desno, Frank Alesh (tajnik), John Olip (predsednik), Filip Godina (blagajnik), Fred A. Vider, (podpredsednik). Stoječi, Donald J. Lotrich, Anton Garden, Vinko Ločničar (nadzorni odsek).

Socialistični pevski zbor "Sava"

Januarja 1926 se je klubu št. 1 JSZ v Chicagu pridružil moški pevski zbor "Sava", ki se je v naslednjem poletju reorganiziral v mešan zbor. Zborovodja je postal ob pridruženju Arno Mario Hess, znani češki učitelj petja, prejšnji pa je bil Ivan Račič, kateri je nehal poučevati "Savin" zbor z nasvetom, da naj se reorganizira in si dobi za moralno podporo zaledje v kaki drugi organizaci.

"Sava" je bila ustanovljena leta 1917. Bila je ves čas do pridruženja h klubu moški zbor. Od početka ga je poučeval Frank Kerže, za njim pa Carl Cufal, John Kovačič in potem Ivan Račič, ki je bil zadnji "Savin" zborovodja do pridruženja h klubu. Za njim je dobil to službo, kot že omenjeno, A. M. Hess, ki je bil učitelj "Save" od jan. 1926 do marca 1929, od tedaj pa poučuje pevce in pevke "Save" Jacob Muha.

Prvi koncert po pridruženju h klubu je "Sava" imela 5. decembra 1926 v dvorani SNPJ, ob izredno veliki udeležbi. Z njim je pokazala, da je od svojih prejšnjih koncertov sijajno napredovala.

Leta 1927 je imela dva koncerta: enega zgodaj spomladi, in drugega proti koncu leta. Vsaki je značil izpopolnitvenjenega zbora. Tudi imela tri koncerte, dva v Chicagu, enega pa je ponovila v Waukeganu.

Dne 7. aprila 1929 je vprito rila znano Špicarjevo spevirogo "Spominska plošča" v dvorani CSPS. Ponovila jo je med konvencijo SNPJ dne 17. maja v dvorani Sokol Havliček.

Dne 1. decembra isto leto je imela koncert z lepo izbranim sporedom. V eni skladbi je sodeloval tudi Svetozar Banovec. Udeležba je bila sijajna.

Razen svojih je "Sava" a ranžirala tudi par drugih kon-

IVAN MOLEK:

V SVITU RDEČE ZARJE

V jutranjem mraku je peščica mala ustavila v tovarni in pod zemljo stroj in šla v pustinjo, tam ledino je zoralna in posejala med razori svežimi je boj.

Krepko je rastel in bohotno se razvretal po širnem mladem polju žlahnti rdeči cvet; mogočno se razširjal in daleč se razpletal, pred njim je mrl plevel, umikal se je stari svet.

In glej! Z rastočim mladim bojem je rastel iz peščice male velikan: oral, oral, kopal, kopal, zalival s svojim znojem, na delu je četrto stoletja vsaki dan.

Odmor! Armada naša praznično se zbirala, počiva spet v tovarni in pod zemljo stroj. Ponosno v majskem jutru se nazaj ozira: uspeh! Zori že klasje — v zmago dozoreva boj.

Na tej sliki je skupina članov in članic kluba št. 21 JSZ. z sedežem v Armi, Kana.

Dramske aktivnosti kluba št. I J. S. Z.

Ena najaktivnejših organizacij na dramskem polju med Slovenci v Ameriki je klub št. I JSZ. v Chicagu. Začel je z enodejankami pred 21. leti.

L. 1910-11 je vprizoril par enodejank, pri enih prireba varjetnega programa pa je sodeloval s hrvatskimi člani JSZ.

Od 1. 1912 do novembra 1915 ni imel nobene predstave. Etni Kristan, tedanji urednik "Proletarca", je enkrat v poletju 1915 svetoval članom in članicam, da bi bilo dobro za klub, ako se ponovno podstopi gojiti dramatiko, in v ta namen je priporočal, da naj pride pred občinstvo z lepimi deli, namesto s plidkimi dramami in komedijami, ki so pravčile tiskatir v povečini prvačijo tudi danes na naših odrh. Večina so z njegovim predlogom soglašali, in tako je bila aranžirana velika Husova spominska slavnost petstoletnice njegove mučeniške smrti, na kateri je bila vprizorjena pod E. Kristanovo režijo Cankarjeva drama "Kralj na Betajnovi". Bila je to prva Cankarjeva igra, ki je prišla na slovenski oder v Ameriki. Klub jo je nekaj let za tem v presledki še širikrat vprizoril, večina z drugimi močmi nego prvič.

L. 1916 je vprizoril drama "Kato Vrankovič" v treh dejanjih, katero je spisal Etni Kristan. Tudi režijo jo vodil on. Razen te je klub vprizoril njegovo drama "Volja" v štirih dejanjih in komedijo tri-dejanko "Ne da se prevariti".

E. Kristan je bil režiser klubovih predstav vseskozi do poletja 1918, ko je moral klub vsled vojne furije in težkoči, ki so jih delali tedaj socialističnim organizacijam, nehati s

Cukovski:

DELO

Ko črno sem zemljo na polju oral
in vinskih goricah z motiko kopal,
ko v gozdu sem žagal in sekal sem les,
ko v tovarnah sem gledal jermenje koles,
ko tovore sem skladal v železniški voz
in v parnike spuščal za kosom sem kos,
ko sem v kamnolomu kladivo vihtel,
pod zemljo sem s krampom, z lopato hitel,
porival pozike pod šaht skozi rov,
pomagal graditi nebottičnik nov,
ko slednji v pisarnah računa sem štel,
povsod naokrog je čas himno mi pel.
Dela je ritem me spremjal vsak hip,
spoznal v njem življenja sem večni utrip!

H. G. Perušek: Pomladni dan na Dolenjskem.

nemu dramskemu odseku treh članov, ki se ga voli zaeno z drugimi odborniki na letnih sejah.

Izmed dram, ki jih je klub št. I vprizoril, naj bodo tu omenjene "Kralj na Betajnovi" in "Hlapi" (Cankar), "Volja" in "Kato Vrankovič" (Kristan), "Moč teme" (Tolstoj), "R. U. R." (Capek), "Tkalc" (Hauptmann), "Golgota" (Tučić).

"Poročna noč" in "Hrbtenica" (Molek), "Za pravdo in sreč" (Medved), "Kamnolom" (Selškar), "Zadnji dan" in "Sestra" (Oven), "The Machine (Sinclair), "Mrak" (Nušić), "Deseti brat" (Jurčič-Govekar), "Razvalila življenja" (Finžgar).

Izmed komedij, ki jih je vprizoril, navedemo: "Revizor" (Gogolj); "Ne da se prevariti" (Kristan); "Zdravnik proti svoji volji" in "Le bourgeois gentilhomme" (Molier), "Kirke" (Remec), "Navaden človek" (Nušić), "Vdova Rošlinka" (Golar), "Velika repatija", "Lokalna želesnica", "Pri belem konjičku" in več drugih.

Dostikrat je klubov dramski zbor gostoval na drugih odrh. "Kralja na Betajnovi" npr. je igral petkrat.

Poslednja leta ima klub v namenu, da zainteresira za našo dramatiko tudi tu rojeno slovensko mladino, eno večjo predstavo na leto v angleškem jeziku. Letos je vprizoril v angleščini Upton Sinclairjevo drama "The Machine" z velikim uspehom. Na eni prvomajskih proslav je bila igrana

na drugem mestu. — F. Z.

v angleškem prevodu Ovnova "The Last Day", lani ena Sinclairjeva enodejanka, Molierjeva "The Nobody Who Apes Nobility" (v angleškem prevodu) in razen teh nekaj enodejank.

Pod pokroviteljstvom kluba št. I je vprizoril v Chicagu waukeganski Samostojni in izobraževalni klub opereto "Gypsy Rover".

Vsi klubovi prireditev, na katerih so bile vprizorjene večje igre, je nad šestdeset.

Režiserji, ki so vodili po eno ali več predstav, so bili: Etni Kristan, ki ima na polju slovenske dramatike v Chicagu velike zasluge. Bil je učitelj, kakršnega diletantje potrebujejo. Nadalje: Ivan Molek, Joško Owen, John Olip, Anton Slabe, Andrew Miško, Andrew Kobal, Peter Bernik, D. J. Lotrach, Frank Zaitz in Louis Beniger. Razen teh so veliko pomagali pri klubovih dramatičnih aktivnostih razni drugi člani in članice. Brez njihovega sodelovanja bi klub ne dosegel tolikšnega uspeha s svojimi predstavami, kakor ga je. V klubovem dramskem odseku za to leto so Peter Bernik, Louis Beniger in John Olip.

Na predstavo kluba prihaja povprečno okrog 400 oseb. Na enih jih je bilo 600, na par tuji več.

Predstave je imel klub prva leta večinoma v Narodni dvorani na So. Racine Ave. in 18th St. Nadalje v dvorani Sokola Jonača v Ciceru, v Herberjevi dvorani na Blue Island Ave., eno v dvorani Sokol Havliček, največ pa v dvorani ČSPS in v dvorani SNPJ.

Gostoval je večkrat na odrvu Slovenskega narodnega doma v Waukeganu pod pokroviteljstvom kluba št. 45, v So. Chicagu v Hrvatskem domu, in v S. S. Turn dvorani v Milwaukeju.

Razen dramskega ima klub tudi močan pevski zbor "Sava", o katerem je nekaj podatkov na drugem mestu. — F. Z.

Seznam zborov JSZ.

Prva, ali pripravljalna konferenca za ustanovitev Jugoslovanske socialistične zveze se je vrnila 25. in 26. dec. 1909 v Chicagu. Zastopane so bile slovenska, hrvatska, srbska in bolgarsko-makedonska socialistična organizacija, ki so delovale samostojno. Predsedoval ji je Ivan Masten, zapisnik je vodil Stefan Zlodi.

I. ali ustanovni zbor J. S. Z. se je vrnil dne 3. in 4. julija 1910 v Chicagu. Zastopanih je bilo enajst organizacij z osmih indvajsetimi delegati in člani odbora. Predsednik je bil Tomo Besenich, John Petrich je bil podpredsednik, zapisnikarja pa Ivan Masten in Fr. Petrich.

II. zbor JSZ. se je vrnil 25.—28. decembra 1912 v Milwaukee, Wis. Navzocih je bilo 9 članov eksekutive, gl. tajnik, 3. uredniki in 35 delegatov, ki so zastopali 22 klubov. Predsednik je bil Blagoje Žikić, podpredsednika pa Jos. Menton in M. Popović. Zapisnik so vodili Frank Novak, V. Bornemissza in M. Polovina.

III. zbor JSZ. se je vrnil 2., 3. in 4. julija 1916 v Chicagu. Udeležilo se ga je 60 delegatov in dvajset članov odbora ter uredniki, skupaj osemdeset članov. Predsedoval je Milan Kirišnik. Podpredsednika: S. Miroslavjević in Joško Owen. Zapisnikarja: Frank Ogiar, M. P. Chuck.

IV. zbor JSZ. se je vrnil dne 27., 28. in 29. maja 1923 v Chicagu. Udeležilo se ga je 34 delegatov in članov odbora in pet bratskih delegatov. Predsedovali so prvi dan F. S. Tauchar, drugi dan Fr. Alesh in tretji dan A. Blasich. Podpredsedniki so bili po enakem redu Louis Urbancič, Frank Alesh in Frances A. Tauchar. Zapisnik sta vodila Anton Zornik in Mary Kovach.

V. zbor JSZ. se je vrnil dne 11., 12. in 13. julija 1924 v Cleveland. Zastopanih je bilo 27 klubov. Konferenca JSZ. za zapadno Penno in tri društva Izobraževalne akcije JSZ. Predsedoval je prvi dan F. S. Tauchar, drugi dan John Terčelj in tretji dan Frank Udovich. Po istem redu so bili podpredsedniki John Jereb, Anton Zornik in Louis Zgonik. Zapisnik sta vodila Kristina Omahne in Anton Slabe.

VI. zbor JSZ. se je vrnil 3., 4. in 5. julija 1926 v Chicagu. Imel je 40 delegatov in članov odbora JSZ., 18 delegatov drugih Izobraževalne akcije ter nekaj bratskih delegatov. Predsedovali so prvi dan F. S. Tauchar, drugi dan Filip Godina, in tretji dan Joseph Presterl. Podpredsedniki: Anton Zornik, Frank Bregar in John Goršek. Zapisnik sta vodila John Olip in Anton Zagari.

VII. zbor se je vrnil 19., 20. in 21. maja 1928 v Chicagu. Zastopanih je bilo 26 klubov, 5 konferenčnih organizacij in 22 društva Izobraževalne akcije JSZ. Tri organizacije so bile zastopane z bratskimi delegati. John Olip je predsedoval prvi dan, drugi dan Filip Godina, tretji dan Albert Hrast. Podpredsedniki: Anton Zornik, John Kern in Andrew Miško. Zapisnikarja: Joseph Radelj ml. in Christina Omahne.

VIII. zbor JSZ. bo dne 30.—31. maja in 1. junija 1930 v Detroitu, Mich.

V Jugoslavijo z velikim izletom S. N. P. J.

Na Cunardovih brzoparnikih

Cunardova velika trojica

jugoslavije skozi in skozi najboljšo postrežbo. Tриje mogočni Cunardovi brzoparniki Berengaria, Aquitania in Mauretania, znani kot "Velika trojica", vzdržujejo stalni most med Evropo in novim svetom z odprtanjem vstaki teden. V šestih dneh ste že v Parizu, osmi dan pa v beli Ljubljani.

Stari naseljenici, ki so se dušili na vožnji v Ameriko v medkrovju, se bodo začudili, ko bodo stopili na Cunardov parnik ter jim bo uljuden uslužbenec pokazal njih kabino. Danes Cunardo parniki nimajo več medkrovja — dejansko je bila Cunard linija-prva, ki je medkrovje odpravila. Tretji razred ima danes privatne kabine za dve ali štiri osebe, nekaj kabin pa tudi s šestimi posteljami za večje družine. Današnji tretji razred je mnogo boljši kot drugi razred pred nekaj leti, drugi razred pa je kajpada znatno udobnejši kot je bil takrat.

"AQUITANIA" je svetovno znana ladja radi svoje velikosti in sijajne opreme. Njena točna znača 45.647 ton in dolžina preko 900 čevljev. Zgrajena je bila leta 1914 in leta 1920 so zamenjali premog kot gorivo z oljem. Ta mogočna kraljica morja se postavi z največjo jedilnico tretjega razreda.

"MAURETANIA" ki je do nedavna imela rekord kot najhitrejši parnik na svetu, ima 30,704 tone in je zelo priljubljena radi izborne postrežbe.

"BERENGARIA" je eden izmed treh največjih potniških parnikov in ima izredno velike in udobne kabine.

Cunardovi parniki so ukreani v New Yorku ob lastnih pomolih ob vznožju 14. ceste ter so lahko dostopni iz vseh delov mesta, zlasti pa z vseh kolodvorov, kamor se pripeljejo potniki iz notranosti. Nobene težkoče ni, priti do pomola, tam pa veliki napis označujejo posamezne razrede. Tretji razred ima svoj poseben vhod. Uljudni uslužbeni so vsem na razpolago, zlasti pa seveda materam z otroci in ženam, ki potujejo same.

Izredne važnosti je, da se takoj prijavite, ako mislite udeležiti se velikega skupnega izleta S. N. P. J. Pošljite predplačilo ali pišite po nadaljnje podatke.

JUGOSLAV DEPARTMENT

CUNARD LINE

346 N. Michigan Ave.

Chicago, Ill.

ali **Slovenske Narodne Podporne Jednote**
2657 S. Lawndale Ave.

IZLETNI URAD

Belokranjci

Chicago, Ill. Naši zastopniki povsod.

PROLETAREC

NESLOGA, KI NAM ŠKODUJE

ORGANIZIRAJ SE

V razprtijah med seboj za prazen nič so si delavci silno škodovali. Izkorisčevalci se veseli delavske neslove, veseli se njihove neorganizirnosti in nezavednosti. Vi, ki hočete, da je delavstvo razumno in složeno kličite mu: "Organizirajte se!" Agitirajte za širjenje našega tiska, predvsem za "Proletarca".

Nekaj podatkov o "Zarji"

Pevski zbor "Zarja", odsek kluba št. 27 JSZ. v Clevelandu, Ohio, ni najstarejši slovenski zbor v Ameriki. Ustanovljen je bil pred 14 leti, spomladi 1916. Za pевski zbor je to vseeno lepa doba in, upoštevajoč Zarjino kariero, tako bogata doba. Stirinajst let že prepeva v naši metropoli in izven nje. Razvil se je v najboljši slovenski zbor v Ameriki. Dokaz temu je v prizoritvi dveh oper, "Turjaške Rožmunde" (1928) in "Urha, grofa celjskega" (1929). Obe sta bili ponovljeni.

Ob času ustanovitve "Zarje" je imel soc. klub svoje prostore v znani dvorani na St. Clair ave. in East 55th st. skupno s hrvatskim klubom. Klub št. 27 je bil v tisti dobi poln življenja. V njem so bili energetični so-druži, "cream" naselbine. Socialistična misel je imela tedaj v deželi velik prestiž, katerega ji je priborila močna organizacija. Našim sodrugged — sedaj večinoma v smislu pretekle dobe — se je zahotel organiziranec petja in ustanovili so moški zbor.

Zarjin prvi pevovodja je bil Slovenec, katerega imena se več ne spominjam. Bil je le par mesecev. Prvega stalnega pevovodja pa je Zarja dobila v osebi finskega sodruga, ki si je po dnevu služil kruh kot strojnik v lokomotivnih popravljalnicah Erie železnice, zvečer pa je poučeval Zarjane in par finskih socialističnih pevskih zborov. Ker so bili skoro vsi pevci sodrugi in nekateri tudi starci pевci, se je pod vodstvom finskega pevovodja Zarja povzpel v energičen zbor. Načudnost pевcev je nadomeščila glasbeno tehnične pogreške.

Po vstopu Amerike v vojno za "demokracijo" je bil tudi klub št. 27 kmalu paraliziran. Agitacija za socializem, katero je prej vodil z veliko energijo, je pod pritiskom razmer prenehala. Klub tudi ni mogel prirejati zabav in drugih prireditvev, ker je bil na črni listi. Postajala pa je jačja Zarja, v kolikor se javnosti tiče, ki je prevzela vse klubove prireditve pod svojo firmo. V tej periodi, skozi več let, je bila Zarja klubu več kot desna roka. Seveda je bila socialistična v pravem pomenu besede radi pевcev, ki so bili večinoma aktivni člani stranke.

Kot vseh organizacij in socialističnih institucij v tistem času se je tudi Zarja oprijela bolezni. Zgorela je v nji energija in padal je pogum. Vojne razmere — oslabitev stranke in

ne vzbujal glasbene in splošno kulturne voditelje.

Cleveland, dasi velik, se v tem oziru ni čisto nič ločil od ostalih naselbin in na splošno v siršem smislu se še danes ne. Kje torej dobiti pevovodje večjih zmožnosti? Ivan Zorman, mož velike glasbene nadarjenosti in sposobnosti, si je bil prisilen iskati kruha med Amerikanci; delno se radi artističnega temperamenta in malomeščanske vzgoje tudi ne počuti dobro v družbi navadnih delavcev. Kogoj je navdušen pevec in dober diletaški pevovodja. Ker je imel posel drugje in ker ni simpatiziral z Zarjo, je bilo torej potrebno iskati voditelja izven metropole.

Oglasil se je mr. John Ivanush, ki je bil dajal svoj glasbeni talent Amerikancem in Slovencem po srednjem zapadu. Prišel je v Cleveland in postal zborovodja Zarje, ki je bila v kompletinem kaosu. Ko so pевci v njem videli dobrega pevovodja, se je zopet povrnilo upanje, navdušenje do petja in volja do dela. Ker je bila blagajna prazna, koncertna in druge prireditve, od katerih je bilo mogoče pričakovati dohodkov, pa oddaljene, so pевci posegali v žep in skozi več mesecov plačevali dolarski asesment, kar mogoče ni veliko s splošnega stališča, vendar pa veliko s stališča pевcev.

"Ustanovimo mešani zbor," in ustanovili smo ga. S tem je bil storjen velik korak v zgodovini in karieri Zarje, ki je pridobila v novih pевkah večje število prvoravnih pевskih moči. Pevci so se pod novim vodstvom učili naglo in prepevali z velikim navdušenjem. Kvaliteta pesmi se je bolj in bolj dvigala.

"Naše društvo uljudno vabi Zarjo, da nastopi s par pesmi na naši prireditvi", — navadni veselici, proslavi ali koncert kakega zборa — so naznajala pisma. Včasih je bil več takih vabil mesečno. In Zarja se je odzvala skoraj vedno. Pritejala je poleg tega po par koncertov na leto in včasih dala plesno veselico — radi dohodkov. Pritejala je vedno boljše koncerte z dokaj različnim gmotnim uspehom. Boljši kot so bili koncerti po kakovosti, manj so dobili odziva s strani občinstva.

Potrebuje reorganizacije, novega voditelja, je bilo mnenje, ki se je bolj in bolj širilo. Dobiti moramo pevovodjo, ki bo razumel naš jezik. Kje? Kakor velik je slovenski Cleveland, ni bil in ni bogat na dobre slovenskih pevovodijh. Vzrok temu je, ker smo prišli iz starega kraja s kmetij, poznali le fantovsko petje in beseda "kultura" je bila za nas nova precej let po našem prihodu v novo delo. Narod, ki mu zadostuje fantovsko petje, liter vina in podobno, seveda ne bo ustvarjal prilik za razvoj artističnih talentov in

ga moralnega in materialnega uspeha, namesto obratno. Pele je, kamor so jo vabili, kar stane pevce in zbor denarja. Vstopnina na take prireditve je navadno nižja kot na koncerte. Za 50c si lahko slišal Zarjo in še par drugih zborov. Zakaj bi torej plačeval 75c ali pa dolar za koncertno vstopnico?

Približno v taki atmosferi z ozirom na prireditve koncertov se je Zarja nahajala pred nekaj leti. Pritejala je dobre koncerte, a vedno manjša udelenja in naravno tudi materialni uspeh. Ali se izplača trati čas in zapravljati denar? se je bolj in bolj vpraševalo med pевci, ki so čutili odgovornost. Slovenska metropola je bila vedno bolj indiferentna napram lepi, dobro predvajani slovenski pesmi.

Mogoče ljudje zahtevajo kaj boljšega, so se izprševali pевci. Poskusimo s kako primereno opero in ako še s tem ne bo dosegli odziva publike, tedenaj vrag vzame vse skupaj, je bil desparatni odlok zborja. Ali katero opero? Kje jo dobiti? Na razpolago je zbor imel edino "Gorenjskega Slavčka". Stvar se mu je zdela pretežka, kajti z operami se ni nikoli bavil. Kje torej dobiti kaj primernega? V starj kraj se je na razne osebe že večkrat obrnil. Odziv nepovolen.

Bom videl, kaj je mogoče storiti, je dejal na eni vaji mr. Ivanush. Dal je razumeti, da ima nekaj v mislih. Naslednjovo vajo že prinese prvi "Installment" opere "Turjaška Rožmunda". Pevcem se je takoj dopadla. Prinašal je na vaje del za delom. In predno je poteklo šest mesecov, je mr. Ivanush ustvaril poleg drugega dela kot učitelj glasbe krasno "Rozamundo", izučil Zarjo in svoje delo postavil na oder.

Odziv s strani publike ob priliku vprizoritve je bil nadveč dober. Veliki avditorij SND je bil zaseden do zadnjega kolica. Več sto ljudi se je moralno vrnil radi pomanjkanja prostora. Dobili so priliko videti "Rozamundo" pri ponovitvi. (Kje je mr. Ivanush dobil inspiracijo zanj in kdaj jo je sestavil, mi je še danes uganakan.) To je dalo zboru novo življenje.

Pevci so se nato odločili za opero "Urh, grof celjski", delo skladatelja Parme in jo vprizorili z velikim uspehom zadnjo jesen. Mesec marca so jo ponovili v mestnem avditoriju pred ameriško javnostjo. Prihodnjo jesen vprizori Zarja "Gorenjskega slavčka", opero, ki se ji je zdela pred par leti pretežka.

Znamenje, da se zbor izpopoljuje. Da mora imeti dobre pevske moči za prirejanje težjih stvari, se razume. Belle, Plut, mrs. Ivanush in mrs. Simčič so "zvezde" Zarje, izborne pevske moči, na katere bi bil ponosen vsak, tudi profesionalen zbor. Njih najboljša kvaliteta pa je v tem, ker niso "snobish", kar se često dogaja pri ljudeh "iz ljudstva", ko začutijo, da so "nekaj več".

Dasi je Zarja že parkrat imela notranjo "revolucionijo", je bolezen vedno srečno prestala brez kakih posledic. Sreča v teh "revolucionjah" je bila, da ko je bil ogenj v strehi med nežnim spolom, so obdržali hladno kri moški, in ko so zadnji napovedali upor, so se držale ženske kot prave Amazonke. Torej obe falangi Zarje imata "herojske" zasluge za seboj. V vsakem slučaju pa stoji v zaledju klub št. 27, katerega vpliv, dasiravno neviden, je ohranil zbor skupaj še v vsakem slučaju. Ako bi Zarja ne bila odsek kluba, bi gotovo ne postala to kar je danes. Sla bi po isti poti kot so šli številni drugi zbori. Kvečjemu bi životarila.

Koliko časa bo Zarja prepevala kot prepeva danes, je odvisno največ od naselbine. En gmotno ponesrečen koncert jo lahko spravi v velike nepričike. To posebno še sedaj, ker pomeni vprizoritev opere najmanj okrog tisoč dolarjev izdatkov. Gotovo je to, ako slovenska metropola ne bo dala Zarji tisto, kar ji je dala in ji daje Zarja, je denouement nena neizgubljena usoda.

X. Z.

Ferdinand Klančnik

GOSTILNA
413 Grove Street,
MILWAUKEE, WIS.
Tel.: Hanover 1426

JOSEPH JANČAR

GOSTILNA
484 National Avenue,
MILWAUKEE, WIS.
Tel. Hanover 4792

WENCEL'S DAIRY

EDINA SLOVENSKA MLEKARNA V CHICAGU.

Vsi naši prideki pravvrsti.

Razvažamo tudi v lawndalski okraju.

Se priporočamo.

Tel. Roosevelt 3673.

1818 West 22nd St.,
CHICAGO, ILL.

Za spomladanske
mesece

kdo se vreme pogostoma spreminja, in vaši organi ne delujejo pravilno, je potrebno za vaše zdravje, da uživate

Trinerjevo grenko vino

redno v malih količinah, da vam prepreči ali odstrani slab apetit, zbabasost, glavobol, pline, nervoznost in slabo spanje. V vseh lekarnah.

Nabavite si steklenico še danes!

John
Zawerschnik

INC.

Vodovodni monter

Nove inštalacije in popravljana.
Vse delo jamčeno.
4025 National Ave.
Milwaukee, Wis.
Tel.: Orchard 5481

Navadite se vlagati
VAŠ DENAR
v največjo slovensko
hranilnico
V AMERIKI

Dobite po 5% na vloge

Denar lahko dvignete vsak čas

The
International
Savings & Loan Co.

6233 St. Clair Avenue

819 East 185th Street

Cleveland, Ohio

Sprejemamo vloge po pošti.

Premoženje okoli dva in pol miljona dolarjev

Poslujemo že 13 let.

Kako sem prišel k "Proletarcu"

Frank Zaitz

Prvi sem dobil v roke "Proletarca" decembra 1909 na Alti, Utah. Mike Žugelj, ki je ravno odhalil s teh gora domov na Murray, Utah, mi je prepustil posteljo v kompanijskem "bunk-hovsu" — ali bolj po pravici — pokazal mi jo je upravitelj ter dejal: "Tukaj je zdaj prazno."

Vstopil sem s paketom ravno ko se je Mike s svojim paketom odpravil dol si proti Provu. Pozdravila sta se, prepustil mi je nekaj stvari in pristavil — "tam na polici je 'Proletarec', če boš kaj bral."

Ko sem mu leta pozneje o tem omenil, je dejal, da se tega najnajvečjega prav nič ne spominja, kar mu verjamem. Bilo je vse nekam mimo.

"Proletarci" je tedaj izhajal četrto leto. Leta 1907 sem prišel v Pueblo z namenom, da si v par letih nekaj prislužim, si kupim zlate uro in v rezicu ter se povrnem v krasno načinjavino. Pa se nisem nikam pozabil.

Slovence so bili v vsakem oziru daleč naprej. Imeli so v vsakem večjem kraju po železniškem okrožju svojo dvoranov, nekod celo dve, bili so organizirani v socialističnih klubih, čisti so bili v socialistične liste in vrili prosvetno delo v duhu, ki jeklarskemu trudu ni bil prav nič po volji. Slovenci na železniškem okrožju so bili v veliki večini verni, podložni faran, in kompanija se jih je oprijela za protutež Fincem. Kdor Slovencev se je vrzel v agitacijo za socialistično stranko, je kompanija poskrbela, da ga je čimprej onemogočila.

Po let let napredna misel in naše naselbine so postale zopet to, kar je towerska začetka, ko je v njej izhajal še Rev. Buhov "Ameriški Slovenec". Socialističnemu valu med Slovenec jе sledila reakcija in l. 1913 so na Elyju baš naši rojaki pripomogli, da je bil izvoljen za župana glavnega ravnatelja rudnikov jeklarskega truda. Lokalni angleški tehnik me je določil, da sem poslan na Ely od unije W. F. of M., da hujskam poštene ruderje in jih begam v škodo mesta, dasi že nisem bil nikdar poslanikom od nobene unije in se nisem že nikoli nobeni ponudil v službo. Grozili so mi z izgonom, ampak hudega ni bilo.

V takih razmerah je bilo trajno organizirano socialistično gibanje med Slovenec kmalu zatret. Na Elyju so somišljenci, med njimi največ John Teran, delali pod drugimi firmami kolikor je bilo sposobno. Če je prizadeval konservativni odbor uniže, razkazeni in se bi v takem razpoloženju uprili vskakom. Eden demonstrantov je bil ustreljen od odbornika lokalne unije skozi okno dvorane, množica, broječi več tisoč, pa je vikipela. Eni so šli v bližnji rudnik, vselej s silo mnogo zabojev dinamita, in začeli z razstrelbami rumiti. V nekaj urah je bila razvalina, bližnja poslopja so bila potškodovana, in šipe na trgovinah in bankah so bile pobite. Sodisce je spoznal župana "krivim zanemarjanju dolnosti" in nad Buttom je zahteval Anaconda Copper Mining kompanija polpoploma.

vrnili. V Pueblo sem delal le nekaj mesecov, potem je prišla kriza. V hiši, kjer sem stanoval, nas je bilo sedemnajst boarderjev. "Glas Naroda" je bil edini list, ki je prihajjal vanjo. Gospodar je bil naroden vanjo.

V Pueblo je bilo okrog ducat ljudi, ki so tedaj prejemanje "Proletarca", a jaz ga nisem videl nobenkrat. Danes, ob 25-letnici tega lista, je njegova cirkulacija v Pueblo prično enaka, kakor je bila nad dva leta nazaj.

Industrialna kriza me je pognala na pot. Gospodar je dal zabitu okna svoje hiše z deskami in odšel s familio v star kraj. "Kam naj grem?"

Potoval smo iz kraja v kraj brez vožnjih listkov, toda vendar z vlaki. V tistih, v katerih se je vozila živila in razno blago, so bili dobri tudi značni — dasi so nas dostikrat preganjali in smo se morali zelo varovati železniških stražnikov. Mesece in mesece je trajala kriza. Dobilo je bilo v kakem tunelu, ali v iračijskih napravah. V tunelih se ni prav nič pazilo na človekovo varnost. Uibile je enega, dva ali deset, tisoč drugih je prosilo za delo. Blizu Glenwood Springs v Coloradi so delali velik tunel za elektrarno. Začeli so ga graditi v krizi, kakor marsik, kar se je le v takih časih dobro izplačalo. "Tam sem šel prvič pod zemljo". Ubiti delave so pokopalovi, kjer koli je bilo kaj prostora za "grob", ali pa jih enostavno zasipali z materialom, ki so ga vozili iz predora in ga kupili ob reki.

Po 13 mesecih stradanja in pohajovanja za delom sem se ustavljal v West Jordanu (zdaj Midvale), Utah. Dobrodružen rojak me je vzel na stanovanje in hrano. Dobil sem delo v topilnicu, kako težko in nezdravo delo. V prostem času sem se seznanil z "našimi ljudmi". Zanimali so niso prav so nobeno "politiko". Kdor je že imel volitno pravico, je glasoval kakor so mu ukazali mormonski "politiki". Sicer se po bili tisti gospodje res dobrli ljudje! Šli so po salutih in "tretali", da jih je bil doček vesel — posebno salutarji... Edini list, ki sem ga med rojaki opazil, je bil Sakserjev dnevnik.

V Leadville, Colo., kamor sem šel z Alte, tudi nisem prav nikjer opazil "Proletarca". Če sem naletel na pogovor o njem, se je navadno končal z ugotovitvijo, da je to list za "eastern greenhorn", da se lahko krogajo v njem. Scasoma sem izpovedel, da je Leadville za "Proletarca" isto kakor Joliet. V Leadville je zanj klima "previsoka", v Jolietu pa "preniska". V eno ali drugo naselbino je prihajalo le po par izvodov "Proletarca" in nič boljše ni danes.

Februarja 1912 sem začel delati v železniških majnah na Elyju, Minn. "Boš pomagal agitirat za 'Proletarca', " je rekel John Teran. Sugestiral je tudi, da bi ustanovili socialistični klub. "Finci ga imajo, čemu bi ga mi ne imeli!" Saj res čemu ne, smo odgovarjali, ali ustanovili ga valje temu nismo. Nekaj let poprej ga je elyška naselbina že imela. Pod prislikom razmer je razpadel.

Medtem ko je Oliver Iron Mining kompanija dopuščala Fincem, da so se svobodno gibljati v mejah socialističnih aktivnosti, jih je Slovenec absolutno zabranjeval. Finci so se priselili na železniško okrožje že prejeli s socialistično ideologijo, in od

VSE ZNANJE JE V KNJIGAH

Narisan za "Proletarca" J. Zornik.

Gradite spomenik Ivanu Cankarju s širjenjem knjig, pisanimi v njegovem duhu.

Enega je ustrelil župan v saomobrambi. Po dveh dneh izgredov je govoril proglašil obsedno stanje. Nad mestom je zavladala milica. Celo za posel na Chisholmu in Aurora. Če je ruder izgubil delo v trustovem rudniku, ga je dobil v neodvisnem. Po nej so izginili "neodvisni" rudniki in naše naselbine so postale zopet to, kar je towerska začetka, ko je v njej izhajal še Rev. Buhov "Ameriški Slovenec". Socialističnemu valu med Slovenec jе sledila reakcija in l. 1913 so na Elyju baš naši rojaki pripomogli, da je bil izvoljen za župana glavnega ravnatelja rudnikov jeklarskega truda. Lokalni angleški tehnik me je določil, da sem poslan na Ely od unije W. F. of M., da hujskam poštene ruderje in jih begam v škodo mesta, dasi že nisem bil nikdar poslanikom od nobene unije in se nisem že nikoli nobeni ponudil v službo. Grozili so mi z izgonom, ampak hudega ni bilo.

V takih razmerah je bilo trajno organizirano socialistično gibanje med Slovenec kmalu zatret. Na Elyju so somišljenci, med njimi največ John Teran, delali pod drugimi firmami firmami kolikor je bilo sposobno. Če je prizadeval konservativni odbor uniže, razkazeni in se bi v takem razpoloženju uprili vskakom. Eden demonstrantov je bil ustreljen od odbornika lokalne unije skozi okno dvorane, množica, broječi več tisoč, pa je vikipela.

Vikipela odgovarjal, da bi to pomenil mnogo mrtvih — ruderji so bili vse nasilji in krivic, ki jih jih je prizadeval konservativni odbor uniže, razkazeni in se bi v takem razpoloženju uprili vskakom. Eden demonstrantov je bil ustreljen od odbornika lokalne unije skozi okno dvorane, množica, broječi več tisoč, pa je vikipela.

Januarja 1919 je prejšnji upravnik "Proletarca" postal službo. Vsled tega je bilo treba preseliti tudi urad. Prevoznik Frank Udovich in tajnik JSZ. Frank Petrich sta pobrali v prejšnjem uradu — samo ako hočeo, in da se bi dočil zanj tudi kaka druga služba. Tako se je glavni odbor kregal nad pol dne, predno so me odslovili. Ne jaz, niti nične druge se ni pozneje prejpal radi tega.

Jože Zavertnik je v glavnem odboru SNPJ, dobil zopet odločajoč vpliv

še po aferi z American-Jugoslaw Exchange Agency, katero so vodili v svoje privatne koristi trije dlanji glavne odbor.

Takoj je vse skupaj zastalo na okzi cesti pod namislimenim klancem, klobu vsemu z gorkimi klevtami podprtih predstavnikov. Ford je zastokala, se stresla, ko

trepetlika in ni hotela z mesta. — Znan mi je bil konj, ki se je plasil vsakega kamna ob cesti. Pa je moral voznik z voza, da se je vselel na strašilo in le konj medtem potegnil.

Takoj je vse skupaj zastalo na okzi cesti pod namislimenim klancem, klobu vsemu z gorkimi klevtami podprtih predstavnikov. Ford je zastokala, se stresla, ko

trepetlika in ni hotela z mesta. — Znan mi je bil konj, ki se je plasil vsakega kamna ob cesti. Pa je moral voznik z voza, da se je vselel na strašilo in le konj medtem potegnil.

Takoj je vse skupaj zastalo na okzi cesti pod namislimenim klancem, klobu vsemu z gorkimi klevtami podprtih predstavnikov. Ford je zastokala, se stresla, ko

trepetlika in ni hotela z mesta. — Znan mi je bil konj, ki se je plasil vsakega kamna ob cesti. Pa je moral voznik z voza, da se je vselel na strašilo in le konj medtem potegnil.

Takoj je vse skupaj zastalo na okzi cesti pod namislimenim klancem, klobu vsemu z gorkimi klevtami podprtih predstavnikov. Ford je zastokala, se stresla, ko

trepetlika in ni hotela z mesta. — Znan mi je bil konj, ki se je plasil vsakega kamna ob cesti. Pa je moral voznik z voza, da se je vselel na strašilo in le konj medtem potegnil.

Takoj je vse skupaj zastalo na okzi cesti pod namislimenim klancem, klobu vsemu z gorkimi klevtami podprtih predstavnikov. Ford je zastokala, se stresla, ko

trepetlika in ni hotela z mesta. — Znan mi je bil konj, ki se je plasil vsakega kamna ob cesti. Pa je moral voznik z voza, da se je vselel na strašilo in le konj medtem potegnil.

Takoj je vse skupaj zastalo na okzi cesti pod namislimenim klancem, klobu vsemu z gorkimi klevtami podprtih predstavnikov. Ford je zastokala, se stresla, ko

trepetlika in ni hotela z mesta. — Znan mi je bil konj, ki se je plasil vsakega kamna ob cesti. Pa je moral voznik z voza, da se je vselel na strašilo in le konj medtem potegnil.

Takoj je vse skupaj zastalo na okzi cesti pod namislimenim klancem, klobu vsemu z gorkimi klevtami podprtih predstavnikov. Ford je zastokala, se stresla, ko

trepetlika in ni hotela z mesta. — Znan mi je bil konj, ki se je plasil vsakega kamna ob cesti. Pa je moral voznik z voza, da se je vselel na strašilo in le konj medtem potegnil.

Takoj je vse skupaj zastalo na okzi cesti pod namislimenim klancem, klobu vsemu z gorkimi klevtami podprtih predstavnikov. Ford je zastokala, se stresla, ko

trepetlika in ni hotela z mesta. — Znan mi je bil konj, ki se je plasil vsakega kamna ob cesti. Pa je moral voznik z voza, da se je vselel na strašilo in le konj medtem potegnil.

Takoj je vse skupaj zastalo na okzi cesti pod namislimenim klancem, klobu vsemu z gorkimi klevtami podprtih predstavnikov. Ford je zastokala, se stresla, ko

trepetlika in ni hotela z mesta. — Znan mi je bil konj, ki se je plasil vsakega kamna ob cesti. Pa je moral voznik z voza, da se je vselel na strašilo in le konj medtem potegnil.

Takoj je vse skupaj zastalo na okzi cesti pod namislimenim klancem, klobu vsemu z gorkimi klevtami podprtih predstavnikov. Ford je zastokala, se stresla, ko

trepetlika in ni hotela z mesta. — Znan mi je bil konj, ki se je plasil vsakega kamna ob cesti. Pa je moral voznik z voza, da se je vselel na strašilo in le konj medtem potegnil.

Takoj je vse skupaj zastalo na okzi cesti pod namislimenim klancem, klobu vsemu z gorkimi klevtami podprtih predstavnikov. Ford je zastokala, se stresla, ko

trepetlika in ni hotela z mesta. — Znan mi je bil konj, ki se je plasil vsakega kamna ob cesti. Pa je moral voznik z voza, da se je vselel na strašilo in le konj medtem potegnil.

Takoj je vse skupaj zastalo na okzi cesti pod namislimenim klancem, klobu vsemu z gorkimi klevtami podprtih predstavnikov. Ford je zastokala, se stresla, ko

trepetlika in ni hotela z mesta. — Znan mi je bil konj, ki se je plasil vsakega kamna ob cesti. Pa je moral voznik z voza, da se je vselel na strašilo in le konj medtem potegnil.

Takoj je vse skupaj zastalo na okzi cesti pod namislimenim klancem, klobu vsemu z gorkimi klevtami podprtih predstavnikov. Ford je zastokala, se stresla, ko

trepetlika in ni hotela z mesta. — Znan mi je bil konj, ki se je plasil vsakega kamna ob cesti. Pa je moral voznik z voza, da se je vselel na strašilo in le konj medtem potegnil.

Takoj je vse skupaj zastalo na okzi cesti pod namislimenim klancem, klobu vsemu z gorkimi klevtami podprtih predstavnikov. Ford je zastokala, se stresla, ko

trepetlika in ni hotela z mesta. — Znan mi je bil konj, ki se je plasil vsakega kamna ob cesti. Pa je moral voznik z voza, da se je vselel na strašilo in le konj medtem potegnil.

Takoj je vse skupaj zastalo na okzi cesti pod namislimenim klancem, klobu vsemu z gorkimi klevtami podprtih predstavnikov. Ford je zastokala, se stresla, ko

trepetlika in ni hotela z mesta. — Znan mi je bil konj, ki se je plasil vsakega kamna ob cesti. Pa je moral voznik z voza, da se je vselel na strašilo in le konj medtem potegnil.

Takoj je vse skupaj zastalo na okzi cesti pod namislimenim klancem, klobu vsemu z gorkimi klevtami podprtih predstavnikov. Ford je zastokala, se stresla, ko

trepetlika in ni hotela z mesta. — Znan mi je bil konj, ki se je plasil vsakega kamna ob cesti. Pa je moral voznik z voza, da se je vselel na strašilo in le konj medtem potegnil.

Katka Zupančič:

FORDKA

V bližini kanadske meje je tekla cesta in po njej je stokala Fordka, ki — Pa da se hitro opravičim: s Fordko ne mislim kake Mrs. Ford! Saj takim osebnostim ženskega spola (moški itak ne kaže oblikovati — so, kaskriši so — Bog se usmilil), toraj takim ženskim, ki ne vedo kam s vensem, toliko ga imajo, takim, pravim, ne pritikan končne "ca" in "ka" — nak, tako daleč še nisem! — Te končnice se pritičejo le takim — i nu — navadnim osebam. Tudi bi šla Fordki, ki se svoj čas izvalila v Fordovi tovarni, le malo začetnika, pa radi golega spoštovanja, katerega gojimo do takoge vozila — dokler ga ne lastujemo — naj mi bo dovoljen ta izjema.

Toraj Fordka je stokala in je bilo njen stokanje skoraj popolno, to se pravi: bilo je od sile močno in takoto pogost, da je bilo več skupaj kakor en sam stok. Ko ji je notranje povelje dejalo: teci! je tekla; stokanja se je vse dovoljno izboljšalo — skupaj s tistimi, ker je bolehal za rahitiko, kateri več vsej njene sester. I nko je te želel prej, radi

Iz prošlosti i sadašnjosti Jugoslavenske socijalističke organizacije

Broj 20 J. S. S.

George Maslač

Povodom dvadeset i petog godišnjeg jubilarnog izdanja "Proletarca", koji već kroz 25 godina visoko drži luč socijalizma, te neumorno i nestrashivo širi prosvjetu i socijalističku ideju među jugoslavenskim radništvom u Sjedinjenim Državama, hoće da u kratkim potezima, koliko može bude moguće, prikaže nešto iz prošlosti, a u isto vrijeme i sadanju aktivnost Jugoslavenske Soc. Organizacije br. 20 u Chicagu, koju većinom sačinjavaju srpski radnici.

Pred nekliko 20 godina sastala se jedna grupa srpskih radnika u jednoj kafani na Clybourn i Fullerton Ave., te nakon podudarne diskusije osnovali su organizaciju br. 20.

Uzrok, da se mogla osnovati jedna socijalistička organizacija u ono vrijeme, bio je taj, što je u ono doba dolasila silova masa radništva iz starog kraja, koja je bila izložena najgrubljenju izrabljivanju, kako od svojih, tako i od stranih glikoža.

Iz organizacije br. 20 razvila se nije našla obećana zemlja u Americi, gdje teče med i mljeko, nego je našla težak i naporan rad, dugo radno vrijeme, slabe nadnice, nezdrave stanove i najgore izrabljivanje, što se zamisliti može.

Neimajući točnih podataka, pišem jedino po pričanju drugova, koji se dulje vremena nalaze u organizaciji, nego što sam ja. Glavni incijatori za osnutak organizacije bili su: Dušan Popović, Blagoje R. Savić i pokojni Milivoje V. Lučić. Oni su se dali na živ rad te su udarili temelj organizaciji br. 20.

Nijedan od starih drugova, koji su stupili u organizaciju pri nejzinu osnutku, nije danas u njima.

Kao i sve ostale radničke organizacije ove vrste, organizacija br. 20 morala je voditi tešku borbu za svoj opstanak. Nalazeći se medju jednim jakim nacionalnim i konzervativnim elementom, kao što su naši Hrcegovci, koji još i danas, nakon tolikog niza godina boravka u ovoj modernoj zemlji, žive pod uplivom zastarjeлиh seljačkih nazora te vjerskih i patriotskih zabluda. Ovaj konzervativni elemenat gledao je na socijaliste ono vrijeme u lazila odlična grupa drugova, kao što se nalazi i sada, koja je ostala vjerna principima međunarodnog socijalizma, na kojima se temelji naš Jugoslavenski Socijalistički Savez, koji je glavna svrha i cilj, da organizacija jugoslavenske radnike u Americi u socijalističku udruženja, te da jih oposobi za ekonomski i politički borbu radničke klase.

Nekako u isto vrijeme u samoj organizaciji br. 20 pojavila se jaka bolševistička struja, koja je radila i rukama i nogama, da se od organizacije napravi "komunističku" šipku. Ranije su "eselpisti" ovo isto probali, ali im nije ispalio za rukom.

U organizaciji se uvijek nalažila odlična grupa drugova, kao što se nalazi i sada, koja je ostala vjerna principima međunarodnog socijalizma, na kojima se temelji naš Jugoslavenski Socijalistički Savez, koji je glavna svrha i cilj, da organizira jugoslavenske radnike u Americi u socijalističku udruženja, te da jih oposobi za ekonomski i politički borbu radničke klase.

Godine 1921. srpska sekcija opet pokreće svoj list "Udruženi Proleter", koji je izlazio u prilogu "Proletarca". Ovaj godine. Medju njima su zaobilježene samo dvije ženske. Za razvitak organizacije,

pored ostalih agilnih drugova, najviše su doprinijeli: Blagoje R. Savić, pokojni Milivoje Lučić, zatim Petar Kokotović, Božo Stojanović i Savo Bojanović.

U toku vremena postala je organizacija jedna od najaktivnijih u Jugoslavenskom Socijalističkom Savezu. Ona je spremala najbolje govornike, koji su putovali po svim kolonijama, gdje naš narod živi, držali javne skupštine i predavanja, sijali sjeme socijalizma. To su bili pioniri na polju organiziranja srpsko-hrvatskih radnika u ovoj zemlji.

Bila su ono slavna vremena, kad se složno i zajednički radilo između srpskih, hrvatskih i slovenačkih radnika. Održane su zajedničke skupštine, predavanja i zabave.

Prokleti rat je taj zajednički rad bar privremeno omemo. Ali na kraju krajeva jugoslovenski radnici, kao i radnici svih ostalih narodnosti, moraju se ujediniti.

Iz organizacije br. 20 razvila se jedna grana naše sekcije Jugoslavenskog Socijalističkog Saveza. Godine 1911. pokrenut je "Narodni Glas", koji je bio vrlo borbeni list i vodio je žučnu borbu protiv svih neprijatelja radničke klase. U to vrijeme radilo se na što tješnjoj vezi između srpske i hrvatske sekcije, i "Narodni Glas" se je spojio sa "Radničkom Stržom". I tako je sve ostalo do rascjepa Jugoslavenskog Socijalističkog Saveza.

Za vrijeme svjetskog rata nastale su trzavice u Jugoslavenskom Socijalističkom Savezu radi taktičnih pitanja. Savez se pocjepao 1918. godine.

Po rascjepu saveza srpska sekcija opet pokreće svoj list "Radničke Novine", koju su imale tešku borbu za svoj opstanak, te radi slabog odziva u narodu i radi slabih finansijskih srestava, list je morao biti obustavljen.

Nekako u isto vrijeme u samoj organizaciji br. 20 pojavila se jaka bolševistička struja, koja je radila i rukama i nogama, da se od organizacije napravi "komunističku" šipku. Ranije su "eselpisti" ovo isto probali, ali im nije ispalio za rukom.

U organizaciji se uvijek nalažila odlična grupa drugova, kao što se nalazi i sada, koja je ostala vjerna principima međunarodnog socijalizma, na kojima se temelji naš Jugoslavenski Socijalistički Savez, koji je glavna svrha i cilj, da organizira jugoslavenske radnike u Americi u socijalističku udruženja, te da jih oposobi za ekonomski i politički borbu radničke klase.

Godine 1921. srpska sekcija opet pokreće svoj list "Udruženi Proleter", koji je izlazio u prilogu "Proletarca". Ovaj godine. Medju njima su zaobilježene samo dvije ženske. Za razvitak organizacije,

daju srpsko-hrvatskim radnicima, te na zahtjev drugova iz Detroita, da se pokrene zaseban list, pokojni Lučić odlazi u Detroit godine 1922., gdje se je počelo izdavati tjednik "Budućnost". List je bio dobro uredjen i izlazio je redovno, ali to je bilo preveć rasklanje poduzeće za malobrojno članstvo naše sekcije.

Pošto nismo imali svojih zastupnika po svim većim jugoslavenskim naseljima, list se nije mogao proširiti, a uslijed pomanjkanja financijskih sredstava, snaša je ga ista sudbinika, kao i "Radničke Novine".

Na ovog kratkog prikaza ipak se jasno vidi, da drugovi u srpskoj sekciji nisu spavali, nego su radili i žrtvovali se za socijalističku ideju, koliko su mogli, kao što to čine i danas.

A što nismo polučili više uspjeha, tomu nismo sami krivi, nego su krive prilike i okolnosti, u kojima smo se nalazili, također i svjetski dogadjaji za vrijeme i posljede rata, koji su zahvatili radnički pokret na cijelom svijetu.

Dalje, što se tiče sadanjeg stanja organizacije br. 20, o kojoj je ovde najviše govor, ja mogu sa zadovoljstvom reći, da ona sada bolje stoji, nego što je stajala poslednjih pet-šest godina. Iako nema u svojoj sredini nijednog intelektualca, nego su tu sami skromni radnici, ona ipak ima grupu drugova, koji su u stanju da izdaju na pozornicu, da razpravljaju društvena pitanja, koja zaslužuju u radnički pokret. Ona je prebrodila sve poslijeratne poteškoće, odbila je sve navale izvana i iznutra.

Organizacija ima svoje društvene prostorije, koje joj služe za sve aktivnosti, za predavanja i domaće zabave, koje ona održaje često. Ima svoju knjižnicu, tamburaški zbor "Crvena Zvijezda", kao i dječji tamburaški zbor "Budućnost", koji je sastavljen od 18 djece i koji vrlo dobro napreduje.

Organizacija učestvuje u svakom lokalnom radu, što ga poduzimaju naš savez i Socijalistička partija. Osobito je prošle zimske sezone organizacija bila vrlo aktivna. Održala je devet domaćih zabava, jedan banket, jednu maškarnu zabavu i šest diskusija o raznim pitanjima, koja zasijecaju u radnički pokret.

Sve ove priredbe bile su dobro posjećene. Novi članovi u posljednje vrijeme stalno pridaju, te, ako vi znaci ne varaju, organizacija će uskoro doći na onaj stepen, na kom je bila u predratno vrijeme, kada će opet postati jedna od najaktivnijih u Jugoslavenskom Socijalističkom Savezu.

Idemо sa velikim nadama u budućnost!

Sad da živi naš borbeni organ "Proletarac"! Da živi socijalistički pokret! Da živi Prvi Maj!

Izdeluje oblike po meri i najnovijem kroju. Čisti, lica in popravlja

Klub it. 13 J. S. Z., Sygan, Pa. Ustanovljen je bil maja 1911.

Anton Slabe:

NAŠ PRAZNIK

Zopet je pred nama dan, ki klice delavce vsega sveta na plan, ven iz tovaren in rudnic, na ulice, da z glasnimi in razločnimi besedami povedo vsemu svetu, da je obstoječi družbeni sistem krivičen in korumpiran in da obenem način, da bo ovreniše teledaj, ko dozori zavednost delavstva, da bo zmožno odpraviti kapitalizem in na razvih način telega sistema postaviti novo zgradbo, človeške družbe, ki ne bo slonela na izkoriscenju človeka po človeku, kot se to godi sedaj.

Ameriško delavstvo ne pravljiva prvega majnika kot je običaj v evropskih državah. Većina še ne pozna pomenu telega praznika in molči ob času, ko se vrše demonstracije v ostalih delih sveta. Ameriško delavstvo praznuje kot praznik dela prvi ponedeljak v septembru, dan, ki so mu ga določili običaj v nekaterih gospodarjih, da ga takrat je človeštvo prisiljeno korakati, ker ga v to sili razmere.

Razmere so močnejše kot so želje posameznika in razvijajo se vzporedno z napredkom v ostalih delih sveta. Ameriško delavstvo praznuje kot praznik dela prvi ponedeljak v septembru, dan, ki so mu ga določili običaj v nekaterih gospodarjih, da ga takrat je človeštvo prisiljeno korakati, ker ga v to sili razmere.

Ako brskamo po zgodovini človeštva, naletimo vedno na osebnosti, ki so stale nad površnim mišljenjem mase in zaledovale više cilje. Mnogo teh najdemo med pionirji socijalističnega gibanja. Socialisti hrepene po boljši socialni uredbi, ker imajo pred seboj vizijo o bratstvu in svobodi. Pri delu za uresničenje njihovih ciljev jih ne podžiga sovraštvo do kapitalistov; navdušuje jih ljubezen do trpečega človeštva v želji, da prenehajo nepotrebni boji in da mesto razdora med ljudimi nastane kooperacija, da bodo potem lahko vsi deležni blagostanja in dobrat, ki izvirajo iz dela.

Proletstvo v delavskem gibanju je nezavednost in razdor. Nezavednost je bila vzrok, da so ameriški delavci podvrgli odredbi vladajočega razreda, ki jim je določil dan, katerega naj praznujejo. To je dalo povod razdoru in većinu ameriškega delavstva še danes prezirljivo gleda na svoje tovariše v ostalih delih sveta. Namen, ki so ga imeli pred seboj gospodarji, je bil dosežen. Delavci, ki so organizirani v socialistični stranki, upajo, da bo prišlo do izpomembne, da ne bodo ameriški delavci razred zase, temveč bodo slavili svoj praznik zaen delavci ostalega sveta.

Organizacija ima svoje društvene prostorije, koje joj služe za sve aktivnosti, za predavanja i domaće zabave, koje ona održaje često. Ima svoju knjižnicu, tamburaški zbor "Crvena Zvijezda", kao i dječji tamburaški zbor "Budućnost", koji je sastavljen od 18 djece i koji vrlo dobro napreduje.

Organizacija učestvuje u svakom lokalnom radu, što ga poduzimaju naš savez i Socijalistička partija. Osobito je prošle zimske sezone organizacija bila vrlo aktivna. Održala je devet domaćih zabava, jedan banket, jednu maškarnu zabavu i šest diskusija o raznim pitanjima, koja zasijecaju u radnički pokret.

Sve ove priredbe bile su dobro posjećene. Novi članovi u posljednje vrijeme stalno pridaju, te, ako vi znaci ne varaju, organizacija će uskoro doći na onaj stepen, na kom je bila u predratno vrijeme, kada će opet postati jedna od najaktivnijih u Jugoslavenskom Socijalističkom Savezu.

Izdeluje oblike po meri i najnovijem kroju. Čisti, lica in popravlja

537 National Ave.
MILWAUKEE, WIS.

Iskrene čestitke
"PROLETARCU"

ob 25-letnici uspešnega boja za koristi delavstva, želeč mu na daljnjih uspehov v bodočnosti

JOHN LOKAR, starejsi.
COLLINWOOD, OHIO

Prvovrsten krojač.

socialistom, da so materialisti in da ne morejo pojmiti idealov, ki se dvigajo nad materializmom. Vsí takci očitki so neupravičeni že iz razloga, ker ni mogoče razviti višji kvalitet v človeku, dokler gospodarji tiše delavce k tom, in bedi v manjkanju. Kadar bodo odstranjene materialistične skrbi, tedaj bo še mogoč razvoj najviših idealov, katerih je človeštvo zmožno.

Prvi majnik je dan, ko se čujejo delavski glasovi, ki izražajo željo po harmoniji, ki je u telesena v nauk in znanstvenega socializma. Ti glasovi postajajo od leta do leta jačji in glasniji in ne bodo utihnili, dokler iz podprtih krivičnega kapitalističnega sistema ne vraste pravična človeška družba, ko bodo delavci vsega sveta združeni in bodo lahko nemoteno praznovali svoj praznik — Prvi Maj!

Glasniku delavške zavednosti in probode ob 25-letnem jubileju iskren pozdrav!

Jože Menton in soprog

Detroit, Mich.

PETINDVAJSET LET!

Za enakost, bratstvo in svobodo.

"PROLETAREC"

— naprej v zlato dobo!

Družina Vidrich

JOHNSTOWN, PA.

FRANK ERMENC

POGREBNI ZAVOD

Milwaukee, Wis.

Tel.: Hanover 867, 2996

Moderno poslopje

SLOVENSKI DOM

PITTSBURGH, PENNSYLVANIA

je na razpolago za igre, veselice, i. t. d.

Cene zmerne.

Postrežba točna.

Gradimo in financiramo moderne domove.

"Zaloga vsega za zgraditi vse"

The SCOTT LUMBER CO.

Bridgeport, Ohio

Naše skladišče lesa je v vaši okolici.

Za gotovino ali na obroke

J. L. TELSER

IN 1906—BEFORE AND AFTER

The Beginning of the First Jugoslav Socialist Newspaper in America, Owned by the Socialist Organization

By Donald J. Lotrich

During the last decade of the nineteenth and the early years of the twentieth century Slovene and other Jugoslav immigrants were flocking into the United States in large numbers. Already certain coal mining sections of Pennsylvania and the ore and lumber camps of Minnesota were well represented by our nationals. Our people formed a good portion of the total workmen in the copper fields of Montana and the smelter works of Colorado and Utah. Nor did the large industrial centers lack our "Bohunks". Pittsburgh was a favorite stopping place for our people. Chicago with its steel mills and other factories were big inducements for the folks who originally thought of crossing the "pond" just to make some "easy money" and then return to their homeland. Joliet, because of its situation amid the steel industry drew its share of "Carniolians". Ohio with Cleveland as its center also became a haven for our workers. In fact wherever hard work was to be done and long hours were to be "put in" there you would have found swarms of Jugoslavs. It was nothing out of the ordinary to put twelve, thirteen or even fifteen hours behind the ax or saw in a lumber camp, or the smelter or steel furnace. Our people were known to be hard workers having brought that reputation with them from the farms and villages of Austria-Hungary.

These workers settled down and colonized sections of these various towns and cities and struggled with the rest of the "misfortunes" to build up the wealthiest country in the world. But soon they discovered that conditions were not what they have been told they would be. They discovered that they could not save as much as they had expected and so the abandonment of their one desire to return to the "Old Country" with sufficient money to purchase farms and settle down was only natural. The earlier settlers finding their dreams shattered, adjusted themselves to the environment of these United States and without knowledge promoted causes which soon enough turned out to be harmful. As their friends and associates would join them either because they had dreams like the predecessors, or because they wanted to escape the tyranny of the monarchial rule of Francis Joseph, the same course followed.

Religion played prominently in their national life. Twenty five years ago few were without religion. The world was more religious at that time than it has been since. Our people, coming from a section of Europe where religion was part of the state, immediately began to look about for their own churches and parishes. And in that way our nationals were kept together more firmly. As the years of long, hard work began to show signs of wear upon the people, the physical agony was dispelled by their mental feeling. One by one they would fall away from the clutches of hierarchy. When it became apparent, that a break was to come, the tight-

"Proletarec" was the first strictly Socialist newspaper, owned by the Socialists, among Jugoslavs in America. But it was not the first which propagated Socialist ideals to our folks. In 1900 a group of sympathizers of Socialist thought organized a corporation in Chicago which began to publish a small paper, called "Zora" (The Dawn). It could not overcome the handicaps. Only a few numbers were issued. After "Zora" came "Glas Svobode" (Voice of Liberty), which moved from Pueblo, Colo., to Chicago in 1903. This paper had a Socialist editor. Its contributors were also mostly Socialists. But somehow the owners of Glas Svobode were not willing to go with the Socialists all the way and the break occurred. "The way out is to establish a strictly Socialist paper," said the Slovene comrades in the latter part of 1905, and so "Proletarec" was born.

ening of the grip by the priests and churches, in favor of the industrial bureaucrats, only hastened it.

The big break occurred in 1904 when a group of thinkers, dissatisfied with the rule of the hierarchy, established their own fraternal organization. All types of prophecies condemning the newer organization and its leaders were proclaimed. But that only inspired other workers to take sides with the radical element, because of their program and principles.

Among the group that were active in the fraternal society were people with even broader minds and thoughts. Just forming a new fraternal Society wasn't enough for them. They wanted to go further. They had the foresight to figure that the United States was rapidly developing into an industrial country the chief purpose of which would be to make the workers continue in the miserable conditions with long hours and small pay, while the owners piled up big profits. They foresaw the purpose of these manufacturers, operators and owners to control the government in their own behalf. They foresaw that the workers would be forced to unite into labor organizations if they did not want to remain slaves. They foresaw of the waste and graft of billions of dollars of the government's money.

And so January 1906 brought the challenge to all these evils in the form of Proletarec. Proletarec was established as a Slovene (Jugoslav) Socialist monthly with a definite purpose and a definite program; to teach the Jugoslavs of this country the principles of Socialism; to teach them the lesson of Solidarity and Unity; to teach them to think in terms of the worker and in terms of a labor party; to educate them to what our world should be.

It was bad enough to segregate the fraternal order without attempting to make it worse with a Socialist Party and an educational monthly. How dare these radicals? Futile attempts from Slovene and other Jugoslav pulpits had no effect on Proletarec. Every attempt to suffocate it was decided to return to the newspaper form. Proletarec serves (Continued on page 27.)

Proletarec was not only a news bearer. It was something greater than all that. It was a conviction. And the men behind Proletarec gave it that conviction, for they too possessed it.

They made Proletarec speak that every worker should have a living wage.

They made Proletarec say that the coal diggers must not pile up millions for the owners while the diggers were freezing.

They made Proletarec say that the farmer must not starve and go bankrupt because he produced too much food.

That bricklayers and carpenters should not live in shack because they have built luxurious palaces.

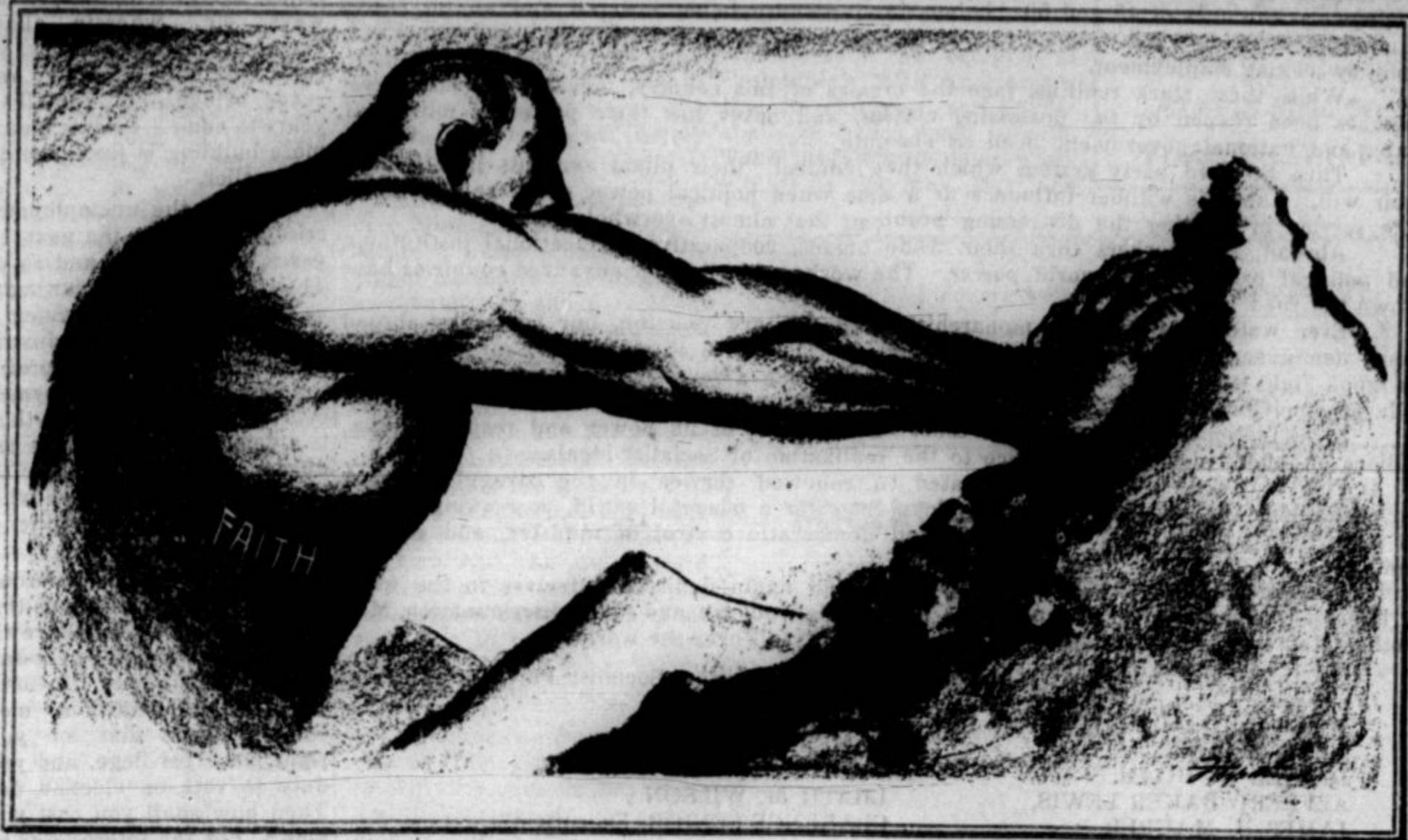
They made Proletarec say that tailors should not go ragged because they made too much clothing; that the workers must unite into labor unions and labor political organizations to secure their justice.

To publish such a radical program to a class of people who have been bound and held down for centuries by Catholic priests and clerical politicians in Europe and their like in this country made things mighty unpleasant for the thinkers of Proletarec. With the assistance of unfair and crooked politicians who held public offices they practically curtailed its issuance. Industrial spies put many of our readers out of work for being subscribers to Proletarec, especially in former days. But the conviction carried our men thru hell and fire and so Proletarec this year celebrates its Silver Jubilee.

Behind the firing lines at home the editors and contributors struggled and worked determined to make Proletarec stay, to become a powerful weapon for the Jugoslav workers. Everyone of the men connected with it worked long hours in shops or factories. At night they would compose the creed of Proletarec. Its instigators were idealists; loyal and staunch supporters of a new order. Theirs was a mission that would be fulfilled only when the people would begin to think. And it must have been a tedious tiresome task from the start; to teach men to think when all through the ages man has been allowed only to nod his head in approval to his klan. We, of the present day can only talk of what a difficult and dangerous task they have undertaken and fulfilled. We can never experience what our men have gone through. Those that have begun Proletarec and those that have lost their jobs, both have been persecuted for the cause of the workers. They are our true martyrs and their greatest monument is the living message of Proletarec.

Proletarec was established to serve the cause of the workers as a monthly newspaper. In less than two years it secured sufficient backing from subscribers and its staff to become a weekly. Economic conditions demanded its change into magazine form in December 1918, which form it kept until 1929, at which time it was decided to return to the newspaper form. Proletarec serves

(Continued on page 27.)

Celebration of a Positive Achievement

By Algernon Lee, President Rand School of Social Science

I WELCOME the opportunity which the editor of *Proletarec* has given me to congratulate the official organ of the Jugoslav Socialist Federation on its twenty-fifth birthday. For an individual such an anniversary may only mean that he has been lucky enough not to die in the course of twenty-five years, not that he has deserved to live that long. But for a Socialist paper and organization it is the celebration of a positive achievement.

What struggles its members have passed through, what hardships and dangers they have braved, how much they have given of their hard-earned money, of their time and energy and thought, how often it must have seemed almost impossible to save their federation from being crushed or disrupted or to keep this paper in the field even another week — and yet it has been done. This is a thing to be proud of, and I am sure that the very name of *Proletarec* must be thought of with deep love by the men and women who have upheld it for a quarter of a century.

When this paper first appeared in 1905 the Socialist movement in the United States, though still small in numbers, was steadily growing in strength and influence. We were full of hope and confidence. Our tasks were not easy, but every year, every month, every week, brought some good news to reward us for what we had done and inspire us to new effort. The birth of the Jugoslav Federation was such an event. It added one more brigade to the Socialist army of emancipation. It brought one more of the many national groups of working people in this cosmopolitan country into contact with the American division of the International.

We have gone through bitter trials since then. We have won some splendid victories, but we have also suffered terrific defeats. Worse than the persecution which we have undergone has been the internal dissension, the doubt and dispute as to what paths we

should follow, the discouragement and apathy which overcame so many of our comrades. But the movement has survived, and its Jugoslav Federation has continued its work, not for its own sake only, but as an element of strength for American Socialism.

The First of May is at hand — the day that is consecrated to the ideals of international solidarity and working-class emancipation. Surely there are few peoples to whom those ideals ought to mean more than to the Jugoslavs, whether in their native lands or here in the United States.

It was the Socialists of Southern Europe, from the shores of the Adriatic to those of the Black Sea and the Aegean, who called on the toiling and suffering masses to put aside the national hatreds and national vanities which were dividing them and making

their states mere pawns and playthings for the rulers at Vienna and Berlin and St. Petersburg — yes, and at London and Paris too. In a federation of Balkan republics they rightly saw the necessary condition to peace and social progress for their people. Could they have been heeded, could the masses have been wise enough to follow this advice and strong enough to put it into effect, how many millions of Serbs, Croats and Slovenes, of Bulgarians and Turks, of Greeks and of Rumanians, and how many tens of millions of other men all over Eu-

rope and the world, might have been saved from frightful misery and untimely deaths. And the ruling classes in the various Balkan countries, who feared a union of those countries because it could have been only a democratic union, were and are the accomplices

of the ruling classes throughout Europe in all the mass-murder of the years from 1912 to 1918 and all the continued slaughter and starvation that has gone on since then in what have been called years of peace.

The history of that effort which was made by the Socialists of the Balkan Peninsula is on a smaller scale the history of the whole Socialist movement. Almost eighty years ago, in his book entitled "The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte", Karl Marx declared that the revolution which was to put an end to capitalism and all forms of class rule would not go forward rapidly from victory to victory, but would suffer defeat after defeat and out of its defeats would again and again draw strength and wisdom for new struggles. So it has been, and so no doubt it will be, until partly by the evolution of the capitalist system itself and partly by the educative and organizing effort of the oft-defeated but indestructible Socialist movement, the conditions are brought about under which lasting victory shall be won. We lose battles, but we are going to win the war.

Here in the United States no such great rivers of blood have been shed. But here, too, the history of the Socialist movement is the same in its general lines. We have had successes, and after every success we have been driven back. Again and yet again, we had reason to think that our movement was dying or actually dead — done to death by attack from without or by schism within. But it does not die, and it will not. We are only now beginning to emerge from a period in which it took the indomitable Socialist faith that is rooted in Socialist knowledge to save any of us from despair.

There are a thousand signs that a new vista of growth and achievement is opening before us. May the Jugoslav Socialist Federation and its valiant organ *Proletarec* have its full share in the progress of these coming years, as it has had its share in the darkness and pain of years that have gone by.

WE NEED A BOLDER PLAN

Eradicate the Fallacy that Socialism Must Inevitably Come Gradually

By Clarence Senior

On this first of May when we celebrate the international day of Labor, we should give serious thought to the things we are saying to the American worker. We should ask ourselves if it is not time that we decided upon a bolder program than that which we have been talking about for the past ten years.

To the American worker faced by poverty, insecurity, and the most powerful and malign capitalism on earth, we are not making the right appeal if we dilute our program too much. Altho we need immediate demands, we need a bolder plan for Socialist change that is based upon, but does not stop, with the satisfaction of those demands.

We must eradicate from the minds of American Socialists the fallacy that Socialism must inevitably come gradually. This war must not cease until we have completely transformed capitalism into cooperative Socialism.

SOCIALIST PARTY MAY DAY MESSAGE To the American Worker

May Day, Labor's international holiday, has returned with special significance to the toiling masses of this country. Millions of workers find themselves unemployed in the richest country of the world, while others are working inhumanly long hours.

New machines, technical developments, and mergers of great industrial enterprises are turning armies of workers into the streets. Increasing numbers are barred from employment at the ages of 45 and 50. Labor standards are being lowered and an increasing number of working class women are compelled to supplement the family breadwinner's income by seeking employment.

While these stark realities face the masses of this country, never have such great fortunes been reaped by the possessing classes, and never has their power in municipal, state, and national government been so absolute.

Thru the two party system which they control, their pliant servants in office do their will. Labor is without influence at a time when political power could be of inestimable service in meeting the distressing problems that almost overwhelm us.

Abroad, the workers thru their trade unions, cooperatives, educational institutions, and political parties are a world power. The workers of all other advanced countries have shown the road to power.

Ever watchful of fascist, monarchist, and military reaction, our comrades abroad guard democracy against its mercenary enemies. They give inspiration to all workers in the good fight against another war which would mean a reversion to savagery and the collapse of civilization.

In all nations where organized labor is conscious of its power and responsibilities, millions of toilers pledge their service to the realization of Socialist ideals.

This May Day must be consecrated to renewed service in the struggle against war, capitalism, imperialism, and unemployment; for a peaceful world, a working day of not more than six hours, social insurance and democratic control of industry and government.

We greet our comrades in all countries and again dedicate ourselves to the work of liberation from economic oppression, political dependence, and social discrimination. May another May Day see an extension of human solidarity all over the world.

National Executive Committee, Socialist Party of America.

MORRIS HILLQUIT, Chairman
META BERGER,
DANIEL W. HOAN,
ALFRERD BAKER LEWIS,
JAMES H. MAURER,

JASPER McLEVY,
JAMES ONEAL,
JOSEPH W. SHARTS,
LILITH M. WILSON,
CLARENCE SENIOR, Executive Secretary.

The Fifth Horseman

BY AMELIA SHULER

Blasco Ibanez describes effectively the Four Horsemen of Apocalypse, symbolizing Conquest, War, Famine, and Death as they galloped wildly from out of the mists and brought destruction, both material and moral, to all nations of the world during the time of the late war. Just so today, in time of peace and in the midst of industrial depression, rides forth the fifth horseman, Unemployment, crossing the paths of thousands of laborers from the shop, the factory, and the mine, and surrounding all in clouds of desolation and hopelessness.

In my estimation, the working class has learned more during this unemployment crisis of the injustice of a system which places material and property benefits on a higher plane than those of human lives than could ever be taught to them through lectures or newspaper contributions in the same amount of time. Perhaps it is true that "thru vales of tears and tragedy, enlightenment shall come."

At any rate, it is true that capitalists are beginning to view the unemployment situation as dangerous, and fear some awakening on the part of the laboring peoples. The March issue of the Literary Digest carries an article to the effect that it is the idle hands that get into mischief. "There would be no 'Red' unemployment parades and demonstrations if many thousands of men were not out of work."

The Washington News declares, "Communistic uprisings

THE MONROE DOCTRINE

Drawn by William Gropper

in so many of our cities today are not dangerous; the unemployment situation behind the uprising is dangerous."

In other words, big business fears the outcome of strong labor actions and seeks to sidetrack any such uprisings by putting before the public optimistic building programs. What if the unemployment problem is solved for a time by a building program of railroads, bridges, highways, subways, etc. wherein almost everybody will be at work. We can't continue building railroads, bridges, etc., for all the years to come. So this idea of more building is just a temporary relief.

What of the unemployment crises to come in the next ten years, or the next, and so on. They surely will occur again as long as we have a system in our land in which industrial operations go on for profit's sake, and in which employment continues only so long as there is a demand for the goods produced, with no regard for the millions who must starve when America has an overproduction of everything.

Laboring people of America, do you not think it is time for you to act? You have the strongest weapon necessary, your power to make your living conditions more comfortable — that of your right, your privilege, and your duty to vote on election day. Then how shall you cast your vote? For the interests of big business who casts you out on the streets like beggars whenever they deem it necessary for their own private gains, or for the party whose platform has always upheld the best interests of the majority of the people of the United States — the Socialist Party?

The Play of Economics

By John Kopach

Because of its importance economics is more and more treated in schools as a separate subject.

Economics was born with Machine Industry. In 1776, Adam Smith published the *The Principles of Political Economy* which was the first treatise of economics and formed the foundation in the field of "higher learning" and the basis for directing the new economic order which was then emerging. It will be noted that it came in the later part of the century known as the Dawn of the Machine Age and which gave birth to the new science.

The introduction of machinery

portant vehicle for justification of the gross perversities of exploiting the lower classes at home and abroad. On the theory of "Let well enough alone" the object in view of the new master and the method of attaining it was no one's concern, and the purpose of the government was to remove the impediments from and to offer him its helping hand in the pursuance of his object, which is profit.

In the course of time this theory was relegated into the background in every industrial country. In some to a greater while in others to a lesser degree. It is being supplanted by the recognition of the government's duty to protect the people from the evils of unbridled capitalism, the ideal of the "classical" economist. Even in the United States where social consciousness is as yet not as well developed as in some other nations the government has been forced to step in with its regulatory powers in the interest of the consumer.

However our government, as all capitalist governments, is founded on the basis that private property is inviolable. It is significant to note in this connection the fact that in practice there is a mute but highly evident distinction in the governmental circles of our country, the distinction between large and small property ownership. "You cannot convict a million dollars" holds good also in the field of business and industry. And consequently any step taken towards the protection of private property is of more significance to the manufacturer, banker and business man than to a farmer or a home owner.

Many crimes, too, are committed in the name of protecting the public. Probably one of the greatest is the protective tariff by which the government robs the consumer, who is everybody, and enables the rich to become richer — all in the name of safe-guarding and protecting the American people, (usually the American worker). While there may be some basis for protective tariff for our country because of our peculiar situation in the family of nations, it

has been more and more used to enrich the stockholders of giant and most powerful trusts and corporations. Imagine senator Grundy's activities in behalf of the dear public! Yet recently even the American farmer has fallen for the bunk of high protective tariff, deluding himself into thinking that it will enable him to solve his complicated problems.

In the last presidential election much has been said about the farmer, but very little has been done as yet. The U. S. Department of Agriculture is not doing what the farmers demand or need, at least not to the extend of its possibilities.

To what extent does the worker come in for a share of the government's beneficence? We have already seen that Congress has the power to control interstate commerce. That is, Congress may regulate the activities, management, rates and labor conditions of the railroads which go from one state into another. Its agent is the Interstate Commerce Commission. As far as the railroad worker has come into the picture, Congress had passed a law shortening the hours for certain types of workers and enacted other remedial legislation. This, however, was accomplished through the pressure of the powerful railroad Brotherhood and other labor organizations.

There is also the Department of Labor, the function of which has heretofore primarily been compilation of valuable statistics as to employment and production, mediating of strikes — and sometimes helping in breaking them as has recently been the case in New York when the hosiery workers in certain factories were on strike. However the most prominent part in breaking the strikes is usually played by the Department of Justice and the courts. In almost every branch of the industry the workers are well acquainted with the strike-breaking proclivities of "our" government.

On the other hand some federal and state labor laws have been enacted for the safety and protection of workers. However, a great deal will yet have to be done in the field of social legislation, particularly towards improving the lot of the old, the sick and the unemployed workers. This duty befalls every workers, young or old, to help and assist in this worthy movement for attaining an enlarger measure of social justice.

THE DAILY PROSVETA

Helping to publish news which were good for the workers, Prosveta has had a lot of assistance from Prosveta, the official organ for the Slovene National Benefit Society. In 1916 Prosveta was established as a daily newspaper with Joze Zavertnik name cannot be separated from the two. He was so enraptured in serving his comrades and workingmen that little else mattered as long as the society and Prosveta were forging ahead. Joze could not have given these two any more than he did.

Ivan Molek is its present editor. Few can write like Molek. The first page of Prosveta is devoted entirely to labor news. Labor unions and their struggles and battles never miss a headline in Prosveta. His editorials are specimens of a true thinker. It is a workman's heart that beats within the entire makeup.

of Prosveta. We therefore heartily recommend the daily Prosveta to our readers.

When mention is made of Prosveta or the Slovene National Benefit Society Joze Zavertnik name cannot be separated from the two. He was so enraptured in serving his comrades and workingmen that little else mattered as long as the society and Prosveta were forging ahead. Joze could not have given these two any more than he did.

Prosveta has a good staff behind it. In addition it has a large following of regular contributors who give detailed reports of news and labor doings from one coast to the other. If you are not a subscriber to it, we recommend that you become one.

Greetings and best wishes to
"PROLETAREC"

on its
Twenty Fifth Anniversary
BOHEMIAN FEDERATION

of the Socialist Party.
KARL GLASER, Secretary
3551 W. 26th St. CHICAGO, ILL.

May Day Greetings and Congratulations

to the
"PROLETAREC"

on its

Twenty Fifth Anniversary

May Your Power Increase!

FINNISH FEDERATION
Socialist Party of America

W. N. REIVO, Sec'y.

FITCHBURG

MASS.

GREETINGS TO

"PROLETAREC"

Upon having completed 25 years of active, useful service to the Jugoslav Workers in the United States.

PIONEER LODGE NO. 559 S.N.P.J.

Donal J. Lotrich, President

Frank J. Zavertnik, Sec'y

John Rak, Jr., Treas.

Phone Canal 6250

C. S. P. S. HALL

1126—1130 West 18th Street

JOSEPH CERVENY, Mgr.

Hall to rent for Meetings, Dances, Theatrical performances e. t. c.

The Largest Supply in America

of the

BEST SLOVENE LITERATURE

On Geography, History, Fiction, Health, Sociology e. t. c.

Also English Books.

Liberal discount on large orders.

Write for our price list.

"PROLETAREC"

3639 W. 26th St. Chicago, Ill.

Phone Rockwell 2864

To broaden your knowledge of the Socialist and Labor movement, read

THE NEW LEADER
OFFICIAL PUBLICATION OF THE SOCIALIST PARTY.

7 East 15th St., New York City, N. Y.

Subscription rates:

One year \$2.00—Half year \$1.00.

Three months 75c.

Do not delay, subscribe now!

THE MINERS' DREAM**The Challenge of Youth**

By Anton Garden

No generation of young people has faced more responsibility than rests upon the shoulders of the American Youth of today. If the present trends in the fabric of our social and economic order, which are bringing an ever increasing insecurity of life for the great mass of people, are to be reversed, the change will have to be effected by the Young Americans.

There can be no denial of the fact that the richest country in the world, the United States, once the Home of the Free and the Land of the Brave, is rapidly becoming the land of severe poverty for millions of her citizens willing to work but without having the opportunity to earn a living. The present industrial revolution which is proceeding with an ever increasing pace is not only casting on the industrial scrap-heap the old and the middle aged factory and mine workers, but is reaching into every strata of our people who work for their livelihood.

If one glances into various professional or technical magazines one sees the same problem faced by the industrial technicians, engineers and managers as is the case with the wage worker: how and where to find a new position once you are on the street, so to speak, for one reason or another. Integration of industry mergers and combinations of big corporations into giant monopolies, plus rationalization are factors which are also throwing thousands of the technical and directive forces out of work,—a thing never dreamed about by those who work with brains.

The same forces are making havoc in the lower groups of the "white-collared slaves." Literally hundred of thousands have been thrown out of work in recent times; others are faced with the same problems as are the industrial workers: the insecurity of the tenure of their positions.

What are you going to do about it? Play ball and make "whoopie" in the similar manner as did the proletariat in the old Roman empire? In that case we will continue to grow more millionaires and billionaires and more millions of pauperized Americans who in

point of manhood and self-respect will even surpass the ancient citizens of China.

Of course you may join the ballyhooers of Coolidgean and Hooverian Prosperity. However this will not relieve anybody, save the masters of the present day America and the heavy coupon clippers; it will certainly not solve the problem of the ever greater insecurity of life for the great mass of people, not to speak of other things that need to be changed radically.

One may say however, that the young people are not as much effected by the post-war trends in the industry as the older ones by the insecurity of employment. Which on the surface may be true, altho even the young workers are not immune from unemployment which proof can be gotten at the employment offices. On the other hand today's youngsters are tomorrow's elders. If the employer will not discriminate against you now on account of age he will do it within a few years.

One may say there will be another war and consequently plenty of work. This, unfortunately, will most likely occur in not too distant a future, and the young people will again have the privilege to give their lives and limbs on the battle-fields of some foreign land for the greater glory and riches of our millionaires and billionaires. Their relatives, parents, wives and children will likewise have the privilege to die for "their country" back home—many of them—for upon them will descend the angels of eternal peace, spraying them with bombs, Lewisite and other deadly gases. Modern science will then come to its own.

A most beautiful future, then, is facing the American youth. The situation in which we find ourselves is, upon some contemplation, a real challenge to our imagination, our thinking ability and our resourcefulness. No other people have a heavier task before them than we, for no other industrialized nation is in a bigger bondage to its master class as is the United States.

Nowhere on earth save in China, India and other backward nooks of this world is

human life, that is, the life of the underdog, cheaper in the councils of the ruling class as in our country. Nowhere in our half civilized world are the forces of oppression more powerful, more arrogant, more greedy and more inhuman than in this otherwise truly great and beautiful country.

Every step in the struggle of organized attempts to better the economic and social progress and betterment of the broad masses of politically and economically unorganized people is being resisted and fought tooth and nail by the big corporations and the servants of the corporate wealth. Of all the industrial countries America is the only nation where there is no systematic relief on the part of the government for the unemployed, the sick or the indigent old workers. Of all the nations America is the only country which permits the reign of the yellow dog, the court injunctions in labor disputes and the use of the government in the suppression of legitimate strikes.

The labor movement, politically and economically (trade unions), is impotent and paralyzed, partly because of the much superior forces it has to fight—if fighting it only would.

The initial question, the Challenge of Youth, what the younger generation is going to do about it, is therefore not an imaginary proposition, but a harsh reality.

The task of the American Youth, the reservoir of latent idealism, energy, honesty, intelligence and courageous leadership towards making America once more the Land of the Free and the Home of the Brave, is, consequently, a real task. The attainment of a New America, a land of social justice, of equal opportunity to all, of more beautiful, more secure and a fuller life for the humblest citizen can only be brought about by building up the requisite social agencies which will strive, struggle and battle towards this end.

This means building up the labor movement, a new labor movement, a broad and socially minded labor movement which eventually will and must supplant by its fruits of labor the capitalist rulership and

In 1906—Before and After

(Continued from page 25.)

as the official organ for the Jugoslav Socialist Federation. to bring about a firmer, larger circulation, to the living monument of the Slovene workman in this country. Proletarec will continue carrying their message but it must also grow stronger and bigger each successive year. This is the best way to keep the vision of those who established Proletarec, before us.

To continue publishing news that were good for the workers is probably the only reason it is still in existence. Any other course might have been a more profitable one for Proletarec, but it would have lost that something for which it was established. Today the Slovene workers can raise their banners and proudly announce that Proletarec has been able to weather all the hectic storm and battles.

Today, Proletarec is still fighting the battle it has started some 24 years ago. It hasn't resigned, not an inch, in its declaration. In fact it has learned from its past battles. So, that its gospel and its constructive program are being accepted by a greater number of thinkers as it goes along.

The people behind Proletarec today still say, more pay and fewer hours for the workers.

The people behind Proletarec still say, workers unite, you have everything to gain and nothing to lose in a union and labor party.

The people behind Proletarec still say, sweep out the grafters, injunction judges, the big magnates from the public office; put in their stead workers, men and women, who will deal honestly with the masses.

The people behind Proletarec still say, nationalize the coal industry, the railroads, public utilities, and large manufactures; let the government operate them for the benefit of all the people.

The people behind Proletarec still say, disarm the navy and army. Stop all wars. Use the billions originally appropriated for wars, past and future, for educational purposes.

Proletarec has slowly, but consistently, carried on its work. That it isn't larger and stronger can be attributed to one cause. The people have not been ready. They are not ready right now, but the way is being prepared. Some day the people will be ready. When that time comes, many will be sufficiently acquainted with the ideals and principles of Socialism to enable them to accept entrusted and responsible positions in taking care of the great masses. Now is the time when you can help. Proletarec is doing its share to bring about the peaceful transformation of the government from the capitalist rule for the benefit of the masses. Are you doing your share?

Proletarec doesn't have the circulation to which it is entitled. Every Slovene worker in the country should be upon its mailing list. But our people are just like other people. They divide in groups and for personal or prejudicial motives lead their group against the others. We urge every reader

build in its place a society of Freedom, Plenty, Peace and Beauty.

Resolve on this International Labor Day, the May Day, to build your trade union movement, in the factories, mines and fields with which to fight for your rights at the bench or office; build your political party—be it Socialist or a labor party, for the name does not matter—with which to gain control over the government and use its powers and agencies for the common good. The latter is important, for whosoever controls the government also controls the larger part of his economic and social environment.

distinction which will go along with the transformation of the system, there is no doubt. And everything done for it while it is working for that change will benefit labor as a whole. And anyone performing for the cause of Proletarec is also performing for the cause of labor and their own. In years to come, perhaps, when Proletarec celebrates its 35th anniversary, you may feel happier because of what you may have done for the cause in general.

Resolve on the occasion of Proletarec's 25th anniversary that its struggles and battles shall not have been in vain. Take inventory of your possibilities on this May Day and

decide that you will do your best for the cause of Proletarec and the big workmen's family.

Tel. Hanover 0522

Terezija Juvanc

ROOMING HOUSE

200 Hanover St., Milwaukee, Wis.

Slovenian Market House

Pavlovich and Jevnik, Props.

GROCERIES, MEATS AND SHOES

613-615 Main St.

FOREST CITY, PA.

Greeting and sincere wishes for continued success to

"PROLETAREC"
on its
TWENTY FIFTH ANNIVERSARY.**SOCIALIST PARTY OF OHIO**

SIDNEY YELLEN, Executive Secretary.

*Compliments of***DR. and MRS.****JOHN J. ZAVERTNIK**

J. POSLUSNY, O.D.
OPTOMETRIST OPTICIAN
3607 WEST 26TH STREET
Laundale 5795
CHICAGO

**MAY Day Greetings
and Congratulations**

to the

"Proletarec"

On its

Twenty Fifth Anniversary**Atlantic Printing & Pub. Co.**

2656-58 So. Crawford Ave.

CHICAGO, ILLINOIS

TEL. LAWNDALE 2012

Printers of "Proletarec" for the last two years

The Armament Race

By Louis Beniger

Ever since the beginning of human history man sought to arm himself, first for self-protection against natural enemies, and then against his fellow men due to innate hatred, envy and ignorance, besides the desire for power. These chief enemies of man were always at the root of every conflict among men in the early stages of primitive life and cling to him even to this day. The methods of warfare then were crude as was life itself in general. But with the advance of human progress the process and methods of self-protection became more effective and deadly, until today they constitute the most hideous and dastard instruments of death, employing every possible invention of human ingenuity, chemical and technical, in the name of patriotism, but always for power, supremacy and commercialism.

From a peaceful agricultural people Americans have developed into the realest industrial nation in the world, and that within comparatively short time. Incidental to this development has been the rise of the big business class power. The developments of the last two decades have amply proved the alarming tendency of American big business toward imperialism and militarism. And it is said that our military expenditures are now the largest of any nation in the world. According to official figures, more than four-fifths of the total expenditures of the federal government were for wars past and future.

It is well to remember that while our government was leading the world in establishing the Kellogg pact outlawing war, it was at the same time inaugurating the navy-building program and our schools were carrying out the army program of military training on a scale not exceeded anywhere except in Italy and Russia. The truth of the matter is that armaments are a constant menace to the world peace. Armaments are the shortest and surest cut to national destruction. And the present armament race, recently curtailed to a certain degree, is gaining momentum, and today has given the nations bigger armies and navies than they had before the world war. In view of these facts we can easily be convinced that unless speedily checked, this race is bound to lead us into a second world war. And a second world war conflagration would be infinitely more destructive and horrible than the first one.

The actual outcome of the naval limitation conference will no doubt have a great influence on the nations, and it is hoped that from now on the world armament race will be taken to reverse the process, that is, instead of madly racing into the second world war, the nations will be compelled to make a beginning by starting the dismantling of the great god militarism.

It has been conclusively proved by recent events that much of the credit for effective disarmament goes to Socialist leaders who have earnestly and sincerely endeavored to pave the way for real world peace, and are still exerting their power to reverse the armament race. Men of the type of Ramsay MacDonald with clear vision and deep understanding are the only hope to rescue humanity from suffering, devastation and annihilation, doing away with the chief elements of war-hatred, jealousy, fear and the mania for world supremacy. They are doing their utmost to promote peace and obliterate all causes of war. If the London naval limitation conference with its now signed pact only succeeds to avert the threatened catastrophe, it has accomplished much more perhaps than its leaders anticipated. The real and main obstacle to world peace has been and is commercial power.

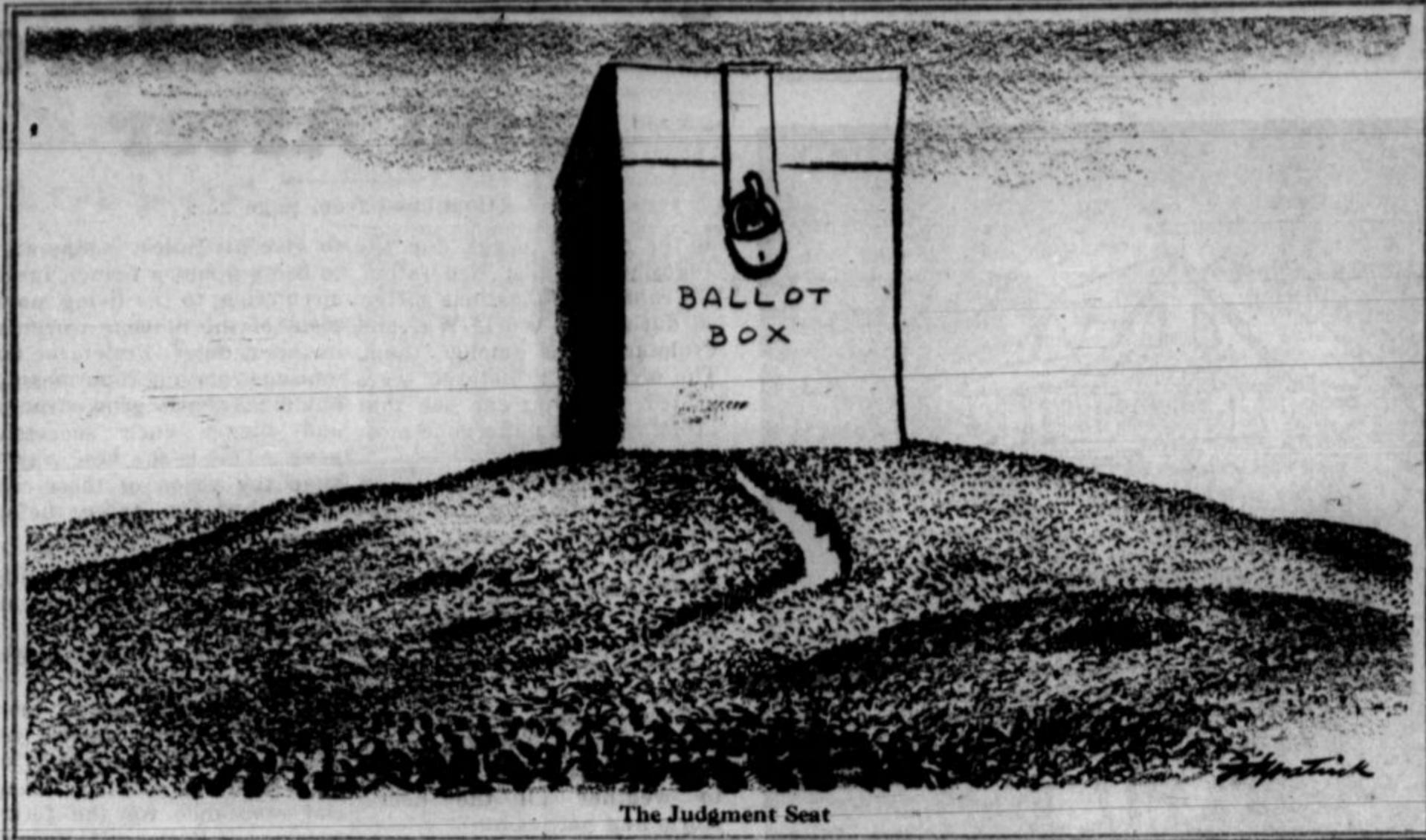
Many will recall with what glorified and patriotic fanfare our marines entered Nicaragua about three years ago for the purpose of preserving life, liberty and property from the "native bandits." Such "expeditions" certainly will never tend to convince the rest of the world that we are not preparing for war, showing our desire for supremacy. But we can easily be convinced that not from any angle do big armies and navies bring safety to any nation. The direct and inevitable effect of one nation powerfully arming is to cause the nations beyond its borders to do likewise.

To repeat: one nation arming causes many nations to arm. No nation in the modern world can build a gun for itself without building a number of guns against itself. That's self-evident. This is a losing game that ends in disaster. Why cannot one powerful nation undertake the initiative to disarm and show good

I SHALL SHOUT THAT DAY

One day—
Not now, for earth encloses me and I
Am native to the dung;
One day—
Out of the dark cellars of my grief
I shall mount, I shall climb to laughter;
I shall send the white tendrils of my sick
desire
Up from the cold and sounding darkness of
my space in Time
And blindly search and find out at last
A path to day and laughter.
My roots are firm in ordure—I am strong;
Yes, I shall struggle, I shall climb
Until the mould is broken and the light
Shines through, and mirth
Possesses me, and I possess
The wild, great heart of mirth;
I shall shout that day
As morning glories shout;
I shall stand with the trees and wave
In strong contention with the wind, and blow
Across the wheat, and flow
With rivers;
With the cattle I shall rove
And crops, and gaze upon the plain.
One day—
I shall be free.

James Rorty.

The Judgment Seat

WHOSE VOTE COUNTS?

Of all the silly things that are said by silly people, the silliest, to our way of thinking, is the remark that we throw away our votes when we vote for an opposition candidate who can't be elected. We, ourselves, may be queer, but it is our sober conviction none

the less that the man who throws away his vote is the man who joins the great mass of incoherent, unintelligent voters who are supporting some popular candidate bound to be elected, and thus, like a drop of water in the ocean, loses his identity in the flood of medi-

cacy that makes up our existing political parties. For why do we vote, any regardless of immediate party? For victory—or for tisan results, can democracy principles, ideals, truth? The ever fulfill its destiny. Why fight is all—the victory or the not have some faith, after all, defeat is nothing. This inane and believe that "one on the chatter about losing one's vote side of God is a majority"—is the thing that is ruining our Unity.

"To Get Rid of Booze, Get Rid of Poverty and Cruelty"

So Says G. Bernard Shaw

"The world will get rid of booze when it gets rid of poverty and cruelty and satisfies our souls as well as our bodies. Such satisfaction will cure the drink problem, just as it will cure most of the ills of the rest of the world."

This conclusion was reached by George Bernard Shaw in the March issue of the Cosmopolitan magazine. He continued:

"To the poor man liquor is the chloroform that allows him to endure the painful operation of living."

"His Saturday night drunk enables him for a little while to forget his awful poverty and the cruelty of his lot. If you take his booze away from him you must give him some pleasurable activity in return."

"On this May Day, Labor Holiday, it is well to pose and give some consideration to this problem facing the nations with all its destructive consequences, as well as to ponder over the problem of how to organize labor, the creator of wealth, who, in time of war, suffers the most and, in time of peace, produces the most. It is always the laboring class that pays for wars. Labor, if united, organized, can do much for world peace. World catastrophes can be averted and forever stopped only when labor, under capable leaders, throughout the world will unite to put an end to human destruction."

the industrial revolution. With booze you can keep the victims from becoming violent except to one another. Take their booze away from them and give them nothing positive in its place, and you have potential revolutionists of the most dangerous sort, because they can upset all government without being able to reconstruct society after having wrecked it."

"Games cure drink. But to play them we must have leisure, and money enough for

Slang Language of the Twenties

The American lingo is rich in slang. In the last decade or two there were coined many. Some are in use only for a year or so, others become of a permanent value and get into the Dictionary.

Herewith is a collection of slangs that have sprung up in recent years. Let's go.

Flapper.	Sheba.
Jelly bean.	Racketeer.
Sheik.	Speakeasy, or whisper low.
Hoodlum.	
Hi-jacker.	For cryin' out loud
So's your old man.	Umpchay.
The cat's pyjamas.	Horse feathers.
The bee's knees.	Grand (\$1,000).
Knocked for a goal.	The snake's hips.
Chump.	Applesauce.
Century (\$100) or yard	Peasant.
Hello, sucker.	Knocked for a row of fur-lined bathtubs.
Hooey.	Necking.
Petting.	Sweet mamma.
Sugar daddy.	Big butter 'n' egg man.
Bozo.	Hitch-hiker.
Jay walker.	Knows his groceries.
Be your age.	Go-getter.
Babbitt.	
Whoopee.	
Gold digger.	

The roster is not complete, but we managed to collect the most known. "Go-getter" would do a much better job, but the man who put these lines together is calling work like "applesauce".

"Despite all rose colored ac-

counts of American prosperity there is a hideous volume of the poverty and degradation that disgraced England after

operation not only in the American Socialist movement but in the Socialist movement of the world. Every day's newspaper gives proof of the need of Socialism. There is no other way to meet the world problems. We must go forward!

I rejoice with you that you have reached your 25th anniversary. With all my heart I wish you many more happy and useful years. I know we have time for no more.

Again with heartiest con-

gratulations and good wishes,

believe me

Fraternally yours,

Norman Thomas.

Fifteen New Flags Are Flying

How many of the world's national flags could you identify if they were spread before you today? Probably not so many as you suppose, for more than one-third of the world's population is living today under emblems that were non-existent at the end of the World war.

Fifteen nations, established on new and apparently enduring foundations, are flying new flags.

But besides these there are new flags over such states as Palestine and Danzig, whose political futures are not yet secure; in India Ghandi's Nationalists are assembling under a new revolutionary tri-color, and the Vatican state now exists under the Papal flag with its newly recognized political status.

The 15 flags permanently adopted since the war are those of:

Nation	Population	Former rule
China	400,000,000	Manchus
Russia	147,000,000	Czars
Germany	62,500,000	Kaisers
Poland	29,000,000	Russia-Germany-Austria
Egypt	14,000,000	Turkey
Czechoslovak.	12,500,000	Austria
Jugoslavia	12,000,000	Austria
U.S.A. Africa	7,000,000	Great Britain
Finland	3,500,000	Russia
Irish	3,000,000	Great Britain
Free State	2,000,000	Russia
Lithuania	2,000,000	Russia
Latvia	2,000,000	Russia
Estonia	1,000,000	Russia
Palestine	850,000	Turkey
Iceland	100,000	Denmark

The German flag of today, three horizontal bars of black, red and gold, is not a new conception. It appeared briefly during the efforts to unite the German states in 1813 and 1848, but was suppressed then by the dynastic princes.

The Russian soviet flag derives from the Jacobin flag of the French revolution. It is blood red with a design of hammer, sickle and star in yellow, or the letters RSFSR, standing for Russian Socialist Federation of Soviet Republics in white.

China's new emblem is red with a blue field in the upper left corner, on which is a white sun. The new Polish flag is divided into horizontal halves, the upper of white and the lower red. On the white bar is the red shield bearing the traditional Polish eagle.

Czecho-Slovakia's flag indicates that nation's gratitude to Woodrow Wilson for his part in obtaining its independent status. It is of three parts, red, white and blue.

NEW CENTER HARDWARE CO.
16131 St. Clair Ave., CLEVELAND, O.
Tel. Eddy 5254.

COMPLIMENTS OF MARY ZABRIC
Meats and Groceries.
Phone 4195-B
PARKHILL, PA.

COMPLIMENTS OF G. Pruscheck and Family
EVANSTON, ILL.

PAUL KLUN RADIO STORE

5107½ BUTLER ST., Pittsburgh, Pa.

Louis Ivanich

1324 National Ave.

Milwaukee, Wis.

Tel.: Orchard 8899

Eat where all eat and be satisfied

Lawndale Restaurant

3702 W. 26th St., CHICAGO, ILL.

Crawford 4550

Sincere Greeting to
'PROLETAREC'
on its 25th Anniversary!

* * * * *
From a Friend Chicago, Ill.

DESIGNERS AND BUILDERS OF SPECIAL MACHINERY

Automatic and Plain Dies—Experts in Developing Patents and Ideas

Stamping in Metal and Fibre — General Manufacturing

BADGER TOOL AND MANUFACTURING CO.

A. W. Konchan & H. G. Tomich, Props.

134 S. CLINTON ST., CHICAGO, ILL.

Telephone State 8670

INTEGRITY RED PEPPERS

Music for all occasions.

JOHN SCHWEIGER, Mgr.

3144 Arthington,

CHICAGO, ILL.

Tel. Van Buren 5727.

WHAT'S SO AND WHAT ISN'T

The most remarkable feature about the opposition to Socialism is that Socialism and the Socialists are charged with being guilty of all the evils of which the present capitalist system is in fact guilty and which Socialism will prevent.

For example, we are charged with wanting to divide up, whereas we want to prevent the dividing up that is now going on.

We are charged with wanting to destroy incentive when in reality we want to abolish the system which has already destroyed the good incentives and introduce one which will restore them.

We are charged with attempting to destroy individuality and reduce the people to a dead level, but the truth is that the present system has to an alarming extent destroyed individuality and reduced the masses of the people to a dead level and we want to destroy that dead level and give the people a chance to develop their individuality.

We are charged with having designs to ruin the home, which has already been largely ruined by the present system, and we are trying to elevate and purify it.

We are charged with stirring up class hatred, whereas the present system is the sole cause of class hatred, and we propose to abolish classes and thereby abolish class hatred.

We are charged with standing for an impracticable system when the present system has conclusively demonstrated by its own working that it is impracticable, and Socialism is the only practicable way out of the mess it has got us into.

Our aim is: The free democracy with equal economic and political rights; the free society with co-operative labor. The welfare of all is for us the one end of the state and society.

We seek justice and fight injustice.

We seek the prosperity of all and struggle against misery.

We seek education of all and fight ignorance and barbarism.

We seek peace and order and combat the murder of people, the class war and social anarchy.

We seek the Socialist people's state and attack the despotic class state. Are you willing to help in the struggle to build a better city, state, country and the world to live in?

Join the Socialist Party. If you are a Jugoslav, join the branch of the Jugoslav Federation, affiliated with the Socialist party.

This is your organization. You belong to it. If you are not yet a member, become one at the next meeting of the branch in your locality. If you desire further information about our work, write to National Office S. P., 2653 Washington Blvd., or to J. F. S. P., 3639 W. 26th St., both in Chicago, Ill.

control their temper. To argue sensibly and if necessary to compromise. Only through a mutual understanding of our needs; only through vigorous efforts; only through harmonious cooperation can the workers attain their purpose.

This has been going on longer than you and I can remember. For a good century our people write and tell us of their troubles and misery. Where one would take the others bread from him; where in an urgent and important issue they would decide the wrong way. Some of our older citizens have seen the capitalists gather their power. They watched the incredible means of securing that power. They haven't done anything about it. Perhaps at times they were bound hand and foot, which would prevent them from taking steps to change conditions. But, no doubt, there have been times when something could be done to alter things. Where were our folks then?

Man has always been a worker. He will always remain as such, because he must eat, and sleep, and clothe himself to live. While you are living, why not make the best of it? Don't be satisfied with every little thing. Get to do big things. Every gardener wants to make his garden the most beautiful. Every worker should see that his garden (this earth) improves because of his short stay here. The garden needs to be weeded. Only through labor union and workers political affiliations can you exterminate the weeds that are falling over because of their own corruption.

The young folks especially should take a different attitude in life. Lack of schooling and education is the cause of most of the evils of the present day. Lack of honesty and sincerity is directly responsible for the petty quarrels of today. You have had more schooling. You have had more and greater advantages in life. You are looked upon as the make up of the future generation. You are therefore expected to act more wisely and sanely; with greater harmony and cooperation; with all your honesty and sincerity. It will depend on you whether the workers will become more closely guarded and united. You are going to be responsible whether our disagreements end or continue; whether capitalism continues; or gives way to labor. It is simple, yet so hard to obtain.

The ranks of the Socialist Party await you to carry on for your just cause.

The Legitimate Stage

In this interesting English language of ours, the theater in which the actors appear in person and the auditors see them in the flesh, acting their parts, is called the legitimate theater. Of course the talkies and the silent movies are not illegitimate, but we have to accept English as she is spoken and written.

The legitimate drama has been hard hit by the movies and the talkies. The latter are here to stay, but that is no reason why the legitimate stage should go out of existence altogether. No matter how much we may all enjoy the talkies, there is something about the living presence of a performer for which there is no substitute.

Is there a way out of all lines from the other two. Yet this? Yes, there is. It is only human to disagree at times. But there is absolutely no reason for continuous disagreement. People must learn to be really serve the purpose of the patient. They must learn to

What Shall We Do Next?

By F. S. Tauchar

Twenty-five years of industrious work educating Jugoslav immigrants on this continent in the theory of socialism, has passed. What have we accomplished during this quarter of a century? Not very much, some people say. And they may be right to some extent. But we must look at this thing from every angle. Of course, lately our Jugoslav Socialist Federation decreased in its membership—so did that of the Socialist Party in general. The main reason for this decline was the world war—a terrible catastrophe for the progressive political movement of the workers the world over. Everything was forced into a state of minimum; membership, materials, and morale of the rank and file.

That's the bad side of it.

A more cheerful view is demonstrated by the fact that these twenty-five years of educational work among our immigrants thru the columns of Proletarec produced a much greater revolutionary effect among our workers than many of us realize—or frankly admit. A majority of our working people, altho they may not belong to JSF at present, know the principles of socialism. They are, in a way, class conscious, but do not possess the necessary intelligence and vision to join the rank and file of our politically organized workers. They are not to be blamed outright for this failure on account of the general political disruption among working people since the post-war period. There has been, and are still, too many separately organized groups, each claiming to be the right haven for labor, and a force that will be able to unite the workers and successfully lead them out of the present misery of capitalist oppression and exploitation. This was the first bad step; dividing and demoralizing the already badly shattered solidarity of the workers. The second act, most naturally, presented itself. Groups began to quarrel among themselves, forgetting to unite and prepare for the real struggle against their common enemy—private capitalism.

These are, in my opinion, major reasons for the reaction that held our progress practically at a point of stagnation for years, except for the above mentioned fact that our people are comparatively fairly well educated in socialism. And whenever the time comes that all factions and industrial organizations will realize the necessity to join our movement and create an American Labor Party, our workers will be ready to participate whole heartedly and without persuasion.

Working people never did need, and never will benefit by more than ONE political party! No matter what name it will bear, but it MUST and WILL be guided by the fundamental truth of socialism—which, by the way, will impose the new social order on humanity, whether this generation is for or against it . . .

Modern conditions, improved machinery, chemistry, quick transportation and correspondence will warrant that. We will soon travel the world over; not only a selected few, but anyone that will care to see other continents. Hardships of today are forced on us simply because of our too much indifference and ignorance to distinguish between the labor and capitalist political parties. If we knew how to arrange things each of us would be employed for six hours a day, five days per week, and earn enough to support his family in a proper standard way of living.

Just think: Isn't it fundamentally wrong that people have to beg for work, and are not even able to get it? Willing to work, but have to starve because developed machinery takes their places to increase profits for those that declared natural wealth their own possession. Today better machinery means less positions for manual labor; tomorrow (when we wake up) it will mean shorter working hours. Today, so many out of work and without pay; tomorrow, everybody employed with fair income. Hard labor will constantly decrease according to the inventions and improvements in machinery and the economic system.

Working people fought, ever since industrial injustice replaced the actual slavery, for better conditions and shorter daily work, to adjust the wages so that all families can live decently and within reach of all of the commodities of life. In the last few years overproduction by means of grossly improved machinery is surprisingly immense—simply because people are still forced to work eight or more hours daily. Not only that. Millions of workers are out of employment throughout the world for the same reason.

It would be a very simple matter to remedy this abhorring condition, if the working people will join our upbuilding forces. The trick in adjusting this, not only national, but international problem, is to arrange land and industrial labor so that everybody will have a position. If any industry shows overproduction, part of the workers will be transferred elsewhere; if not needed anywhere else, daily work shall be shortened accordingly so as to maintain equilibrium of production and consumption. There will be no such thing as overproduction—to harm

progress and little results—altho they didn't differ in fundamental principles. Unpardonable waste of energy that should have been applied in unison against their real enemy.

Let us forget bygones—rejuvenate our organizing zeal and driving vitality. Remedy this present condition of isolation, as there is more happiness and greater power in unity. Rejoin our political organization all of you. Help us create a lively interest and hearty enthusiasm for our cause among the YOUTH of this Country, on which we depend will materialize our ideals for the betterment of all the people of the world.

ERNEST J.
KRUETGEN
COMPANY

917-919-921 NO. FRANKLIN ST.
ARTISTS and PHOTO-ENGRAVERS
COMMERCIAL PHOTOGRAPHERS
PHONES: SUPERIOR 1920-1921-1922

J. LECHNER
COAL CO.

458 National Ave.
Milwaukee, Wis.

Tel: Hanover 4389

LOUIS BEWETZ

WEST ALLIS,
WISCONSIN

Sincere Greetings and
Congratulations

to the

"PROLETAREC"

On the Twenty Fifth Anniversary

Central Committee

Soc. Branches

JEWISH SOCIALIST VERBAND

M. Blumin, Secretary

CHICAGO,

ILLINOIS

**SOCIALIST PARTY
of AMERICA**

Congratulates

"PROLETAREC"

on its

QUARTER CENTURY OF FIGHTING FOR

SOCIALISM

CLARENCE SENIOR, Executive Secretary.

Two kind of money worries—the poor man because his pockets are empty, the rich man because he wants more. No equal opportunities here, as you may guess for yourselves.

OUR CLUB

By Donald J. Lotrich

Socialist Club No. 1 J. S. Z. in Chicago has always had the reputation of being the true leader among the thinking Slovener of Chicago. To attain this distinction the club has been active throughout 26 years. Through a gradual, sound program it has accomplished what similar organizations have failed to do.

It is the largest of the clubs affiliated with the Jugoslav Socialist Federation. No great gain in membership has been recorded in the past two years but its total numbers well over the one hundred mark. The secretary-treasurer is the chief officio of the club. The organizer and auditing committee form the rest of the clubs' executive. Various special and standing committees make regular reports.

Its meetings are held regularly and are generally well attended. The fourth Friday of each month is Socialist Club meeting night at the S. N. P. J. Hall. During the fall, winter and spring season, the club generally holds lectures, discussions, and debates after each regular meeting. At times it has found it necessary to hold mass meetings and lectures on nights other than meeting nights. We have a special committee that plans and organizes these helpful and educational reviews.

Dramatics and Sava

Two of the most effective divisions of the club are drama and singing. Not a year goes on but what our club's dramatists do not present at least a half dozen plays. Some are produced by the younger players in English while most of them are presented in Slovene. No denying, this is the liveliest division of the club and is responsible for most of the financial success. A dozen people at least are steadily engaged in teaching, learning, and practicing plays. A standing committee makes the selections and suggestions of titles.

In the past year Sava has improved much in its spirit and arrangements. It is just a trifle over a year since we have acquired the services of one of the best Slovene instructors in Chicago. With his energy and constant desire to make something out of our chorus, Sava has already impressed others as being on the right path. This division of the club holds weekly choral rehearsals. For the past few years Tuesday Night has been their night. If Sava continues together with the present prevailing atmosphere it too will become a big factor in the life of the club and the financial progress.

Membership

No limit is placed on membership. One qualification however is asked of our sympathizers. They must believe in the principles of cooperative control and distribution of the essential public utilities, manufacturers etc. and of course the change of government by peaceful means (through the ballot box at election time). It is the intention of the members of the club to bring up for discussion, reading, or publication all of the irregularities of the present administrations at the same time bringing up substitute programs of reforms.

In the past few months the club has been fortunate in securing many applications from the younger generation. The members were undoubtedly inspired by the good work of our affiliated clubs of Detroit, Mich., where 38 young folks were accepted at one time. It is hoped that more and more of the young element takes the steps which eventually will have to be made at any rate. To make the membership what it is, we have some mighty influential citizens as members. In fact the bulk of the men and women holding important positions in

John Mahnich Jr. of Waukegan, Ill., who drew the picture, "Sailing of Proletarec", writes the following: "This picture portrays Proletarec in the form of a boat battling the waves which represents the difficulties that Proletarec has endured. Through its twenty-five years it has battled the storms of hardships; and has probably been blown backward at times by the winds of oppression, only to recover and go on again. Its stanch craft has endured through all storms without fear. On its prow waves the banner of Socialism, defying the winds of injustice which threaten the ship, but are unable to combat its progress. Some day it will reach the port of peaceful sailing, and again sail out into the sea, a much stronger craft fearless of meeting its enemies. May many of our younger generation be seen on its decks to keep it going at a fast pace and the flag of Socialism on its prow."

other branches of Society are also members of our club. A club such as ours needs these men too, just as it needs the others.

A bigger majority of the members are more active than is true of independent organizations. But even then the idle make the activeness incomplete. We ought to have more active members. If one cannot participate in dramas, songs, they can represent the club at the Cook County meetings. Or they can secure subscriptions and ads for Proletarec. Or they can agitate for the club rooms which have been contemplated. There is plenty of work and there is never too many workers. If everyone was active, our success would be unlimited.

The Clubs Quarters

Some years ago the Federation set out a collection of a work in behalf of Socialism as

fund to buy, construct, or otherwise secure quarters for the Federation and Proletarec. Our club has supported this movement through these years and is probably the largest single contributor. Naturally enough, the club expects to rent rooms in any such undertaking which will offer its members the opportunity of assembly to discuss, or to read, as a library is assured. Our club needs these club rooms badly. However they cannot be purchased unless a larger sum can be gathered. To realize this aim it will be necessary for each member to achieve something towards the fulfillment of the quarters.

we have under the present conditions. They plugged hard and sacrificed even more. Let us each sacrifice a little and our aim will be accomplished.

Comrades: Let us bind together so that we may be able to record more progress in 1930 than in any other previous one year. You can do it.

THE PRISONER OF CHILLON

By Lord Byron

My hair is grey, but not with years,
Nor grew it white
In a single night,
As men's have grown from sudden fears.
My limbs are bow'd, though not with toil,
But rusted with a vile repose,
For they have been a dungeon's spoil,
And mine has been the fate of those
To whom the goodly earth and air
Are bann'd and barr'd— forbidden fare:
But this was for my father's faith
I suffer'd chains and courted death;
That father perish'd at the stake
For tenets he would not forsake;
And for the same his lineal race
In darkness found a dwelling-place;
We were seven—who now are one,
Six in youth, and one in age,
Finish'd as they had begun,
Proud of Persecution's rage;
One in fire, and two in field,
Their belief with blood have seal'd.
Dying as their father died,
For the God their foes denied;
Three men in a dungeon cast,
Of whom this wreck is left the last.

The Socialist Melting Pot in Detroit

By Andrew Grum

In Detroit we have two branches of the Jugoslav Socialist Federation with quite a few young members in each. Most of the young recruits of Socialism do not understand the Slovene language sufficiently to participate actively in the meeting. We have accordingly arranged to hold every other meeting in English, enabling the younger generation to learn of our ideals.

These meetings have proved valuable to the young and also to the older members. The former are learning to preside in the English and foreign tongue. At the recent meeting of branch No. 115 JSF, an interesting debate was held between two comrades. One took the viewpoint for capitalism, the other a worker's side. This debate prepared the ground for a general discussion in which many of our comrades participated. The younger members were especially active in asking questions which were answered by the members well versed in Socialism and the Labor movement.

A comrade gave us a long talk on the city of Milwaukee and the Socialist Party there.

Everything considered, it was a successful meeting.

Meetings held in the English language have proved their value, however the Slovene gatherings should not be disregarded, for it would be a serious mistake to hold all our

All's Well That Ends Well

By Adam Coalidigger

Of course, it's too late. But, after all, imagination knows neither time nor space and so there stands Moses applying for citizenship in an American court, Anno Domini, 1930. (Anno Domini means the year of our Lord.)

"What's your name?" grunts his honor.

"Moses," replies the bearded old gent.

"Moses what?"

"Just Moses; it's the only name I ever had."

"Funny. Where do you hail from?"

"Egypt. I'm the fellow Pharaoh's daughter claimed she found in the bull rushes. The neighbors said that was bull, but her Dad —"

"What! You ain't the bozo who put 'Thou shalt not kill' in the Ten Commandments, are you?" says the judge with bristling mustache.

"I am," stammers Moses.

"Ninety days in the cooler and deportation. Next."

• • •

"What's your name?"

"Jesus."

"Jesus what?"

"Jesus Christ."

"Where from?"

"Bethlehem."

"Bethlehem, Pa.?"

"No, Bethlehem, Palestine."

"What's your trade?"

"Carpenter."

"All right, Mister What's Your Name. Now if this country were at war with some hereditary enemy, not yet designated, would you be willing to take up arms? Would you fire a gun? Would you kill?"

"No, your honor," the applicant for American citizenship replies meekly. "You see, I'm the author of the world-wide ignored phrases 'Love thy enemy', 'Do good to those who wish you evil', 'Resist not evil', 'Those who live by the sword shall perish by the sword', etc."

"Great Jehovah!" interrupts the judge on the verge of apoplexy. "So that's you. And you, the King Bee of all them lousy pacifists, got the unmitigated gall to ask me for citizenship papers. You — you — Bailiff, fetch the tear bombs. Next."

Rotund, round-faced, well-groomed, kindly-looking, middle-aged gentleman moves smilingly up to bar.

"Name?" grunts the judge.
"Hoover, Herbert Hoover, sir," replies the gentleman.

"That'll do, one Hoover is enough. Besides, I think I heard that name before. What's your trade?"

"I'm a civil engineer in civil times and a feeder of war victims in uncivil times."

"Cut out the gags," cuts in the judge. "What I want to know is whether in case of war you would be willing to take up arms? Would you fire a gun? Would you kill?"

"All right, all right, never mind the details. Now, Ruth, answer me this: Would you be willing to take up arms? Would you fire a gun? Would you kill?"

"Would I kill?" exclaims the lady, a heavenly joy illuminating her heavenly face. "Would I kill? Would a cat eat fish? Lead me to him, whoever he may be, and I'll show you the most thoroughly killed corpse you ever laid eyes on."

Judge, in state of 100 percent satisfaction, rummaging desk for blank and fountain pen:

"Application for citizenship granted. Bailiff, kindly escort the lady to her car."

"Sincere Greetings from

"Little Fort" No. 568 S. N. P. J.

WAUKEGAN, ILLINOIS.

Mary Hodnik, Pres.

John Kavčik, Sec'y.

John Mesec, Treas.

CONGRATULATION TO

"PROLETAREC"

on its

Twenty Fifth Anniversary.

PETE PAPPAS

306 S. Clark St.

CHICAGO, ILL.

RICHARD J. ZAVERTNIK
ATTORNEY
JOSEPH STEBLAY
REAL ESTATE—LOANS—INSURANCE—
NOTARY PUBLIC

We are equipped to serve in all kind of Notary Public work as well as translation service, for American and Jugoslav countries.

2552 S. Central Park Ave.

CHICAGO, ILL.
Tel. Crawford 8200

Greetings and Best Wishes for a
Continued Success to

"PROLETAREC"

on its

Silver Jubilee Anniversary.

AMALGAMATED CLOTHING WORKERS
Of America

15 Union Square, New York, City

Sidney Hillman

General President

Joseph Schlossberg

General Secretary-Treasurer

IS THIS THE JOB OF POLITICS?**PROGRESS IN POLITICS**

BY HERMAN RIGEL

The Socialist movement has never made such wonderful progress in its whole history as it has in the last two years.

This improvement of revolution in science, economics, society, and politics became a reality just in time to celebrate the 25th anniversary of our own political paper, the "Proletarec".

When something is accomplished through many years of struggling and toil, then lost, just as the Socialist movement was set back during the World War, it is very hard to make a strong comeback. But the Socialist Party succeeded in coming to the top stronger and stronger.

It is very interesting to note how the tide has turned; the youth of today has come to the point where he is thinking for himself. Self experience, more education in the right manner, and poor working conditions, such as exist today, being the main reason.

A political party that exists under false publicity, continuously blinding the people, will never again make the progress that it has to date. The Republican Party controlled by terests.

the large capitalists, and the Democratic Party, controlled by the smaller capitalists, always worked for their own interests and they always will. That has been proven to the people many years ago, but they did not realize it then, as they do now.

This country, being the richest in the world, has never been so depressed, and unemployment so large as it is today. The number of unemployed is well up in the millions. How can these men and their families live, under the present system? The government is not obligated in any manner or form. The working class is left to suffer the consequences here, but in Europe, the Socialist government is taking care of the situation properly.

It stands to reason, and is very easily seen that politics must be important. They reap very abundantly, for if they did not, large corporations would not merge together and spend millions of dollars during political campaigns to advocate to the people who are the best suited men for office. How remarkable money is and its effects! It teaches the people to cut their own throats at the polls. On the other hand, it's pleasing to note that the effect of this money is less as the years roll by. There will be a time when such large, lump sums will not be spent, for they will not do the least bit of good; and that day is not far off.

Socialism is a world wide movement of the working class for truthful publicity, better working conditions, better living conditions, and more education and culture. So it's up to the youth, whether he wants these conditions or those that are in existence today. Keep in touch with this movement, and you will be in our folds soon; to make a new light on the horizon.

The Stagnant System

BY JOHN RAK

Millions of workers all over the world are jobless. There are no jobs for them. In all the years past, at no other time, were so many workers idle. Governments have begun to feel uneasy about the unemployment situation. They are trying to create jobs. But there are too many men to take care of. What's to be done? Newspapers are making daily reports of appropriations for public building and construction work. Millions of dollars have been appropriated. Still no relief has come. Nor is there any in sight for the immediate future.

Men must eat to live. They must have clothing and shelter to guard off sickness. Where will they get the funds to feed and clothe themselves? Our government should have unemployment insurance. But that would make it too easy for the unemployed workers. Yet have not the unemployed workers the same right to live as the upper class?

One thing is vastly evident so that it becomes distinctly noticeable. Hard times make the worker think. As he sees his mental power he realizes that he is just an ordinary worker. He seeks the aid of his fellow workers. Together they want to do something. And sure enough they do. Anything for a change. It can't be any worse for him. He has nothing to lose, for he has nothing. So the first step is towards the progressive groups. People must have first hand information, the practical knowledge, brought to them not only once or twice but a number of times before their minds begin to function.

In the past year the workers were made so much poorer because of the lack of chance to use their earning power. But how can you account for the billions of dollars distributed as dividends by the powerful corporations? Did they earn it by manufacture and construction? Or was it their foresight in the stock game that brought them millions and much suffering to the people?

Whichever it may be, one fact is significant for us. Six thousand dues paying comrades have been added to our ranks within the past twelve months. Thirty thousand is the goal for 1930. In all probability these conditions will continue. To help make the necessary changes, the workers must realize that only through a strong political party of their own can they remedy conditions. That's why the Socialist Party will secure its 30,000 members before the year is over.

We, Jugoslavs, must not be left behind in the present rejuvenation. Our job is to circulate Proletarec. As the message of Proletarec is read by a wider scope of people, our federation will naturally gain along with the increase of Proletarec. The proper message is Socialism and now is the proper time to administer it.

When labor is ready to grasp the reins, we Jugoslavs, must be prepared to play an important part in the role, that will be labor's own. You may not have given it much thought to date, but it is quite evident that labor with its publications and the Socialist party are forging ahead. They need your assistance.

The Only Final Solution

By Daniel W. Hoan

The working people of the United States have been experiencing a serious jolt in the form of an industrial depression with its resultant unemployment. Such experiences undoubtedly cause people to consider the cause and remedy of unemployment.

During and following the war the workers of this country were given steady employment at better wages than they previously experienced. Manufacturers, at least in industrial centers, to obtain the necessary supply of workers, outbid each other in paying good wages so as to take advantage of the war profits growing out of wartime contracts.

For a considerable period following the war the sale of liberty bonds by those who possessed them, furnished the cash needed to create demand for products that kept factories in full operation. Following this came the wild orgies of buying on the installment plan. Millions of workers purchased necessities and even luxuries often beyond their ability to pay out of actual earnings. During all this period the unusual demands upon the productive forces of the country were so great that efficiency methods and mass production and distribution were adopted generally. All of this meant larger and larger profits for the capitalist interests. Stock soared and millions were made and unmade on the stock exchange of this country.

Then the bottom has fallen out. The workers find that the factories can produce much more than is needed to supply the demand, their wages can not possibly consume the goods that can be turned out and we are face to face with the problem of chronic unemployment with its aftermath of low wages, hunger and even starvation.

During all of this period the American worker, as a class, took on a semi-capitalistic psychology. Many of them felt that the millennium had arrived. They had neither time nor interest in Socialism. We have reached the bottom which is real normalcy. The working people are forced to think whether they desire to or not. It appears to me that the great task of the Socialists is to make it understandable to the wage earners of this country. It is our duty to work and organize as we have not done heretofore so as to hurry the day when the working people will receive the full product of their toil, when they may be able to buy back all the products they produce and when unemployment, poverty and war will be ended forever.

Socialists everywhere should get into the fight to demand of their state legislatures the enactment of unemployed insurance. Everything possible should be done to shorten the work day and to prevent wage cuts. The promotion of public work is of vital importance. Many of these immediate relief measures might be better promoted by and through the formation of local committees. While much can be accomplished by these measures it is of course understood that Socialism alone offers the only final solution of this important problem.

SUBSCRIBE TO THE BEST**Slovene Socialist Weekly**

Printed in Slovene (Jugoslav) and English languages

One year \$3.00. Six months \$1.75

Trial subscription: \$1.00 for three months.

"PROLETAREC"

3639 West 26th Street

Chicago, Illinois

If you want to read unbiased and truthful news;
If you want to read editorials that have the welfare of the public as the first consideration, subscribe to

The Milwaukee Leader

THE ONLY ENGLISH SOCIALIST DAILY IN AMERICA.

528 Juneau Avenue
MILWAUKEE, WIS.

Subscription rates:
One year \$6.00.—Six months \$3.00.
Three months \$1.50.

Subscribe now!

Established 1892

Incorporated 1899

Tel. Canal 5456

National Printing & Pub. Co.

2142-2150 Blue Island Ave.,

Near Ashland Ave. and 22nd St.

CHICAGO,

ILLINOIS

Printers of Proletarec for over 20 years.

A PRESIDENT FISHES FOR BETTER TIMES

By Joseph E. Cohen

With presidents, as with ordinary people, it is often a case of: What would you rather do or go fishing? The President has been angling for better business. His luck has not been so good. With the most high-powered publicity lamps pouring down upon Washington, heads of the greatest industrial plants in the country came together and promised Mr. Hoover that there would be no industrial breakdown. But the breakdown is here. It is a real crash.

They are supposed to help by starting construction work. Plenty of money is lying idle in the banks but the bankers refuse to let this money be used for new building construction. They are waiting "for things to adjust themselves". During this "stabilization", small business men who can get credit are being crushed out or being reduced to the lowest level. As a result came a rapid increase of part-time employment and total unemployment.

That plenty of money is around, every report shows. Thus the taxable property in Philadelphia is almost \$125,000,000 more for 1929 than the year before. Of this huge increase, less than \$45,000,000 was for real estate. Needless to say poor men's dwellings and small corner stores are not worth more today than a year ago—but less. The increase was elsewhere. More than that the jump in personal property is above \$75,000,000. Beyond any question, that is nearly all unearned income, taken by the smallest class on top.

There is more than enough wealth around to make things better in Philadelphia, in every city and throughout the country. But the wrong people have the money. That is why there is a slump in industry going. With presidents, as with ordinary people, it can be a case of: If fishing is not so good, you might as well do something else—perhaps more useful.

Best Wishes to**"PROLETAREC"**

on its

Silver Jubilee Anniversary**Angeline Tich**

CHICAGO, ILL.

Greetings from the Milwaukee Movement

The local movement that has produced two city Mayors, and other local victor for many years.

The movement that has maintained THE MILWAUKEE LEADER a daily newspaper for over two decades.

Jugoslavs in Milwaukee territory are urged to join their branches in Milwaukee and West Allis.

SOCIALIST PARTY OF MILWAUKEE

AL. BENSON, Secretary.

For forty five years we have been supplying fraternal societies, banks and individuals with choice Municipal Bonds selected with the greatest of care by our experienced organization

Long Distance Telephone
Randolph 0820

H.C. SPEER & SONS CO.

ESTABLISHED 1885

Municipal, County and School Bonds

First National Bank Building, CHICAGO

Compliment to
"PROLETAREC"
on his Twenty Fifth Anniversary
FROM A FRIEND

CHICAGO

ILLINOIS

Published at 3639 W. 26th St.

CHICAGO, ILL., MAY 1, 1930.

Subscription \$3 per year.

JUGOSLAV FEDERATION

Jugoslav Socialist Federation had its beginning in 1900, when the first Socialist branch of Slovene workers was organized in Chicago. Its members were the leaders in establishing a corporation, starting with a paper, which was friendly to the Socialist movement and mainly educational in purpose. The task for them at the time was too heavy and the undertaking was therefore a failure. The branch was dissolved and there was no organized activities for two years. In 1903 the branch was renewed and has been continuously active since.

With the appearance of Proletarec in 1906, and even before because of the help of the weekly Glas Svobode, other branches sprung up in various Slovene settlements.

In 1906 and 1907 advanced workers of Croat and Serb nationalities organized themselves in the Socialist branches. In December 1909 a preparatory conference was held in Chicago with the purpose of establishing a Jugoslav Socialist Federation. All Jugoslav nationalities were represented (Slovene, Croat, Serb and Bulgarian).

The first convention was held July 4th and 5th 1910 in Chicago, at which the Federation was born. Mahlon Barnes represented the Socialist Party at this conference.

The growth of the Federation after its inception was very fast. During and after the war however many critical situations occurred. Our membership dwindled, branches disappeared and two publications were lost one because it turned into a communist paper, and the other was discontinued. "Proletarec" remained, advancing the cause, represented by the Federation. It survived those stormy days and the Federation was saved and continued its struggle in the interest of the workers. Its eight regular convention will be held in Detroit, Mich. May 30th is the opening date. It will be in session three days.

The future for it is bright, because the future belongs to the Socialist movement and Socialism.

OUR ENGLISH SECTION

This issue, which is our Silver Jubilee Number, contains eight pages of English reading matter. The regular size of Proletarec is eight pages. The last page is in English, overflowing into page seven at times.

This page is an example of how it is edited.

Our aim is to acquaint the sons and daughters of Slovene parents with the principles and teachings of the Socialist Party. We are determined to succeed in this as in all other endeavors.

These pages in the regular issues will be improved gradually as we gain momentum. We ask our readers for their co-operation in building the circulation of Proletarec and to contribute to it. Our strength lies in our organization and our press. Do your best for both.

PARASITES

If we had no parasites at what is mistakenly called the "top" of society, we would have no unemployed at what is also mistakenly called the "bottom".

A vine living off a tree is a parasite. A flea living off a dog is a parasite. A capitalist living off the useful people is a parasite.

We have capitalist parasites because we have a parasitic social system.

Indeed, the system is based upon parasitism. It is based upon the theory that a few should live by owning and that the many should live by working, either mentally or manually or both. All labor is partly mental and partly manual, except that which is performed by machines or robots; but some of it is predominantly mental and some is predominantly manual. A capitalist, as such, does not work at all. He may be very busy at one thing or another, but in his capacity as a capitalist, he does no useful work. He lives off the labor of others. That's the nature of the system.

Is it any wonder that the Socialists persistently urge the adoption of a system of collective ownership of the great industries so that all able-bodied men will earn their own living instead of sponging off others?

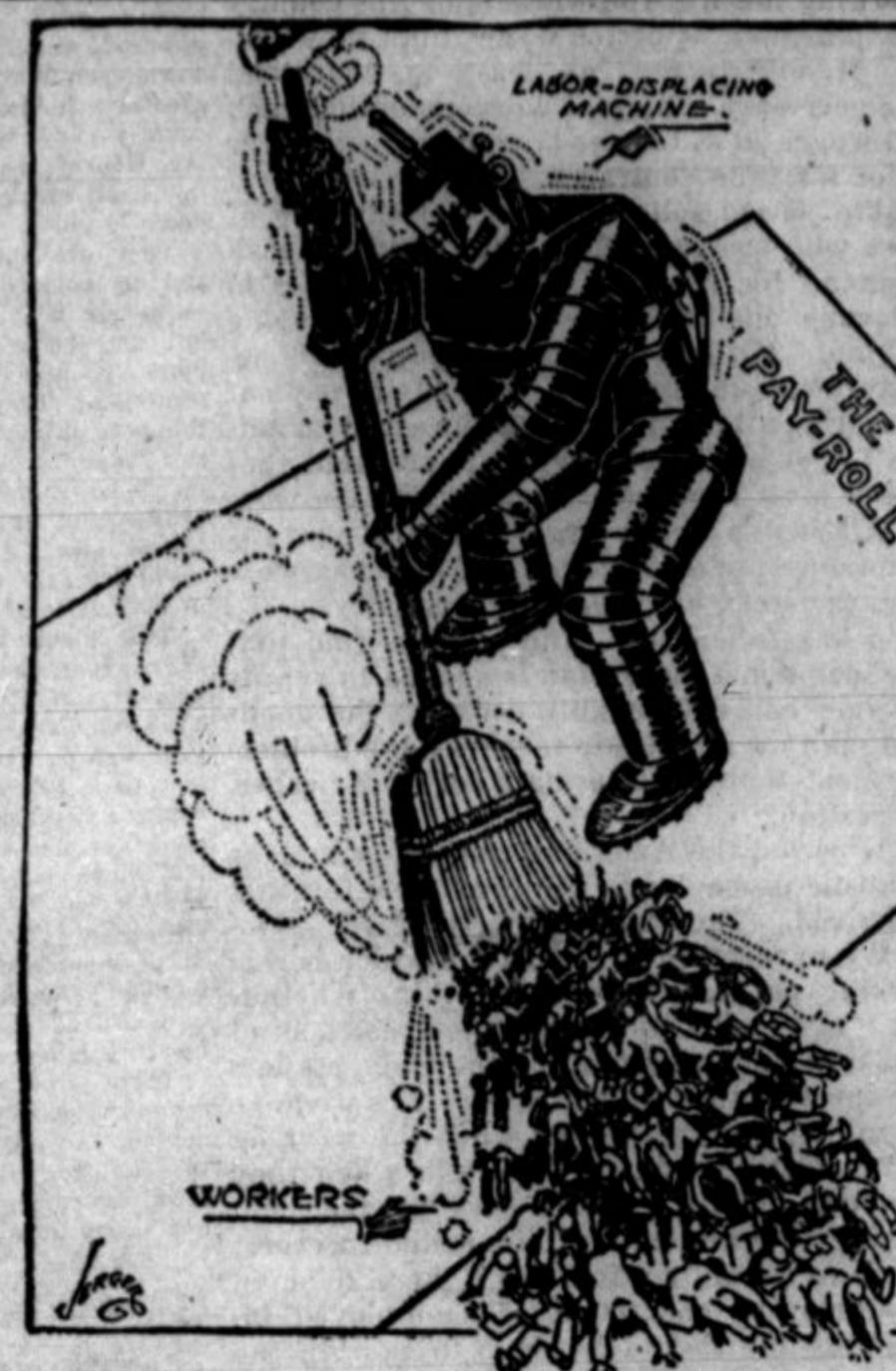
—Milwaukee Leader.

For You Will Respect Yourself

Do that which is right. The respect of mankind will follow; or, if it does not, you will be able to do without it.—Goethe.

Machines are best when well greased;
Workmen are best when well pleased.

ROBOT ON THE JOB

SEARCHLIGHT

By Donald J. Lotrich

The English page of our paper is improving right along. Every new issue brings out more contributors, with news and stories. Gradually, we hope to have a varied representation of the thinking youth of this country. Our program can be conceived from the reading matter in this issue. It is not our intention to disrupt ours is a purpose to build. To all the readers of this May First and Jubilee edition we call, join hands with us for the good of all the Jugoslavs and other workers of this country.

In all the years there has never been so much reading matter in any one issue of any other Slovene newspaper in America as there is in this issue. We have another distinction that we must bring to you. No other Slovene paper has ever issued an eight page English section. That surely shows progress. But we want to progress further. We can do that by adding new timber on fire. So we urge our friends to step into our ranks.

May First is the International Holiday of all the workers. In various cities of the country as well as in all other civilized countries on the globe millions of workers rest their tools and assemble in their respective groups to manifest their allegiance to the cause of unity and solidarity. The workers have accomplished wonders with their organizations. But there is still a big job facing them. So each succeeding May First they review the work of the preceding year and make new plans for the future. Every May First a larger number gather to take part. Our readers should join with the ranks of organized labor and become active in promoting their good work.

Detroit is our next stopping place. Quite a number of Chicagoans will travel to the Auto City on Decoration Day, May 30. The Jugoslav Socialist Federation is holding its eighth regular convention during the three days ending June 1st. Our folks up there are preparing a jolly reception for the visitors. Three busy days and nights will be spent.

Scandals are common with the present day politicians. It isn't so long ago and we are sure that the Teapot Dome graft hasn't been forgotten by our readers. News is going around that a Post office scandal will make the Teapot Dome affair a minor one compared to the new grafts and swindles. We are not a bit surprised. So much has been said about the Oil Stained politicians with so little justice administered that we are not astounded by any more exposures.

Gangsters are still playing havoc with one another in Chicago. Killings are increasing. The liquor trade is diminishing and so the gunmen are stretching their deadly weapons into other fields. Several labor unions have already been controlled by these gunning politicians. They have been

PUZZLE PICTURE—"FIND THE FOOL"

MEN WANTED

"God give us men; times like these demand
Strong minds, great hearts, true
faith and ready hands,
Men whom the lust for office cannot kill;
Men whom the spoils of office cannot buy;
Men who have opinions and a will;
Men who have honor; men who will not lie.
Men who can stand before a demagogue
And drown his treacherous flatteries without winking;
Tall men, Sun crowned, who live above the fog
In public duty and in private thinking.
For while the rabble with their thumbworn creeds,
Their large professions and their little deeds
Mingle in selfish strife, Lo! Freedom weeps;
Wrong rules the land, and waiting Justice sleeps."

"Darling", says the wife, "here's the bill from the hospital. One more payment and the baby's ours."

MAY DAY

Answer, If You Can, the Questions Below
Then Check Them with Those Given

- What marks May 1st apart from other days?
- When was that day chosen?
- Where was it first celebrated?
- What was the outcome of further celebrations?
- What relation has May 1st to the labor movement of the world?
- What does that day signify now?
- What has remained of the movement in America?

1. May first is the day set aside by the organized Socialist and labor movements of the world as a day when all class-conscious workers should leave their benches, and come together to celebrate working class solidarity. It is the occasion for great mass meetings, speech-making, picnics, and all that flows out of a holiday spirit.

2. In 1884, a convention of the Federation of Organized Trades and Labor Unions of the United States and Canada (later to be known as the American Federation of Labor), a rival to the then prosperous Knights of Labor, resolved that eight hours should constitute a legal day's work. The resolution, adopted by a vote of twenty-three to two, urged that from and after May 1, 1886, all labor organizations in their jurisdiction should work to that end.

3. On May 1st, 1886, the day designated, 190,000 men went on strike in a number of cities particularly Chicago, Cincinnati and New York, for the eight-hour day. In this year, the Federation of Organized Trades and Labor Unions took on the name of the A. F. of L. On May 4, a bomb thrown at the police who were trying to break up a meeting of strikers held under the auspices of the anarchists resulted in disaster—the Haymarket tragedy. For a while efforts at the eight-hour day were stopped.

4. Two years later, at another convention of the A. F. of L., it was decided to concentrate all efforts and secure the eight-hour day for one industry at a time, or at least shorter hours for them. The carpenters began the drive first.

5. During these days, the workers in Europe were electing delegates to the first International Workingmen's Congress. It met on July 14, 1889 (July 14 being the date of the Fall of the Bastile) in Paris. This was the first meeting of the Second International. Samuel Gompers sent Hugh McGregor to this Congress to ask that the European workers hold demonstrations on May 1st, 1890 to show sympathy for the American workers. The Congress approved and decided to call for demonstrations on that day. Mass meetings were held on that day throughout the world wherever labor was organized. The carpenters in America succeeded in securing shorter hours in practically every city. The United Mine Workers successfully campaigned the year after.

6. May Day has lost its specific aim, the shorter working day, and has come to mean a day when labor all over the world stops work to show the bond there is between labor, regardless of the country to which the laborer belongs.

7. In America, a legal holiday was created on the first Monday of September. That killed any real nation-wide interest in May 1st. After 1890 the A. F. of L. ceased calling for any celebrations of May 1st. There are still some unions in the United States, the Amalgamated Clothing Workers the largest among them, which celebrate with the Socialists and Trade Unionists in America and Europe the 1st of May for the fuller meaning it holds out—that of an international holiday of workers who strive for a better world.

The Cruel System

In spite of character, capacity, and loyal service, the workers are often the victims of a system of class rule which overworks or underpays them at one period, and then throws them on the industrial scrap heap if greed and selfish interest so dictate.

—Arthur Henderson.

IN THE PRINTING SHOP

trrrrrrrr-trip-trrrrip—the keys hammered along the rim of my brain beating back the thoughts that seek to escape from the formless interior out into clarified freedom—trrrrrrrr-trip-trrrrip—the keys have paused from their clamor, and vague as smoke an image of a woman with golden hair streaming and breasts like ripe fruit stirring in the wind And trrrrrrrr-trip-trrrrip—the keys pounding again beat down the image and it is shapeless and my mind is a grey blank and there are no more images struggling to rise as the keys batter the rim of my brain with their—trrrrrrrr-trip-trrrrip—Saint Bernard.